

Institut pro kriminologii
a sociální prevenci

Šárka Blatníková
Petra Faridová
Petr Zeman

Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé

Znásilnění v ČR - trestné činy a odsouzení pachatelé

Šárka Blatníková
Petra Faridová
Petr Zeman

Autorský kolektiv:

PhDr. Šárka Blatníková

Mgr. Petra Faridová

JUDr. Petr Zeman, Ph.D.

Odborná a technická spolupráce:

Mgr. Zuzana Kostelníková (spolupráce při sběru a primární analýze dat)

JUDr. Jaroslav Košťál, CSc. (bivariační statistická analýza dat)

Josef Košťál (makra v programu Visual Basic pro účely bivariační analýzy)

RNDr. Hana Svobodová, Ph.D. (práce s mapovacím softwarem, mapové výstupy)

Mgr. Marek Vranka (statistické výpočty pro Kapitulu III.8.)

Recenzenti:

MUDr. Slavoj Brichcín (soudní znalec v oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a sexuologie, Psychiatrická nemocnice Bohnice, Praha)

PhDr. Štěpánka Tůmová (soudní znalkyně v oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace klinická psychologie)

Afiliace ke grantu:

Kniha vznikla jako výsledek projektu „Násilná sexuální kriminalita v ČR se zaměřením na její aktuální formy, na zvyšování účinnosti odhalování a postihu jejích pachatelů a na možnosti ochrany společnosti před sexuálně motivovaným násilím“, kterému byla poskytnuta účelová podpora v rámci Programu bezpečnostního výzkumu České republiky v letech 2012-2015 (BV II/2-VS), identifikační kód projektu VG20122014084.

Poděkování:

Autoři této monografie děkují všem zástupcům spolupracujících institucí v rámci systému trestní justice, kteří jim při řešení výzkumného úkolu poskytli neocenitelnou součinnost. Zejména děkují předsedkyním a předsedům příslušných soudů za svolení k nahlédnutí do vybraných trestních spisů pro účely analýzy spisového materiálu, a dalším pracovníkům těchto soudů za praktickou pomoc při práci se spisy. Dále děkují ředitelům příslušných věznic za souhlas s provedením sběru empirických dat u výzkumného podsouboru v jejich zařízení, jakož i vězeňským specialistům – psychologům z těchto věznic, kteří sběr dat zajistili, a to jmenovitě Mgr. Ing. Vojtěchu Bekovi, Mgr. Janu Drahoňovskému, Mgr. Josefu Hrubému, Mgr. Milanu Jirků, Mgr. Sylvii Koubalíkové, Mgr. Radomíru Macků, PhDr. Petru Novákovi, PhDr. Miloši Pitthardovi, PhDr. Kateřině Scheinerové a Mgr. Aleně Volfové. Poděkování patří i Mgr. Zuzaně Fajtlvé, která se také podílela na sběru dat.

Zvláštní poděkování patří MUDr. Slavoji Brichcínovi, soudnímu znalci v oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a sexuologie a PhDr. Štěpánce Tůmové, soudní znalkyni v oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace klinická psychologie, za provedení externí recenze této monografie a poskytnutí cenných připomínek a námětů.

ISBN 978-80-7338-153-0

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015

www.kriminologie.cz

Obsah

I. ÚVOD	9
I.1. Předmět a cíl výzkumu	9
I.2. Základní terminologie	10
I.3. Metodologie výzkumu	12
I.3.1. Výzkumné nástroje – sběr dat	13
I.4. Design empirické části výzkumu	14
I.5. Základní soubor, výzkumný soubor a výzkumný podsoubor	16
I.6. Harmonogram činností	18
II. NÁSILNÉ SEXUÁLNÍ TRESTNÉ ČINY	21
II.1. Znásilnění	21
II.2. Sexuální nátlak jako násilný sexuální trestný čin	26
III. EMPIRICKÁ ČÁST	31
III.1. Složení základního souboru, výzkumného souboru a výzkumného podsouboru	31
III.2. Násilné sexuální delikty – právní kvalifikace, uložené tresty a opatření	34
III.2.1. Právní kvalifikace analyzovaných násilných sexuálních deliktů	34
III.2.1.1. Trestné činy	34
III.2.1.2. Stadium trestné činnosti	35
III.2.1.3. Doba trvání trestného činu a počet dílčích útoků	35
III.2.2. Uložené sankce	36
III.2.2.1. Uložené tresty	36
III.2.2.2. Uložená ochranná opatření	37
III.2.3. Prostředky k dosažení pohlavního styku podle právní kvalifikace	40
III.2.3.1. Násilí – použití fyzické síly nebo uvedení oběti do stavu bezbrannosti	40
III.2.3.2. Pohrůžka násilí a pohrůžka jiné těžké újmy	43
III.2.3.3. Zneužití bezbrannosti	45
III.2.4. Forma zásahu do sexuální sféry oběti podle právní kvalifikace	46
III.3. Násilné sexuální delikty – kde a kdy (místo a doba činu)	47
III.3.1. Místo činu – KDE (spíš uvnitř a v soukromí, než venku)	49
III.3.1.1. Místo spáchání deliktu	49
III.3.1.2. Porovnání podskupin deliktů – podle místa spáchání	50
III.3.2. Doba činu – KDY (v sobotu, večer a v létě)	53
III.3.2.1. Měsíc a den	53
III.3.2.2. Hodina	55
III.4. Průběh násilného sexuálního deliktu – vybrané charakteristiky	56
III.4.1. Věk pachatele v době spáchání deliktu	56
III.4.2. Počet pachatelů – skupinovitost násilného sexuálního útoku	60
III.4.3. Násilné sexuální delikty – intoxikace pachatele	62
III.4.4. Násilné sexuální delikty spáchané v době trvání uložené „povinnosti“	64
III.4.5. Krádež/loupež v průběhu znásilnění	66
III.4.6. Zbraň/předmět/nástroj v průběhu znásilnění (kriminologické hledisko)	69
III.4.7. Průběh násilného sexuálního deliktu – navázání kontaktu s obětí	71
III.4.8. Průběh násilného sexuálního deliktu – sexuální aktivity pachatele	72

III.4.9. Průběh násilného sexuálního deliktu – nesexuální, násilné aktivity pachatele	74
III.4.10. Kontrola oběti	76
III.4.11. Odpor oběti	77
III.4.12. Reakce pachatele na odpor oběti	78
III.4.13. Zamezení/znesnadnění dopadení	78
III.4.14. Ukončení násilného sexuálního útoku	79
III.4.15. Postoj pachatele k deliktu: doznání – popření – lítost	80
III.4.16. Charakteristiky násilí	82
III.4.16.1. Míra regulace násilného sexuálního deliktu	82
III.4.16.2. Typ agrese obsažené v násilném sexuálním deliktu	82
III.5. Násilné sexuální delikty – charakteristiky vztahující se k historii pachatelů	83
III.5.1. Kriminální anamnéza	83
III.5.1.1. Kriminální recidiva	83
III.5.1.1.1. Znásilnění spáchaná prvopachateli	83
III.5.1.1.2. Znásilnění spáchaná obecnými recidivisty	83
III.5.1.1.3. Znásilnění spáchaná druhovými recidivisty	85
III.5.1.1.4. Znásilnění spáchaná speciálními recidivisty	85
III.5.1.1.5. Porovnání násilných sexuálních deliktů spáchaných prvopachateli a recidivisty	86
III.5.1.2. Penologická recidiva (penologická anamnéza)	91
III.5.1.3. Ochranné léčení – anamnéza	91
III.5.1.3.1. Porovnání deliktů podle zkušenosti pachatele s ochranným léčením	92
III.5.2. Osobní, partnerská a sociální anamnéza pachatelů znásilnění	94
III.5.2.1. Výchovné prostředí	94
III.5.2.2. Kázeňské problémy v období dětství	97
III.5.2.3. Rodinný stav, partnerská adaptace a „závazky“	99
III.5.2.4. Tetováž	104
III.5.3. Edukační a pracovní anamnéza	105
III.5.3.1. Dosažené vzdělání	105
III.5.3.2. Poslední zaměstnání	106
III.5.3.2.1. Násilné sexuální delikty spáchané pachateli bez zaměstnání	107
III.5.3.3. Profesní adaptace	109
III.6. Násilné sexuální delikty – charakteristiky pachatele: soudněznalecké posouzení	109
III.6.1. Vypracování znaleckého posudku na pachatele násilného sexuálního deliktu	109
III.6.2. Úroveň rozumových předpokladů (IQ)	110
III.6.3. Vztah pachatele k návykovým látkám	115
III.6.4. Násilné sexuální trestné činy spáchané pachateli s diagnózou parafilie	116
III.6.5. Násilné sexuální delikty spáchané patologickými sexuálními agresory	120
III.6.6. Násilné sexuální delikty spáchané pachateli s diagnózou poruchy osobnosti	123
III.6.7. Základní psychopatologie – dělení (nejen) pro potřeby analýz	128
III.6.8. Doporučení k možnosti uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence	130

III.7. Násilné sexuální delikty – charakteristiky vztahující se k oběti	131
III.7.1. Pohlaví oběti	131
III.7.2. Věk oběti	134
III.7.3. Vztah pachatele k oběti	139
III.7.4. Intoxikace u oběti – rizikový faktor na straně oběti (vliv návykové látky)	144
III.7.5. Činnost oběti před napadením (spácháním násilného sexuálního deliktu)	147
III.7.6. Následky násilných sexuálních deliktů	
III.8. Empirická část – uvěznění pachatelé znásilnění (výzkumný podsoubor)	152
III.8.1. Vybrané charakteristiky výzkumného podsouboru	153
III.8.2. Metody sběru dat	153
III.8.3. Výstupy administrace psychodiagnostických technik	156
III.8.3.1. Osobnostní charakteristiky (MMPI-2) vězněných pachatelů znásilnění	156
III.8.3.1.1. Shluková analýza	160
III.8.3.2. Kriminální styly myšlení (PICTS-cz) u vězněných pachatelů znásilnění	161
III.8.4. Srovnání vybraných podskupin výzkumného podsouboru	162
IV. Závěr a diskuse	167
Resumé	181
Summary	193
Použité prameny	205
Přílohy	209

I.

Úvod

Znásilnění představuje závažný druh trestné činnosti, který postihuje nejen přímé oběti, ale i jejich okolí a společnost jako celek, a přináší negativní důsledky, jež se neomezují jen na dobu činu a bezprostředně po něm, ale trvají leckdy i celý zbytek života oběti. Tato monografie přináší vybrané výsledky empirické části výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP), který se zabýval problematikou sexuálně zaměřeného násilí, jeho pachatelů i obětí, jakož i reakcí státu na tento závažný druh trestné činnosti.

1.1. Předmět a cíl výzkumu

IKSP se ve své výzkumné činnosti soustavně věnuje zkoumání závažných druhů trestné činnosti, jejich pachatelů i obětí, jakož i opatření, jež mají na tyto nežádoucí jevy účinně reagovat a předcházet jim. Před zahájením výzkumného úkolu, jehož zjištění přináší tato monografie, jsme analyzovali situaci v oblasti výzkumu pachatelů násilných sexuálních deliktů a došli jsme k závěru, že poznatková základna, která by nabízela aktuální a komplexní pohled na násilnou sexuální kriminalitu v ČR, a na pachatele, kteří se této činnosti dopouští, u nás dosud chybí. Dílčí studie, které mapují pachatele vybraných konkrétních násilných deliktů (např. pachatelé zneužívání dětí, pachatelé vražd, pachatelé znásilnění) nebo jsou úzce lokálního charakteru (zaměřené na určitý okres, na odsouzené pachatele v rámci určité věznice) v našich podmínkách existují, ale plošný kriminologický výzkum, zkoumající výskyt, formy a pachatele násilné sexuální kriminality v celé ČR, a analyzující opatření, uplatňovaná vůči pachatelům tohoto druhu deliktů, nebyl dosud realizován. To podle našeho názoru neodpovídá závažnosti problému, který tento druh kriminální aktivity představuje.

I z uvedených důvodů byl do Střednědobého plánu výzkumné činnosti IKSP na období 2012–2015¹ (IKSP, 2011) zařazen výzkumný úkol „Násilná sexuální kriminalita v ČR se zaměřením na její aktuální formy, na zvyšování účinnosti odhalování a postihu jejích pachatelů a na možnosti ochrany společnosti před sexuálně motivovaným násilím“. Výzkum byl podpořen z prostředků Programu bezpečnostního výzkumu ČR v letech 2010–2015 (č. VG20122014084, poskytovatelem je Ministerstvo vnitra ČR).

Předmětem výzkumu se staly sexuálně zaměřené trestné činy s prvkem násilí, registrované na území ČR, identifikování pachatelé těchto trestných činů, a jednotlivá opatření na ochranu společnosti před tímto druhem kriminality. **Hlavním cílem** výzkumu bylo získat nové kriminologické poznatky o kriminálním sexuálně motivovaném násilí a jeho pachatelích v ČR a zhodnotit prostředky využívané k postihu pachatelů tohoto druhu kriminality. Mezi dílčí cíle patřilo zhodnocení právní úpravy postihu sexuálně motivovaného násilí v ČR, identifikace nástrojů k posuzování nebezpečnosti pachatele sexuálního násilí, a zmapování obrazu násilných sexuálních deliktů a jejich pachatelů v českých médiích.

V roce 2014 vydal IKSP monografii, shrnující výsledky vstupní části výzkumu (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014). Publikace přinesla podrobný teoretický rozbor vybraných aspektů problematiky násilné sexuální kriminality s využitím řady pramenů, od odborné literatury a oficiálních dokumentů, přes dostupné statistické přehledy, až po průzkum veřejného mínění a analýzu médií. Jedná se o důležitý teoretický rámec, nezbytný pro

¹ Schválen rozhodnutím ministra spravedlnosti, č.j. 1/2011-SNI-SNK/66.

náležitě pochopení a interpretaci empirických poznatků uvedených níže v této monografii. Těžiště výzkumného úkolu nicméně spočívalo v podrobné analýze více než 700 případů znásilnění a právě první poznatky z této empirické části výzkumu prezentuje předkládaná publikace.

1.2. Základní terminologie

Problematika násilné sexuální kriminality je velmi široká a zahrnuje celou řadu různých aspektů (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014). Výzkum, z jehož výsledků čerpá tato monografie, je zaměřen na tři z nich – na násilné sexuální delikty, pachatele násilných sexuálních trestných činů, a opatření na ochranu společnosti před nimi. Jiných aspektů, např. tématu obětí sexuálního násilí, se výzkum dotýká jen potud, pokud je to nezbytné k řešení tohoto výzkumného úkolu.

Odhlédneme-li od čistě právního vymezení, zahrnuje sexuální delikvence v širším smyslu všechny formy lidského sexuálního chování, které nejsou společností akceptované či které porušují sociální nebo právní normy, resp. bezprostředně sexuálně zaměřené chování osob v rozporu se společenskými normami. Důležité pojmy a koncepty, související s problematikou násilné sexuální kriminality a dotýkající se několika různých oborů, byly podrobně rozebrány v předchozí monografii z výzkumu (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014), která obsahuje definice pojmů jako násilí, agrese, sexuálně deviantní chování, sexuální násilí, delikvence, či násilná sexuální kriminalita. Na tomto místě proto pouze zmíníme několik základních pojmů našeho výzkumu a stručně popíšeme význam, v jakém budou dále v textu užívány.

Násilnou sexuální kriminalitou se pro účely prezentovaného výzkumu rozumí primárně soubor trestných činů (příp. činů jinak trestných), při kterých pachatel svým jednáním zasahuje do sexuální sféry oběti za použití fyzického násilí, pohrůžky fyzického násilí či pohrůžky jiné těžké újmy vůči ní, a to bez souhlasu oběti. Pojmovými znaky tohoto spíše kriminologického vymezení násilné sexuální kriminality tedy jsou (a) zásah pachatele do sexuální sféry oběti, (b) použití fyzického násilí, pohrůžky fyzického násilí či pohrůžky jiné těžké újmy ze strany pachatele vůči oběti, a (c) absence souhlasu oběti s takovým jednáním. Pojmovým znakem naopak není pohnutka (v trestněprávním smyslu) či motivace (v psychologickém smyslu).

Pro účely sestavení výzkumného souboru případů násilné sexuální kriminality, analyzovaných v empirické části výzkumu, bylo nutné definovat kritéria pro zařazení do výzkumného souboru tak, aby na jejich základě bylo možno vyhledat a vyžádat příslušné trestní spisy. Základním kritériem proto musel být trestný čin, uvedený ve zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále též „tr. zákoník“), příp. zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona (dále též „tr. zák.“).² Z hlediska trestněprávní úpravy je ovšem obtížné přesně určit okruh trestných činů, které lze pod termín násilná sexuální kriminalita ve výše uvedeném kriminologickém pojetí podřadit (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014, stránky 17–18). Po zvážení hledisek věcné souvislosti a dosažitelnosti byla naše empirická analýza nakonec zaměřena především na případy trestných činů znásilnění a sexuálního

² Pro podrobnosti o postupu tvorby výzkumného souboru a výzkumného podsouboru viz Kapitulu 1.5.

nátlaku.³ Vzhledem ke skutečnosti, že trestný čin sexuálního nátlaku byl v ČR zaveden až od roku 2010 a posledním sledovaným rokem výzkumu byl rok 2012, tvořily drtivou většinu výzkumného souboru (více než 95 %) případy trestného činu znásilnění a jeho pachatelé. Na druhou stranu bylo do výzkumného souboru zařazeno několik případů trestných činů, naplňujících výše uvedené kriminologické vymezení násilné sexuální kriminality a splňujících ostatní kritéria pro zařazení do výzkumného souboru, které byly v pravomocném rozhodnutí soudu kvalifikovány jinak – jako trestné činy vraždy, vydírání, výtržnictví či omezování osobní svobody. Minimální zastoupení případů a pachatelů jiných trestných činů ve výzkumném souboru nicméně umožňuje o něm nadále pro zjednodušení hovořit jako o souboru případů a pachatelů trestného činu znásilnění. Tímto způsobem, nebude-li výslovně uvedeno jinak, bude také v této monografii výzkumný soubor pojímán.

Pojem „**trestná činnost**“ či „**kriminalita**“ se používá k označení souboru trestných činů, přičemž **trestným činem** se v legálním pojetí obvykle rozumí protiprávní čin, který je trestním právem označen za trestný, a který vykazuje znaky trestného činu, trestním právem vymezené.⁴ V tomto smyslu lze trestný čin chápat jako právní konstrukt, který je vymezen více méně behaviorálně a může být pozměněn či upraven změnou zákona. Prezentovaný výzkum se zabýval problematikou násilné sexuální kriminality, tedy té části projevů sexuálního násilí, kterou platné právo označuje za trestné činy. Z toho důvodu používáme v textu pojmy „**delikvence**“⁵, „**kriminalita**“ a „**trestná činnost**“ v zásadě jako synonyma, a to ve výše popsaném právním smyslu slova. Totéž platí obdobně o výrazech „**pachatel**“ a „**delikvent**“. Specifický význam má v našem výzkumu pojem „**delikt**“. Na jedné straně i pro něj, podobně jako pro zmíněné výrazy „**delikvence**“ a „**delikvent**“, platí, že je používán jako ekvivalent k pojmu „**trestný čin**“. Na straně druhé byl „**delikt**“ základní zkoumanou jednotkou empirické části výzkumu v podobě konkrétního násilného sexuálního jednání, analyzovaného samostatně.⁶ Za účelem co nejpodrobnější analýzy jsme se při rozdělování jednání pachatele na jednotlivé „**delikty**“ drželi konečného rozhodnutí soudu ve věci – pokud ve skutkové větě rozsudku popsal určité jednání samostatně, jednalo se pro účely našeho výzkumu o samostatně analyzovaný delikt, byť se z trestněprávního hlediska o samostatný trestný čin jednat nemuselo. Pokud se výjimečně vyskytl důvod použít některý z uvedených pojmů v poněkud odlišném významu, v příslušné části textu se na to upozorňuje.

V rámci terminologického exkursu do problematiky násilné sexuální kriminality je třeba ještě důrazně upozornit na rozdíl mezi často používanými a často též směřovanými pojmy „**sexuální deviant**“ (jedinec s poruchou sexuální preference, parafilik) a „**sexuální delikvent**“ (pachatel sexuálního deliktu). Jedná se o kategorie osob, které se překrývají jen částečně. Dosavadní poznatky naznačují, že pouze menší část pachatelů sexuálních trestných činů jsou osoby sexuálně deviantní. Zároveň se většina parafiliků pravděpodobně

3 Vzhledem k tomu, že trestněprávní definice znásilnění má zásadní význam pro proces přípravy, realizace i interpretace výsledků výzkumu, věnuje se jí podrobněji samostatná Kapitola II.

4 Srov. § 13 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, v platném znění.

5 V textu používáme v češtině zavedené pojmy „**delikvence**“ a „**delikvent**“, pocházející ze slova *delictum* (poklesek, provinění). V odborné literatuře se lze setkat i s tvary „**delinkvence**“ a „**delinkvent**“, které pocházejí z odlišného základu, a sice slova *delinquo* (chybovat, páchat).

6 Tj. ke každému deliktu byl vyplněn samostatný záznamový arch DELIKT – pro podrobnosti viz Kapitola I.3.1.

nikdy nedopustí sexuálního deliktu (Weiss, 2010). Jinými slovy, většinu sexuálních delikventů tvoří osoby bez sexuální deviace a většina sexuálních deviantů jsou zase osoby z hlediska páchaní sexuální kriminality bezúhonné.

I.3. Metodologie výzkumu

Pro řešení výzkumného úkolu, z jehož výsledků čerpá tato monografie, byly zvoleny standardní metody a techniky kriminologického výzkumu. Využity byly kvalitativní i kvantitativní postupy, techniky deskriptivní statistiky i multivariační statistické metody. Tato kniha shrnuje výsledky empirické části výzkumu. Jeho teoretická část ovšem poskytla nezbytný teoretický rámec pro empirické zkoumání, a proto je vhodné alespoň stručně zmínit metody a techniky, použité při řešení **teoretické části** výzkumu:⁷

- *Analýza statistických údajů* z evidencí orgánů činných v trestním řízení.
- *Analýza relevantní právní úpravy* včetně dostupné judikatury.
- *Studium odborné literatury* a relevantních oficiálních dokumentů.
- *Obsahová analýza médií*.

Sekundární statistická analýza dat z průzkumu veřejného mínění IKSP_SEXKRIM2011 s využitím multivariačních technik.

Výsledky **empirické části** výzkumného úkolu, které přináší tato publikace, byly dosaženy následujícími metodami sběru a analýzy dat.

Analýza relevantních dokumentů (trestních spisů, soudně znaleckých posudků z odvětví psychiatrie, sexuologie a psychologie, anonymizovaných sestav z databáze rejstříku trestů) poskytla podrobná empirická data o násilných sexuálních deliktech, páchaných v ČR, o jejich pachatelích, o opatřeních a trestech, které byly těmto pachatelům ukládány; více k výzkumným nástrojům dále v textu, str. 13 nebo Přílohy str. 209 a str. 211).

Psychodiagnostické techniky (administrace standardizovaných testových baterií osobnostního dotazníku MMPI-2 a inventáře kriminálních stylů myšlení PICTS-cz) umožnily u podsouboru pachatelů násilných sexuálních deliktů získat údaje o struktuře jejich osobnosti a dalších dílčích charakteristikách, jako je například kriminální myšlení. K těmto metodám sběru dat více Kapitola III.8.2., str. 153.

Statistické metody a techniky umožnily zpracování sebraných dat kvalitativní i kvantitativní povahy a nabídly vzájemné vazby a souvislosti jednotlivých sledovaných proměnných. Statistická analýza dat, jejíž výsledky shrnuje tato monografie, zahrnovala dvě úrovně: (a) deskriptivní analýzu a (b) bivariační analýzu souvislostí. Popisné statistiky zahrnovaly relativní a absolutní četnosti pro kategorizovaná data a průměry, rozptyly (směrodatné odchylky), minima a maxima pro spojitá či intervalová data. Většina bivariační analýzy byla realizována jako analýza asociací, souvislostí (procedura cross-tabulations), ke zjištění významnosti s využitím znaménkového (Studentova) testu a celkové intenzity vztahu pomocí koeficientu (Cramerův koeficient kontingence). Při analýze dat

7 Pro podrobnosti o metodologii teoretické části výzkumu viz Blatníková, Faridová, & Zeman (2014, str. 10).

u výzkumného podsouboru (Kapitola III.8.) byla použita mj. shluková analýza (Wardova metoda, k-means).

1.3.1. Výzkumné nástroje – sběr dat

Při sběru a zpracování empirických dat bylo použito několik specifických výzkumných nástrojů. Některé byly vytvořeny přímo pro potřeby prezentovaného výzkumu, u jiných se jednalo o nástroje standardizované povahy.

Záznamové archy

Vzhledem ke skutečnosti, že analýza empirických dat probíhala na třech hierarchických úrovních (úrovni pachatelů, úrovni trestních spisů a úrovni deliktů)⁸, byly pro potřeby sběru dat vytvořeny tři samostatné záznamové archy v podobě elektronických formulářů – KRIMINÁLNÍ HISTORIE, SPIS a DELIKT.

Pro každého pachatele byl vyplněn jeden **záznamový arch KRIMINÁLNÍ HISTORIE**, který kromě sociodemografických charakteristik pachatele obsahoval zejména standardizované údaje o jeho kriminální kariéře ve smyslu historie jeho pravomocných odsouzení v ČR od dosažení věkové hranice trestní odpovědnosti do doby získání údajů o kriminální kariéře (srpen 2013).

Pro každý trestní spis byl vyplněn jeden **záznamový arch SPIS** (tj. u téhož pachatele mohlo existovat více záznamových archů SPIS, pokud bylo k dispozici více trestních spisů, které se ho týkaly), obsahující podrobné údaje z daného trestního řízení, včetně zjištění soudních znalců a výsledku řízení, a údaje o sociálně-ekonomických poměrech a historii pachatele.

Pro každý jednotlivý násilný sexuální trestný čin, resp. delikt,⁹ byl vyplněn jeden **záznamový arch DELIKT** (tj. u téhož trestního spisu mohlo být vypracováno několik záznamových archů DELIKT, pokud se v daném trestním řízení projednávalo více násilných sexuálních trestných činů téhož pachatele), který obsahoval konkrétní okolnosti daného trestného činu, jako jsou místo a doba činu, způsob a okolnosti provedení, charakteristiky oběti, následky atd. Přehled okruhů proměnných, které byly v jednotlivých záznamových arších sledovány, je uveden v Příloze 1 a Příloze 2 této monografie.

Standardizované psychodiagnostické techniky

Pro zmapování osobnostních charakteristik odsouzených pachatelů násilných sexuálních trestných činů ve výkonu trestu odnětí svobody (výzkumný podsoubor¹⁰) byly použity dva standardizované psychodiagnostické nástroje – **Minnesotský osobnostní dotazník**

8 Pro podrobnosti o podobě výzkumu viz Kapitulu I.4.

9 Jak již bylo uvedeno, za účelem co nejpodrobnější analýzy jsme se při rozdělování jednání pachatele na jednotlivé „delikty“ drželi konečného rozhodnutí soudu ve věci – pokud ve skutkové větě rozsudku popsal určité jednání samostatně, jednalo se pro účely našeho výzkumu o samostatně analyzovaný delikt, byť se z trestně-právního hlediska o samostatný trestný čin jednat nemuselo. Pojmy delikt a trestný čin tak mohou být v textu používány promiscue.

10 Pro podrobnosti o tvorbě a složení výzkumného podsouboru viz Kapitola I.5. nebo Kapitola III.8.

MMPI-2, který patří k často používaným psychodiagnostickým technikám a **Inventář kriminálních stylů myšlení PICTS-cz**.

MMPI-2 je širokospektrý test soužící ke zjišťování důležitých vlastností osobnosti a psychických poruch. Test je tvořen dotazníkem (inventářem) s 567 položkami, které sytí jednotlivé škály, jež popisují osobnost z hlediska psychopatologie nebo poruch regulace chování. Dotazník byl standardizován na českou populaci (Netík, 2013) a pro interpretaci poskytuje technika objektivní skóry (naměřené číselné hodnoty), které jsou udávány v tzv. T-skórech (s průměrnou hodnotou 50 a standardní odchylkou 10).

Inventář kriminálních stylů myšlení (PICTS-cz; viz např. Faridová, Blatníková, Vranka a Zeman, 2015) je českou adaptací amerického nástroje *Psychological inventory of criminal thinking styles* (PICTS, 4. Verze, více např. Walters, 2006). Jde o 80položkový sebespovídací inventář, který byl vyvinutý pro měření kriminální kognice ve formě postojů, přesvědčení a myšlenkových stylů, o nichž se předpokládá, že podporují a udržují kriminální životní styl (Kapitola III.8.).

Software – pro sběr i analýzu dat

Záznamové archy byly vytvořeny v programu **Adobe Acrobat XI**. Data zanesená do takto vytvořených formulářů byla převedena do počítačového programu **MS Excel 2010**. Statistické analýzy byly provedeny jak s využitím programů Microsoft Excel 2010, tak i **IBM SPSS Statistics**, **MPlus** a **STATA** (spolupráce Ing. Mgr. Marek Vranka, JUDr. Jaroslav Košťál a Josef Košťál).

V průběhu řešení výzkumného úkolu bylo postupováno v souladu s obecně závaznými právními předpisy, včetně předpisů na ochranu osobních údajů, a byly respektovány etické zásady vědeckovýzkumné práce. Pro potřeby analýz byla vstupní data anonymizována (k „provázání“ dat byly použity anonymní kódy), takže z nich nelze identifikovat konkrétní osoby, jichž se výzkum týkal. Samostatné empirické šetření (administrace psychodiagnostických metod) na výzkumném podsouboru probíhalo v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody. Administraci testů prováděli zaměstnanci jednotlivých věznic – psychologové, a respondenti k účasti ve výzkumu poskytli informovaný souhlas (více Kapitola III.8., str. 152).

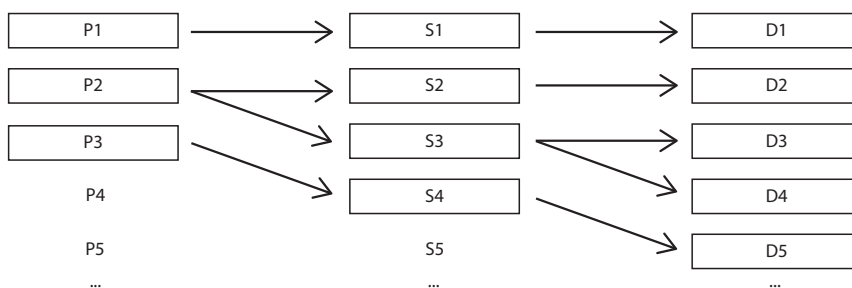
I.4. Design empirické části výzkumu

Při získávání výzkumných dat z oficiálních dokumentů o násilných sexuálních trestných činech a jejich pachatelích (trestní spisy, znalecké posudky, sestavy z rejstříku trestů) bylo nutné respektovat systém sběru, evidence a vykazování údajů orgány činnými v trestním řízení, a přihlídnout k němu při tvorbě výzkumných nástrojů. Výzkum byl zaměřen na (a) násilné sexuální trestné činy, (b) jejich pachatele, (c) opatření systému trestní justice vůči těmto pachatelům. Základním zdrojem informací o těchto objektech zájmu byly trestní spisy o pravomocně skončených trestních věcech. Každý trestní spis pod jednou spisovou značkou¹¹ se vede pro jedno trestní řízení, přičemž v tomtéž trestním řízení může

11 Vzhledem k tomu, že byly analyzovány kompletní trestní spisy, obsahující jak tzv. vyšetřovací spis, vedený v přípravném řízení, tak spis vedený v řízení před soudem, je zde míněna spisová značka přidělená pro řízení před soudem, která též sloužila jako základní vyhledávací znak.

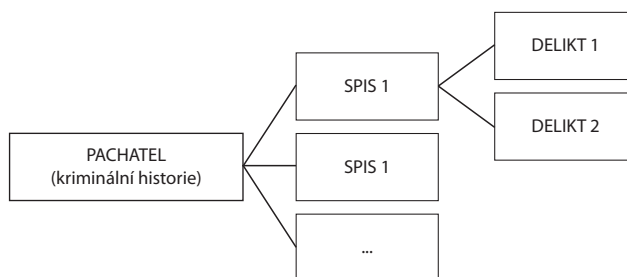
být projednáváno více trestných činů téhož pachatele (případy souběhu trestných činů), nebo trestné činy více pachatelů (případy trestné součinnosti). Pokud se o trestných činech téhož pachatele vede několik různých trestních řízení, je pro každé trestní řízení založen samostatný trestní spis s vlastní spisovou značkou.¹² Výzkumný tým proto musel počítat s tím, že ve výzkumném souboru pachatelů sexuálního násilí se budou vyskytovat osoby, u kterých bude k dispozici více trestních spisů vedených v různých trestních řízeních pro jejich opakovanou násilnou sexuální kriminalitu (např. spisy S2 a S3 týkající se pachatele P2, viz Obrázek 1), i osoby, jejichž trestní spis se bude týkat trestního řízení o několika násilných sexuálních deliktech, které mohou mít zcela odlišný průběh či zcela odlišnou oběť (např. trestné činy znásilnění D3 a D4, kterých se dopustil pachatel P2 a které byly řešeny v rámci trestního řízení, popsaného ve spise S3, viz Obrázek 1).

Obrázek 1: Schéma pro analýzu

Analýza proto probíhala na třech hierarchických úrovních – úrovni pachatelů, úrovni trestních spisů, a úrovni deliktů (Obrázek 2).

Obrázek 2: Sběr dat – analýza dokumentů

Pro tento účel vytvořil výzkumný tým tři původní výzkumné nástroje (záznamové archy)¹³ pro sběr dat k podrobné analýze výše uvedených dokumentů. Za účelem propojení informací z jednotlivých úrovní analýzy byl každému pachateli vygenerován unikátní anonymizovaný kód, který byl vždy součástí kódu všech trestních spisů, vedených o tomto pachateli, přičemž kód trestního spisu byl vždy součástí kódu všech deliktů příslušného

12 Byť následně může za stanovených podmínek dojít ke spojení věci, tj. spojení více řízení do jediného (§ 23 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění).

13 Pro podrobnosti viz Kapitulu I.3.1.

pachatele, které byly v daném trestním řízení projednávány. Průběh analýzy a propojení jednotlivých úrovní znázorňuje Obrázek 3, str. 17.

I.5. Základní soubor, výzkumný soubor a výzkumný podsoubor

Předmětem výzkumu byly sexuálně zaměřené trestné činy s prvkem násilí, registrované na území ČR, identifikovaní pachatelé těchto trestných činů, a jednotlivá opatření na ochranu společnosti před tímto druhem kriminality. K získání nových kriminologických poznatků o předmětu výzkumu, což byl jeho hlavní cíl, bylo třeba analyzovat soubor dostatečně rozsáhlý jak z hlediska počtu, tak z hlediska územního a časového.

Základní soubor

Vzhledem k uvedeným skutečnostem byl základní soubor definován tak, že zahrnoval osoby, které byly v období let 2009–2012 „v kontaktu se systémem trestní justice“ v ČR pro násilnou sexuální trestnou činnost. „Kontaktem se systémem trestní justice“ se přitom pro účely výzkumu rozumělo, že daná osoba (a) byla ve sledovaném období za násilný sexuální trestný čin odsouzena (tj. byl vydán odsuzující rozsudek, který následně nabyl právní moci), nebo (b) v červenci 2012 vykonávala nepodmíněný trest odnětí svobody, uložený za takový trestný čin.

Prostředkem, jak se k základnímu souboru dostat, byly spisové značky trestních věcí, v nichž byly násilné sexuální trestné činy projednávány. Část základního souboru, tvořená osobami odsouzenými za násilnou sexuální kriminalitu, byla vyhledána prostřednictvím justiční statisticko-výkaznické databáze CSLAV, vedené Ministerstvem spravedlnosti ČR. S využitím vyhledávacích kritérií „trestný čin (paragraf)“, „indikace pravomocného rozhodnutí (výsledek řízení)“ a „datum vydání rozhodnutí“ jsme vygenerovali soubor statistických listů trestních¹⁴, vyplněných ve věcech, v nichž byl v letech 2009–2012 pachatel odsouzen za trestný čin znásilnění či sexuálního nátlaku. Ze statistických trestních listů byly získány příslušné spisové značky. Informace o druhé části základního souboru, tvořené osobami ve výkonu trestu odnětí svobody za násilnou sexuální kriminalitu, zejména spisové značky trestních věcí, jež vyústily ve vykonávaný trest, jsme obdrželi od Vězeňské služby ČR. Spojením výstupů z obou zdrojů dat a po jejich vyčištění (odstranění duplicit, vyřazení nesprávně vyplněných statistických listů trestních apod.)¹⁵ vznikl základní soubor o velikosti 679 osob.

K základnímu souboru byly od jednotlivých soudů podle zjištěných spisových značek vyžádány trestní spisy, resp. kopie jejich relevantních částí (rozsudky, znalecké posudky, obžaloby).

Výzkumný soubor

Výběr výzkumného souboru vycházel ze dvou základních kritérií: (a) předmět a cíl výzkumu, (b) kapacity výzkumného týmu, a zohledňoval znalosti výzkumného týmu ohledně limitů při sběru dat pro podrobné analýzy. Vzhledem ke zkušenostem s mírou

14 Statistický list trestní zpravidla vyplňuje soud poté, co rozhodnutí ve věci v daném trestním řízení nabyde právní moci, a to o každém obviněném samostatně.

15 K omezením, jež přináší práce s uvedenými zdroji dat, viz Kapitola IV. Závěr a diskuse.

součinnosti ze strany oslovených institucí při výzkumech podobného typu předpokládal výzkumný tým získání výzkumného souboru, čítajícího cca 200 trestních spisů / pachatelů, což odpovídalo kapacitám výzkumného týmu. Díky neobyčejné vstřícnosti většiny oslovených okresních a krajských soudů byl nakonec získán výzkumný soubor, zahrnující 610 trestních spisů (či jejich relevantních částí), týkajících se 584 jednotlivých pachatelů a 796 jednotlivých násilných sexuálních deliktů (Tabulka 1, také Obrázek 3, str. 17). Pokud jde o pachatele, představuje výzkumný soubor tedy 86 % souboru základního. Tím byl výzkum z hlediska množství výzkumných dat oproti původnímu plánu výrazně obohacen, zároveň se podstatně zvýšily nároky na proces sběru a zpracování dat.

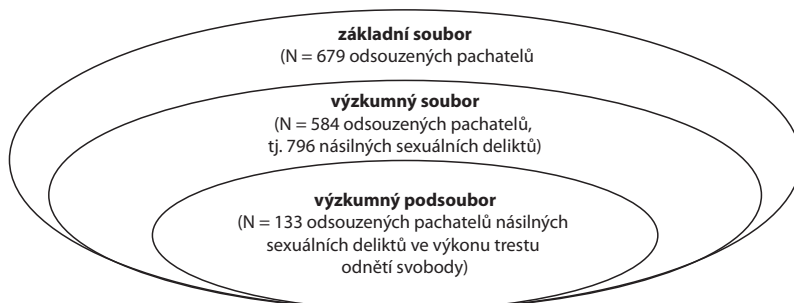
Tabulka 1: Výzkumný soubor

Počet pachatelů násilných sexuálních trestných činů	584
Počet násilných sexuálních deliktů	796
Počet trestních spisů ve věcech násilné sexuální kriminality	610

Výzkumný podsoubor

Výzkumný podsoubor byl sestaven z odsouzených pachatelů znásilnění či sexuálního nátlaku, v době realizace výzkumu vykonávajících trest odnětí svobody. Předvýběr a kontaktáž pachatelů ve výkonu trestu odnětí svobody, kteří splňovali níže popsaná kritéria, stejně jako administraci psychodiagnostických technik, realizovali podle zadaných instrukcí psychologové, působící v jednotlivých věznicích. Výzkumný podsoubor tak zahrnul: 1) odsouzené vězněné pachatele, kteří vykonávali trest odnětí svobody za znásilnění či sexuální nátlak; a 2) odsouzené vězněné pachatele, kteří vykonávali trest uložený za jinou trestnou činnost, ale byli též odsouzeni k trestu odnětí svobody za trestný čin znásilnění či sexuálního nátlaku, jehož výkon bude následovat bezprostředně po aktuálně vykonávaném trestu. Výběr osob do tohoto podsouboru byl realizován ve spolupráci s psychology, působícími v jednotlivých věznicích, na základě motivace potenciálních účastníků ke spolupráci (podmínkou bylo poskytnutí informovaného souhlasu respondentů s účastí na výzkumu). Počet osob ve výzkumném podsouboru byl 133 osob (Obrázek 3), více Kapitola III.8., str. 152.

Obrázek 3: Základní soubor, výzkumný soubor a podsoubor

I.6. Harmonogram činností

Empirická část výzkumu proběhla v souladu s harmonogramem celého projektu v **několika etapách**. V úvodní fázi byl sestaven základní soubor a současně probíhala jednání o součinnosti s externími subjekty (soudy, Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, ředitelé věznic, vězeňští psychologové). Od počátku výzkumný tým průběžně pracoval na přípravě výzkumných nástrojů (záznamových archů). V součinnosti se soudy a vězeňskou službou byl následně vytvořen výzkumný soubor (610 trestních spisů = 584 pachatelů = 796 násilných sexuálních deliktů). Časově nejnáročnější byl sběr dat z vyžádaných trestních spisů od jednotlivých soudů a sběr dat z rejstříku trestů do záznamových archů. V průběhu doby, kdy se výzkumný tým věnoval této činnosti, byly ve spolupracujících věznicích administrovány psychodiagnostické testy (výzkumný podsoubor). V závěrečné fázi výzkumu byla data, získaná z trestních spisů, rejstříku trestů a psychodiagnostických testů, zpracována, podrobena statistické analýze a vyhodnocena.

Další kapitoly této monografie již přinášejí konkrétní výsledky empirické části výzkumu. Kapitola II. se zabývá vymezením jednotlivých skutkových podstat násilné sexuální kriminality – a to trestnému činu znásilnění a sexuálnímu nátlaku. Obsáhlá Kapitola III. pak přináší již empirická data v podobě deskriptivních údajů a bivariačních analýz týkající se řady proměnných, které jsme sledovali. Kapitola III.1. nabídne základní data ke složení výzkumného souboru a podsouboru. V další části této monografie (Kapitola III.2.), kde jsou již konkrétní výsledky empirické části výzkumu, se zaměříme na popis souboru analyzovaných násilných sexuálních deliktů z pohledu práva, tedy toho, jak tato jednání posoudily a jak o nich rozhodly soudy v trestním řízení. Zdrojem dat pro tuto část analýzy byly pravomocné rozsudky v případech násilné sexuální kriminality, tvořících výzkumný soubor. V Kapitole III. 3 jsou představeny charakteristiky popisující místo spáchání násilného sexuálního deliktu z hlediska prostorové (místopisné polohy) i časové lokalizace. V další části (Kapitola III. 4.) přiblížíme, na vybraných charakteristikách, jako jsou věk pachatele v době spáchání deliktu, vliv návykových látek u pachatele při spáchání deliktu nebo přítomnost zbraně při realizaci sexuálního útoku, průběh násilných sexuálních deliktů v našem souboru. Další obsáhlá část této monografie (Kapitola III.5.) se zaměřila na data z historie sexuálních delikventů v našem souboru (kriminální, osobní, parnerská, profesní anamnéza/kariéra). Nechybí ani data týkající se pachatelů získaná ze soudně znaleckých posudků – informace o přítomnosti/nepřítomnosti parafílie či o poruchové struktuře osobnosti. Předposlední část monografie (Kapitola III.7.) se věnuje některým viktimologickým údajům, jako je věk a pohlaví oběti sexuálního deliktu, vztah k pachateli či na následky sexuálního deliktu. Relativně samostatnou část pak tvoří poslední oddíl této publikace (Kapitola III.8.), který přináší výsledky empirického šetření u podsouboru odsouzených, vězněných sexuálních delikventů, zaměřeného na zmapování osobnostních charakteristik a kriminálních stylů myšlení u těchto pachatelů.

I.

Násilné sexuální trestné činy

Násilné sexuální trestné činy v této monografii chápeme jako trestné činy (příp. činy jinak trestné), při kterých pachatel svým jednáním zasahuje do sexuální sféry oběti za použití fyzického násilí, pohrůžky fyzického násilí či pohrůžky jiné těžké újmy vůči ní, a to bez souhlasu oběti. V českém trestním zákoníku¹⁶ nelze nalézt trestný čin, který by uvedené definici beze zbytku vyhovoval. U některých trestných činů (znásilnění dle § 185 odst. 1, sexuální nátlak dle § 186 odst. 1, obchodování s lidmi dle § 168 odst. 2 písm. a), útok proti lidskosti dle § 401 odst. 1 písm. d) tr. zákoníku) jejich skutková podstata sice všechny výše zmíněné pojmové znaky násilné sexuální kriminality zahrnuje, ovšem vzhledem k alternativní formulaci dopadá i na případy, které uvedené definici nevyhovují. Kupříkladu u trestného činu znásilnění neodpovídají uvedenému vymezení násilné sexuální kriminality případy, kdy pachatel ke spáchání činu zneužije bezbrannosti oběti, resp. kdy čin spáchá na osobě, kterou sám uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným obdobným způsobem (tedy „násilím“ ve smyslu § 119 tr. zákoníku). Naopak některé jednotlivé konkrétní případy sexuálně zaměřeného násilí mohou být kvalifikovány i jako trestné činy, jejichž skutkové podstaty neobsahují všechny pojmové znaky násilné sexuální kriminality. Příkladů je celá řada a patří mezi ně trestné činy vraždy, vydírání, omezování osobní svobody, nebezpečného pronásledování, výtržnictví atd. (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014, str. 17).

Navzdory uvedeným výhradám lze za nejtypičtější příklady násilné sexuální kriminality považovat trestné činy znásilnění a sexuálního nátlaku. Na tyto trestné činy, především na trestný čin znásilnění, proto byla zaměřena empirická část výzkumu. Ve výzkumném souboru, sestaveném pro účely empirické části výzkumu, se vyskytovaly jak případy, posuzované podle platného trestního zákoníku, tak ty, na které byl aplikován trestní zákon z roku 1961.¹⁷

II.1. Znásilnění

Trestný čin **znásilnění** je v trestním zákoníku upraven v hlavě třetí zvláštní části mezi trestnými činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, konkrétně v § 185. Tohoto trestného činu se dopustí, kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti (§ 185 odst. 1). Srovnání současné právní úpravy trestného činu znásilnění se stavem k 31. 12. 2009, tedy před nabytím účinnosti trestního zákoníku, nabízí Tabulka 2.

16 Zákon č. 40/2009 Sb., dále v textu též „tr. zákoník“.

17 Zákon č. 140/1961 Sb., dále v textu též „tr. zák.“.

Tabulka 2: Trestný čin znásilnění v trestním zákoně a trestním zákoníku

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. (stav k 31. 12. 2009)	Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. (stav k 31. 8. 2015)
<p style="text-align: center;">§ 241 Znásilnění</p> <p>(1) Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.</p> <p>(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě mladší než osmnáct let.</p> <p>(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,</p> <p>a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo</p> <p>b) spáchá-li takový čin na osobě mladší než patnáct let.</p> <p>(4) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.</p>	<p style="text-align: center;">§ 185 Znásilnění</p> <p>(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.</p> <p>(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1</p> <p>a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,</p> <p>b) na dítěti, nebo</p> <p>c) se zbraní.</p> <p>(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,</p> <p>a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,</p> <p>b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo</p> <p>c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.</p> <p>(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.</p> <p>(5) Příprava je trestná.</p>

Třebaže trestný čin znásilnění je pokládán za klasického představitele násilné sexuální kriminality, je třeba mít na paměti, že formulace skutkové podstaty tohoto trestného činu postihuje širokou škálu jednání a v kombinaci s českým trestněprávním pojetím „násilí“ dopadá i na některé případy, které obecně představě o znásilnění jako o situaci, kdy pachatel fyzickým násilím donutí obět k souloži, nemusejí zcela odpovídat.

Současná právní úprava trestného činu znásilnění, obsažená v § 185 tr. zákoníku, pokrývá širokou škálu lidského chování, jak pokud jde o realizované sexuální aktivity, tak ve vztahu k prostředkům, jež k jejich dosažení pachatel používá. Trestní zákoník vztáhl znásilnění na dosažení pohlavního styku, na rozdíl od předchozí právní úpravy, která znásilnění spojovala pouze s dosažením soulože či „jiného obdobného pohlavního styku“. Spáchání činu souloží či „jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží“ je podle nové úpravy zvlášť přitěžující okolností (okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby).¹⁸ Současná právní úprava tak rozlišuje tři kategorie **sexuálního jednání pachatele znásilnění**: „pohlavní styk“, „soulož“ a „jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží“.

18 Dlužno dodat, že nová právní úprava zároveň snížila trestní sazbu v základní skutkové podstatě trestného činu znásilnění, která před rokem 2010 činila dvě léta až osm let, na šest měsíců až pět let.

Pohlavním stykem je podle právní teorie a judikatury jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, ať stejného či odlišného pohlaví. Jde o široký pojem, který zahrnuje jednání vyvolaná pohlavním pudem, jejichž podstatou je fyzický kontakt s druhou osobou, tj. dotyk, který směřuje k sexuálnímu ukojení. Takto vymezené jednání směřuje k pohlavnímu uspokojení pachatele, ale nezáleží na tom, zda k němu v konkrétním případě skutečně dojde. Při pohlavním styku je pachatel sám v osobním kontaktu s obětí a koná na jejím těle určité sexuální praktiky, anebo jde o pachatelem vynucené jednání s poškozeným v sexuální sféře. Jestliže by nedošlo k fyzickému kontaktu pachatele s druhou osobou, tedy nejednalo by se o „styk“, ale pachatel by jen násilím, pohrůžkou násilí nebo jiné těžké újmy působil na druhou osobu, aby sama, bez fyzického kontaktu, s ním činila sexuální praktiky, nejednalo by se o trestný čin znásilnění podle § 185, nýbrž o trestný čin sexuálního nátlaku podle § 186¹⁹ (Šámal, a další, 2010, stránky 1651–1652).

Pohlavní styk je obecnější kategorií, zahrnující jak **soulož**, tak **jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží**, ale i další formy ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, jejichž způsob provedení se souloží srovnatelný není.²⁰ Kritériem, zda lze určitou formu pohlavního styku kvalifikovat jako srovnatelnou se souloží, je podle stávající judikatury skutečnost, zda při jeho realizaci dochází k situaci srovnatelné s tou, jaká nastává u soulože, tedy při spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Vzhledem k šíři škály možných forem jednání, jimiž pachatel zasahuje do sexuální sféry oběti, včetně odlišné míry intenzity, s níž může k takovým zásahům docházet, je v každém případě nutné pečlivě zohledňovat konkrétní okolnosti daného případu. Např. za jistých okolností, při hlubokém pronikání prstů do pochvy ženy, lze i při této praktice dovést srovnatelnost provedení i účinku, jako je tomu u soulože, což umožňuje i tento mechanismus provedení pohlavního styku považovat za srovnatelný se souloží. Mohou však existovat i takové případy, že tento mechanismus podobnost soulože nenavodí, např. v důsledku malé intenzity v případě jen povrchového osahávání genitálu ženy spojené s nevýznamným krátkodobým a povrchním vniknutím. To souvisí i s tím, že tyto případy je velmi obtížné od běžného osahávání odlišit. Bude proto nutné vždy zvážit konkrétní okolnosti a v každém případě pečlivě posoudit, zda se jedná o situaci srovnatelnou se souloží (Šámal, a další, 2010, stránky 1655–1656). V konkrétním případě se také pachatel na téže oběti může dopustit postupně více forem pohlavního styku.

Vztah mezi výše rozebíranými pojmy výstižně shrnul v jednom ze svých rozhodnutí Nejvyšší soud.²¹ Podstatou soulože je spojení pohlavních orgánů muže a ženy. V případě jiného obdobného pohlavního styku pak nedochází ke spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Pro tyto případy je charakteristické to, že pohlavní orgán jedné strany uvedeného spojení je nahrazen jinou částí těla. Jedná se tak o případy, kdy pohlavní orgán muže místo spojení s pohlavním orgánem ženy je zasouván do jiných částí těla ženy (např. do úst, konečníku či podpaží, vkládán ženě do ruky za účelem tření apod.). Na druhé straně jsou obdobným pohlavním stykem i případy, kdy s pohlavním orgánem ženy jsou místo pohlavního orgánu muže spojovány jiné části těla (např. ústa, jazyk či zasouvané prsty), nebo kdy pachatel do pohlavního orgánu ženy zasouvá nějaký předmět. Méně intenzivní

19 Viz též Kapitola II.2.

20 Pro podrobný výklad uvedených znaků skutkové podstaty trestného činu znásilnění viz Blatníková, Faridová, & Zeman (2014, stránky 18–34).

21 Byť se toto rozhodnutí terminologicky vztahuje ještě na právní úpravu před 1. lednem 2010.

jednání pachatele zaměřené proti intimním partiím těla poškozené, které směřuje k jeho sexuálnímu uspokojení a které spočívá např. v ohmatávání, dotycích, tisknutí, líbání apod., je sice jiným pohlavním stykem než soulož, avšak nelze ho považovat za obdobu soulože.²²

Prostředky, které pachatel používá k dosažení pohlavního styku s obětí jsou: a) násilí; b) pohružka násilí; c) pohružka jiné těžké újmy; d) zneužití bezbrannosti oběti.²³

Na první pohled nemusí běžné představě o znásilnění odpovídat situace, kdy pachatel dosáhne pohlavního styku tím, že **zneužije bezbrannosti oběti**. Za bezbrannost se pokládá takový stav oběti, ve kterém není vzhledem k okolnostem činu schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popř. ve kterém není schopna klást odpor jeho jednání.²⁴ Přitom bezbrannost může mít v konkrétních případech různou podobu. Může se jednat o *bezbrannost absolutní*, kdy se oběť nachází v situaci, již sama nevnímá, a tudíž není schopna jakéhokoli vlastního úsudku, a tedy ani jakkoli ovlivnit jednání pachatele (bezvědomí, silná intoxikace návykovou látkou, umělý spánek, bezvládnost v důsledku nemoci apod.). Ve stavu *bezbrannosti psychické* se nacházejí osoby, které sice vnímají okolní svět, avšak jejich duševní a rozumové schopnosti nejsou na takové úrovni nebo takového stavu, aby si ve své mysli dokázaly situaci, v níž se nacházejí, dostatečně přiléhavě ze všech souvislostí vyhodnotit a přiměřeně, logicky a účinně na ni reagovat. Tak tomu bývá např. u osob trpících duševní chorobou, pro niž nechápou význam pachatelova jednání, anebo u dětí či osob mentálně zaostalých, které nemají dostatečné znalosti a zkušenosti, aby byly schopny posoudit význam odporu proti vynucovanému pohlavnímu styku apod.²⁵ A konečně se oběť může nacházet ve stavu *bezbrannosti fyzické*, kdy ačkoli ví, co se s ní děje, není schopna se buď vůbec, anebo účinně bránit, přestože by tak učinit chtěla (spoutaná oběť, oběť upoutaná na lůžku nebo na vozíku, ochrnutá či vysílená nemocí apod.) (Šámal, a další, 2010, str. 1653–1654). Ve stavu bezbrannosti se může (v závislosti na dalších okolnostech) ocitnout i pacient, na kterém lékař provádí takový zákrok, který ho způsobem provedení zásadně omezuje v možnosti zaznamenat jednání lékaře a přiměřeně na něj reagovat (např. žena při gynekologickém vyšetření).²⁶

Násilím se rozumí použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení kladeného či očekávaného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli. Pro závěr o tom, že pachatel donutil oběť k pohlavnímu styku násilím, není podmínkou, aby napadená oběť kladla odpor, např. když si je vědoma fyzické převahy útočníka nebo útočniců a z obavy před dalším násilím odpor raději vůbec neprojevuje a plně se podrobuje vůli pachatele (Šámal, a další, 2010, str. 1552).

22 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 7. 2010, sp. zn. 7 Tdo 841/2010.

23 Pro podrobný výklad uvedených znaků skutkové podstaty trestného činu znásilnění viz Blatníková, Faridová, & Zeman (2014, str. 23).

24 Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994, sp. zn. 3 To 105/93.

25 O takový stav bezbrannosti ovšem nejde u poškozené, která je sice nezletilá, ale natolik fyzicky a duševně vyspělá, že je schopna pochopit jednání pachatele a svůj případný nesouhlas s tímto jednáním dát dostatečně zřetelně najevo. Viz usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994, sp. zn. 3 To 105/93.

26 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 8. 2011, sp. zn. 3 Tdo 929/2011.

K možnosti donutit oběť k pohlavnímu styku **pohrůžkou násilí** je vhodné upozornit, že se takovou pohrůžkou podle trestního zákoníku rozumí jak pohrůžka bezprostředního násilí, tak i pohrůžka násilí, které má být vykonáno nikoli ihned, ale teprve v bližší nebo vzdálenější budoucnosti²⁷ (Šámal, a další, 2010, str. 1652). Pohrůžka nemusí být explicitně verbalizována, postačí, je-li oběti z chování pachatele zřejmé, že nevyhoví-li mu, bude vystavena násilí.

Pohrůžka jiné těžké újmy spočívá v jednání, kdy pachatel vůbec nehrozí fyzickým násilím, ale např. způsobením vážné majetkové újmy, vážné újmy na cti a dobré pověsti, jež může směřovat k rozvratu manželství nebo rodinného života apod., a to za situace, kdy se hrozící újma objektivně jeví jako újma těžká, a kdy napadený ji také jako těžkou újmu pociťuje (Šámal, a další, 2010, str. 1653).

Ovšem i některé případy, kdy pachatel při znásilnění užije násilí (příp. pohrůžku násilí), nemusejí odpovídat obvyklým představám o tomto trestném činu. Předně násilí nemusí směřovat přímo proti osobě, která je k pohlavnímu styku nucena, ale i proti jiné osobě, kdy násilí např. na dítěti nebo jiné osobě blízké je prostředkem působení na vůli bezprostřední oběti. Násilí také může směřovat proti věci (Šámal, a další, 2010, str. 1162). Totéž platí pro pohrůžku násilí – pachatel může oběti hrozit, že použije násilí (fyzickou sílu) vůči jejímu dítěti, příbuznému, ale i např. vůči domácímu zvířeti či jinému majetku.

Kromě toho české trestní právo vykládá pojem násilí tak, že trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na **osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem** (§ 119 tr. zákoníku). Lstí se rozumí vyvolání omylu u oběti či využití omylu oběti v úmyslu dosáhnout nějakého cíle, v tomto případě v úmyslu uvést ji do stavu bezbrannosti a následně s ní dosáhnout pohlavního styku. Omyl oběti se může týkat např. druhu látky, kterou právě požívá, jejího množství, či jejích účinků – a to obecně, v kombinaci s jinou látkou nebo na konkrétní osobu oběti vzhledem k jejímu fyzickému a psychickému stavu. Takový omyl oběti musí být pachatelem vyvolán nebo využit s cílem uvést oběť do stavu bezbrannosti. Jedná se tedy např. o případy, kdy pachatel záměrně uvede oběť bez zkušeností s účinky alkoholu do stavu bezbrannosti tak, že ji opije, a to s cílem vykonat na ní pohlavní styk, anebo pokud jí se stejným cílem bez jejího vědomí podá látku, která u ní stav bezbrannosti vyvolá.

Znak uvedení do stavu bezbrannosti „jiným podobným způsobem“ má pokrývat hraniční případy, kdy úmyslné jednání pachatele, které vedlo ke stavu bezbrannosti oběti, nespočívalo přímo ve vyvolání omylu u oběti nebo využití jejího omylu, ale mělo spíše povahu navození podmínek příznivých pro vznik stavu bezbrannosti u oběti. Jako příklad bývá uváděno jednání pachatele, který uvede do stavu bezbrannosti poškozeného při využití jeho onemocnění, např. epilepsie či cukrovky, kdy pachatel záměrně navodí takovou situaci, která u poškozeného vyvolá epileptický nebo jiný záchvat, při kterém upadne do bezvědomí, aniž by však pachatel poškozeného přitom uváděl v omyl nebo jeho omylu využíval (Šámal, a další, 2009, str. 1163).

27 V tom spočívá odlišnost oproti předchozí úpravě, která jako znak skutkové podstaty trestného činu znásilnění dle § 241 tr. zák. obsahovala „pohrůžku bezprostředního násilí“, což je pojem užší než „pohrůžka násilí“.

Na rozdíl od výše popsaného případu spáchání trestného činu znásilnění zneužitím bezbrannosti oběti se zde vyžaduje, aby pachatel aktivně přispěl (lstí nebo jiným podobným způsobem) k tomu, že se oběť ve stavu bezbrannosti ocitne, přičemž tak činí proto, aby dosáhl pohlavního styku s obětí. Zneužití bezbrannosti naproti tomu znamená, že pachatel pojal úmysl vykonat s obětí pohlavní styk až poté, co se tato ve stavu bezbrannosti ocitla (Šámal, a další, 2010, str. 1654).

Podobně, jako se pachatel může v rámci téhož útoku vůči téže oběti postupně dopustit více forem pohlavního styku (soulož, jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, pohlavní styk „prostý“), může k jejich dosažení použít více různých forem donucení. Je také možné, aby pachatel k dosažení pohlavního styku postupně zneužil bezbrannosti oběti a následně vůči ní použil násilí či jeho pohrůžku.

Dále je třeba upozornit, že pachatel znásilnění nemusí vždy pohlavní styk uskutečnit na oběti přímo sám osobně. Z judikatury lze dovodit, že trestného činu znásilnění se může dopustit i ten, kdo násilím, příp. pohrůžkou násilí nebo jiné těžké újmy, donutí jiného k pohlavnímu styku s jinou osobou. Donucení se může týkat obou takových osob (pak jsou obě oběti) nebo jen jedné z nich, když druhá osoba má pohlavní styk s obětí dobrovolně a zpravidla bude tedy spolupachatelem (Šámal, a další, 2010, str. 1653).

Z výše uvedeného je zřejmé, že podle trestního zákoníku lze jako trestný čin znásilnění kvalifikovat velmi širokou škálu jednání, kdy některé konkrétní případy, u kterých jsou komponenty násilí či sexuálního kontaktu z vnějšího pohledu oslabeny, mohou být běžné představě o znásilnění dosti vzdáleny. Mezi takové případy mohou za jistých okolností patřit jednání pachatele, spočívající v osahávání či líbání genitálií hluboce spící či silně intoxikované oběti, na první pohled „dobrovolná“ soulož, k níž ovšem oběť svolí pouze s vědomím, že pachatel jinak zveřejní citlivé informace o oběti, způsobilé ohrozit její osobní i profesní život atp.

II.2. Sexuální nátlak jako násilný sexuální trestný čin

Trestný čin **sexuálního nátlaku** byl zaveden v rámci rekodifikace trestního práva hmotného v ustanovení § 186 tr. zákoníku.²⁸ Zahrnuje dvě základní skutkové podstaty. Trestného činu podle § 186 odst. 1 se dopustí ten, kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti. Trestného činu podle § 186 odst. 2 se pachatel dopustí, jestliže přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti, nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu (Tabulka 3).

28 Byť ustanovení § 186 odst. 2 tr. zákoníku pokrývá i jednání, postihované před nabytím účinnosti trestního zákoníku jako trestný čin pohlavního zneužívání dle § 243 tr. zák.

Tabulka 3: Právní úprava trestného činu sexuálního nátlaku v trestním zákoníku

§ 186	
Sexuální nátlak	
(1)	Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo zákazem činnosti.
(2)	Stejně bude potrestán pachatel, který přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti, nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.
(3)	Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2
	a) na dítěti, nebo
	b) nejméně se dvěma osobami.
(4)	Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
	a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 se zbraní,
	b) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo
	c) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny.
(5)	Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
	a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let, nebo
	b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.
(6)	Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt.
(7)	Příprava je trestná.

Jako násilný sexuální trestný čin lze podle definice, přijaté pro účely našeho výzkumu, klasifikovat trestný čin sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 1 tr. zákoníku, a to v těch případech, kdy pachatel použije **násilí, pohrůžku násilí či pohrůžku jiné těžké újmy**.²⁹ Těmito prostředky, příp. zneužívaje bezbrannosti oběti, ji má pachatel donutit, resp. přimět k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování. Jedná se o ochranu před jednáním, při kterém nedochází k fyzickému pohlavnímu kontaktu s pachatelem, avšak pachatel oběť nutí, aby ona sama prostřednictvím svého těla a na něm prováděných erotických nebo sexuálních úkonů nebo jeho obnažováním působila na sexuální vnímání pachatele. Na tomto vlastním sexuálním jednání se pachatel sám nepodílí, ale poté, co oběť k němu donutil či přiměl, mu v zásadě jen přihlíží, pozoruje ho, aby se tak sexuálně vzrušoval (Šámal, a další, 2010). Pohnutka ovšem není znakem skutkové podstaty trestného činu sexuálního nátlaku, takže kromě vlastního sexuálního vzrušení může být pachatel v konkrétních případech motivován snahou ponížit oběť, pomstít se jí nebo jejím blízkým osobám apod.

Za **sebeukájení** lze považovat provádění takových sexuálních praktik, při nichž si oběť na vlastním těle činí úkony, při kterých dochází k aktivaci a dráždivým projevům (např. hlazením, masírováním či jiným drážděním genitálií, prsou, prsních bradavek, stehem, event. i v oblasti análního ústrojí). Při sebeukájení může docházet k dráždění těchto orgánů vlastní rukou, tak i s pomocí vibrátorů, umělých vagin či za pomoci jiných obdobných předmětů. **Obnažováním** se rozumí vysvlékání se oběti, prováděné za účelem sexuálního vzrušení pachatele, kdy jsou odhalovány hlavně eroticky významné části těla, zvláště

29 Uvedené znaky skutkové podstaty byly stručně vyloženy v Kapitole II.1.

genitálie nebo pozadí u obou pohlaví a prsa u žen apod. V daném případě však postačí, pokud oběť na svém těle obnažuje jen některá intimní místa (např. jen prsa), a není nutné, aby došlo k úplnému odhalení těla v jeho celkové nahotě. **Jiným srovnatelným chováním** může být takové jednání, které není pohlavním stykem, pohlavním sebeukájením ani obnažováním, tedy např. některé sexuální praktiky spočívající v sadistickém či masochistickém jednání nebo v tzv. pissingu (Šámal, a další, 2010).

Z povahy věci vyplývá, že spáchání trestného činu sexuálního nátlaku zneužitím bezbrannosti oběti (§ 186 odst. 1 tr. zákoníku) nepřichází v úvahu v případě bezbrannosti absolutní (viz výše), neboť mechanismus sexuálního nátlaku vyžaduje, aby osoba, vůči níž je ze strany pachatele vyvíjen sexuální nátlak, požadavky a vůli pachatele vnímala a přiměřeně ke svému stavu chápala, jaké jednání od ní požaduje. Předpokladem tedy je, že oběť alespoň částečně nebo omezeně vnímá a je schopna reagovat na požadavky pachatele (Šámal, a další, 2010).

Pro úplnost je vhodné stručně zmínit také formy jednání, které lze kvalifikovat jako trestný čin sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 2 tr. zákoníku. V případě tohoto trestného činu je prostředkem k dosažení pohlavního styku s obětí, či k jejímu pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, **zneužití závislosti oběti na pachateli** nebo **zneužití postavení pachatele a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu pachatele**. V těchto případech nelze hovořit o násilné sexuální kriminalitě, jedná se o nenásilný zásah do sexuální sféry oběti prostřednictvím vztahu závislosti oběti na pachateli, nebo specifického postavení pachatele, jež mu vůči oběti propůjčuje určitou důvěryhodnost či vliv.

Závislostí se zde rozumí stav, v němž se osoba nemůže svobodně rozhodovat vzhledem k tomu, že je v určitém směru odkázána na pachatele (vztah učitele a žáka, faktický poměr závislosti daný např. tím, že pachatel poškozeného vychovává). Oběť se při zneužití závislosti podřizuje pachateli proto, že je na něho v určitém směru odkázána, a pokud by této závislosti nebylo, nepodřídila by se mu. Nemusí jít o závislost vyplývající z právního poměru určeného zákonem, ale stačí faktický poměr závislosti daný např. tím, že pachatel vykonával úkony spojené s výchovou dítěte (Šámal, a další, 2010, str. 1590). Dozor, z něhož také může vyplývat závislost, předpokládá právo a povinnost nad takovou osobou mít dohled a bdít nad ní (dozor má např. opatrovník nad osobou zbavenou svéprávnosti, vychovatel nad chovancem výchovného ústavu pro mládež, příslušník vězeňské stráže nad odsouzenou či odsouzeným) (Šámal, a další, 2010, str. 1669).

Zneužití postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti a vlivu je širší pojem, než zneužití závislosti osoby, protože postavení, z něhož vyplývá důvěryhodnost a vliv, představuje jakékoli postavení, které u poškozeného vzbuzuje důvěru, anebo působí svou autoritou na poškozeného. Takové postavení zahrnuje vedle vztahů vytvořených na základě svěřeni dozoru i jiné vazby mezi pachatelem a obětí, které nejsou spjaty přímo s povinností dozoru nad takovou osobou, ale obviněný již tím, v jakém je vůči oběti postavení, vyvolává v ní důvěru nebo má vůči ní autoritu, popř. ji ovlivňuje. Za postavení, z něhož vyplývá důvěryhodnost nebo vliv, lze konkrétně považovat např. postavení nadřízeného v zaměstnání, vedoucího umělecké skupiny nebo jiných podobných uskupení, kde je pachatel ve vztahu k ostatním členům uznávanou autoritou, dále vysokého státního úředníka atd. (Šámal, a další, 2010, str. 1669).

Na závěr této kapitoly je vhodné shrnout, že pro účely empirické části výzkumu jsme z výše popsaných důvodů jako násilné sexuální trestné činy k analýze vybrali případy trestných činů znásilnění dle § 185 odst. 1 tr. zákoníku, resp. § 241 odst. 1 trestního zákona z roku 1961, a sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 1 tr. zákoníku, a to s vědomím, že případy, kdy jsou tyto trestné činy spáchány „násilím“ ve formě uvedení oběti do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem, a kdy při nich pachatel zneužije bezbrannosti oběti, nevyhovují zcela zvolené kriminologické definici násilné sexuální kriminality, neboť nezahrnují komponentu přímého fyzického násilí ani pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy.

III.

Empirická část

III.1. Složení základního souboru, výzkumného souboru a výzkumného podsouboru

Způsob, jak byly pro účely empirické části výzkumu získány základní soubor, výzkumný soubor a výzkumný podsoubor, je popsán v Kapitole I.5. **Základní soubor** představuje skupina 679 pachatelů odsouzených za trestné činy znásilnění či sexuálního nátlaku, kteří byli v letech 2009–2012 v kontaktu se systémem trestní justice.³⁰ Velmi nízké zastoupení žen (5 pachatelek) v tomto souboru odpovídá poznatkům z odborné literatury o pachatelích sexuálního násilí, jakož i výsledkům řady empirických výzkumů na toto téma u nás i v zahraničí. Také oficiální justiční statistiky kriminality ukazují, že např. v roce 2010 byla za znásilnění odsouzena jediná žena, v letech 2011 a 2012 celkem čtyři ženy, a za rok 2013 jsou ve statistických přehledech vedeny čtyři ženy, odsouzené za tento trestný čin³¹ (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014, str. 33). Je tedy empiricky podloženo, že drtivou většinu pachatelů sexuálního násilí tvoří muži, byť to neznamená, že by se takového jednání nemohly dopouštět ženy. Na rozdíl od případů sexuálního zneužívání dětí je však podíl žen mezi pachateli znásilnění minimální.

Jak bylo popsáno v Kapitole I.4., data o násilných sexuálních trestných činech a jejich pachatelích byla v rámci výzkumu analyzována na třech hierarchických úrovních – úrovni pachatelů, úrovni trestních spisů, a úrovni deliktů. **Výzkumný soubor** tvořilo 584 pachatelů, kteří se dopustili 796 násilných sexuálních deliktů, které byly projednávány v 610 trestních řízeních (Obrázek 4).

Obrázek 4: Výzkumný soubor

Z 584 pachatelů ve výzkumném souboru bylo 5 žen a 579 mužů. Do výzkumného souboru se tedy dostaly všechny ženy ze souboru základního (kazuistika jedné odsouzené pachatelky (trestný čin znásilnění), viz Příloha č. 7, str. 221). Pokud jde o složení výzkumného souboru pachatelů, tak věk v době spáchání byl v průměru 33 let (více k věku pachatelů viz dále v textu, str. 56).

Není překvapivé, že **většina deliktů v našem souboru byla spáchána občany ČR** (675 deliktů, tj. **85 % z celkového počtu analyzovaných násilných sexuálních deliktů**, Tabulka 4). O zbývajících 121 deliktů se podělili občané 15 dalších zemí. Významnější podíl ve výzkumném souboru měly ještě delikty, spáchané občany Slovenska (43 deliktů, tj.

30 „Kontaktem se systémem trestní justice“ se přitom pro účely výzkumu rozumělo, že daná osoba (a) byla ve sledovaném období 2009–2012 za násilný sexuální trestný čin odsouzena (tj. byl vydán odsuzující rozsudek, který následně nabyl právní moci), nebo (b) v červenci 2012 vykonávala nepodmíněný trest odnětí svobody, uložený za trestný čin znásilnění, příp. sexuálního nátlaku.

31 Pro srovnání – v roce 2013 tvořil podíl žen na všech v ČR odsouzených osobách 14% (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2014).

5,4 % souboru), Ukrajiny (23 deliktů, tj. 2,9 %), Izraele a Rumunska (po 17 deliktech, tj. po 2,1 %). Deliktů, jichž se dopustili občané ostatních zemí, bylo ve výzkumném souboru celkem 21, přičemž v této skupině již nebyly více než 4 delikty spáchány občany téže země.

Tabulka 4: Státní občanství – delikty a pachatelé

Pachatel	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé	Pachatelé (%)
ČR	675	84,80	505	86,47
SR	43	5,40	36	6,16
Ukrajina	23	2,89	15	2,57
Izrael	17	2,14	1	0,17
Rumunsko	17	2,14	8	1,37
Ostatní ³²	21	2,64	19	3,25
	796	100,00	584	100,00

Také z hlediska **místa (státu) narození byly delikty v našem výzkumném souboru spáchány ve velké většině osobami, které se narodily v České republice** (81,2 % z celkového počtu deliktů, Tabulka 5). Mezi pachateli zbývajících 150 deliktů byly osoby, narozené v 17 dalších zemích. Delikty pachatelů, narozených na Slovensku, tvořily 9 % z celkového počtu deliktů (69 deliktů, kterých se dopustilo 58 pachatelů, jejichž průměrný věk v době násilného sexuálního deliktu byl 37 let), delikty pachatelů, kteří se narodili na Ukrajině, představovaly 3 % výzkumného souboru (14 osob se dopustilo 22 deliktů a jejich průměrný věk v době činu byl 28 let). Sedmnáct deliktů bylo spácháno jedním pachatelem, který se narodil v Izraeli (2 % z celkového počtu analyzovaných násilných sexuálních deliktů), a stejný podíl na výzkumném souboru měly delikty, kterých se dopustily osoby narozené v Rumunsku (17 deliktů, kterých se dopustilo 8 pachatelů, jejichž průměrný věk v době činu byl 29,7 let).

Tabulka 5: Místo/stát narození – delikty a pachatelé

Místo/stát narození	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé	Pachatelé (%)
ČR	646	81,16	482	82,53
SR	69	8,67	58	9,93
Ukrajina	22	2,77	14	2,40
Rumunsko	17	2,13	8	1,37
Nigérie	4	0,5	4	0,68
Polsko	3	0,37	3	0,51
Tunisko	3	0,37	2	0,34
Moldávie	3	0,37	2	0,34
Ostatní ³³	29	3,66	11	1,88
	796	100,00	584	100,00

32 Nigérie, Polsko, Moldávie, Bulharsko, Mongolsko, Arménie, Guinejská republika, Kongo, Litva, Kazachstán, Srbsko, SRN.

33 Bulharsko, Izrael, Mongolsko, Ruská federace, Arménie, Guinejská republika, Kongo, Litva, Srbsko, SRN.

Většina pachatelů ve výzkumném souboru (tj. 468 pachatelů; 80 %, Tabulka 6) se **dopustila pouze jednoho násilného sexuálního deliktu**, analyzovaného v rámci výzkumu, tj. měli jsme k němu informace z jediného trestního spisu, vedeného o trestním řízení, v němž se projednával jediný násilný sexuální delikt tohoto pachatele. U zbývajících 20 % pachatelů jsme analyzovali dva a více násilných sexuálních deliktů³⁴, Tabulka 6. V průměru tak připadalo na jednoho pachatele ve výzkumném souboru 1,37 násilných sexuálních deliktů.

Tabulka 6: Výzkumný soubor – počet pachatelů a jejich deliktů

Počet analyzovaných násilných sexuálních deliktů téhož pachatele	Počet pachatelů	Počet pachatelů (%)
Jeden delikt	468	80,14
Dva delikty	70	11,99
Tři a více deliktů	46	7,87
Celkem	584	100,00

Poznámka k výstupům empirické části

Další kapitoly se již věnují jednotlivým sledovaným charakteristikám analyzovaných případů, tj. násilných sexuálních deliktů, pachatelů a trestních řízení, tvořících výzkumný soubor. Třebaže **tato monografie přináší zejména výsledky deskriptivní analýzy výzkumného souboru**, pokládáme za vhodné je doplnit o **vybrané výsledky bivariační analýzy některých sledovaných proměnných u deliktů**. Takové rozšíření prezentovaných výsledků je podle našeho názoru užitečné z hlediska doplnění základních popisných statistik o některé zajímavé souvislosti, a zároveň je ještě únosné z hlediska rozsahu monografie.

Údaje jsou uváděny v absolutních četnostech či vyjádřeny procenty. Je třeba uvést, že u všech deliktů nebylo z dostupných informačních zdrojů možné vždy zjistit všechny sledované charakteristiky (k deliktu, k pachateli, k oběti), představující v následující analýze tříděné a třídící proměnné. Z toho důvodu se celkové součty i procentuální hodnoty vztahují ke zjištěným údajům, stejně jako se statistická významnost rozdílů vztahuje vždy k souboru deliktů, u nichž byly hodnoty tříděné i třídící proměnné zjištěny. Pokud se v pasážích, obsahujících výsledky bivariační analýzy souvislostí, upozorňuje na statisticky významné rozdíly, a není-li uvedeno jinak, míní se tím rozdíly na hladině významnosti 99,9 % ($p < 0,001$). Údaje, označené (**) vyjadřují rozdíl na hladině významnosti 99 % ($p < 0,01$) a údaje, označené (*) vyjadřují rozdíl na hladině významnosti 95 % ($p < 0,05$).

Bivariační analýza byla zaměřena na hledání rozdílů a souvislostí u různých skupin DELIKTŮ, nikoliv PACHATELŮ či OBĚTÍ. To je třeba mít při interpretaci výsledků na paměti, i když se v zájmu větší čtivosti a srozumitelnosti textu v některých kapitolách neдрžíme důsledně přesné formulace a zjištěné rozdíly někdy zdánlivě vztahujeme k určitým skupinám pachatelů či obětí (např. pachatelé s průměrným intelektem, mladistvé oběti), byť se týkají skupin deliktů, spáchaných určitými pachateli (např. delikty, spáchané

³⁴ U jednoho pachatele bylo analyzováno celkem 17 deliktů – jednalo se o případy trestného činu sexuálního nátlaku.

osobami s průměrným intelektem), resp. s určitými oběťmi (např. delikty vůči mladistvým oběťmi).

Při interpretaci výsledků je nutné brát na zřetel všechna omezení a zkreslení, a vnímat tak níže uvedená sdělení spíše jako „mapující“ a sledovat vždy i velikosti skupin, jichž se zjištěné signifikantní rozdíly a korelace týkají.

III.2. Násilné sexuální delikty – právní kvalifikace, uložené tresty a opatření

V úvodních pasážích stěžejní části této monografie, přinášející již konkrétní výsledky empirické části výzkumu, se zaměříme na popis souboru analyzovaných násilných sexuálních deliktů z pohledu práva, tedy toho, jak tato jednání posoudily a jak o nich rozhodly soudy v trestním řízení. Zdrojem dat pro tuto část analýzy byly pravomocné rozsudky v případech násilné sexuální kriminality, tvořících výzkumný soubor.

III.2.1. Právní kvalifikace analyzovaných násilných sexuálních deliktů

Poznatky o rozsahu a vývoji sexuální kriminality z pohledu oficiálních policejních i justičních statistik, včetně počtů osob odsouzených a stíhaných pro trestný čin znásilnění, byly předmětem samostatného rozboru v teoretické části výzkumu (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014). Pro účely prezentace výsledků empirické části výzkumu pouze připomeneme, že počet osob, odsouzených za trestný čin znásilnění, se u nás podle oficiálních výkazů a evidencí, pohybuje přibližně kolem 200 osob ročně.³⁵ Počet odsouzených osob přitom představuje zhruba dvě třetiny počtu osob obviněných, o nichž soud v daném roce rozhoduje. Statistiky o případech trestného činu sexuálního nátlaku a jeho pachatelích jsou silně ovlivněny skutečností, že se jedná o trestný čin poměrně nový, zavedený trestním zákoníkem až od roku 2010. Počty odsouzených se tak pohybovaly v letech 2010–2013 v rozsahu od 8 do 13 osob ročně.

III.2.1.1. Trestné činy

Jak již bylo uvedeno v úvodu, výběrovým kritériem pro zařazení pachatelů do našeho souboru bylo odsouzení za trestný čin znásilnění nebo sexuálního nátlaku. Tabulka 7 ukazuje, že z celkového počtu 796 analyzovaných deliktů bylo jako znásilnění soudem kvalifikováno **759 deliktů**³⁶, a ve **22 případech** se jednalo o trestný čin **sexuálního nátlaku**³⁷ podle § 186 tr. zákoníku. Ve zbylých 15 případech byl násilný sexuální delikt pachatele soudem posouzen jako trestný čin výtržnictví, vraždy, vydírání, nebo omezování osobní svobody.

35 Pro srovnání – celkem bylo v ČR v roce 2013 pravomocně odsouzeno 77 976 osob (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2014).

36 Z toho 536 případů bylo posuzováno podle trestního zákona z roku 1961, tedy jako trestný čin dle § 241 tr. zák. a 223 případů podle nového trestního zákoníku, tedy jako trestný čin dle § 185 tr. zákoníku.

37 Těchto 22 deliktů se dopustilo 5 pachatelů.

Tabulka 7: Právní kvalifikace analyzovaných násilných sexuálních deliktů

Právní kvalifikace	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Znásilnění (§ 241 tr. zák./ § 185 tr. zákoníku)	759	95,35	96,92
Sexuální nátlak (§ 186 tr. zákoníku)	22	2,76	0,85
Jiné	15	1,89	2,23
Celkem	796	100,00	100,00

III.2.1.2. Stadium trestné činnosti

Tři čtvrtiny analyzovaných násilných sexuálních deliktů (75,9 %, tj. 604 deliktů) jejich pachatelé dokonali, a soud je proto hodnotil jako **dokonaný skutek**. Zbýlá čtvrtina násilných sexuálních deliktů v našem výzkumném souboru byla soudem kvalifikována jako **pokus trestného činu**.³⁸

III.2.1.3. Doba trvání trestného činu a počet dílčích útoků

Trestný čin může být spáchán v krátkém časovém období nebo jeho realizace může trvat delší dobu. K odlišení skutečností souvisejících s počtem realizovaných násilných sexuálních útoků vůči oběti (jednotlivé kontaktní události) v rámci jednoho odsouzeného trestného činu (deliktu), jsme analyzované delikty rozdělili do tří skupin (viz Tabulka 8). Násilné sexuální delikty, které spočívaly v jediném útoku vůči oběti, představují ve výzkumném souboru většinu (85,1 %, 677 deliktů), přičemž u 16 z nich jsme zaznamenali extrémní dobu trvání (tj. jeden násilný sexuální útok vůči oběti probíhal několik hodin až dní).

Tabulka 8: Počet dílčích útoků v rámci analyzovaných násilných sexuálních deliktů

Počet dílčích útoků	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Jeden	677	85,05	84,02
Více než jeden (přesný počet)	48	6,03	7,41
Více než jeden	71	8,92	8,57
Celkem	796	100,00	100,00

V ostatních případech, kdy analyzovaný delikt spočíval ve více dílčích útocích, soudy buď počet dílčích útoků uváděly přesně (tak tomu bylo u 48 deliktů, tvořících 6 % souboru), nebo – zejména v případech déletrvajících deliktů, při nichž pachatel na oběť útočil opakovaně – vyjadřovaly skutečnost, že v dané věci došlo k většímu počtu útoků, méně specificky, a to např. slovy „*opakovaně*“, „*v přesně nezjištěném počtu případů*“ apod. (8,9 %,

³⁸ Jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, je pokusem trestného činu, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo (§ 21 tr. zákoníku, § 8 tr. zák.).

71 deliktů). Podle převládající judikatury i takový popis splňuje požadavky nezbytné individualizace a specifikace popisu skutku, který tak není zaměnitelný se skutkem jiným, jak soud vyjádřil v jednom z analyzovaných případů v odůvodnění rozsudku:

„S ohledem na obtížnost jednoznačného potvrzení, že se obžalovaný dopustil právě přesně 61 dílčích skutků, upravil soud toto vyjádření v popisu skutku ve výroku na přesně nezjištěný větší počet případů, jichž však bylo několik desítek.“

(rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové, sp. zn. 4 T 10/2011)

III.2.2. Uložené sankce

III.2.2.1. Uložené tresty

Okruh trestů (resp. trestních opatření v případě mladistvých pachatelů), které lze za trestné činy znásilnění a sexuálního nátlaku uložit, jakož i příslušné trestní sazby, upravují předpisy trestního práva hmotného. Vzhledem k typové závažnosti násilných sexuálních trestných činů a zákonným podmínkám pro ukládání jednotlivých druhů trestů lze trest odnětí svobody pokládat za druh trestu, který zpravidla přichází v úvahu jako trest hlavní u tohoto druhu kriminality, a je též v praxi nejčastěji v těchto případech jako hlavní trest ukládán, a to zcela jednoznačně.³⁹ Podle údajů z justiční databáze CSLAV byl v letech 2010–2013 celkem 817 pachatelům, odsouzeným za trestné činy znásilnění a sexuálního nátlaku, jako hlavní sankce uložen nepodmíněný trest odnětí svobody ve 403 případech (49,3 %), a trest odnětí svobody s podmíněným odkladem výkonu ve 401 případě (49,1 %) (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014, str. 73).

V našem výzkumném souboru výrazně převažovaly případy, ve kterých byl pachateli za násilnou sexuální trestnou činnost uložen **nepodmíněný trest odnětí svobody**. Z celkového počtu 610 analyzovaných trestních spisů ve 460 případech (75 %) skončilo příslušné trestní řízení uložením nepodmíněného trestu odnětí svobody. V těchto 460 trestních řízeních bylo rozhodováno o celkem 638 násilných sexuálních deliktech 438 pachatelů (viz Tabulka 9).⁴⁰ Téměř všechna ostatní analyzovaná trestní řízení (145 spisů, tj. 24 %) skončila uložením podmíněného trestu odnětí svobody. Pouze v 5 analyzovaných trestních řízeních byl jako hlavní sankce uložen jiný trest než trest odnětí svobody (podmíněný či nepodmíněný), příp. soud v odsuzujícím rozsudku upustil od potrestání, resp. od uložení souhrnného trestu.

39 Např. v roce 2012 byly trest či trestní opatření odnětí svobody v některé z jejich forem (nepodmíněný, podmíněný odsouzení, podmíněný odsouzení s dohledem) uloženy jako hlavní trest všem pachatelům, odsouzeným za trestný čin znásilnění či sexuálního nátlaku; viz Ministerstvo spravedlnosti ČR (2013).

40 Připomeňme, že některých pachatelů se týkalo více analyzovaných trestních spisů, a některé trestní spisy pojednávaly o trestních řízeních, v nichž se projednávalo více deliktů. V trestním řízení, v němž je obviněný odsouzen, mu nicméně soud ukládá sankci společně za všechny delikty, za které jej uzná vinným – proto je v případě uložených sankcí základní analyzovanou jednotkou trestní spis, resp. trestní řízení, v němž k uložení dané sankce došlo, bez ohledu na počet deliktů, za které byla sankce uložena.

Tabulka 9: Tresty uložené jako hlavní sankce v analyzovaných případech násilné sexuální kriminality

Uložený trest	Spisy	Spisy (%)	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Nepodmíněný trest odnětí svobody	460	75,41	638	80,15	74,62
Podmíněný trest odnětí svobody	145	23,77	153	19,22	24,53
Jiný	5	0,82	5	0,63	0,85
Celkem	610	100,00	796	100,00	100,00

Ve srovnání s výše zmíněnými statistickými údaji o struktuře trestů, ukládaných v posledních letech pachatelům násilné sexuální kriminality v ČR, je zjevné, že v souboru námi analyzovaných případů je vyšší podíl těch, v nichž byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Vysvětlením je zejména způsob sestavení základního a výzkumného souboru⁴¹ formou nenáhodného, záměrného výběru přes instituce, který vedl k vyššímu zastoupení případů, jež skončily uložením nepodmíněného trestu odnětí svobody (vyšší zastoupení osob, vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody za násilnou sexuální kriminalitu, v základním souboru), a u kterého konečné složení výzkumného souboru záviselo na spolupracujících institucích (soudy, vězeňská služba). Cílem výzkumu ovšem nebylo potvrzovat (či vyvracet) oficiální statistické údaje o vyřizování trestních věcí, týkajících se násilné sexuální kriminality⁴², takže údaje o výsledcích analyzovaných trestních řízení slouží spíše k popisu výzkumného souboru.

U nepodmíněných trestů odnětí svobody, uložených v analyzovaných případech násilné sexuální kriminality, se jednalo o krátkodobé i dlouhodobé tresty odnětí svobody, včetně výjimečných trestů. **Průměrná výměra nepodmíněného trestu** činila 81 měsíců⁴³, tedy **cca 6 let** (modus 5 let a medián 6 let). Rozsah délky trestu byl od 9 měsíců odnětí svobody až po 25leté tresty či doživotní tresty (ty byly uloženy třem pachatelům).

Kromě hlavního trestu byly ve více než polovině projednávaných případů (384, tj. 63 %) soudem uloženy i další, **vedlejší tresty**. Nejčastěji šlo o tresty zákazu činnosti, propadnutí věci (*plynová pistole s náboji, černá kukla, dámský šátek, prádelní šňůra, černá kukla, 5 ks kožených pásků, baterka, kancelářské svorky apod.*), zákazu pobytu nebo vyhoštění.

III.2.2.2. Uložená ochranná opatření

Pro ukládání ochranných opatření (OO) platí některé obecné zásady, vyjádřené v trestním zákoníku.⁴⁴ Mezi ochranná opatření podle českého trestního práva patří ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná

41 Pro podrobnosti viz Kapitola I.5.

42 Navíc je třeba brát v úvahu metodiku sběru a vykazování dat o kriminalitě pro účely policejních a justičních statistik, jež vychází z odlišných principů, než metodika sestavení základního a výzkumného souboru pro účely prezentovaného výzkumu.

43 Směrodatná odchylka činila 51 měsíců, tj. cca 4 roky.

44 Ochranné opatření nelze uložit, není-li přiměřené povaze a závažnosti pachatelem spáchaného činu a nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům. Újma způsobená uložením a vykonáváním ochranným opatřením nesmí být větší, než je nezbytné k dosažení jeho účelu (§ 96).

výchova.⁴⁵ Tato opatření – na rozdíl od trestů – usilují o ochranu společnosti výlučně prostředky speciální prevence. Ochranná opatření lze ukládat samostatně, vedle trestu, nebo i při upuštění od potrestání (více k ochranným opatřením Blatníková, Faridová, & Zeman, (2014)). Vzhledem k zaměření výzkumu jsme u analyzovaných případů sledovali ukládání ochranného léčení (OL), zabezpečovací detence a ochranné výchovy.

Z celkového počtu 610 trestních řízení (spisů), ve kterých bylo projednáváno všech 796 analyzovaných deliktů, bylo ve 181 trestních řízeních (tj. ve 30 %) uloženo ochranné opatření 170 pachatelům (tj. 29 % z celkového počtu pachatelů). Tito pachatelé se dopustili 290 násilných sexuálních deliktů, na celkovém počtu deliktů se tedy podíleli 36,4 %. Tabulka 10.

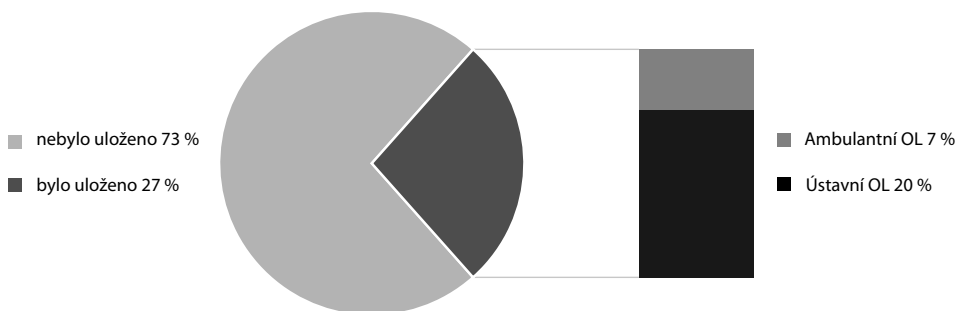
Tabulka 10: Ochranná opatření (OO) uložena v analyzovaných případech

Uloženo OO	Spisy	Spisy (%)	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Ano	181	29,84	290	36,43	29,11
z toho OL:	164	26,88	265	33,29	26,71
Ne	429	70,16	506	63,57	70,89
Celkem	610	100,00	796	100,00	100,00

Ochranné léčení

Nikoli překvapivě bylo nejčastěji ukládaným ochranným opatřením ochranné léčení – a to ve 164 případech (trestních řízeních) ze 181, Tabulka 10. **Přibližně tedy každé čtvrté analyzované trestní řízení ve věci násilné sexuální kriminality vedlo k uložení ochranného léčení pachateli.** Pokud tyto údaje „převédeme“ na počty pachatelů (osob), tak lze konstatovat, že jedné čtvrtině pachatelů (26,71 %, Graf 1) v našem výzkumném souboru bylo uloženo ochranné léčení (157 pachatelům, kteří se dopustili 265 deliktů, bylo uloženo ochranné léčení v průběhu 164 soudních řízení).

Graf 1: Uložené ochranné léčení – pachatelé (n = 584)

45 Od 1. 7. 1973 do 30. 6. 1990 doplňoval výčet ochranných opatření ještě ochranný dohled, což bylo opatření, spočívající v povinnosti hlásit se ve stanovených lhůtách policejnímu orgánu a poskytovat mu stanovené informace (o způsobu a zdrojích obživy, o vzdání z místa pobytu), popř. v dalších povinnostech a omezeních, směřujících k tomu, aby pachatel vedl řádný život pracujícího člověka.

Ústavní ochranné léčení

Pokud bylo pachatelům analyzovaných násilných sexuálních trestných činů soudem uloženo ochranné léčení, pak se většinou jednalo o ochranné léčení v ústavní formě⁴⁶ To byl případ 115 pachatelů (tj. 19,7 % z celkového počtu pachatelů ve výzkumném souboru), kteří se dopustili 214 analyzovaných násilných sexuálních deliktů, Graf 1.

V 19 případech se jednalo o prvopachatele, kteří se dohromady dopustili 50 analyzovaných násilných sexuálních trestných činů.⁴⁷ Každý druhý pachatel ze skupiny osob, jimž bylo v analyzovaných případech uloženo ústavní ochranné léčení (tj. 57 pachatelů ze 115), měl ve své kriminální historii záznam o předchozím odsouzení za sexuální trestný čin (násilné i nenásilné povahy). Záznam o předchozím odsouzení za znásilnění (násilný sexuální čin) byl v kriminální historii zjištěn u 34 osob z této skupiny.

U 38 pachatelů, jimž bylo v analyzovaných případech uloženo ústavní ochranné léčení, se jednalo o opakované ochranné léčení (tj. v minulosti absolvovali soudem uložené ochranné léčení, a přesto se dopustili dalšího, aktuálně analyzovaného sexuálního deliktu). Tyto pachatele – s opakovaně uloženým ochranným léčením – měli na svědomí 57 analyzovaných násilných sexuálních deliktů.

U většiny osob, jimž bylo v analyzovaných případech uloženo ústavní ochranné léčení (93 pachatelů ze 115), byla vyslovena **diagnóza poruchy sexuální preference (parafilie)**.⁴⁸ Tito parafilní delikventi měli na svědomí 181 násilných sexuálních deliktů (tzn. necelou čtvrtinu všech analyzovaných násilných sexuálních deliktů, 23 %). Pouze u 22 pachatelů (ze 115, kterým bylo v analyzovaném případě uloženo ústavní ochranné léčení) nebyla porucha sexuální preference diagnostikována.⁴⁹ **Poruchová struktura osobnosti** (ve smyslu diagnózy disociální či smíšené poruchy osobnosti) pak byla zjištěna u poloviny (58 osob) pachatelů, kterým bylo ústavní ochranné léčení v analyzovaném případě uloženo – u 48 pachatelů byla zjištěna komorbidita (parafilie a porucha osobnosti), u 10 pachatelů byla jako duševní porucha diagnostikována „pouze“ porucha osobnosti. Za povšimnutí stojí i skutečnost, že u 20 pachatelů s diagnózou poruchy osobnosti bylo ochranné léčení ukládáno opakovaně.

Ambulantní ochranné léčení

Ambulantní ochranné léčení soudy v analyzovaných případech uložily 42 pachatelům, kteří se dopustili 51 analyzovaných násilných sexuálních deliktů. Z toho u 16 pachatelů se jednalo o první odsouzení (osoby dosud bez záznamu v opisu rejstříku trestů). Předchozí sexuální kriminální jednání (resp. předchozí odsouzení za sexuální trestný čin, ať již násilné nebo nenásilné povahy) bylo identifikováno pouze u pěti pachatelů z této skupiny. U většiny pachatelů (32 ze 42 pachatelů), kterým bylo uloženo ambulantní ochranné léčení, nebyla přítomna diagnóza poruchy sexuální preference. Porucha osobnosti byla

46 Podle povahy nemoci a léčebných možností soud ukládá ochranné léčení ústavní nebo ambulantní.

47 Je třeba upozornit, že do této skupiny patřil pachatel, který se sám dopustil 17 analyzovaných deliktů, kvalifikovaných jako trestný čin sexuálního nátlaku.

48 V případě tří osob z této skupiny nebyla informace („diagnóza poruchy sexuální preference – ano či ne“) pro potřeby analýzy dostupná.

49 Z toho u tří nebylo jednoznačně zjištěno, zda znalec poruchu sexuální preference diagnostikoval či nikoliv.

zjištěna u 14 pachatelů (komorbidita poruchy osobnosti a parafilie byla konstatována pouze u jednoho pachatele). Předchozí zkušenost s výkonem ochranného léčení mělo 5 pachatelů z této skupiny.

Ostatní ochranná opatření

Kromě ochranného léčení byla v našem souboru pachatelům za analyzované násilné sexuální delikty ukládána také **zabezpečovací detence**. Tohoto opatření, které bylo zavedeno s účinností od 1. ledna 2009, využily soudy v 9 analyzovaných případech, v nichž se rozhodovalo o 17 násilných sexuálních deliktech. **Ochranná výchova**, tedy ochranné opatření, které lze uložit jen mladistvému, byla uložena ve 4 analyzovaných případech, přičemž v jednom případě byla uložena společně s ochranným léčením.

III.2.3. Prostředky k dosažení pohlavního styku podle právní kvalifikace

Jak bylo popsáno výše, právní úprava trestného činu znásilnění pokrývá širokou oblast lidského chování, jak pokud jde o cíl, jehož chce pachatel dosáhnout, tak ve vztahu k prostředkům, jimiž se o jeho dosažení snaží. K prostředkům, jimiž pachatel znásilnění dle § 185 tr. zákoníku či sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 1 tr. zákoníku usiluje dosáhnout svého cíle, tj. v případě znásilnění pohlavního styku s obětí a v případě sexuálního nátlaku pohlavního sebeukájení, obnažování či jiného srovnatelného chování oběti, patří: a) násilí; b) pohrůžka násilí; c) pohrůžka jiné těžké újmy; a d) zneužití bezbrannosti oběti. Použití některého z uvedených prostředků je znakem skutkové podstaty trestných činů znásilnění a sexuálního nátlaku, takže jej soud musí uvést v tzv. právní větě výroku odsuzujícího rozsudku. V rámci části analýzy, sledující hlavně právní aspekty případů a vycházející zejména z konečných rozhodnutí ve věci (odsuzujících rozsudků), jsme se proto zaměřili i na tento prvek násilné sexuální kriminality.

III.2.3.1. Násilí – použití fyzické síly nebo uvedení oběti do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem

Za násilí se v trestním právu považuje použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení kladeného či očekávaného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli. Vzhledem k zaměření výzkumu na násilnou sexuální kriminalitu se delikty, při nichž bylo použito násilí, staly přirozeně zvláštní skupinou deliktů k analýze.

Již bylo vysvětleno, že vzhledem k formulaci skutkových podstat je s použitím násilí spáchána pouze část případů, kvalifikovaných jako trestné činy znásilnění (či sexuálního nátlaku). Ve výzkumném souboru bylo v osmi z deseti deliktů násilí použito (tj. 81,8 %, resp. 651 případů), Tabulka 11. Ve zbylých případech byl sexuální útok pachatelem realizován s použitím pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy, popř. pachatel zneužil bezbrannost oběti, viz dále str. 45 a str. 46.

Na tomto místě je ovšem třeba připomenout, že podle českého trestního práva je čin spáchán násilím nejen tehdy, pokud při něm pachatel přímo použije fyzickou sílu k překonání či zamezení odporu oběti, ale i tehdy, je-li spáchán na oběti, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem (kdy k použití fyzického násilí nedochází).⁵⁰ Spáchání činu na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem, nicméně není samostatným znakem skutkové podstaty trestného činu znásilnění (ani žádného jiného), a proto se v právní větě výroku odsuzujícího rozsudku tato formulace neobjeví – soud tuto skutečnost vyjádří v právní větě tak, že čin byl spáchán „násilím“. Proto je třeba brát v úvahu, že část analyzovaných deliktů, u kterých soud v rozsudku konstatoval, že byly spáchány násilím, tvořily právě tyto případy „nenásilného násilí“, tj. násilí ve formě uvedení oběti do stavu bezbrannosti.

Tabulka 11: Přítomnost násilí u analyzovaných násilných sexuálních deliktů

	Delikty	Delikty	Pachatelé
Ano	651	81,78	80,83
Ne	145	18,22	19,17
Celkem	796	100,00	100,00

U deliktů, které pachatel – podle výroku soudu – spáchal násilím, nebylo zjištěno příliš silných, statisticky významných rozdílů oproti celkovému souboru deliktů, které by se týkaly sociodemografických charakteristik a osobnosti pachatele. Není překvapením, že se statisticky významně častěji⁵¹ takových deliktů dopouštěli muži (muži spáchali 99,7 % deliktů, při nichž bylo použito násilí, oproti 99 % z celkového souboru deliktů) nebo že pachatelé těchto deliktů byli častěji znalcem označeni za patologického sexuálního agresora (21,3 % oproti 19,3 %)^{**52}.

50 Viz Kapitola II.1.

51 Pokud se v textu upozorňuje na statisticky významné rozdíly, a není-li uvedeno jinak, míní se tím rozdíly na hladině významnosti 99,9% ($p < 0,001$).

52 Údaje, označené (**) vyjadřují rozdíl na hladině významnosti 99% ($p < 0,01$).

Tabulka 12: Vybrané charakteristiky deliktů, při kterých pachatel použil násilí (údaje v %)

Třídící proměnné ⁵³ .		Delikty s použitím násilí	Delikty bez použití násilí	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 796)	Muž	99,69***	95,86	98,99
	Žena	0,31	4,14***	1,01
Kriminální historie/předchozí odsouzení pachatele (n = 796)	Prvopachatel	28,42	31,03	28,89
	Již dříve odsouzený	71,58	68,97	71,11
Forma znásilnění – soulož (n = 796)	Ne	35,48	62,07***	40,33
	Ano	64,52***	37,93	59,67
Individuální útok (bez spolupachatele) (n = 796)	Ne	5,84	15,86***	7,66
	Ano	94,16***	84,14	92,34
Pachatel v době činu pod vlivem NL (n = 748)	Ne	41,92	62,96***	45,72
	Ano	58,08***	37,04	54,28
Pohlaví oběti (n = 796)	Muž	7,22	20,69***	9,67
	Žena	92,78***	79,31	90,33
Věk oběti v době činu (n = 790)	Do 18 let	36,22	56,94***	40,00
	18 a více let	63,78***	43,06	60,00
Zranění oběti (n = 766)	Ne	35,62	64,29***	40,86
	Ano	64,38***	35,71	59,14

*** = p<0,001; ** = p<0,01; * = p<0,05

Z hlediska právní kvalifikace činu se častěji jednalo o znásilnění ve formě soulože (64,5 % oproti 59,7 %): Pachatel byl při nich častěji pod vlivem návykové látky (58,1 % oproti 54,3 %), a častěji nepodnikal žádná opatření, jež by měla znesnadnit jeho dopadení (63,1 % oproti 60,1 %). Oběť se častěji napadení aktivně bránila (89,2 % oproti 80,6 %), přičemž pachatel v reakci na tento odpor častěji zvýšil intenzitu použitého násilí (27,8 % oproti 24,8 %). S tím souvisí zjištění, že pachatel v těchto případech získal nad obětí častěji fyzickým násilím (58,2 % oproti 50,2 %) či kombinací slovních výhrůžek a fyzického násilí (18,6 % oproti 16 %)⁵⁴.

Oběť deliktů, u nichž pachatel použil násilí, byla významně častěji ženského pohlaví (92,8 % oproti 90,3 %), a dospělá osoba (63,8 % oproti 60 %) a pachatel byl pro oběť častěji zcela neznámým člověkem (40,1 % oproti 36,9 %). V průběhu těchto deliktů častěji docházelo ke zranění oběti (64,4 % oproti 59,1 %), ovšem spíše méně závažnému – zranění buď nevyžadovalo lékařské ošetření (33,4 % oproti 30,6 %), nebo šlo o zranění, která vyžadovala pouze ambulantní ošetření (24,3 % oproti 21,3 %).

53 Vysvětlení a vymezení jednotlivých třídících proměnných (první sloupec tabulky), použitých v této a dalších kontingenčních tabulkách, je uvedeno v příslušných kapitolách této monografie.

54 Vymezení této třídící proměnné (viz Kapitola III.4.10., str. 76).

Jak bylo uvedeno výše v textu, násilí může mít v konkrétních případech velice rozmanitou podobu. To dokládá např. jeden případ z našeho souboru deliktů, kdy soud konstatoval v odůvodnění odsuzujícího rozsudku:

„Za násilí je v tomto směru třeba považovat vše, čím obžalovaný působil na vůli poškozené, čím se snažil poškozenou přimět k tomu, aby něco konala či strpěla proti své vůli a čím se snažil překonat odpor a obranu poškozené, která jednoznačně svůj odpor a nesouhlas dala najevo opakovaně jak slovně (odmítnutí sexu, prosby o zavezení zpět, prosby o zanechání jednání a nakonec i volání o pomoc), tak tím, jak jednala a jak se chovala (snaha o vystoupení z vozidla, obrana rukama proti noži, oddalování hlavy v okamžiku nucení k orálnímu kontaktu, pláč). Obžalovaný všechny tyto projevy ignoroval a použil násilí k překonání odporu poškozené, a to ve formě stažení poškozené do vozidla, resp. neumožnění poškozené opuštění vozidla, hrozbami použití nože (přiložení ke krku, máchání nožem před obličejem poškozené – když zároveň samo říznutí nelze brát za cíl a úmysl obžalovaného, když k tomuto mohlo dojít náhodou při potyčce mezi obžalovaným a poškozenou, která se bránila hrozbám útoků nožem), uvázání ruky a tlačení hlavy poškozené do svého klína, tahání za uvázanou ruku, uvázání nohy a tahání za tuto nohu ve snaze docílit toho, aby poškozená roztáhla nohy.“

(rozsudek Okresního soudu v Chebu, sp. zn. 7 T 174/2008)

Jak již bylo vysvětleno, pro závěr o tom, že pachatel donutil oběť k pohlavnímu styku násilím, není podmínkou, aby napadená oběť kladla odpor. V jednom z analyzovaných případů se soud vypořádal s obhajobou obžalovaného, spočívající v tvrzení, že poškozená nekladla odpor, a tedy, že se pohlavní styk uskutečnil dobrovolně, následovně:

„Na uvedených fotografiích je obžalovaný zachycen, jak rukou drží hlavu poškozené při felaci, nebo drží poškozenou za ruku při tření jeho pohlavního údu. Mimika poškozené, její emoce (pláč) a odvrácení tváře od obnaženého těla obžalovaného tak, jak je to dokumentováno výše zmíněnými fotografiemi, svědčí o zcela zřejmém a zřetelném vyjádřeném nesouhlasu nezletilé s jednáním obžalovaného. Přidržování hlavy nebo rukou nezletilé obžalovaným je za této situace nutno považovat za použití fyzické síly, která v daném případě sloužila jako prostředek k zamezení jejího odporu. Je zcela pochopitelné, že intenzita použitých fyzických sil byla úměrná věku a fyzické vyspělosti nezletilé. Nízký věk poškozené, její psychická závislost na obžalovaném, se kterým žila ve společné domácnosti a který byl druhem její matky, jakož i celková fyzická převaha obžalovaného, představují faktory, které musely zcela jistě ovlivnit vůli nezletilé bránit se jednání obžalovaného. Z uvedených důvodů nemuselo ze strany obžalovaného dojít k použití násilí větší razance, ale k zamezení případného odporu nezletilé dostačovalo i násilí dosahující malé intenzity.“

(rozsudek Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 6 To 3/2013)

III.2.3.2. Pohrůžka násilí a pohrůžka jiné těžké újmy

Přestože je v obecném povědomí znásilnění spojeno výhradně s použitím fyzického násilí vůči oběti, a to většinou s agresí velmi intenzivního charakteru, při analýze jednotlivých deliktů, respektive při analýze jejich popisu v právních větech výrokových částí rozsudků, vyplývá, že u **téměř pětiny analyzovaných případů násilných sexuálních deliktů (18,2 %) násilí v trestněprávním smyslu nebylo soudem zjištěno** (viz výše Tabulka 11). Kromě násilí pachatel může při násilném sexuálním deliktu použít též pohrůžku násilí či pohrůžku jiné těžké újmy, popř. může při činu zneužít bezbrannosti oběti. Je také třeba připomenout, že podobně, jako se pachatel může v rámci téhož útoku vůči těžce oběti postupně dopustit více forem pohlavního styku (soulož, jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, pohlavní styk „prostý“), může k jejich dosažení použít více různých forem donucení. Jako ilustrace může sloužit jeden z analyzovaných případů, kdy soud své závěry o právní kvalifikaci odůvodnil následovně:

*„(...) obžalovaný vůči poškozené použil k vynucení soulože a jiného pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží, **násilí** (úder otevřenou dlaní na levou tvář poškozené, chytání kolem pasu a za ruce, jímž znemožňoval poškozené utéci, v přilehlém lesíku pak úderý do hrudi, kterým způsobil pád poškozené na záda, násilné roztahování kolen, násilím natlačení hlavy poškozené do svého klína, silný úchop za krk a přinucení k felaci, jakož i držení rukou při samotné souloži), a **také pohrůžky násilí** (hrozba bodnutí nožem, který měl mít dle svých slov schovaný v kapse, a také po skončení soulože varováním, aby poškozená věc nenahlašovala nebo by si ji mohl najít).“*

(rozsudek Krajského soudu v Brně, sp. zn. 11 T 1/2012)

Jedním z důsledků uvedené skutečnosti je, že součet analyzovaných případů, kdy bylo při násilném sexuálním deliktu použito násilí, pohrůžky násilí, pohrůžky jiné těžké újmy, a kdy byla zneužita bezbrannost oběti, je vyšší než počet analyzovaných případů ve výzkumném souboru – v některých případech bylo totiž naplněno několik těchto znaků zároveň.

V necelé třetině analyzovaných deliktů (29,1 %, tj. 232 deliktů) použil pachatel podle rozsudku ke spáchání činu pohrůžku násilí. Pohrůžka jiné těžké újmy byla podle rozhodnutí soudů použita při spáchání 23 analyzovaných deliktů (2,9 %).

Pohrůžky násilí či jiné těžké újmy měly v analyzovaných případech rozmanitou podobu. Některé z nich, tak jak je popsal soud ve skutkové větě či v odůvodnění rozsudku, jsou pro ilustraci uvedeny v následujícím rámečku:

„vyhrožování oběti zabitím, pokud pachateli nevyhoví“

„pod pohrůžkou použití nože“

„ať nekřičí, nebo ji zabije“

„přiložil nůž na krk“

„jestli se budeš bránit, bude to bolet“

„vyhrožoval jí, že pokud s ním nepůjde dobrovolně, tak to půjde po zlém, že jí zlomí vaz“

„strašil oběť nožem útočného charakteru (motýlek), poukazem na svoji kriminální minulost a vyjadřoval vůli uchýlit se k životu nebezpečnému násilí, pokud se mu poškozená nepodvolí apod.“

„vydíral oběť prozrazením nepřijemných informací rodičům“

„fotomontáží fotografií oběti, které zveřejní a ublížením a zabitím jejího 14měsíčního syna a celé její rodiny“

K možnosti donutit oběť k pohlavnímu styku **pohrůžkou násilí** je vhodné připomenout, že pohrůžka nemusí být explicitně verbalizována, stačí, je-li oběti z chování pachatele zřejmé, že nevyhoví-li mu, bude vystavena násilí. V odůvodnění odsuzujícího rozsudku v jednom z analyzovaných případů tuto skutečnost vyjádřil soud těmito slovy:⁵⁵

55 Tento trestný čin byl posuzován podle předchozí právní úpravy, která obsahovala znak skutkové podstaty „pohrůžka bezprostředního násilí“ (na rozdíl od „pohrůžky násilí“ podle současné právní úpravy), ovšem závěry soudu o možnosti konkludentně vyjádřené pohrůžky jsou stále platné.

„Výhrůžky obžalovaného, o kterých se nezletilá opakovaně zmiňovala ve svých výpovědích, způsob, jakým obžalovaný reagoval na odmítavý postoj svědkyň M. K. a S. N. a opakovaná slovní a fyzická agrese obžalovaného vůči matce nezletilé, svědčí pro závěr, že obžalovaný, pokud přikázal nezletilé, aby se podrobila jeho sexuální aktivitám a současně jí v této souvislosti opakovaně zdůrazňoval, že tyto sexuální aktivity jsou pro ni trestem, dal tímto způsobem najevo, že pokud by se nezletilá zdráhala podvolit jeho vůli, je odhodlán vůči ní bezprostředně použít násilí. Z výše uvedených důvodů musela celou situaci stejně vnímat i nezletilá, která se opakovaně ve svých výpovědích zmiňovala o svých obavách z obžalovaného, jeho agresivním chování a výhrůžkách.“

(rozsudek Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 6 To 3/2013)

III.2.3.3. Zneužití bezbrannosti

Trestné činy znásilnění či sexuálního nátlaku mohou být spáchány také prostřednictvím zneužití bezbrannosti oběti. Za bezbrannost se pokládá takový stav oběti, ve kterém není vzhledem k okolnostem činu schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popř. ve kterém není schopna klást odpor jeho jednání. Je tedy zřejmé, že tyto případy příliš neodpovídají obvyklé představě o sexuální násilí. I z hlediska kriminologické typologie případů a obětí (ale i pachatelů) násilné sexuální kriminality je vhodné zmínit, že stav bezbrannosti lze za určitých okolností shledat např. u osob v bezvědomí, v umělém spánku, těžce mentálně či fyzicky postižených, ochrnutých, silně intoxikovaných, bezvládných, spoutaných, ale i u (zdravých) malých dětí, jež nemají dostatečné znalosti a zkušenosti, aby byly schopny posoudit význam odporu proti vynucovanému pohlavnímu styku.

Ve výzkumném souboru analyzovaných deliktů došlo **podle rozhodnutí soudů ke zneužití bezbrannosti oběti u jedné desetiny případů** (10,6 %, tj. 84 deliktů). Ovšem **pouze u 57 deliktů (7,2 %) se jednalo o „čisté“ zneužití bezbrannosti**, bez současného použití některé z výše rozebraných forem donucení. Příklad znásilnění, který odpovídá této kategorii „nenásilí“, je popsán v následujícím rámečku.

Pachatel J. S., muž, nar. 1986, občan ČR, skladník, se dopustil zvláště závažného zločinu znásilnění dle § 185/1, 2 b) tr. zákoníku. Okresní soud mu v červenci 2011 vyměřil trest v trvání dvou let a dvou měsíců, výkon trestu byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání tří let.

Kriminální kariéra: Pachatel měl před spácháním popisovaného trestného činu v opisu rejstříku trestů jeden záznam o odsouzení z roku 2009 (ohrožování pod vlivem návykové látky, dle § 201/1 tr. zákon), za který byl podmíněně odsouzen (osvědčil se 17. 2. 2011). Soud při úvahách o výši trestu tento skutek vzhledem na jeho povahu nebral v úvahu.

K věci: Pachatel v březnu 2011 ve večerních hodinách na různých místech v lyžařském středisku Ovčárna konzumoval alkoholické nápoje. Následně ve tři hodiny ráno vstoupil do odemčeného pokoje jedné z chat bez souhlasu a vědomí sedmi studentek středních škol. Bez toho, aby kohokoliv probudil, si přilehl k neznámé, spící oběti (nar. 1994) a usnul vedle ní. Po probuzení využil spánku oběti, které odhrnul horní i spodní část dvoudílného pyžama a začal jí rukou osahávat na nahém těle (na hýždích, prsou a přirození), což oběť probudilo. Oběť z důvodu rozespalosti chování pachatele trpěla dalších 20 minut, přičemž v momentě, když se pokusil o digipentraci, se otočila na břicho a vzbudila svojí spolužačku. Ta na obžalovaného posvítla mobilním telefonem a následně jej vykárala z pokoje. Pachatel se k trestnému činu doznal, činu litoval a policii v průběhu vyšetřování pomáhal, což soud považoval za polehčující okolnost. V dané věci nebyl vypracován znalecký posudek.

(rozsudek Okresního soudu v Bruntále, sp. zn. 2T96/2011)

Při spáchání zbylých 27 deliktů pachatel postupně zneužil bezbrannosti oběti a následně vůči ní použil násilí, pohrůžku násilí či pohrůžku jiné těžké újmy. Např. pachatel využil spánku spoluvězně (delikt spáchán v prostředí výkonu trestu odnětí svobody) a začal na něm uskutečňovat anální pohlavní styk, a poté, co se poškozený probudil a bránil se, jej

úderý do zad a zakrýváním úst donutil, aby jeho jednání nadále strpěl až do dosažení vyvrcholení. V právní větě rozsudku soud tato skutková zjištění vyjádřil tak, že obžalovaný:

„(...) zčásti využil bezbrannosti a poté násilím donutil jiného k pohlavnímu styku obdobnému souloži“
(rozsudek Okresního soudu v Lounech, sp. zn. 2 T 255/2006)

Případy, kdy znásilnění bylo spácháno výlučně zneužitím bezbrannosti oběti, tvořily tedy jen malou část našeho výzkumného souboru. V jednom z nich, kdy pachatel využil hlubokého spánku poškozené po požití většího množství alkoholu a léčiv k tomu, aby na ní vykonal soulož, soud zdůraznil, že se o znásilnění (ve formě zneužití bezbrannosti) jednalo přesto, že pachatel vůči oběti nepoužil fyzické násilí.

„(...) nejen u vykonání soulože, ale ani během jejího průběhu či po ní nepoužil vůči poškozené žádného násilí, právě naopak, svého jednání zanechal v okamžiku svého vyvrcholení, který se časově kryl s jejím probuzením a výzvou směřující vůči obžalovanému k tomu, aby jednání zanechal.“
(rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 16 T 13/2009)

Stav bezbrannosti lze za určitých okolností shledat např. u osob v bezvědomí, v umělém spánku, těžce mentálně či fyzicky postižených, ochrnutých, silně intoxikovaných, bezvládných, spoutaných, ale i u (zdravých) malých dětí, jež nemají dostatečné znalosti a zkušenosti, aby byly schopny posoudit význam odporu proti vynucovanému pohlavnímu styku. Soudy stav bezbrannosti u oběti – dítěte popisovaly různým způsobem. Příklady jsou uvedeny v následujícím rámečku:

„pachatel zneužil bezbrannosti jiného, jeho nízkého věku, neznalosti a nevědomosti v oblasti sexuality“
„nízký věk a mentální nevyzrálost nezletilé oběti a její závislost na matce, která byla jednání přítomna a účastnila se ho“

III.2.4. Forma zásahu do sexuální sféry oběti podle právní kvalifikace

Jak bylo popsáno v Kapitole II., pachatelé trestného činu znásilnění se z hlediska trestního práva mohou dopustit následujících forem zásahu do sexuální sféry oběti: (a) soulože, (b) jiného pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží (před rokem 2010 „jiného pohlavního styku obdobného souloži“), (c) „prostého“ pohlavního styku. U pachatele trestného činu sexuálního nátlaku dle § 186 odst. 1 tr. zákoníku zásah do sexuální sféry oběti může spočívat v jejím donucení k: (a) pohlavnímu sebeukájení, (b) obnažování (c) jinému srovnatelnému chování.⁵⁶ Pro účely interpretace níže prezentovaných poznatků o formách zásahu do sexuální sféry oběti v našem výzkumném souboru je třeba připomenout, že v konkrétním případě se pachatel na téže oběti může dopustit postupně více forem zásahu do sexuální sféry. Z toho důvodu součet případů, kdy došlo k jednotlivým formám zásahu do sexuální sféry oběti, převyšuje celkový počet analyzovaných

⁵⁶ Pro stručný popis jednotlivých forem zásahů do sexuální sféry oběti viz Kapitulu II., pro podrobnosti viz Blatníková, Faridová, & Zeman (2014, str. 18–39).

případů – v některých případech totiž soud konstatoval, že se pachatel vůči téže oběti postupně dopustil více forem takového zásahu.

V té části výzkumného souboru, která zahrnovala delikty, kvalifikované jako trestný čin znásilnění, spočíval podle rozhodnutí soudu zásah pachatele do sexuální sféry oběti v souloži (dokonané či pokusu) u 475 deliktů (viz Tabulka 13). V poněkud méně případech (355 deliktů) se pachatel dopustil na oběti pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží, resp. obdobného souloží (či se o takový pohlavní styk pokusil). V případě 63 analyzovaných deliktů soud konstatoval, že se jednalo o formu „prostého“ pohlavního styku.

Zejména u forem „soulože“ a „jiného pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží“ (tj. orální styk, anální styk apod.) docházelo nezdědka u týchž deliktů ke kumulaci obou forem pohlavního styku (Tabulka 13, uváděny četnosti).

Tabulka 13: Forma pohlavního styku u analyzovaných případů znásilnění

Forma sexuálního jednání	Delikty (četnosti/výskyt)
Soulož	475
Pohlavní styk srovnatelný se souloží	355
Pohlavní styk	63

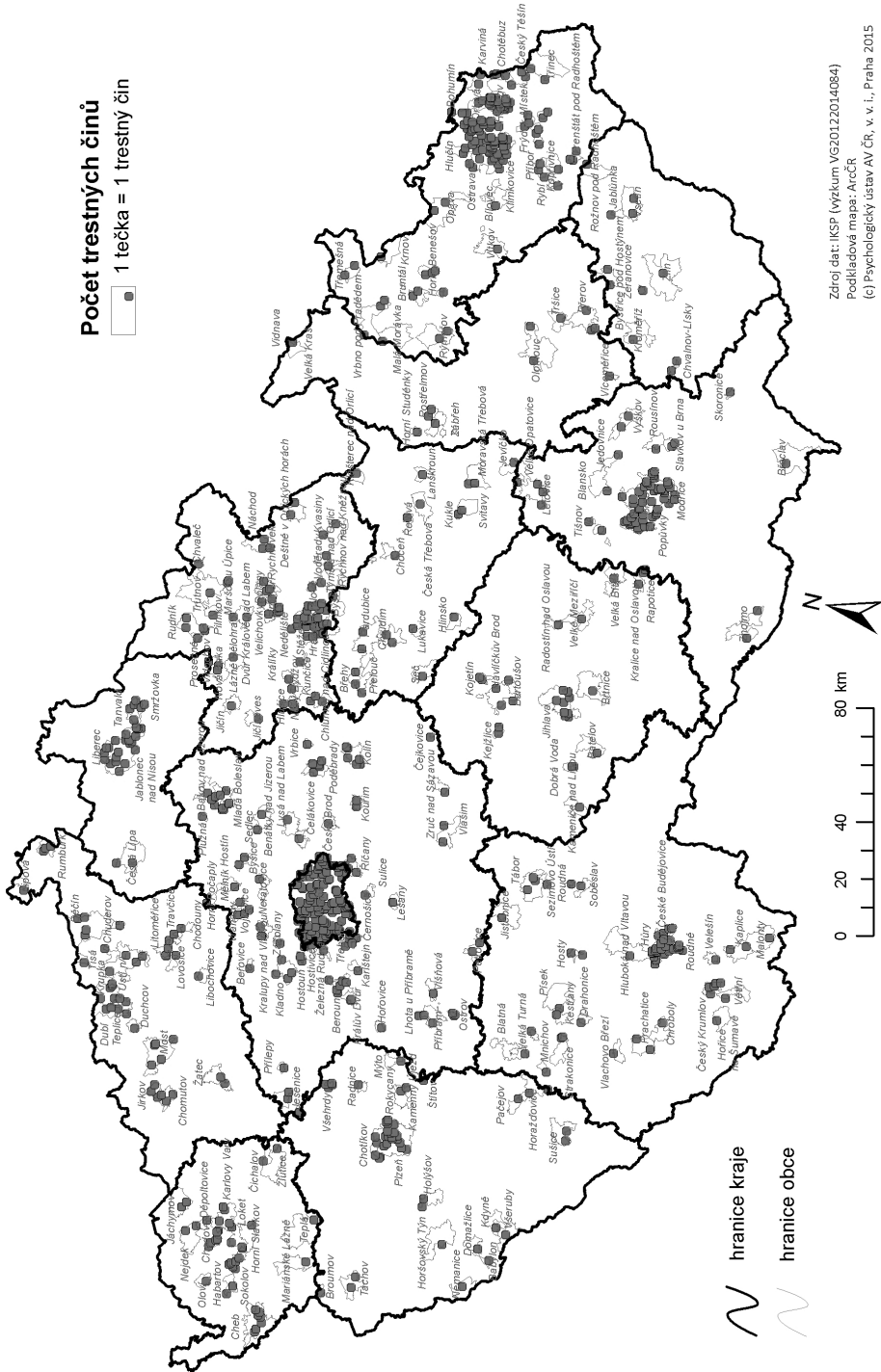
Z popisu průběhu sexuálního útoku, tak jak byl uveden v rozsudku a ve znaleckém posudku, jsme kromě toho signovali jednotlivé realizované sexuální činnosti, viz dále v textu Kapitola III.4.8., str. 72.

III.3. Násilné sexuální delikty – kde a kdy (místo a doba činu)

K charakteristikám popisujícím místo spáchání násilného sexuálního deliktu v našich analýzách patří prostorová (geografická poloha) i časová lokalizace. Vzhledem ke kritériím výzkumného souboru byly všechny námi analyzované delikty spáchány na území ČR. Rozložení případů znásilnění v rámci krajů je pro ilustraci zachyceno na následující mapě (Obrázek 5).⁵⁷

⁵⁷ Mapa zobrazuje místa spáchání 796 analyzovaných případů znásilnění. Nejde o přehled všech případů znásilnění v přesně vymezeném časovém období (kritéria výběru našeho výzkumného souboru byla jiná).

Obrazek 5: Znásilnění – místa spáchání deliktu (graňkové zpracování: RNDr. Hana Svobodová, PhD.)

III.3.1. Místo činu – KDE (spíš uvnitř a v soukromí, než venku)

Pro účely našich analýz byla významnější charakteristikou místa činu, než sama geografická lokalizace, okolnost, zda se násilný sexuální delikt odehrál ve vnitřních, uzavřených prostorách, jako jsou byt, dům, restaurace, garáž, věznice, ubytovna, kancelář, léčebna, hotelový pokoj, ústav pro mládež, sklad atd. (tj. v „interiéru“), nebo na venkovním prostranství, jako jsou les, louka, pěšina, dvůr, ulice, parkoviště, hřiště, park, autobusová zastávka, odpočívadlo, hřbitov, ale i venku umístěné auto či stan atd. (tj. v „exteriéru“). Vzhledem k vymezení deliktu pro účely naší analýzy probíhaly některé z deliktů také postupně v obou typech prostředí (exteriér + interiér), Tabulka 14.

Tabulka 14: Místo činu – interiér vs. exteriér – delikty a pachatelé

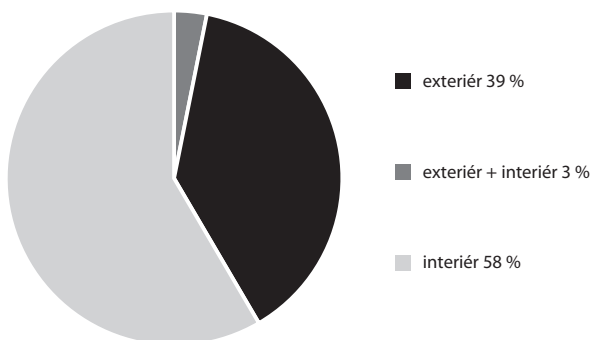
Místo činu	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Exteriér	306	38,4	36,95
Interiér	465	58,4	59,81
Exteriér+interiér	25	3,1	3,24
Celkem	796	100,00	100,00

III.3.1.1. Místo spáchání deliktu

Interiér. K více než polovině námi analyzovaných **případů násilných sexuálních trestných činů (58 %, tj. 465 deliktů)** došlo **ve vnitřních prostorách (v interiéru, viz Tabulka 14, Graf 2)**. Navíc většinou šlo o místa, která **jsou pro veřejnost „nepřístupná“** (86 % ze všech deliktů spáchaných v interiéru), jako jsou např. byt pachatele nebo oběti, společné obydlí oběti a pachatele, ale také hotelový pokoj, zahradní chatka nebo třeba pokoj na ubytovně či vězeňská cela aj. Menší část deliktů spáchaných v interiéru byla lokalizována do míst, která – na rozdíl od výše uvedených – nejsou pro veřejnost uzavřeným místem, ale jde o „běžně přístupné místo“ (14 % ze všech deliktů spáchaných v interiéru). Takovým místem byly např. prostory školy, veřejné záchodky, volně přístupný sklad, neobydlený byt, stanice metra, nemocnice apod. V případech, které byly spáchány v interiéru, jsme navíc sledovali, zda pachatel na místo činu vnikl za použití násilí či nikoli. Z výsledků vyplývá, že ve většině případů se **pachatel na takové místo činu (interiér, soukromí) dostal bez použití násilí** (84 % ze všech deliktů, které byly spáchány v interiéru, tj. 409 trestných činů). Pouze v několika případech (12 %) bylo při „vstupu“ pachatele na místo činu použito násilí, např. pachatel vylomil dveře bytu nebo donutil oběť, aby otevřela dveře svého bytu apod.⁵⁸

58 Informaci, zda se pachatel na místo činu – v interiéru – dostal za pomoci násilí či nikoli, byl sledován jako další proměnná, u 4 % útoků nebyl tento údaj z dostupných zdrojů identifikován.

Graf 2: Charakteristiky místa činu

Exteriér. Ve venkovních prostorách (exteriéru) se odehrály necelé dvě pětiny násilných sexuálních útoků (39 %, viz Graf 2). Opět jsme se pokusili odlišit veřejně přístupná prostranství (ulice, parky), kde došlo k většině násilných sexuálních útoků spáchaných venku od deliktů, které se uskutečnily venku, ale na místech, která nejsou běžně přístupná (např. zahrada na soukromém pozemku u domu, ale zařadili jsme sem např. i útoky spáchané v automobilu stojícím u cesty nebo ve stanu, který byl postavený na veřejném prostranství apod.). Téměř všechny útoky, ke kterým došlo v exteriéru (93 % útoků) proběhly na venkovních, veřejně přístupných místech, pouze několik sexuálních útoků, ke kterým došlo v exteriéru, byla na místech, která jsou pro veřejnost uzavřena (7 %).

Interiér i exteriér. Deliktů, které proběhly postupně v exteriéru i interiéru, bylo ve výzkumném souboru 25 (tj. 3 % všech deliktů, viz Graf 2). Tyto případy reprezentují delikty, kdy k sexuálnímu násilí v rámci jednoho útoku (jedné události) došlo v obou prostředích, přičemž většinou se jednalo o delikty, které probíhaly po delší časové období a na různých místech.

III.3.1.2. Porovnání podskupin deliktů – podle místa spáchání

Mezi delikty, páchanými v exteriéru, v interiéru a příp. postupně v obou prostředích, jak bylo uvedeno výše, byly zjištěny některé statisticky významné rozdíly (Tabulka 15). Delikty v exteriéru páchali statisticky významně častěji mladí dospělí ve věku 18–24 let (delikty pachatelů této věkové kategorie tvořily mezi delikty v exteriéru 25,8 %, oproti 20 % z celkového souboru deliktů). Naopak delikty pachatelů z vyšších věkových kategorií se častěji odehrávaly v interiéru (věková kategorie 46 a více let – 17,4 % oproti 14,3 %)** či postupně v obou prostředích (věková kategorie 37–45 let – 52 % oproti 22,4 %).

Tabulka 15: Vybrané charakteristiky deliktů, spáchaných v interiéru, v exteriéru a postupně v obou prostředích (údaje v %)

		Delikty v exteriéru	Delikty v interiéru	Delikty v obou prostředích	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 796)	Muž	100*	98,49	96,00	98,99
	Žena	0,00	1,51	4,00	1,01
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 796)	Prvopachatel	33,99*	26,45	12,00	28,89
	Již dříve odsouzený	66,01	73,55	88,00	71,11
Věk pachatele v době spáchání činu (n = 796)	15–17 let	7,52	5,59	8,00	6,41
	18–24 let	25,82***	16,99	4,00	19,97
	25–30 let	22,22	18,71	8,00	19,72
	31–36 let	17,97	16,56	20,00	17,21
	37–45 let	16,34	24,73	52,00***	22,36
	46 a více let	10,13	17,42**	8,00	14,32
Základní psychopatologie pachatele – osobnost (n = 794)	Ne	48,04***	30,60	45,83	37,78
	Ano	51,96	69,40***	54,17	62,22
Základní psychopatologie pachatele – kombinace osobnost a sexualita (n = 794)	Ne	80,39	90,95***	66,67	86,15
	Ano	19,61***	9,05	33,33**	13,85
Diagnóza sexuální deviace u pachatele (n = 726)	Ne	62,01	76,65***	47,83	70,11
	Ano	37,99***	23,35	52,17*	29,89
Pachatel patologický sexuální agresor (n = 675)	Ne	65,77	90,13***	90,00	80,74
	Ano	34,23***	9,87	10,00	19,26
Pohlaví oběti (n = 796)	Muž	5,23	11,83*	24,00*	9,67
	Žena	94,77***	88,17	76,00	90,33
Věk oběti v době činu (n = 790)	Do 18 let	29,04	45,79***	66,67**	40,00
	18 a více let	70,96***	54,21	33,33	60,00
Typ agrese pachatele (n = 768)	Instrumentální	90,03***	77,80	90,48	82,94
	Reaktivně-hostilní	9,97	22,20***	9,52	17,06

*** = p<0,001; ** = p<0,01; * = p<0,05

Mezi pachateli **deliktů v exteriéru** byly více zastoupeny osoby partnersky neadaptované, tedy bez partnerského vztahu (72,4% oproti 64,3 %), a takové, jež v minulosti neprošly rozvodem (80,4% oproti 72,9 %), což je v souladu s informací, že šlo o pachatele svobodné (58,4% oproti 52 %)** a bezdětné (57,4% oproti 47,3 %). Deliktů spáchaných v exteriéru se více dopouštěli pachatelé vyrůstající postupně jak v rodinné, tak i ústavní

pěči (26,4 % oproti 21,1 %) a pachatelé, jejichž základní psychopatologií⁵⁹ byla kombinace „osobnosti a sexuality“ (19,6 % oproti 13,9 %). Tomu odpovídá i zjištění, že znalci u pachatelů deliktů v exteriéru častěji diagnostikovali sexuální deviaci (38 % oproti 30 %), patologickou sexuální agresivitu (34,2 % oproti 19,3 %), a logicky častěji u nich také konstatovali, že jejich pobyt na svobodě je z lékařského (psychiatrického či sexuologického) hlediska nebezpečný (56,6 % oproti 45,4 %). Delikty v exteriéru se častěji odehrávaly bez přítomnosti svědků (93,8 % oproti 88,4 %) a častěji byly doprovázeny útokem na majetek oběti (tj. krádež, loupež; 25,2 % oproti 14,6 %). V případě deliktů v exteriéru byla oběť statisticky významně častěji napadena, aniž by s ní před tím pachatel navázal kontakt, např. oslovením (34,3 % oproti 19 %). U těchto deliktů bylo možno častěji vysledovat ze strany pachatele tzv. instrumentální typ agrese⁶⁰ (90 % oproti 82,9 %), a oběť se při nich útoku častěji aktivně bránila (86,2 % oproti 80,6 %)**. Z hlediska právní kvalifikace činu se mezi delikty, spáchanými v exteriéru, častěji vyskytovaly trestné činy ukončené ve stadiu pokusu (30,4 % oproti 20,1 %). Oběti deliktů v exteriéru byly statisticky významně častěji ženského pohlaví (94,8 % oproti 90,3 %), a dospělé osoby (71 % oproti 60 %). Více zde byly zastoupeny případy, kdy byl pachatel pro oběť zcela neznámým člověkem (66 % oproti 36,9 %). Oběti deliktů v exteriéru se častěji v době činu nacházely pod vlivem návykové látky (35,6 % oproti 27,9 %)**, přičemž významně častěji šlo o případ, kdy se do tohoto stavu uvedly samy (40,7 % oproti 26,8 %). V průběhu deliktů v exteriéru významně častěji došlo ke zraněním oběti, která lze označit jako střední. Tato zranění si častěji vyžádala ambulantní ošetření (27,3 % oproti 20 %), a jednalo se o odřenyiny, pohmožděnyiny, řezné či bodné rány a zlomeniny (54,1 % oproti 46,4 %).

Pachatelé deliktů spáchaných v **interiéru** byly častěji osoby partnersky adaptované (39,8 % oproti 35,7 %)***, s alespoň jedním dítětem (56,1 % oproti 51,7 %)***, které v minulosti prožily rozvod (31,4 % oproti 27,2 %)***. Mezi pachatelé těchto deliktů také bylo významně více takových, kteří vyrůstali výlučně v rodinném prostředí (82 % oproti 78,1 %)***. Delikty v interiéru páchaly statisticky významně častěji osoby, u nichž byla jako základní psychopatologie identifikována osobnost (69,4 % oproti 62,2 %). Deliktům v interiéru významně častěji předcházelo navázání kontaktu pachatele s obětí (90,6 % oproti 81 %). Častěji jim byly přítomny další osoby kromě pachatele/ů a oběti/í (14,2 % oproti 11,6 %)⁶¹, a pachatel častěji na místě činil opatření, jež měla ztlumit jeho dopadení⁶² (45,4 % oproti 40 %), mj. častěji vyhrožoval oběti, aby delikt neoznamovala (20,7 % oproti 17 %)***. V případě deliktů v interiéru se významně více vyskytoval reaktivně-hostilní typ agrese⁶³ ze strany pachatele (22,2 % oproti 17,1 %). V případě deliktů v interiéru byly častěji oběti děti do 18 let věku (45,8 % oproti 40 %), tedy i z hlediska právní kvalifikace byly delikty v interiéru častěji kvalifikovány jako

59 Dělení na 1) delikty spáchané parafilními pachatelé, 2) delikty spáchané pachatelé, kde „v popředí“ je osobnost pachatele a 3) delikty spáchané pachatelé, u kterých je psychopatologie spatřována v kombinaci osobnosti a sexuality (parafilie i anomalita). Vymezení této proměnné viz Kapitola III.6.7.

60 Instrumentální agresor se chová tak, aby dosáhl nějakého konkrétního cíle, jako je sexuální uspokojení, více k této třídící proměnné na str. 80.

61 Údaje, označené (*) vyjadřují rozdíl na hladině významnosti 95 % ($p < 0,05$).

62 Maskování, likvidace stop, sdělení falešného jména, sebrání nebo zničení mobilního telefonu oběti, vyhrožování oběti, aby čin neoznamovala atp., více k této třídící proměnné, viz Kapitola III.4.13., str. 78.

63 Agrese bez přípravy, která je cílem sama o sobě (odreagování tenze), více k této třídící proměnné viz Kapitola III.4.16.2.

činy spáchané na osobě mladší 15 let (24,3% oproti 19,6 %). Oběti těchto deliktů se častěji s pachatelem znali (byl to jejich známý (29,5% oproti 24,5%) nebo osoba, k níž měly blízký (9,8% oproti 7,1%) či velmi blízký vztah (27,1% oproti 17,7%)⁶⁴.

Delikty, páchané postupně **v exteriéru i interiéru**, byly častěji dílem osob rozvedených, žijících ovšem v trvalejším družeckém vztahu (25% oproti 5,2%), a osob pracujících v době spáchání činu v dělnické profesi (40% oproti 14,2%). Jako základní psychopatologie byla u pachatelů těchto deliktů významně častěji identifikována kombinace osobnosti a sexuality (parafilie či anomální sexuality) (33,3% oproti 13,9%)**. Následkem deliktů, páchaných jak v exteriéru i interiéru, byla významně častěji posttraumatická stresová porucha (73,7% oproti 19,9%), což souvisí i s „délkou“ sexuálního útoku (šlo většinou o případy dlouhodobého násilí/zneužívání). Což se odráží i ve skutečnosti, že u těchto deliktů byl častěji v trestním řízení shledán následek (zvláště přitěžující okolnost) ve formě těžké újmy na zdraví oběti (52% oproti 14,1%).

III.3.2. Doba činu – KDY (v sobotu, večer a v létě)

Kromě místa, kde došlo k trestnému činu znásilnění, jsme sledovali u jednotlivých deliktů také časové hledisko (datum i čas), kdy byl násilný sexuální trestný čin realizován.

III.3.2.1. Měsíc a den

Následující grafy nabízí jak přehled četností⁶⁵ případů znásilnění v našem souboru z pohledu jednotlivých měsíců v roce, ročních období i dnů v týdnu. Pokud se podíváme na grafické znázornění případů znásilnění **podle měsíců a ročních období** (sloupcový a výsečový, Graf 4 a Graf 3) nelze hovořit o tom, že by některé roční období bylo charakterizováno významně vyšším počtem případů. Přesto je patrný vyšší podíl deliktů, spáchaných v letních měsících (červen až srpen, 209 deliktů, tj. 30%) a naopak nižší podíl případů, k nimž došlo v zimě (prosinec až únor, 152 deliktů, tj. 21%). V jarních a podzimních měsících byla četnost násilných sexuálních deliktů z výzkumného souboru podobná – v měsících březen až květen činila 170 deliktů (24%) a v měsících září až listopad 176 deliktů (25%). V případě skupin deliktů spáchaných na jaře a na podzim tedy jejich čtvrtinové podíly na celkovém počtu analyzovaných deliktů odpovídaly skutečnosti, že z hlediska časového zahrnovaly vždy jednu čtvrtinu roku.

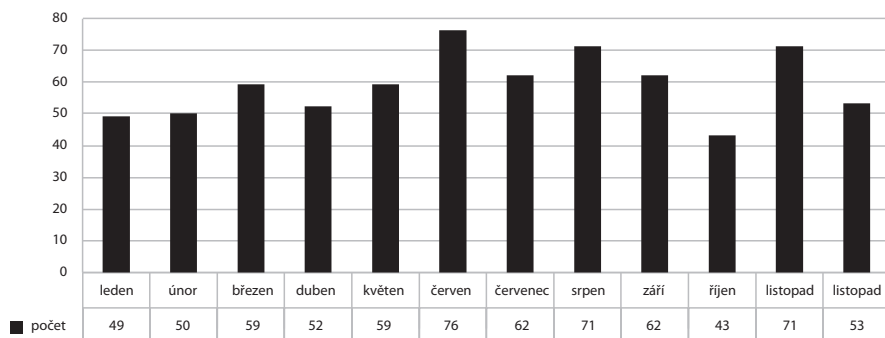
64 Informace k vymezení a kategorizaci proměnné „vztah pachatele k oběti“, více Kapitola III.7.3., str. 139.

65 U této proměnné jsme pracovali se 707 případy znásilnění, neboť jsme do této analýzy nezahrnuli případy, kdy k násilí docházelo po delší dobu (srov. Kapitola III.2.1.3) a „datum spáchání“ tak nebylo možné vztáhnout k jednomu určitému dni.

Graf 3: Doba spáchání – roční období

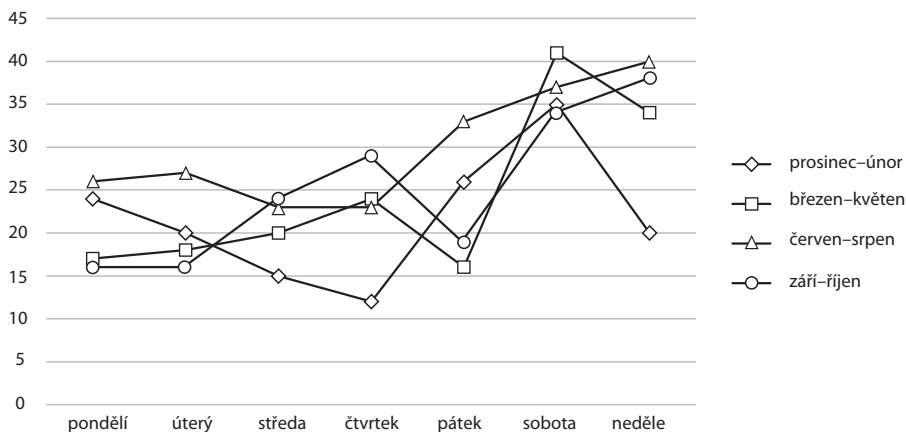

Graf 4: Doba spáchání – měsíce

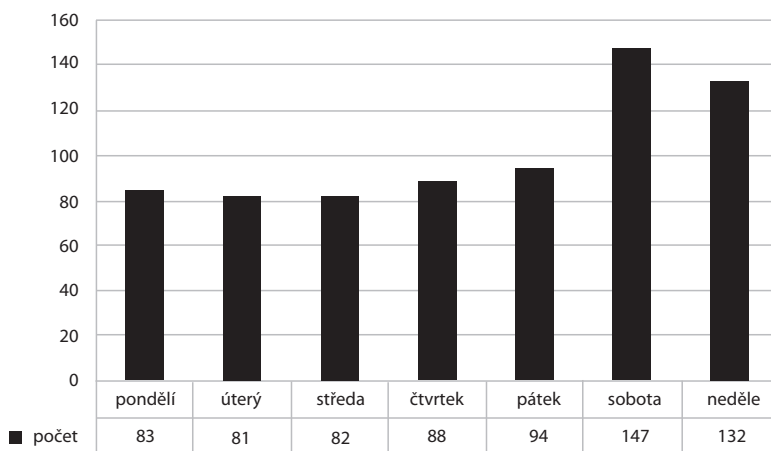

Následující dva grafy nabízí přehled o četnosti analyzovaných násilných sexuálních deliktů podle jednotlivých dnů v týdnu. Sloupcový graf (Graf 5) znázorňuje počty deliktů z výzkumného souboru, spáchané v jednotlivých dnech, spojnicový graf (Graf 6) přehled doplňuje ještě o členění podle ročního období. Z grafického zobrazení je zřejmé, že více analyzovaných případů znásilnění připadá na dny pracovního volna – na víkendy (sobota, neděle). Jak ovšem ukazuje spojnicový graf (Graf 6) o sobotách se vyšší počty spáchaných deliktů udržovaly ve všech ročních obdobích, zatímco o nedělích pouze od jara do podzimu, a v zimních měsících byl počet deliktů spáchaných v neděli jen průměrný.

Graf 5: Doba spáchání – roční období a dny v týdnu

Graf 6: Doba spáchání – den v týdnu

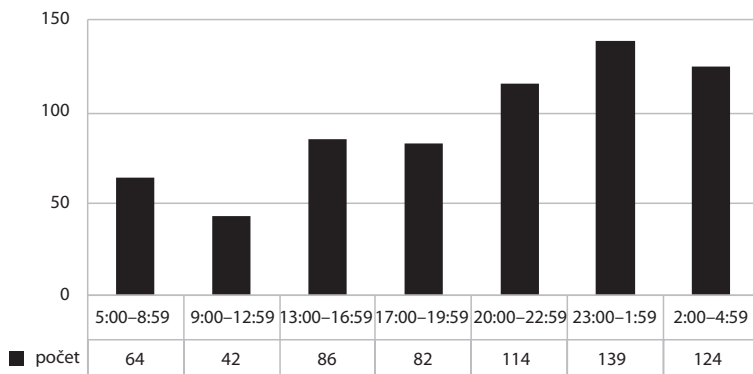

III.3.2.2. Hodina

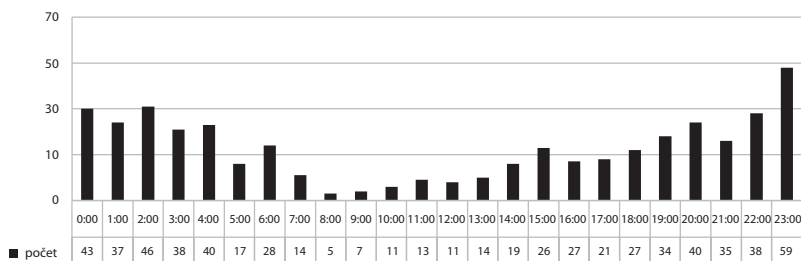
Z analyzovaných dokumentů bylo možno zjistit konkrétní čas spáchání deliktu (určitá hodina) celkem u 651 případů.⁶⁶ Rozložení této proměnné do 24 hodin dne zobrazují následující dva sloupcové grafy (Graf 7 a Graf 8). Analyzované násilné sexuální trestné činy byly páchany během celého dne, je však zřejmé, že ve večerních, resp. nočních hodinách (23:00–4:00) je výskyt sexuálních útoků hojnější. Je však třeba poznamenat, že zde nejsou zachyceny všechny analyzované případy (z grafického zobrazení byly kromě nedostupných údajů ohledně přesného času spáchání vyloučeny případy, kdy ke znásilnění docházelo po delší dobu).

⁶⁶ Z této analýzy byly vyřazeny delikty, u kterých nebyl čas spáchání zjištěn, jakož i ty, které trvaly delší dobu, takže nebylo možno určit jednu konkrétní hodinu, kdy byly spáchány.

Graf 7: Doba spáchání deliktu – časová pásma

Graf 8: Doba spáchání deliktu – čas

III.4. Průběh násilného sexuálního deliktu – vybrané charakteristiky

Způsob páchaní trestné činnosti obecně je složitým systémem vzájemně spojených dílčích činností, objektivních i subjektivních (individuálních) okolností a prostředků, které se projevují nejen při samotném páchaní deliktu, ale i při přípravě takového jednání nebo při „zakrývání“ stop. Poznatků o charakteristických znacích páchaní určitých druhů kriminality a jejich pachatelů se následně v praxi v rámci vyšetřování konkrétních trestných činů využívá např. při behaviorální analýze případu, při sestavování kriminálního profilu pachatele (více např. Hofmanová, 2010).

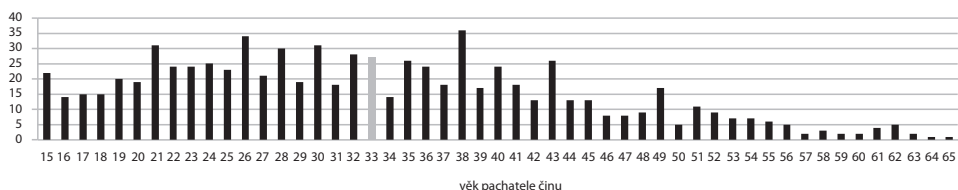
V této kapitole nabízíme základní poznatky o vybraných charakteristikách analyzovaných deliktů z výzkumného souboru, jež se obecně v kriminologické a kriminalistické literatuře pokládají za významné, nebo jejichž důležitost se projevila v průběhu prováděných analýz.

III.4.1. Věk pachatele v době spáchání deliktu

Informace o věku pachatele v době spáchání násilného sexuálního deliktu patří k základním sledovaným proměnným. Pro účely naší analýzy jsme věk pachatele v době činu

určili jako rozdíl mezi datem spáchání deliktu a datem narození pachatele⁶⁷. Rozptyl věku pachatelů v době činu byl široký – od případů, kdy bylo pachateli patnáct let⁶⁸, až po nejstaršího pachatele znásilnění, kterému bylo 65 let (rozložení analyzovaných deliktů podle věku pachatele znázorňuje následující Graf 9).

Graf 9: Analyzované delikty podle věku pachatele v době spáchání činu

Průměrný věk pachatele v době spáchání činu, spočítaný ze všech 796 analyzovaných násilných sexuálních deliktů, byl 33 let (33,05, směrodatná odchylka 11,22), medián činil 32 let, modus 38 let. Přehled věkových skupin pachatelů (věk v době spáchání deliktu), podíl spáchaných deliktů v rámci jednotlivých věkových skupin (sloupec Delikty (%)) i podíl pachatelů v rámci jednotlivých věkových skupin (sloupec Pachatelé (%)), nabízí Tabulka 16.

Tabulka 16: Věková skupina pachatele v době spáchání deliktu – delikty a pachatelé

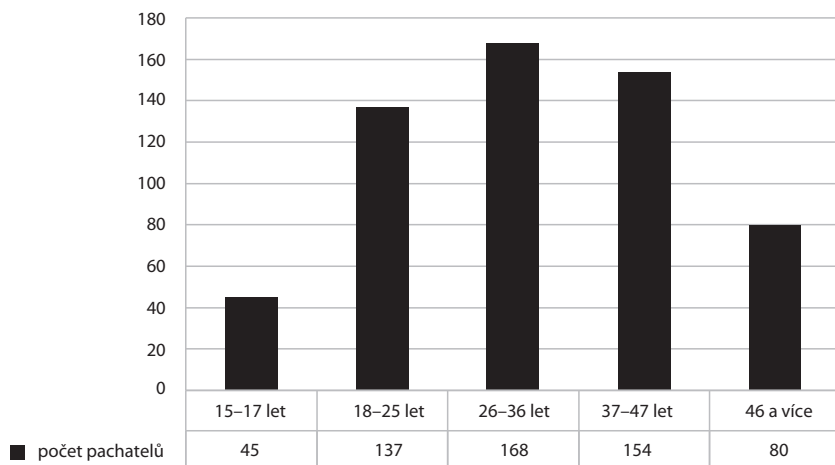
Věková skupina	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
15–17 let	51	6,41	7,71
18–25 let	181	22,74	23,46
26–35 let	248	31,16	28,77
36–45 let	202	25,38	26,37
46 a více	114	14,32	13,70
Celkem	796	100,00	100,00

V grafickém zobrazení (Graf 10) je zachyceno věkové rozložení pachatelů našeho výzkumného souboru (n=584), srov. poslední sloupec Tabulka 16.

67 U deliktů, trvajících delší dobu, bylo jako datum spáchání činu pro účely výpočtu věku pachatele použito datum zahájení trvajícího deliktu.

68 Minimální věk pachatele 15 let byl dán vymezením výzkumného souboru, který tvořily osoby odsouzené, a tedy z hlediska věku trestně odpovědné.

Graf 10: Věková struktura pachatelů (n=584)

Za pozornost podle nás stojí násilné sexuální útoky, spáchané mladistvými pachateli ve věku 15–17 let, které sice tvoří jen malou část z celkového počtu analyzovaných sexuálních deliktů (6,4 %, tj. 51 deliktů), ale ve srovnání s útoky dospělých pachatelů vykazují svá specifika (viz dále v textu). Z této malé podskupiny deliktů, spáchaných 45 „nedospělci“, připadla polovina (tj. 22 sexuálních útoků) na 20 patnáctiletých chlapců.

Porovnání vybraných charakteristik deliktů, spáchaných jednotlivými věkovými kategoriemi pachatelů (bivariační analýza souvislostí), je podrobněji rozebráno níže⁶⁹.

III.4.1.1. Porovnání podskupin deliktů – věk pachatele v době spáchání násilného sexuálního deliktu

Pro účely bivariační analýzy souvislostí jsme vytvořili a použili jen tři věkové kategorie pachatelů, mj. i vzhledem k počtu násilných sexuálních deliktů, tvořících výzkumný soubor, a k věkové struktuře jejich pachatelů. První skupinu tvoří pachatelé v době činu mladiství (do 18 let věku), n=51 deliktů, druhou skupinu pak delikty pachatelů v době činu ve věku 18–45 let, n=631 deliktů a delikty „starších dospělých“ pachatelů (46 let a více), n=114 deliktů, Tabulka 17 (sloupce, tříděné proměnné).

69 „Věk pachatele v době činu“ používáme v bivariačních analýzách jako třídící proměnnou s podrobnějším členěním na šest skupin (15–17 let, 18–24 let, 25–30 let, 31–36 let, 37–45 let, 46 a více let).

Tabulka 17: Vybrané charakteristiky deliktů podle věku pachatele v době činu (údaje v %)

		15–17 let „mladiství“	18–45 let „dospělí“	46 a více let „starší dospělí“	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 796)	Muž	100,00	98,73	100,00	98,99
	Žena	0,00	1,27	0,00	1,01
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 796)	Prvopachatel	70,59***	27,42	18,42	28,89
	Již dříve odsouzený	29,41	72,58	81,58**	71,11
Pachatel v době činu pod vlivem NL (n = 748)	Ne	82***	42,98	44,00	45,72
	Ano	18,00	57,02**	56,00	54,28
Pachatel se zkušeností z VTOS (n = 604)	Ne	95,74***	53,03	41,03	54,80
	Ano	4,26	46,97	58,97**	45,20
Diagnóza sexuální deviace u pachatele (n = 726)	Ne	93,48***	66,73	77,98	70,11
	Ano	6,52	33,27***	22,02	29,89
Pohlaví oběti (n = 796)	Muž	33,33***	7,45	11,40	9,67
	Žena	66,67	92,55***	88,60	90,33
Věk oběti (n = 790)	Do 18 let	74***	37,86	36,84	40,00
	18 a více let	26,00	62,14*	63,16	60,00

*** = p<0,001; ** = p<0,01; * = p<0,05

Delikty mladistvých pachatelů byly statisticky významně častěji – a ne překvapivě – páchaný prvopachatelé (prvopachatelé spáchali 70,6 % deliktů mladistvých pachatelů, oproti 28,9 % z celkového souboru deliktů). Naopak delikty starších dospělých pachatelů ve věku 46 a více let častěji páchaly osoby, jež už byly dříve odsouzeny za trestný čin (81,6 % oproti 71,1 %)**, osoby, jež měly častěji zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody (59 % oproti 45,2 %)**, a osoby, kterým již v minulosti bylo uloženo ochranné léčení (27,7 % oproti 15,9 %).

Deliktů **mladistvých pachatelů** se významně častěji dopouštěly osoby s nedokončeným základním vzděláním (14,6 % oproti 4,4 %), absolventi zvláštní (speciální) školy (25 % oproti 8,7 %), popř. studenti, učni či žáci (56,9 % oproti 7,2 %). Pachatelé těchto deliktů byli častěji svobodní (87,8 % oproti 52 %), bezdětní (83 % oproti 48,3 %), partnersky neadaptovaní (70,8 % oproti 47,7 %), žijící s rodiči či příbuznými (70 % oproti 20,4 %). Znalec u nich častěji zjistil podprůměrný intelekt (75,6 % oproti 41,7 %) či mírně nevyrovnanou či disharmonickou strukturu osobnosti (50 % oproti 23,6 %). Jako základní psychopatologie u nich byla častěji identifikována osobnost (80,4 % oproti 62,2 %)**. V případě deliktů mladistvých pachatelů se významně častěji jednalo o útok ve dvojici (19,6 % oproti 4 %). Z hlediska právní kvalifikace se mezi těmito delikty více vyskytovaly případy znásilnění ve formě pohlavního styku srovnatelného se souloží (62,8 % oproti 44,6 %)**, činy spáchané na dítěti (31,4 % oproti 17,3 %) ** či na dítěti mladším 15 let (41,2 % oproti 19,6 %). Násilné sexuální delikty, kterých se dopustili mladiství pachatelé, byly spáchány významně častěji na oběti mužského pohlaví (33,3 % oproti 9,7 %), a oběti nedospělé (74 % oproti 40 %). K rizikovým faktorům na straně oběti u těchto deliktů tak častěji patřil věk (oběť byla častěji mladší 15 let; 53,5 % oproti 29,6 %), a také skutečnost, že oběť byla častěji

osobou v době činu omezenou na svobodě (chovanec ústavu apod.; 16,3 % oproti 4,1 %). Mladistvý pachatel násilného sexuálního deliktu častěji svou oběť znal (známý oběti), 46 % oproti 24,5 % či k ní měl blízký vztah (20 % oproti 7,1 %).

Deliktů **dospělých pachatelů** ve věku 18–45 let se významně častěji dopouštěly osoby, které v době činu žily s manželkou či partnerkou (příp. manželem či partnerem; 38,8 % oproti 35,7 %)**, a osoby profesně adaptované (52,9 % oproti 50,7 %)*. U pachatelů těchto deliktů znalec častěji diagnostikoval sexuální deviace (32,3 % oproti 29,9 %), přičemž sexualita (parafílie či anomální sexualita) byla u nich také významně častěji identifikována jako základní psychopatologie (18,4 % oproti 15,6 %). U deliktů pachatelů ve věku 18–45 let byl v době činu častěji zjištěn vliv návykové látky (57 % oproti 54,3 %)** a častěji pachatel před činem nenavazoval kontakt s obětí (21,5 % oproti 19 %). V případech deliktů dospělých pachatelů byl pachatel pro oběť významně častěji zcela neznámou osobou (41,9 % oproti 36,9 %).

Delikty **starších dospělých pachatelů** ve věku 46 a více let významně více páchaly osoby vyučené (59,3 % oproti 38,4 %), rozvedené bez trvalejšího vztahu (35,3 % oproti 14,5 %), žijící osamocně (41,4 % oproti 17,9 %), mající jedno či více dětí (81,1 % oproti 51,7 %). Znalec u pachatelů těchto deliktů častěji zjistil nadprůměrné rozumové předpoklady (32,3 % oproti 18,8 %) a poruchu osobnosti (61,5 % oproti 46,3 %)**. Jako základní psychopatologie u nich byla častěji identifikována osobnost (70,8 % oproti 62,2 %)*. V průběhu deliktů, kterých se dopustili pachatelé ve věku 46 a více let, oběť častěji nekladla žádný odpor (25,4 % oproti 14,6 %), pachatel častěji vykazoval vysokou míru regulace násilného sexuálního chování (24,3 % oproti 12,6 %). Oběti deliktů starších dospělých pachatelů měly častěji k pachateli blízký vztah (16,8 % oproti 7,1 %), nebo byl pachatel jejich známý (40,7 % oproti 24,5 %). Častěji byl u obětí identifikován rizikový faktor ve smyslu bezdomovecké či toxikomanské subkultury (14,4 % oproti 4,9 %), či skutečnost, že v době činu byly příčiněním pachatele pod vlivem návykové látky (17,8 % oproti 6 %).

III.4.2. Počet pachatelů – skupinovitost násilného sexuálního útoku

Z hlediska přímého zapojení do spáchání trestného činu rozlišuje trestní zákoník pachatele (ten, kdo čin spáchal přímo sám)⁷⁰ a spolupachatele (dva a více pachatelů, kteří čin spáchali společně)⁷¹. U násilných sexuálních deliktů, analyzovaných v našem výzkumu, byla sledovanou proměnnou také skutečnost, zda jej spáchal jediný pachatel (individuální delikt), dvojice spolupachatelů (delikt ve dvojici), nebo skupina tří a více spolupachatelů (skupinový delikt). **Individuální útoky** (tedy delikty spáchané jedním pachatelem) v našem souboru **jednoznačně převažují** (92,3 %, tj. 735 deliktů). Útoky spáchané dvěma spolupachateli (41 deliktů, tj. 5,2 %), případně skupinou tří a více spolupachatelů (20 deliktů, tj. 2,5 %) tvořily jednoznačně menší část. Při bivariační analýze se mezi těmito skupinami deliktů ukázaly některé statisticky významné rozdíly (viz Tabulka 18), je však třeba mít na paměti velikost jednotlivých skupin.

70 Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná (§ 22 odst. 1 tr. zákoníku).

71 Byl-li trestný čin spáchán úmyslným společným jednáním dvou nebo více osob, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama (spolupachatelé) (§ 23 tr. zákoníku).

III.4.2.1. Porovnání podskupin deliktů – podle počtu pachatelů

Individuálních deliktů se statisticky významně častěji dopouštěly osoby již dříve odsouzené (recidivisté spáchali 72,8 % individuálních deliktů, oproti 71,1 % z celkového souboru deliktů), a osoby se zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody (47,9 % oproti 45,2 %). Při individuálních deliktech pachatel častěji užil násilí (83,4 % oproti 81,8 %). Pokud oběť kladla pachateli odpor, ten v reakci na to častěji zvýšil intenzitu násilí (25,9 % oproti 24,8 %)**. Z hlediska právní kvalifikace se u individuálních deliktů častěji jednalo o znásilnění ve formě soulože (61,1 % oproti 59,7 %)**. V případě individuálních deliktů byla oběť častěji ženského pohlaví (92 % oproti 90,3 %). Před napadením se oběť častěji nacházela doma (24,4 % oproti 23,1 %)**, či na cestě do práce, školy či za jinou rutinní aktivitou (13,7 % oproti 12,9 %)*. Častěji při individuálních deliktech došlo ke zranění oběti (60,8 % oproti 59,1 %), přičemž častěji se jednalo o středně závažná zranění (47,8 % oproti 46,4 %)**.

Tabulka 18: Vybrané charakteristiky deliktů podle počtu pachatelů (údaje v %)

		Individuální delikty	Delikty ve dvojici	Skupinové delikty	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 796)	Muž	99,46***	97,56	85,00	98,99
	Žena	0,54	2,44	15,00***	1,01
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 796)	Prvopachatel	27,21	53,66***	40,00	28,89
	Již dříve odsouzený	72,79***	46,34	60,00	71,11
Čin spáchán násilím (n = 796)	Ne	16,60	26,83	60,00***	18,22
	Ano	83,4***	73,17	40,00	81,78
Pachatel se zkušeností z VTOS (n = 604)	Ne	52,09	81,58***	82,35*	54,80
	Ano	47,91***	18,42	17,65	45,20
Diagnóza sexuální deviace u pachatele (n = 726)	Ne	68,44	96,67**	88,89	70,11
	Ano	31,56***	3,33	11,11	29,89
Pohlaví oběti (n = 796)	Muž	8,03	19,51*	50,00***	9,67
	Žena	91,97***	80,49	50,00	90,33
Za delikt uloženo ochranné léčení (n = 792)	Ne	65,25	87,8**	90,00*	67,05
	Ano	34,75***	12,20	10,00	32,95

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Deliktů ve dvojici se častěji dopouštěli mladiství pachatelé ve věku 15–17 let (24,4 % oproti 6,4 %), tedy logicky osoby s nedokončeným základním vzděláním (28 % oproti 4,4 %), studenti, učni či žáci (22 % oproti 7,2 %). Častěji byly tyto delikty páčány též prvopachateli (53,7 % oproti 27,9 %), a osobami narozenými v jiné zemi, než je ČR (41,5 % oproti 19,1 %). Oběti deliktů ve dvojici se před napadením nacházely častěji samy v přírodě (20 % oproti 6,8 %), a měly s pachatelem častěji blízký vztah (17,5 % oproti 7,1 %)**.

U **skupinových deliktů** oběť častěji nekladla pachatelům žádný odpor (45 % oproti 14,6 %). Z hlediska právní kvalifikace se při skupinových deliktech významně častěji jednalo o znásilnění ve formě zneužití bezbrannosti oběti (45 % oproti 10,7 %), a byla jimi častěji způsobena těžká újma na zdraví (55 % oproti 14,1 %). U deliktů **ve dvojici i skupinových deliktů** byla oběť častěji mužského pohlaví (19,5 % oproti 9,7 %*, resp. 50 % oproti 9,7 %).

III.4.3. Násilné sexuální delikty – intoxikace pachatele

Intoxikace návykovými látkami (NL), zejména alkoholem či stimulanty, patří u násilné sexuální kriminality ke kriminogenním faktorům diskutovaným i empiricky doloženým. (více např. Brichcín & Spilková, 2002; Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014). Sledování skutečnosti, zda byl pachatel v době činu pod vlivem návykové látky, proto byla jednou ze sledovaných proměnných i v našem výzkumu. Zdrojem pro nás byl znalecký posudek, případně odůvodnění rozsudku v dané věci.

Jak ukazují výsledky, **polovina všech případů znásilnění v našem souboru byla spáchána pachatelem, který byl pod vlivem návykové látky** (51 %, 403 případů), ve většině případů pod vlivem alkoholu (AL), viz Graf 11.

Graf 11: Intoxikace v době činu a druh/typ návykové látky

Míra ovlivnění alkoholem se pohybovala od mírné intoxikace (lehčí stupeň prosté opilosti) až po těžkou, prostou opilost. Úroveň forenzně významné, patické intoxikace byla identifikována pouze ve dvou případech, kdy šlo o vliv jak alkoholových, tak nealkoholových návykových látek (alkohol, benzodiazepin, metamfetamin, amfetamin (pervitin)). Ani v jednom z těchto případů ale nebyly ovládací schopnosti znalce hodnoceny jako vymizelé (v jednom případě byl psychický stav u pachatele znalce hodnocen jako přechodná psychická porucha vlivem užití drog, ve druhém případě byl stav hodnocen jako forenzně významná, abnormní komplikovaná opilost, stav charakterizovaný jako kvantitativní porucha vědomí, do které se dostal pachatel poprvé v životě).

„(...) pachatel byl ve stavu toxické psychózy, tzn., že není zaručeno, že si plnohodnotně uvědomoval dosah a význam svého jednání, včetně společenské nebezpečnosti (...) pro forenzní posouzení je ale podstatné to, že je letitým polymorfním konzumentem, je dostatečně edukován, tedy mohl vznik patického stavu u sebe předpokládat. Znalkyně po zvážení všech skutečností hodnotí rozpoznávací a ovládací schopnosti obviněného ve vztahu k drogám a tudíž i ve vztahu k inkriminovanému jednání jako zachovalé (...)“

(sp. zn. 4 T 12/2010 Okresního soudu v Chebu a sp. zn. 9 To 248/2010 Krajského soudu v Plzni)

Druh látky. Jak bylo uvedeno výše, ve většině případů se jednalo o vliv alkoholu (340 případů), ovlivnění nealkoholovými drogami bylo u pachatele zjištěno ve 30 případech a v 21 případech byla intoxikace způsobena alkoholovými i nealkoholovými návykovými látkami (viz Graf 11). V několika případech (1 %), kdy byl pachatel při páchaní deliktu intoxikován, nebyla látka specifikována.

III.4.3.1. Porovnání podskupin deliktů – znásilnění spáchaná pachatelem pod vlivem NL vs. znásilnění spáchaná pachatelem, který nebyl pod vlivem NL

Tyto dvě skupiny deliktů, odlišené sledovanou proměnou „intoxikace v době spáchání deliktu“, jsme podrobili podrobnějším základním analýzám. Deliktů, spáchaných **osobou pod vlivem návykové látky**, se statisticky významně častěji dopouštěli pachatelé, kteří již v minulosti byli odsouzeni (delikty recidivistů tvořily 75,6 % deliktů spáchaných pod vlivem návykové látky, oproti 71,1 % z celkového souboru deliktů).** Pachatelé těchto deliktů častěji v době činu žili sami (22,5 % oproti 17,3 %), popř. na ubytovně, v azylovém domě či v sociálně vyloučené komunitě (27,1 % oproti 23 %)**. Častěji u nich znalec konstatoval poruchu osobnosti (51,4 % oproti 45,6 %)**; jako základní psychopatologie u nich častěji byla identifikována osobnost (67,6 % oproti 61,7 %).

Tabulka 19: Vybrané charakteristiky deliktů, při kterých byl pachatel pod vlivem návykové látky (údaje v %)

		Pachatel nebyl v době činu pod vlivem NL	Pachatel byl v době činu pod vlivem NL	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 748)	Muž	99,12	99,26	99,20
	Žena	0,88	0,74	0,80
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 748)	Prvopachatel	34,21**	24,38	28,88
	Již dříve odsouzený	65,79	75,62**	71,12
Čin spáchán násilím (n = 748)	Ne	24,85***	12,32	18,05
	Ano	75,15	87,68***	81,95
Útok na majetek oběti (n = 748)	Ne	90,64***	80,54	85,16
	Ano	9,36	19,46***	14,84
Základní psychopatologie – osobnost (n = 746)	Ne	45,32***	32,43	38,34
	Ano	54,68	67,57***	61,66
Zranění oběti (n = 724)	Ne	49,85***	30,95	39,64
	Ano	50,15	69,05***	60,36
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 630)	Ne	60,73**	48,62	54,44
	Ano	39,27	51,38**	45,56

*** = p<0,001; ** = p<0,01; * = p<0,05

Při deliktech, jejichž pachatel byl v době činu pod vlivem návykové látky, také častěji docházelo také k okradení či oloupení oběti (19,5 % oproti 14,8 %) a pachatelé těchto deliktů častěji nečinili žádná opatření na ztížení svého dopadení (67,6 % oproti 61,4 %). U těchto deliktů byl častěji přítomný rizikový faktor na straně oběti, spočívající v tom, že

byla také pod vlivem návykové látky (41 % oproti 28,1 %), přičemž do stavu intoxikace se častěji uvedla sama bez přičinění pachatele (43,5 % oproti 27,5 %). Při deliktech pachatelů pod vlivem návykové látky častěji došlo ke zranění oběti (69,1 % oproti 60,4 %), a to častěji ke střednímu zranění (58,7 % oproti 47,2 %) či vážnému zranění 12,5 % oproti 8,8 %), která si také častěji vyžádala hospitalizaci oběti (7,4 % oproti 5,4 %).**

III.4.4. Násilné sexuální delikty spáchané v době trvání uložené „povinnosti“

Jako jeden z rizikových faktorů při posuzování nebezpečnosti pachatele, resp. možnosti jeho kriminální recidivy, je uváděna okolnost, pracovně nazvaná jako „porušení uložené povinnosti“⁷². Tato proměnná bývá vymezena jako selhání jedince (v podobě spáchání analyzovaného deliktu) v době, kdy se měl podrobovat určitému opatření (nařízené povinnosti), uloženému soudem. Jedná se o situace, kdy k analyzovanému sexuálnímu deliktu došlo v době, kdy byl pachatel ve výkonu vazby či trestu odnětí svobody, vykonával ochranné_léčení či zabezpečovací detenci, byl podroben dohledu probačního úředníka, nebo byl ve zkušební době podmíněného odsouzení či podmíněného propuštění z výkonu trestu. Zařadili jsme sem i situace, kdy měl pachatel v době činu vykonávat trest obecně prospěšných prací, trest zákazu činnosti apod., popř. byl v kontaktu s policií či soudem v rámci vyšetřování jiné jeho údajné trestné činnosti. Tato proměnná tedy sledovala situace, kdy se pachatel dopustil znásilnění v době, kdy byl pod „dohledem“, kontrolou orgánů činných v trestním řízení, či v jiném kontaktu s trestní justicí (prvek vědomí kontroly nad chováním pachatele).

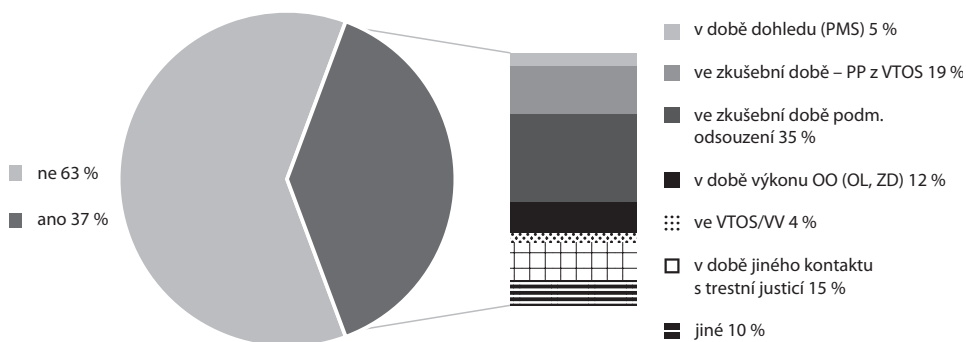
Z našich zjištění vyplývá, že **téměř dvě pětiny násilných sexuálních trestných činů** (37 %, tj. 296 případů z celkového počtu 796 deliktů), kterých se dopustilo 227 pachatelů (38,87 % z celkového počtu pachatelů), **bylo spácháno v době, kdy byl pachatel pod určitou formou „kontroly“ ze strany justice** (Tabulka 20, Graf 12). Z toho víc jak třetinu (35%) tvoří delikty spáchané pachateli v době deliktu podmíněně odsouzenými (ve zkušební době podm. odsouzení) nebo podmíněně propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody (19%; 61 deliktů z 296).

Tabulka 20: Porušení uložené „povinnosti“ – delikty a pachatelé

	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Ano	296	37,19	38,87
Ne	500	62,81	61,13
Celkem	796	100,00	100,00

72 Je jednou z proměnných, např. nástroje SORAG nebo VRAG, více Blatníková, Faridová, & Zeman (2014).

Graf 12: Násilné sexuální delikty - spáchány v době trvání uložené „povinnosti“ (n=796)

Např. 38 násilných sexuálních deliktů bylo spácháno 30 pachatelů, v době, kdy vykonávali soudem nařízené ochranné léčení a 109 násilných sexuálních deliktů (tj. 14 % z celkového počtu analyzovaných případů), se dopustilo 85 pachatelů, kteří byli v době spáchání ve zkušební době podmíněného odsouzení. V kategorii „jiné“ jsou zařazeny delikty pachatelů, kteří se násilné sexuální trestné činnosti dopustili krátce (cca do půl roku) po propuštění z výkonu trestu či po ukončení ochranného léčení. Také sem byly zařazeny delikty pachatele, který poté, co byl vyhoštěn z Anglie a měl se vrátit zpět na Slovensko, využil mezipřistání v Praze, kde již zůstal a během krátké doby se dopustil několika násilných sexuálních deliktů.

III.4.4.1. Porovnání podskupin deliktů – znásilnění spáchaná v době trvání uložené „povinnosti“ (pachatel v době činu „pod kontrolou“ justice) vs. ostatní

Není překvapením, že násilných sexuálních deliktů, jejichž pachatelé byli v době činu pod „dohledem“ trestní justicí (n=296), se statisticky významně častěji dopouštěly osoby, které již v minulosti byly za trestnou činnost odsouzeny (recidivisté spáchali 93,2 % deliktů, jejichž pachatelé byli v době činu v kontaktu s trestní justicí, oproti 71,1 % z celkového souboru deliktů), Tabulka 21. Rovněž tak mezi pachatele těchto deliktů patřily významně častěji osoby se zkušeností z výkonu trestu odnětí svobody (64 % oproti 45,2 %), a osoby se zkušeností s ochranným léčením (25,4 % oproti 15,9 %); což také logicky vyplývá z vymezení této proměnné. Pachatelé těchto deliktů častěji nebyli profesně adaptováni (66,2 % oproti 49,3 %), častěji tedy šlo o nezaměstnané osoby (44,9 % oproti 34,5 %) nebo osoby, které se v době před spácháním činu živily brigádami a příležitostnými pracemi (27,7 % oproti 17,7 %). Častěji v dětství prošli rodinnou i ústavní péčí (28,4 % oproti 21,1 %), a při znaleckém posuzování uváděli kázeňské problémy během školní docházky (61,2 % oproti 51,4 %). V době činu častěji bydleli na ubytovně, v azylovém domě či v sociálně vyloučené komunitě (28,5 % oproti 22,1 %)**.

Tabulka 21: Vybrané charakteristiky deliktů, při kterých byl pachatel v době činu „pod dohledem“ trestní justice (údaje v %)

		Pachatel byl v době činu „pod kontrolou“ justice	Pachatel nebyl v době činu „pod kontrolou“ justice	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 789)	Muž	98,31	99,40	98,99
	Žena	1,69	0,60	1,01
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 789)	Prvopachatel	6,76	42***	28,89
	Již dříve odsouzený	93,24***	58,00	71,11
Útok na majetek oběti (n = 796)	Ne	78,72	89,4***	85,43
	Ano	21,28***	10,60	14,57
Pachatel v době činu nezaměstnaný (n = 795)	Ne	55,07	71,74***	65,53
	Ano	44,93***	28,26	34,47
Výchovné prostředí pachatele (n = 639)	Jen rodinná péče	70,78	82,58***	78,09
	Rodinná i ústavní péče	28,4***	16,67	21,13
	Jen ústavní péče	0,82	0,76	0,78
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 654)	Ne	43,97	59,95***	53,67
	Ano	56,03***	40,05	46,33
Závislost na NL u pachatele (n = 704)	Ne	85,56	94,01***	90,77
	Ano	14,44***	5,99	9,23

*** = p<0,001; ** = p<0,01; * = p<0,05

V průběhu násilných sexuálních deliktů, které spáchaly osoby v době činu pod „dohledem trestní justice“, byla významně častěji obětí pachatelem také okradena či oloupena (21,3 % oproti 14,6 %) a obětí a pachatel byly statisticky významně častěji vzájemně zcela neznámé osoby (44,9 % oproti 36,9 %). Z hlediska duševního stavu zjistili znalci u pachatelů těchto deliktů častěji podprůměrný intelekt (53,4 % oproti 41,7 %), poruchu osobnosti (56 % oproti 46,3 %) a závislost na návykové látce (14,4 % oproti 9,2 %). Základní psychopatologií byla u nich identifikována kombinace osobnosti a sexuality (ať již ve smyslu diagnózy parafílie či „jen“ sexuální anomálie; 18,9 % oproti 13,9 %)**.

III.4.5. Krádež/loupež v průběhu znásilnění

Víc jak v jedné třetině případů znásilnění (35,9 %, tj. 286 deliktů) bylo možné identifikovat také další kriminální aktivity, ke kterým došlo „současně“ se znásilněním. Nejčastěji šlo o trestné činy krádeže či loupeže (viz dále), dále pak o trestné činy vydírání, omezování osobní svobody, pohlavního zneužití, soulože mezi příbuznými a často také týrání osoby žijící ve společném obydlí. Jednou ze samostatně sledovaných charakteristik byla právě skutečnost, **zda se pachatel v souvislosti (v průběhu) s analyzovaným násilným sexuálním deliktem dopustil také útoku na majetek oběti** (v příslušném trestním řízení bylo toto jednání zpravidla kvalifikováno jako samostatný trestný čin loupeže či krádeže). Zdrojem dat byl pro nás rozsudek i znalecký posudek vypracovaný v dané trestní věci.

V našem výzkumném souboru se jednalo o **116 případů znásilnění (tj. 14,6 % z celkového počtu znásilnění)**, které byly **spojené s kriminálním jednáním vůči oběti, spočívajícím v přisvojení, zmocnění se věci patřící oběti (krádež), a to i s použitím dalšího násilí (loupež)**. Z hlediska průběhu kriminálního jednání **převažovaly případy, kdy k odcizení věci patřící oběti došlo až po sexuálním útoku** (75%, tj. 87 případů ze 116). Pouze ve 29 případech znásilnění pachatel nejprve oběti odcizil nějaký předmět či věc, a až teprve poté se dopustil na oběti sexuálního násilí (znásilnění). Z odcizených věcí se nejčastěji jednalo o mobil, peněženku (či jen o hotovost), dále pak docházelo k odcizení platební karty, dokladů, klíčů, šperků či hodinek, Tabulka 22. Často byla oběti odcizena celá kabelka. K dalším předmětům, které si pachatel z místa činu odnesl, patřila také např. rtěnka, kapesník, spona do vlasů, kovové pouzdro, dámská pudřenka, kapesní nůž, kalhotky, MP3 přehrávač, láhev whisky, cigarety, fotka dcery oběti, stravenky, džínová bunda, dioptrické brýle, televize aj.

Tabulka 22 : Předměty odcizené v analyzovaných případech znásilnění (n=116)

	četnosti
Mobil	50
Peněženka/hotovost	39
Platební karta	25
Doklady	20
Klíče	11
Taška/kabelka	24
Šperky/hodinky	13
Jiné	61

III.4.5.1. Porovnání podskupin deliktů – násilné sexuální delikty, při kterých došlo k odcizení věci patřící oběti vs ostatní

Násilných sexuálních deliktů, při kterých došlo k útoku na majetek oběti (n=116), se statisticky významně častěji – jak již bylo zmíněno v předchozím textu – dopouštěli pachatelé, kteří byli v době činu v určitém kontaktu s trestní justicí⁷³ (delikty těchto pachatelů tvořily 54,3 % deliktů, u nichž došlo k útoku na majetek oběti, oproti 37,2 % z celkového souboru deliktů), Tabulka 23. Častěji se jednalo o delikty, jejichž pachatelé měli zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody (67,1 % oproti 45,2 %) a s ochranným léčením (28,1 % oproti 15,9 %). Pachatelé těchto deliktů častěji uváděli v době školní docházky kázeňské problémy (69,1 % oproti 51,4 %), a v době spáchání činu se častěji živili brigádami a jinými příležitostnými pracemi (36,2 % oproti 17,7 %).

Delikty, u nichž došlo k útoku na majetek oběti, páchaly častěji osoby s diagnózou poruchy osobnosti (63,4 % oproti 46,3 %), patologické sexuální agresivity (40,8 % oproti 19,3 %), ale i sexuální deviace (42,9 % oproti 29,9 %)**, či závislosti na návykových látkách (16,2 % oproti 9,2 %)**. Jako základní patologie byla u pachatelů těchto deliktů častěji identifikována kombinace „osobnost a sexualita“ (26,1 % oproti 13,9 %).

⁷³ Vymezení této charakteristiky viz výše, Kapitola III.4.4.

Tabulka 23: Vybrané charakteristiky deliktů, při kterých došlo k útoku na majetek oběti (údaje v %)

		Delikty bez útoku na majetek	Delikty s útokem na majetek	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 796)	Muž	98,82	100,00	98,99
	Žena	1,18	0,00	1,01
Kriminální historie/předchozí odsouzení pachatele (n = 796)	Prvopachatel	29,71	24,14	28,89
	Již dříve odsouzený	70,29	75,86	71,11
Pachatel se zkušeností z VTOS (n = 604)	Ne	58,24***	32,93	54,80
	Ano	41,76	67,07***	45,20
Pachatel se zkušeností s ochranným léčením (n = 788)	Ne	86,2***	71,93	54,80
	Ano	13,80	28,07***	45,20
Základní psychopatologie pachatele – kombinace osobnost a sexualita (n = 794)	Ne	88,22***	73,91	86,15
	Ano	11,78	26,09***	13,85
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 654)	Ne	56,78***	36,63	53,67
	Ano	43,22	63,37***	46,33
Pachatel patologický sexuální agresor (n = 675)	Ne	84,4***	59,18	80,74
	Ano	15,60	40,82***	19,26
Pohlaví oběti (n = 796)	Muž	11,18***	0,86	9,67
	Žena	88,82	99,14***	90,33
Věk oběti v době činu (n = 790)	Do 18 let	44,76***	11,50	40,00
	18 a více let	55,24	88,5***	60,00
Zranění oběti (n = 766)	Ne	43,66***	24,32	40,86
	Ano	56,34	75,68***	59,14

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Delikty, u nichž došlo kromě sexuálního napadení též k útoku na majetek oběti, se častěji uskutečnily bez předchozího navázání kontaktu mezi pachatelem a obětí (50 % oproti 19 %). U této skupiny deliktů také pachatel častěji jednal pod vlivem návykové látky (71,2 % oproti 54,3 %). Oběti deliktů, u nichž se pachatel zmocnil i majetku oběti, byly významně častěji ženského pohlaví (99,1 % oproti 90,3 %), a dospělé osoby (88,5 % oproti 60 %). V těchto případech byl pachatel častěji pro oběť zcela neznámou osobou (79,3 % oproti 36,9 %). K rizikovým faktorům na straně oběti častěji patřilo, že se jednalo o starší osobu ve věku 65 a více let (14,8 % oproti 2,7 %). Oběť byla v těchto případech také častěji v době činu pod vlivem návykové látky (42,6 % oproti 27,9 %)**, přičemž do tohoto stavu se častěji uvedla sama bez přičinění pachatele (44,3 % oproti 26,8 %). Tomu odpovídá zjištění, že oběť takového deliktu se před napadením významně častěji bavila v baru, restauraci apod., příp. se z takového místa vracela (32,4 % oproti 17,5 %).

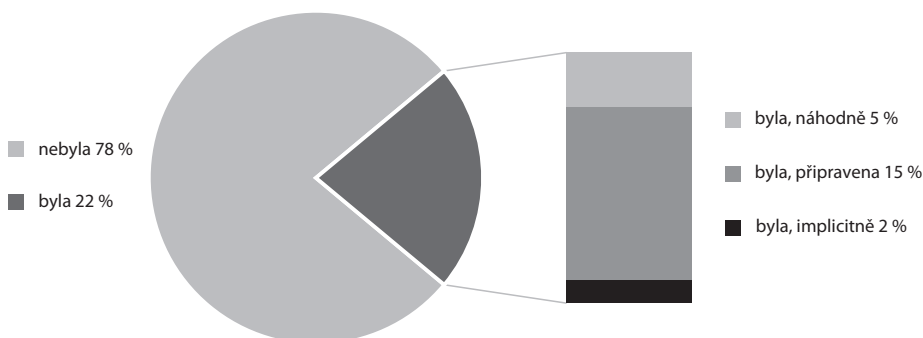
Při deliktech tohoto typu více docházelo ke zranění oběti (75,7 % oproti 59,1 %), a to jak střední závažnosti (63,6 % oproti 46,4 %), tak i vážnějším až velmi vážným (18 % oproti 8,5 %). V těchto případech měla agrese pachatele častěji spíše instrumentální charakter (91,4 % oproti 82,9 %)**.

III.4.6. Zbraň/předmět/nástroj v průběhu znásilnění (kriminologické hledisko)

Další specifickou skupinou deliktů z našeho souboru byly ty, které pachatel spáchal se zbraní, ať již zbraň použil k útoku či nikoliv (např. jejím použitím pouze vyhrožoval). U této proměnné jsme sledovali, zda se v průběhu kriminálního jednání objevila (figurovala) zbraň či jiný předmět, který byl při spáchání násilného sexuálního deliktu použit, či nějakým jiným způsobem „usnadnil“ pachateli spáchání deliktu. Zdrojem dat byl pro nás rozsudek i znalecký posudek, tuto proměnnou se nám podařilo zjistit u všech analyzovaných případů znásilnění.

Analýzou případů bylo zjištěno, že ve **většině případů (78 %, 620 deliktů) došlo k násilnému sexuálnímu deliktu bez použití zbraně, nástroje či předmětu** (viz Graf 13). Ve zbylých případech (tj. 22 %, 176 deliktů), tedy v situacích, kdy byla zbraň v průběhu násilného sexuálního útoku přítomna, byla ve většině případů (122 deliktů) na místo činu dopravena (přinesena) pachatelem, tedy „měl ji připravenou“. Pouze v 38 případech zbraň pachatel našel (sebral) na místě činu. Další možností bylo, že pachatel při realizaci násilného sexuálního útoku zbraní vyhrožoval, resp. „naznačoval“, že má např. nůž v kapse, případně byla zbraň obětí zpozorována, aniž na ni pachatel verbálně upozornil, např. že položil nůž na stůl (16 deliktů), Graf 13.

Graf 13: Zbraň/předmět

Přehled **jednotlivých nástrojů** (zbraní či předmětů), které figurovaly v analyzovaných případech znásilnění, viz Tabulka 24⁷⁴.

74 Součet jednotlivých možností neodpovídá celkovému počtu deliktů, při kterých se zbraň vyskytovala, protože některé útoky zahrnovaly více zbraní.

Tabulka 24: Předměty a zbraně

	Četnosti/počet	z toho použito	
Nůž	98	20	20,62 %
Škrtidlo	23	21	91,30 %
Střelná zbraň	15	0	0,00 %
Tupá zbraň	17	9	52,94 %
Pouta	11	11	100,00 %
Lepící/balící páska	6	5	83,33 %
Jiné	31	24	77,42 %

Kromě toho, zda byla zbraň přítomna při spáchání sexuálního deliktu, jsme dále sledovali, **zda byla vůči oběti použita** (tzn., zda pachatel oběti daným předmětem či zbraní ublížil (použil ji)). Tedy zda oběť pořezal, postřelil, škrtil, svázal ji pouty apod. K užití nože (pobodání, pořezání oběti) v průběhu znásilnění došlo ve 20 případech, přičemž celkem jsme nůž zaznamenali v 98 případech, viz Tabulka 24. Střelná zbraň figurovala v 15 případech a ani v jednom případě nebyla použita (pachatel nevystřelil). Tupou zbraň, jako například rákoska či palička na maso, pohrabáč či násada od krumpáče, jsme zaznamenali v 17 případech a z toho v polovině případů byla pachatelem použita. Pokud se při znásilnění objevilo škrtidlo (elektrický kabel od žehličky, kožený pásek, tkanička od bot atd.), ve většině případů došlo k jeho použití – ke škrcení oběti (ve 21 případech z 23). K dalším předmětům, které byly při násilných sexuálních deliktech použity, patřilo také např. plastové ramínko nebo skleněná pivní lahev (Tabulka 24, kategorie *jiné*).

III.4.6.1. Porovnání podskupin deliktů – znásilnění se zbraní

Deliktů, při kterých pachatel **použil zbraň** (n=176), se statisticky významně častěji dopouštěly osoby, které při znaleckém vyšetření uváděly kázeňské problémy v době školní docházky (pachatelé s kázeňskými problémy v dětství odpovídali za 62,3 % deliktů, spáchaných se zbraní, oproti 51,4 % z celkového souboru deliktů). U pachatelů deliktů spáchaných se zbraní byla znalcem častěji diagnostikována porucha osobnosti (58,5 % oproti 46,7 %), a častěji se na jejich těle vyskytovala tetováž (62,5 % oproti 50,1 %)**.

Tabulka 25: Vybrané charakteristiky deliktů, při kterých měl pachatel zbraň (údaje v %)

		Delikty bez zbraně	Delikty se zbraní	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 789)	Muž	99,02	98,86	98,99
	Žena	0,98	1,14	1,01
Kriminální historie/předchozí odsouzení pachatele (n = 789)	Prvopachatel	30,51	23,86	29,02
	Již dříve odsouzený	69,49	76,14	70,98
Pachatel měl v dětství kázeňské problémy (n = 589)	Ne	52,9***	34,75	48,56
	Ano	47,10	65,25***	51,44
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 654)	Ne	57,17***	41,51	53,32
	Ano	42,83	58,49***	46,68
Usmrcení oběti (n = 723)	Ne	98,56***	93,98	97,51
	Ano	1,44	6,02***	2,49
Reakce pachatele na odpor oběti – zvýšení intenzity násilí (n = 781)	Ne	79,01***	63,07	75,42
	Ano	20,99	36,93***	24,58

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Při deliktech spáchaných se zbraní oběť častěji nekladla pachateli žádný odpor (21,1 % oproti 14,5 %)**, a pokud ano, pachatel k jeho překonání častěji zvýšil intenzitu použitého násilí (36,9 % oproti 24,6 %). Pachatel častěji činil opatření, jež měla ztížit jeho dopadení (49,4 % oproti 39,5 %)*** a ve způsobu provedení činu bylo častěji možno vysledovat vysokou míru regulace jeho násilného sexuálního jednání⁷⁵ (20,9 % oproti 12,5 %)**. Pachatel byl pro oběť častěji zcela neznámým člověkem (46 % oproti 37,2 %)**. Vzhledem k přítomnosti zbraně je vcelku pochopitelné, že v případě těchto deliktů byla častěji způsobena zranění ohrožující život oběti (6,5 % oproti 2,9 %)**, bodné či řezné rány na těle oběti (10,2 % oproti 2,6 %), popř. i smrt oběti (6 % oproti 2,5 %).

III.4.7. Průběh násilného sexuálního deliktu – navázání kontaktu s obětí

Ve většině analyzovaných případů znásilnění (623 deliktů, tj. 78,3 %) pachatel před zahájením sexuálního útoku s obětí navázal kontakt, oslovil ji, požádal o pomoc nebo radu apod., případně se jednalo o osobu, kterou oběť dobře znala. Sexuální útoky, kdy pachatel svou oběť přepadl „ze zálohy“, kdy pachatel před útokem s obětí nenavázal (verbální) kontakt, představovaly jen necelou pětinu všech analyzovaných sexuálních útoků (155 případů, 19,5 %) ⁷⁶. Průběh, resp. způsob „zahájení“ takového sexuálního útoku ilustrují následující případy z našeho souboru (citace z trestních spisů).

75 Vysoká míra regulace násilného sexuálního jednání je charakterizována účelností jednání před i po činu, zahrnuje výrazné prvky přípravy, plánovitost; k této proměnné více v Kapitole III.4.16. Charakteristiky násilí.

76 V 16 případech nebylo možné tuto charakteristiku jednoznačně identifikovat.

„Oběť šla sama po ulici, za ní se náhle objevil neznámý muž, chytil ji za paže, místy ji nadnášel a poponášel a odtáhl mezi paneláky do křoví, kde ji násilím položil na zem, strhal z ní oblečení a spodní prádlo a vykonal na ní soulož.“

„Pachatel šel za poškozenou, chytil ji zezadu za ramena, přiložil jí pistoli ke krku, řekl jí, ať drží hubu a leze nahoru (mimo silnici na pole).“

„(...) nastoupil s obětí do výtahu a tam jí napadl.“

„Pachatel poškozenou sledoval, dostihl ji a povalil na zem v prostoru kontejnerů.“

„Pachatel zezadu přistoupil k oběti, přes obličej/ústa jí přehodil textilii, chytil ji a řekl jí, že mu musí být po vůli, jinak že jí ublíží a že to stejně udělá podle svého, což zdůraznil tím, že vytáhl nůž a přiložil ho k jejímu tělu a tlačil ji k zemi.“

Z počtu 623 deliktů, kdy ke kontaktu mezi pachatelem a obětí před napadením došlo, to bylo ve víc jak polovině případů (329 deliktů) na veřejně přístupném místě. Podobně početné byly skupiny deliktů, kdy k následnému sexuálnímu napadení došlo na stejném místě, kde pachatel oběť kontaktoval (295 deliktů), a těch, při nichž sexuální akt proběhl jinde než na místě, kde se pachatel s obětí zkontaktovali (328 deliktů).

K průběhu napadení jsme též sledovali, zda pachatel na oběť zaútočil náhle, nebo zda útok vykazoval určité známky plánovitosti (sledování oběti, skrývání se apod.).⁷⁷ V téměř třetině deliktů (246, tj. 30,9 % z celého výzkumného souboru deliktů) pachatel zaútočil na oběť náhle, bez jakéhokoli sledování, pronásledování atp. Ve zbylých případech již určité prvky plánovitosti byly přítomny. Rozlišovali jsme pro účely analýzy několik takových situací. Např. u 151 deliktů (19 %) pachatel vytipovanou oběť po určitou dobu sledoval a následně na ni nečekaně a zpravidla zezadu zaútočil. Prvek ukrývání, kdy se pachatel při sledování oběti před ní různě skrýval, byl zjištěn u 12 deliktů (1,5 %). Ve zbylých 336 případech (42,2 %) pachatel před útokem oběť určitou dobu sledoval, aniž se před ní při tom skrýval a aniž by byl přítomen prvek překvapení, tedy nečekaného napadení oběti.

III.4.8. Průběh násilného sexuálního deliktu – sexuální aktivity pachatele

Jak bylo sexuální jednání pachatele kvalifikováno z pohledu trestního práva – forma zásahu do sexuální sféry oběti – jsme zmínili výše, str. 46. Z popisu průběhu sexuálního útoku, tak jak byl uveden v rozsudku a ve znaleckém posudku, jsme kromě toho signovali jednotlivé realizované sexuální činnosti. Následující tabulka přináší přehled sexuálních aktivit, které byly v analyzovaných dokumentech zmíněny, v členění podle typu aktivity a toho, zda byla daná aktivita při deliktu dokonána, nebo se o ní pachatel „pouze“ pokusil. Vzhledem ke skutečnosti, že v rámci téhož deliktu se pachatel mohl vůči oběti dopustit více typů sexuálních aktivit (či se o ně pokusit), převyšuje součet jednotlivých realizovaných typů sexuálních aktivit celkový počet analyzovaných deliktů.

⁷⁷ Tento údaj nebyl zjištěn u 51 deliktů.

Tabulka 26: Sexuální aktivity – frekvence

Sexuální aktivita		Počet
Vaginální soulož	pokus	182
	uskutečněno (dokonáno)	322
Vaginální soulož zezadu	pokus	19
	uskutečněno (dokonáno)	42
Anální soulož	pokus	23
	uskutečněno (dokonáno)	72
Orální styk/felace (oběť na pachateli)	pokus	85
	uskutečněno (dokonáno)	179
Orální styk/felace (pachatel na oběti)	pokus	8
	uskutečněno (dokonáno)	70
Anilingus (pachatel na oběti)	pokus	0
	uskutečněno (dokonáno)	6
Anilingus (oběť na pachateli)	pokus	1
	uskutečněno (dokonáno)	1
Penetrace rukou – vaginální	pokus	8
	uskutečněno (dokonáno)	114
Penetrace rukou – anální	pokus	4
	uskutečněno (dokonáno)	22
Vkládání/zasouvání předmětů do oběti	pokus	0
	uskutečněno (dokonáno)	26
Vkládání/zasouvání předmětů do pachatele	pokus	3
	uskutečněno (dokonáno)	4
Manuální stimulace/uspokojování pachatele obětí (oběť masturbuje pachatele)	pokus (pachatel to požadoval, nedošlo k tomu)	34
	uskutečněno (dokonáno)	74
Vlastní uspokojování (pachatel masturbuje)	automasturbace pachatele	67
Pachatel provádí masturbaci oběti	uskutečněno (dokonáno)	21
Autostimulace u oběti	pokus	8
	uskutečněno (dokonáno)	9

Z údajů v tabulce (Tabulka 26) lze vysledovat, že jednoznačně nejfrekventovanější sexuální aktivitou v rámci analyzovaných deliktů byla – vcelku pochopitelně – vaginální soulož (spojení pohlavních orgánů pachatele a oběti), která se včetně pokusů o soulož vyskytovala u 504 deliktů (63,3 % všech analyzovaných deliktů) ve formě „zepředu“ a u 61 deliktů (7,7 %) ve formě „zezadu“. Velmi frekventovaný byl též orální styk, který se ve formě „oběť na pachateli“ vyskytl v 264 případech (33,2 % všech deliktů) a ve formě „pachatel na oběti“ v 78 případech (9,8 %). Naproti tomu prvek análního styku zahrnovala necelá stovka deliktů (95, tj. 11,9 %). Četnější byly případy, kdy došlo k penetraci oběti prsty či rukou pachatele – vaginální penetrace se vyskytla u 122 deliktů (15,3 %), anální penetrace u 26 deliktů (3,3 %). Deliktů, při nichž pachatel přiměl oběť, aby jej masturbovala, bylo v souboru 108 (13,6 %). Na základě analyzovaných deliktů se lze domnívat, že tyto aktivity (penetrace oběti rukou pachatele či masturbace pachatele obětí) slouží v některých

případech jako náhražková aktivita poté, co se pachatel nepodaří dosáhnout uspokojení vaginální souloží, Tabulka 26. Ze spíše „doprovodných“ aktivit v rámci popisovaného sexuálního útoku lze poukázat na vysoké zastoupení osahávání oběti ze strany pachatele (314 deliktů, tj. 39,4 % výzkumného souboru) a také líbání oběti (128 deliktů, tj. 16,1 %).

Kromě toho, že jsme sledovali, jakých konkrétních sexuálních aktivit se pachatel na oběti podle popisu v rozsudku či znaleckém posudku dopustil, zaměřili jsme se také na skutečnost, zda se pachatel v průběhu jednoho násilného sexuálního deliktu na oběti dopustil **více než jedné „sexuální aktivity“**. Položka sleduje počet sexuálních aktivit, ke kterým došlo v rámci jednoho útoku vůči jedné oběti.⁷⁸ Tato okolnost bývá uváděna jako jeden z rizikových faktorů pro sexuální recidivu (viz např. instrument MnSOST (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014, str. 116). V našem výzkumném souboru tvořily delikty, zahrnující vícenásobné sexuální aktivity, necelou polovinu (356 deliktů, tj. 44,7 %). Při zbylých 440 deliktech se pachatel vůči oběti dopustil sexuálních aktivit pouze jednoho typu.

III.4.9. Průběh násilného sexuálního deliktu – nesexuální, násilné aktivity pachatele

Z popisu průběhu násilného sexuálního deliktu, tak jak byl uveden v rozsudku, případně ve znaleckém posudku, jsme evidovali jednotlivé formy násilí, kterých se pachatel vůči oběti dopustil. U každého deliktu bylo možné z variant projevů násilí uvést všechny aktivity pachatele, které byly v průběhu útoku vůči oběti použity – proto součet jednotlivých variant převyšuje celkový počet deliktů ve výzkumném souboru.

Tyto konkrétní formy násilí, které pachatel vůči oběti použil, v této publikaci nabízíme pouze jako přehled četností, či jako přehled variant, které byly sledovány⁷⁹, viz Tabulka 27.

78 Pro tuto charakteristiku je rozhodující, zda se pachatel dopustil více různých typů sexuálních aktivit vůči téže oběti během události, kterou lze pojímat jako jediný útok, třebaže mohla trvat i delší dobu. O vícenásobné sexuální aktivity se jedná např. tehdy, pokud se pachatel na oběti dopustil jednoho sexuálního deliktu, během něhož vykonal soulož a pak donutil oběť k orálnímu styku, nebo když pachatel svou oběť držel dva dny zamčenou ve svém bytě a během té doby na ní vykonal vaginální a anální styk. O vícenásobné sexuální aktivity naproti tomu nejde v tom případě, pokud se pachatel dopouštěl sexuálního násilí na nevlastní dceři nepravdělně po dobu tří let a v některých případech na ní prováděl pouze vaginální styk a v ostatních případech ji donutil pouze k orálnímu styku.

79 Plně využití potenciálu této proměnné vidíme ale zejména v dalších analýzách, kdy např. bude vyčleněna podskupina deliktů, při kterých docházelo ke škrcení oběti, a v rámci které pak budou sledovány další „společné“ znaky či rozdíly apod.

Tabulka 27: Formy a podoby násilí vůči oběti – frekvence

Podoba násilí	Počet
Držení oběti za ruce/přisednutí rukou oběti/znehybnění	457
Povalení/stržení oběti na zem, natlačení do kouta	465
Úder pěstí	123
Škrčení	134
Umlčení (pachatel zakryl rukou ústa oběti)	125
Zadržování, omezení pohybu – oběť byla držena v pachatelem uzavřeném prostoru (např. zamkl dveře, blokoval východ)	91
Tahání (příp. vlečení oběti za vlasy)	84
Facka/fackování	88
Zbití (opakovaně rukou nebo předmětem)	81
Svázání	29
Kopání	23
Údery do oblasti přirození, prsou oběti (rukou či předmětem)	11
Požezání či pobodání	15
Kousnutí	8
Polití tekutinou	3
Házení předmětů po oběti	1
Střelba	0

Jak vyplývá z tabulky (Tabulka 27), formy použitého násilí při sexuálních útocích v našem výzkumném souboru byly velmi rozmanité. Jako nejpočetnější skupinu lze vysledovat praktiky, sloužící k omezení pohybu či jiné aktivity oběti, jako jsou držení za ruce a znehybnění (objevilo se u 457 deliktů, tj. 57,4 % výzkumného souboru), zakrytí úst (125 deliktů, tj. 15,7 %), svázání (29 deliktů, tj. 3,6 %) či zadržování v uzavřeném prostoru (91 deliktů, tj. 11,4 %). Časté též byly násilné změny polohy oběti ve formě jejího povalení na zem či natlačení do kouta či jiného prostoru (465 deliktů, tj. 58,4 %), nebo vláčení po zemi (84 deliktů, tj. 10,6 %). Intenzivnější formu násilí představovaly v souboru údery pěstí (123 deliktů, tj. 15,5 %), facky (88 deliktů, tj. 11,1 %), zbití oběti rukou či předmětem (81 deliktů, tj. 10,2 %), resp. kopání do oběti (23 deliktů, tj. 2,9 %). Ke škrčení, dušení či rdoušení oběti se pachatel uchýlil ve 134 případech, tj. 16,8 % všech deliktů. Z analýzy přítomnosti zbraně při deliktu (v textu, str. 69) bylo zjištěno, že pachatel měl při sexuálním útoku prokazatelně u sebe nůž v 98 případech a střelnou zbraň v 15 případech. K požezání či pobodání oběti pachatelem přitom došlo u 15 deliktů a ani v jednom případě nebylo zjištěno, že by pachatel na oběť vystřelil.

Při zahájení analýz jsme také sledovali, zda je v jednání (chování) pachatele možné vysledovat nějaké momenty svědčící o **určité míře empatie či ohledů vůči oběti**⁸⁰. V průběhu sběru dat jsme však tuto proměnou „upozadili“. Z celkového počtu 796 deliktů bylo takové jednání, v popisu průběhu daného deliktu ve znaleckém posudku či v rozsudku, přítomno ve velmi malém počtu případů (32 deliktů). V analyzovaném souboru deliktů

80 Tato proměnná měla identifikovat, zda pachatel, bez vyžádání oběti, věnoval určitou pozornost jejímu pohodlí.

šlo např. o následující situace: *pachatel pod oběť při znásilnění v lese položil deku; oběti po činu zajistil zdravotní ošetření; po znásilnění oběti pomáhal hledat dioptrické brýle; nebo sundal oběti z ramene kabelku, kterou pak oběti podložil hlavu, „aby se jí lépe leželo“.*

Objektivizovat chování pachatele, resp. zjistit motivaci pachatele pouze z popisu chování a rozhodnout, zda šlo o projev „ohledu“ vůči oběti, či o projev empatie k sobě samému nebo o pokus zakrýt stopy, je téměř nemožné. Rozhodně však tato proměnná může posloužit k dokreslení konkrétního deliktu či osobnosti pachatele, zejména při kvalitativním rozboru případů.

III.4.10. Kontrola oběti

V další proměnné jsme se zaměřili na způsob, jak si pachatel znásilnění získával převahu nad obětí. V některých případech stačila pachateli k získání kontroly jeho pouhá přítomnost (oběť se pachatele bojí; patřily sem ale např. i případy znásilnění ve formě zneužití bezbrannosti oběti). Samozřejmě nejčastěji získal pachatel převahu použitím fyzického násilí, časté byly též případy, kdy spolu s fyzickým násilím na oběť působila také zbraň pachatele (zde stačilo, pokud si oběť byla vědoma skutečnosti, že pachatel má zbraň, aniž by ji vůči ní musel použít). Četnosti jednotlivých způsobů získání kontroly nad obětí jsou uvedeny v přehledu níže. Opět platí, že v průběhu téhož deliktu mohl pachatel postupně použít více prostředků k získání kontroly nad obětí, takže součet četností jednotlivých variant převyšuje celkový počet deliktů ve výzkumném souboru.

Tabulka 28: Kontrola oběti

	Delikty	Delikty (%)
Pouhá přítomnost pachatele	87	10,93
Verbální vyhrožování	52	6,53
Zbraň (vč. ukázání zbraně)	24	3,02
Kombinace: verbální vyhrožování + zbraň	10	1,26
Použití fyzického násilí	390	48,99
Kombinace: verbální a fyzické násilí	126	15,83
Kombinace: fyzické násilí a zbraň	100	12,56
Nezjištěno	7	0,88
Celkem	796	100,00

Jak již bylo uvedeno, jednoznačně nejčastějším prostředkem získání kontroly nad obětí bylo použití fyzického násilí beze zbraně (příp. v kombinaci s verbálním násilím), k němuž se pachatel uchýlil při 516 deliktech, což představuje téměř dvě třetiny (64,8 %) z celkového výzkumného souboru deliktů; Tabulka 28. Pouhá přítomnost pachatele k získání kontroly nad obětí stačila v 87 případech (10,9 % všech deliktů), ovšem do této skupiny byly řazeny i případy, kdy byl násilný sexuální delikt spáchán formou zneužití bezbrannosti oběti. Získání kontroly nad obětí s pomocí zbraně – ať již samostatně nebo v kombinaci s fyzickým násilím či verbálním vyhrožováním – dosáhl pachatel dohromady ve 134 případech (16,8 % všech deliktů). Mohlo se jednat o případy, kdy pachatel zbraň vůči oběti přímo použil, kdy jí explicitně hrozil, ale i ty, kdy si oběť byla „pouze“ vědoma, že pachatel má zbraň, a aniž by ji s ní aktivně ohrožoval, rezignovala na odpor pod vlivem tohoto vědomí.

III.4.11. Odpor oběti

Jak bylo zmíněno ve vstupní teoretické části knihy, pro naplnění znaku skutkové podstaty násilného sexuálního deliktu, spočívajícího v donucení násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy, není nezbytné, aby poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor. Postačí, že pachateli musela být zjevná nevole poškozené osoby s jeho jednáním.⁸¹ Pro závěr o tom, že pachatel donutil oběť k pohlavnímu styku násilím, tedy není podmínkou, aby napadená oběť kladla odpor, např. když si je vědoma fyzické převahy útočníka nebo útočnicků a z obavy před dalším násilím odpor raději vůbec neprojevuje a plně se podrobuje vůli pachatele (Šámal, a další, 2010, str. 1552).

Pokusili jsme se jednotlivé formy projeveného odporu ze strany oběti klasifikovat a výsledky nabízí další přehled (Tabulka 29). V jednotlivých případech se formy odporu oběti mohly v průběhu deliktu měnit či být přítomny současně. Pro účely této analýzy jsme zachycovali vždy nejaktivnější (nejdůraznější) formu odporu v pořadí žádný odpor – pasivní odpor – aktivní verbální odpor – aktivní fyzický odpor.

Ve výrazné většině případů odpor oběti vygradoval do aktivní podoby (637 deliktů, tj. 80 % z výzkumného souboru, Tabulka 29), **především fyzického odporu** (419 deliktů, tj. 52,6 %). Pasivním odporem jsou míněny situace, kdy se oběť pachateli sice aktivně (explicitně) nebránila, ale zároveň nevyhověla jeho požadavkům, pokynům, příkazům apod. (byť v těchto případech je obtížné vždy určit, zda šlo o skutečnou pasivní rezistenci, nebo oběť prostě nebyla v důsledku strachu, šoku atd. schopna pachateli vyhovět). Pasivní odpor oběť projevila ve 38 případech (4,8 % všech deliktů). Případy, kdy oběť neprojevovala žádný odpor, zahrnovaly situace, kdy oběť požadavkům pachatele vyhověla bez slovních námitek či fyzické obrany. Zpravidla šlo o případy, kdy pachatel získal kontrolu nad obětí pouze svou přítomností, viz v textu výše, str. 76. Ve výzkumném souboru se vyskytovalo 108 deliktů (13,6 % ze všech deliktů), kdy oběť nekladla žádný odpor.

Tabulka 29: Forma odporu ze strany oběti

	Delikty	Delikty (%)
Žádný odpor – vyhověla pokynům	108	13,57
Pasivní odpor oběti	38	4,77
Aktivní odpor oběti	637	80,03
Jiné	6	0,75
Nezjištěno	7	0,88
Celkem	796	100,00

Je ale zřejmé, že plasticitu této proměnné lze jen obtížně jednoznačně „zaškatulkovat“. Např. jako aktivní odpor je možné brát útěk oběti, ale možná i aktivní snahu o řešení, kdy oběť „vyvinula aktivitu“ a pachatele, který ji pronásledoval, sama oslovila – jak ilustruje následující případ z našeho souboru:

81 Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1051/2011.

„(...) Oběť si všimla, že ji pachatel sleduje a sama ho oslovila, ale přesto ji napadl. Po napadení se snažila utéct, ale srazil ji na zem a pokračoval v útoku. Útok byl tak rychlý a brutální, že se mohla maximálně snažit kryt před údery, ale jiná „obrana“ nepřicházela v úvahu. V průběhu útoku ji pachatel pěstmi ztloukl do bezvědomí – intenzivní útok údery pěstí měl pachatel jako způsob provedení útoku, útok tak i zahajoval, bez ohledu na to, zda se oběť brání nebo ne...“

(sp. zn. 47 T 4/ 2005 Městského soudu v Praze)

III.4.12. Reakce pachatele na odpor oběti

Kromě forem odporu oběti jsme sledovali také reakci pachatele na projevený odpor. Přehled reakcí pachatelů analyzovaných deliktů v případech, kdy oběť odpor projevila, přináší Tabulka 30. Vzhledem k tomu, že v některých případech se u pachatele objevilo více sledovaných forem reakce, převyšoval by součet četností jednotlivých variant celkový počet deliktů ve výzkumném souboru, pokud by do přehledu byly zařazeny i případy, kdy oběť odpor nekladla⁸².

Tabulka 30: Reakce pachatele na odpor oběti (pouze delikty, kde oběť odpor kladla)

Forma reakce pachatele	Delikty (výskyt/četnosti)
Jednání zanechal / z místa utekl	78
Uzavřel s obětí kompromis (méně invazivní forma pohlavního styku)	21
Nedbal na odpor, pokračoval v násilí stejné intenzity (k překonání odporu)	419
Použil fyzickou sílu / zvýšil intenzitu násilí	193
Jiné	16
Nezjištěno	8

Z tabulky vyplývá, že nejčastěji pachatel na projevený odpor oběti vůbec nedbal a pokračoval v násilí stejné intenzity, jež postačovala k překonání odporu – tímto způsobem reagoval ve 419 případech, které představují 52,6 % všech analyzovaných deliktů. Další velkou skupinu tvořily delikty, kdy pachatel na odpor oběti reagoval zvýšením intenzity násilí, popř. zahájením násilného jednání v případech, kdy až postupoval nenásilně do doby, než oběť projevila odpor (193 deliktů, tj. 24,2 % všech deliktů). V necelých deseti procentech analyzovaných případů (78 deliktů, tj. 9,8 % výzkumného souboru) pachatel v reakci na odpor oběti sexuálního útoku zanechal, popř. z místa činu utekl. V 21 případech reagoval na odpor oběti tak, že se s ní „dohodl“ na pro oběť méně nepříjemné formě sexuální interakce – např. upustil od požadovaného orálního styku a spokojil se s tím, že jej oběť masturbovala.

III.4.13. Zamezení/znesnadnění dopadení

V průběhu, případně po dokonání sexuálního útoku, je možné v popisu některých událostí nalézt určitá „preventivní opatření“ ze strany pachatele, která mají zamezit či znesnadnit jeho odhalení či dopadení. Do jaké míry takové jednání svědčí o programovaném,

82 Přínos a zejména další využití této proměnné jsou obdobné, jako u výše uvedené kategorie Formy a podoby násilí vůči oběti.

plánovaném útoku či spíše o instrumentální než reaktivní agresi, je tématem na další analýzy. V této části nabízíme pouze základní deskriptivní popis výsledků této proměnné v našem výzkumném souboru.

Z popisu případu znásilnění, tak jak byl uveden v rozsudku či ve znaleckém posudku, bylo možné u necelých dvou pětín případů znásilnění (308 deliktů, tj. 38,7 %, Tabulka 31) identifikovat činnosti ze strany pachatele, které vypovídaly o snaze minimalizovat možnosti jeho následného dopadení. Nejčastěji šlo o vyhrožování oběti, aby věc neoznamovala, objevilo se také jednání, kdy pachatel po činu zakrýval stopy, nebo oběti při kontaktu uvedl falešné jméno apod. Do jaké míry je ale v pozadí takového jednání, kdy pachatel např. použije kondom nebo požaduje, ale se na něj oběť při souloži nedívala, snaha o utajení identity a zamezení vzniku stop a nakolik jde o projev s jinou motivací (např. pachatel použije kondom z důvodu, že se bojí pohlavně přenosných chorob nebo je pro něj oční kontakt s obětí „inhibičním“ prvkem v jeho sexualitě), je těžké pouze z popisu jednání ve znaleckém posudku či rozsudku rozpoznat.

Tabulka 31: Znesnadnění dopadení – činnost ze strany pachatele

	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Ano	308	38,69	38,02
Ne	464	58,29	58,95
Nezjištěno	24	3,02	3,04
Celkem	796	100,00	100,00

III.4.14. Ukončení násilného sexuálního útoku

Způsob ukončení sexuálního útoku, resp. ukončení kontaktu či interakce pachatele s obětí, jsme se pokusili popsat pomocí několika kategorií. Zdrojem dat byl rozsudek a znalecký posudek, kde byl průběh deliktu popsán včetně jeho „ukončení“. Výskyt jednotlivých variant ukončení útoku je uveden v přehledu níže (Tabulka 32), který je – jako každá kategorizace – zjednodušující a samozřejmě nevyčerpává všechny možnosti. Každý delikt mohl být popsán pomocí více kategorií, proto součet četností jednotlivých variant převyšuje celkový počet analyzovaných deliktů. Přesto si myslíme, že frekvence činností zde uvedených mohou dobře dokreslovat povahu analyzovaných případů.

Tabulka 32: Způsob ukončení sexuálního útoku – četnosti

	Delikty (výskyt znaku/četnosti)
Pachatel odešel, klidně opustil místo činu	125
Pachatel překotně, rychle opustil místo činu	117
Oběť utekla	107
Oběť (poklidně) pomalu odešla	63
Pachatel byl zadržen/dopaden na místě činu	46
Pachatel oběť „uplácel“/obdaroval	11
Smrt oběti, příp. pachatel nechal oběť bez pomoci zemřít	19
Pachatel oběť „propustil“	219
Pachatel neodešel z místa činu, případně sám oznámil čin na policii	8
Vyrušení, oběť je „vysvobozena“ příchodem další osoby	126
Oběť odešla pod falešnou záminkou	34
Pachatel usnul	17
Nezjištěno	52

Nejvíce analyzovaných deliktů končilo tím, že pachatel zanechal oběť na místě činu a sám je opustil, ať již poklidně či z něj utekl – těmito způsoby skončilo dohromady 242 deliktů (30,4 % všech deliktů ve výzkumném souboru). Opačný postup, kdy pachatel zůstal na místě činu, zatímco oběť jej opustila (odešla, utekla, opustila místo činu pod falešnou záminkou např. že musí jít na WC či se napít), nastal v celkem 204 případech (25,6 % deliktů). Specifickým způsobem ukončení deliktu je situace, kdy se pachatel po činu rozhodl oběť „propustit“, vědomě se vzdal kontroly nad obětí a umožnil jí místo činu opustit. I tato forma zakončení sexuálního útoku byla poměrně častá – vyskytla se v 219 případech (27,5 % deliktů).

III.4.15. Postoj pachatele k deliktu: doznání – popření – lítost

Z dokumentů, které jsme měli k dispozici (v tomto případě zejména odůvodnění rozsudku a znalecký posudek, pokud byl k dispozici), jsme se pokusili identifikovat další kriminologickou proměnnou, která popisuje pachatelem prezentovaný postoj ke spáchanému trestnému činu (explicitní vyjádření pachatele, či vyjádření znalce o této skutečnosti). Objektivizaci proměnné pro potřeby výzkumu jsme zajistili vytvořením několika kategorií (variant) identifikovaných na základě předvýzkumu. Pomocí této proměnné jsme sledovali více okolností, které mohou přinést informace o tom, zda pachatel delikt **popírá či doznává**, dále můžeme sledovat, zda pachatel projevil nad spácháním deliktu **lítost** (ať již jde o projev upřímné lítosti nebo jde spíše o účelovou reakci). Následně je možné se zaměřit na **dynamiku**, tedy na případné „posuny“ v průběhu řízení, ať již směrem k popření či k doznání deliktu. Pokud v analyzovaných dokumentech byly tyto okolnosti zmíněny, byly zahrnuty do této proměnné. Naopak, pokud se v materiálech (rozsudcích nebo znaleckých posudcích) k tomuto tématu informace neobjevila, byla tato položka signována „nezjištěno“.

Pro účely této knihy jsme vybrali deskriptivní data k prvnímu bodu – tedy zda znásilnění (násilnou sexuální událost) pachatel popírá či doznává. **Případy, kdy pachatel své**

jednání popíral, nikoli překvapivě **převládaly** (63 % deliktů a 70 % pachatelů v našem výzkumném souboru), Tabulka 33.

Tabulka 33: Doznání – popření: delikty a pachatelé

	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Doznal	280	35,18	28,41
Popíral	505	63,44	70,15
Nezjištěno	11	1,38	1,44
Celkem	796	100,00	100,00

Z toho přibližně jednu pětinu tvořily případy, kdy pachatel spáchání deliktu popíral zcela (110 deliktů z 505 deliktů, kdy pachatel své jednání popíral). Tím je myšleno: že *oběť nikdy neviděl nebo byl úplně někde jinde*, jak ilustrují vybrané ukázky z analyzovaných trestních věcí:

„(...) ve městě jsem v danou dobu byl, ale pohyboval jsem se po něm s kolegou, vůbec ji neznám (...)“
 „(...) místo znám, ale v danou dobu jsem tam nebyl (...) oběť jsem jednou viděl, znám ji, bylo to kdysi o prázdninách (...)“
 „(...) v té době jsem byl na brigádě v Itálii (...)“
 „Oběť vůbec nezná a nikdy ji neoslovil. Nebyl ovšem schopen vysvětlit, kde se vzalo jeho sperma v její pochvě (...)“
 „Své jednání zcela popírel (...) uvedl, že se ničeho špatného vůči poškozené nedopustil, neboť si s ní pouze povídal o pejskovi. Postupně připustil, že jí chtěl ukrást telefon a peníze. Důvod svého výskytu na místě činu objasnil tak, že se šel zeptat na práci, protože rád pečuje o lidi a přitom se ptal na odlehčovací služby pro svoji tehdejší manželku (...)“

Mezi delikty, které jsme zařadili do kategorie, kdy jejich spáchání pachatel popíral, bylo dále časté popření násilí a zejména popření nedobrovolnosti sexuálního jednání na oběti (172 deliktů, 34 % případů z počtu deliktů, v nichž pachatel své jednání popíral). V dalších případech pachatelé např. připouštěli násilí vůči oběti, ale popírali sexuální jednání (23 deliktů).

Na tomto místě ještě uvedeme některé poznatky z porovnání skupiny násilných sexuálních deliktů podle vztahu k oběti (více k těmto skupinám viz str. 140), které naznačují, že mezi pro oběť zcela neznámými pachateli byli významně častěji zastoupeni právě ti, kteří svůj čin doznali, zatímco pachatelé z řad obětím blízkých své protiprávní jednání doznávali méně často. Obdobný trend byl detekován i u projevené lítosti, kdy pachatelé obětím zcela neznámí, ale z řad známých) nad svým činem v průběhu trestního řízení častěji projevovali lítost.⁸³

83 Vzhledem k poruchové či anomální struktuře osobnosti velké části pachatelů v našem souboru je podle našeho názoru verbální vyjádření lítosti zachycené v textu rozsudku či znaleckém posudku, proměnnou se „slabší vypořádací hodnotou“. Nabízí se zde i možnost interpretovat projevenou lítost jako symptom poruchové osobnosti pachatele (tedy jako projevená lítost nad sebou samou a nad svou současnou situací – „já jsem se dostal do hrozné situace, jsem odsouzen, budu potrestán“).

III.4.16. Charakteristiky násilí

Zaměřili jsme se také na okolnosti, které vypovídají o povaze deliktu (o kriminálním jednání), resp. o jeho závažnosti či plánovitosti pomocí několika spíše kvalitativních proměnných. Další proměnné byly sestaveny za účelem popsat kriminální jednání, resp. povahu násilných aktivit v konkrétním deliktu, včetně závažnosti nebo plánovitosti při spáchání násilného sexuálního činu. V následujícím textu se budeme věnovat míře regulace agrese a „povaze“ násilí z hlediska reaktivní či instrumentální agrese.

III.4.16.1 Míra regulace násilného sexuálního deliktu

Pro zmapování míry regulace, resp. **regulovanosti násilného sexuálního chování**, jsme se – zjednodušeně řečeno – pokusili odlišit delikty, v jejichž pozadí je „uposlechnutí okamžitého popudu“ od deliktů s prvky programované agrese a účelné jednání před i po sexuálním útoku.⁸⁴ O kvantifikaci jsme se pokusili na základě popisu způsobu provedení deliktu i s přihlédnutím k osobnosti pachatele (hodnocení a informace ze znaleckého posudku, který byl na pachatele vypracován). K posouzení intenzity jsme použili čtyřbodovou škálu, Tabulka 34. *Vysoká* míra regulace násilného sexuálního jednání (programovaná agrese) je charakterizována účelností jednání před i po činu, zahrnuje výrazné prvky přípravy, plánovitost atd. (145 deliktů, 18 %). Naopak v *případě velmi nízké* regulace (regulovanosti) násilí se jednalo o situace, kdy šlo u pachatele o uposlechnutí okamžitého impulsu (159 deliktů, 20 %). Kromě těchto krajních poloh jsme odlišili ještě *nízkou regulaci*, kdy bylo na straně pachatele deliktu přítomno silné puzení, pachatel se nakonec nedovedl ovládnout – sem byla zařazena čtvrtina analyzovaných deliktů (210 deliktů, 26,3 %) a „*střední*“ míru, kam byly zařazeny případy, kdy šlo o projev reaktivní agrese, již s prvky určité plánovitosti (240 případů, 30 %), více k typům agrese, např. Netík (1990).

Tabulka 34: Míra regulace násilného sexuálního jednání – delikty

	Delikty	Delikty (%)
Velmi nízká	159	19,97
Nízká	210	26,38
Střední	240	30,15
Vysoká	145	18,22
Nezjištěno	42	5,28
Celkem	796	100,00

III.4.16.2. Typ agrese obsažené v násilném sexuálním deliktu

S tím souvisí i další proměnná, kterou jsme sledovali, a to zda šlo 1) spíše o reaktivně-hostilní sexuální útok či 2) zda jednání pachatele bylo možné zhodnotit jako projev spíše instrumentální agrese. Jednotlivé sexuální útoky jsme se tak pokusili posoudit z hlediska typu agrese v nich obsažených. Orientační dělení analyzovaných násilných sexuálních deliktů, podle uvedeného členění – na instrumentální a reaktivně/hostilní – je uvedeno níže (Tabulka 35). Z přehledu vyplývá, že většina, tj. **čtyři pětiny (80 %) analyzovaných**

84 Impulzivní, reaktivní, neprogramovaná agrese vs. programovaná agrese s prvky přípravy.

násilných sexuálních deliktů, podle našeho „hrubého“ třídění, mělo povahu spíše **instrumentální agrese**, Tabulka 35 Instrumentální agresor se chová tak, aby dosáhl nějakého konkrétního cíle, jako je sexuální uspokojení. Taková agrese, která slouží jako prostředek k dosažení nějakého cíle, často obsahuje plánování nebo přípravu, ale objevují se i případy s relativně malou mírou plánování. Naproti tomu **reaktivně-hostilní agresi** bychom mohli popsat jako impulsivní, neprogramovanou (bez přípravy). Agrese zde bývá cílem činnosti sama o sobě (např. jako odreagování tenze), kdy příčinou může být např. interpersonální konflikt a oběť tak bývá často někdo z okruhu osob blízkých pachateli (najdeme zde pak spíše nepřátelský postoj k oběti, snahu ublížit a poškodit).

Tabulka 35: Typ agrese – delikty

Typ agrese	Delikty	Delikty (%)
(Spíše) instrumentální agrese	637	80,03
(Spíše) reaktivní-hostilní agrese	131	16,46
Nezjištěno	28	3,51
Celkem	796	100,00

III.5. Násilné sexuální delikty – charakteristiky vztahující se k historii pachatelů

V této části nabídneme přehled sledovaných proměnných, které souvisí s historií pachatelů znásilnění v našem výzkumném souboru. Patří sem údaje nejen z kriminální historie pachatelů, ale také informace z jejich historie osobní, partnerské, edukační či pracovní.

III.5.1. Kriminální anamnéza

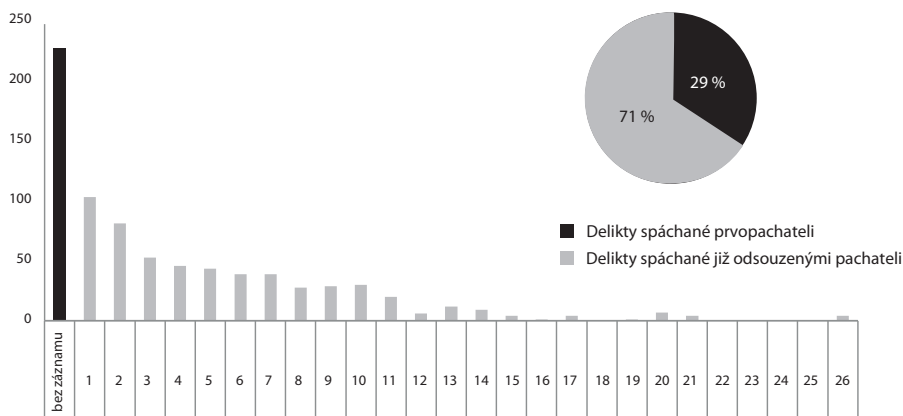
Informace o kriminální historii pachatelů, které jsou uvedeny v této části, se týkají jak předchozích odsouzení (kriminální recidiva), tak i předchozích uložených sankcí – předchozích pobytů ve výkonu trestu/uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody (penologická recidiva) a předchozích uložených ochranných léčení. Samostatnou skupinou pak jsou násilné sexuální delikty, kterých se dopustily osoby dosud netrestané.

III.5.1.1. Kriminální recidiva

III.5.1.1.1. Znásilnění spáchaná prvopachateli

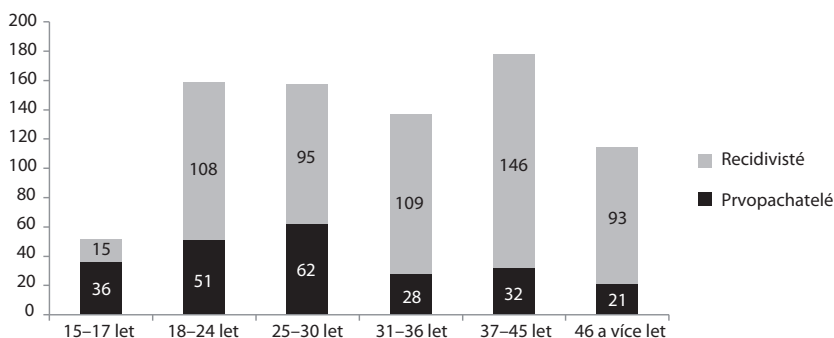
Mezi obecně kriminologicky zajímavé kategorie pachatelů trestné činnosti patří prvopachatelé. Na základě údajů, získaných o násilných sexuálních deliktech z výzkumného souboru, bylo možno vyčlenit skupinu 172 pachatelů znásilnění (29,4 % z celkového počtu pachatelů), kteří před spácháním analyzovaného sexuálního deliktu nebyli za jiný trestný čin odsouzeni, resp. neměli žádný záznam v rejstříku trestů, Tabulka 36. Tyto osoby **se dopustily 230 deliktů, tj. 29 % z celkového počtu analyzovaných případů**, Graf 14.

Graf 14: Analyzované delikty podle počtu předchozích odsouzení pachatele

Průměrný věk prvopachatelů byl v době spáchání deliktu 29 let; věkové rozložení pachatelů a počty spáchaných deliktů u prvopachatelů a recidivistů nabízí Graf 15. V souboru prvopachatelů byly dvě ženy, zbytek prvopachatelů tvořili muži. Více jak jednu třetinu (36,1 %) ve skupině prvopachatelů tvořili jedinci, jejichž stát narození nebyl ČR.⁸⁵ Téměř dvěma třetinám prvopachatelů z výzkumného souboru (62,2 %) byl za analyzovaný násilný sexuální trestný čin uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Ochranné opatření bylo za analyzovaný trestný čin znásilnění soudem uloženo 36,5 % prvopachatelů. Přibližně jedné čtvrtiny analyzovaných případů, spáchaných prvopachatelé (26,5 %, 61 případů) se dopustili prvopachatelé, u kterých byla zjištěna parafilie (porucha sexuální preference). Skupinu prvopachatelů jsme následně mohli srovnat se zbytkem výzkumného souboru, tedy s pachatelé znásilnění, kteří před spácháním analyzovaného deliktu již byli v minulosti odsouzeni („recidivisté“), viz str. 86.

Graf 15: Analyzované delikty podle věku pachatele v době činu (prvopachatelé vs. recidivisté)

85 Údaj o státu narození (tj. nikoli o státní příslušnosti či národnosti) byl zjišťován z popisu z rejstříku trestů, viz výše v textu (v Kapitole III.1.). V té souvislosti je třeba upozornit na skutečnost, že u cizinců, resp. osob, které nepobývají v ČR, je vypovídací hodnota dostupných informací o kriminální (i jiné) historii nutně omezenější, neboť relevantní data o dosavadním životě pachatele v cizině zpravidla nejsou v oficiálních českých evidencích obsažena a pachatel nebývá motivován o nich sám úplně a pravdivě vypovídat.

III.5.1.1.2. Znásilnění spáchaná obecnými recidivisty

Znásilnění, kterých se dopustily osoby již dříve odsouzené za jakýkoliv trestný čin („obecní recidivisté“), tvoří 71 % z celkového počtu případů znásilnění v našem výzkumném souboru (566 deliktů), viz Tabulka 36, srov. Graf 14. Těchto 412 pachatelů mělo v době spáchání analyzovaného násilného sexuálního deliktu minimálně jeden záznam o pravomocném odsouzení. Průměrný věk pachatele v době spáchání analyzovaného činu byl u této skupiny cca 35 let; věkové rozložení sexuálních deliktventů – obecných recidivistů a prvopachatelů viz Graf 15. Většinu těchto obecných recidivistů (349 osob, tj. 84,7 % z celkového počtu recidivistů ve výzkumném souboru) byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné tresty soud uložil necelé šestině obecných recidivistů (15,8 %, 65 pachatelů).

Tabulka 36: Kriminální historie (počet odsouzení) v době činu – delikty a pachatelé

		Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Prvopachatelé	Dosud netrestaný (bez předchozího záznamu v opisu RT)	230	28,89	29,45
Recidivisté	Pachatel již dříve odsouzený (nejméně jeden záznam v opisu RT)	566	71,11	70,55
	z toho:			
	Již dříve odsouzený, ale nikdy za sexuální trestný čin	342	42,96	42,64
	Již dříve odsouzený, a to aspoň jednou za sexuální trestný čin, z toho:	224	28,14	27,91
	Ani jednou za znásilnění	87		
	Aspoň jednou za znásilnění	137		
Celkem		796	100,00	100,00

III.5.1.1.3. Znásilnění spáchaná druhovými recidivisty (pachatelé s předchozím odsouzením mj. za sexuální trestný čin)

V našem výzkumném souboru pachatelů znásilnění měla cca jedna čtvrtina (163 osob, tj. 27,9 % z celkového počtu pachatelů) v kriminální historii záznam o dřívějším odsouzení za sexuální trestný čin (násilné i nenásilné povahy). Tato skupina „druhových recidivistů“ se dohromady dopustila 224 analyzovaných deliktů, tj. 28,1 % výzkumného souboru deliktů.

Pouze u 60 druhových recidivistů (tj. 36,8 % druhových recidivistů, 10 % všech pachatelů ve výzkumném souboru) byla znalce v trestním řízení diagnostikována sexuální deviace. Tito parafilní druhoví recidivisté se dopustili 90 analyzovaných deliktů, jež představují 40,2 % deliktů druhových recidivistů a 11,3 % výzkumného souboru deliktů.

III.5.1.1.4. Znásilnění spáchaná speciálními recidivisty (předchozí odsouzení mj. za znásilnění)

Pokud se v kriminální historii pachatelů v našem souboru zaměříme pouze na případy znásilnění, zjišťujeme, že pouze jedna šestina pachatelů v našem výzkumném souboru (16,8 %, tj. 98 osob z 584) měla v době činu záznam o předchozím odsouzení za trestný čin

znásilnění. Tito „speciální recidivisté“ se dopustili jedné šestiny (17,3 %), tj. 138 analyzovaných deliktů z celkového počtu analyzovaných případů.

III.5.1.1.5. Porovnání násilných sexuálních deliktů spáchaných prvopachatelí a recidivisty

Postupně byla provedena bivariační analýza souvislostí pro skupinu deliktů spáchaných prvopachatelí ve vztahu k deliktům (a) obecných recidivistů, tj. všech pachatelů, kteří byli dříve odsouzeni, bez ohledu na to, za jaký druh trestné činnosti; (b) nesexuálních recidivistů, tj. pachatelů, kteří byli dříve odsouzeni, ale nikoliv za sexuální trestnou činnost; (c) druhových (sexuálních) recidivistů, tj. pachatelů, kteří byli dříve alespoň jednou odsouzeni za sexuální trestnou činnost; (d) „non-rapist“ recidivistů, tj. pachatelů, kteří byli dříve odsouzeni, ale nikoliv za trestný čin znásilnění (n=429 deliktů); (e) speciálních recidivistů, tj. pachatelů, kteří byli již dříve alespoň jednou odsouzeni za trestný čin znásilnění, srov. třídění viz Tabulka 36.

1. Znásilnění spáchaná prvopachatelí a obecnými recidivisty

Deliktů, spáchaných **prvopachatelí**, se statisticky významně častěji – a ne překvapivě – dopouštěli mladiství ve věku 15–17 let (mladiství spáchali 15,7 % deliktů prvopachatelů, oproti 6,4 % z celkového souboru deliktů) a mladí pachatelé ve věku 25–30 let (27 % oproti 19,7 %). Pachatelé těchto deliktů byly častěji osoby s vysokoškolským vzděláním (9,1 % oproti 3,4 %) a studenti, žáci či učni (18,7 % oproti 7,2 %), což vyplývá z výše zmíněné věkové skupiny mladistvých. Častěji se mezi prvopachatelí vyskytovaly osoby ženaté /vdané (24 % oproti 14,2 %), osoby bezdětné (58,8 % oproti 47,7 %) a ty, které byly vychovávány pouze v rodině a nezažily ústavní péči (88,9 % oproti 78,1 %). Jednalo se více o pachatele profesně adaptované (59,4 % oproti 50,7)**, příslušníky dělnických profesí (20 % oproti 14,1 %)**. Znalci u pachatele těchto deliktů významně častěji shledali harmonickou osobnost bez nápadnosti (16,4 % oproti 7,2 %), popř. mírně nevyrovnanou/disharmonickou osobnost (44,1 % oproti 23,6 %). Deliktů prvopachatelů se častěji dopouštěli abstinenti či pouze sváteční/rekreační uživatelé návykových látek (68,3 % oproti 49,6 %). V případě deliktů, které spáchali prvopachatelé, se statisticky významně častěji pachatel s obětí častěji znali, ovšem seznámili se krátce před napadením (19,3 % oproti 13,2 %)**. Prvopachatelé se v průběhu trestního řízení častěji k deliktu doznali (33,2 % oproti 25 %), a častěji projevil nad svým činem lítost (26,5 % oproti 14,2 %).

Tabulka 37: Vybrané charakteristiky deliktů podle kriminální historie pachatele – prvopachatelé a obecní recidivisté (údaje v %)

		Delikty spáchané prvopachatelem	Delikty spáchané obecným recidivistou	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 796)	Muž	99,13	98,94	98,99
	Žena	0,87	1,06	1,01
Věk pachatele v době spáchání činu (n = 796)	15–17 let	15,65***	2,65	6,41
	18–24 let	22,17	19,08	19,97
	25–30 let	26,96***	16,78	19,72
	31–36 let	12,17	19,26*	17,21
	37–45 let	13,91	25,8***	22,36
	46 a více let	9,13	16,43**	14,32
Individuální útok (bez spolupachatele) (n = 796)	Ne	13,04***	5,48	7,66
	Ano	86,96	94,52***	92,34
Výchovné prostředí pachatele (n = 639)	Jen rodinná péče	88,89***	73,56	78,09
	Rodinná i ústavní péče	11,11	25,33***	21,13
	Jen ústavní péče	0,00	1,11	0,78
Pachatel uváděl kázeňské problémy v dětství (n = 594)	Ne	68,57***	40,33	48,65
	Ano	31,43	59,67***	51,35
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 654)	Ne	78,53***	44,44	53,67
	Ano	21,47	55,56***	46,33
Závislost na NL u pachatele (n = 704)	Ne	96,97***	88,34	90,77
	Ano	3,03	11,66***	9,23
Základní psychopatologie – kombinace osobnost a sexualita (anomální/parafilie) (n = 794)	Ne	94,35***	82,80	86,15
	Ano	5,65	17,2***	13,85

*** = p<0,001; ** = p<0,01; * = p<0,05

Deliktů, spáchaných **obecnými recidivisty**, se častěji dopouštěly osoby ve věku 37–45 let (25,8 % oproti 22,4 %) či 46 a více let (16,4 % oproti 14,3 %)** a také ty, které měli z minulosti častěji zkušenost i s výkonem trestu odnětí svobody (62 % oproti 45,2 %) či s ochranným léčením (22,3 % oproti 15,9 %). Logicky oproti deliktům spáchaných prvopachateli byli pachatelé v době činu častěji v kontaktu/pod dohledem trestní justice (48,8 % oproti 37,2 %). Jednalo se častěji o osoby, které nedokončily učební obor (26,6 % oproti 22,1 %), a osoby nezaměstnané (42 % oproti 34,5 %), popř. živící se brigádami a příležitostnými pracemi (20,2 % oproti 17,7 %)**. Pachatelé těchto deliktů byli častěji svobodní, žijící v trvalejším partnerském/družeckém vztahu (14,9 % oproti 11,5 %), případně rozvedení s trvalejším partnerským vztahem (6,4 % oproti 5,2 %)* nebo rozvedení, žijící sami (16,5 % oproti 14,5 %)*. Častěji měli alespoň jedno dítě (56,1 % oproti 51,7 %), v dětství častěji vyrůstali v rodinném i ústavním prostředí (25,3 % oproti 21,1 %), a v průběhu školní

docházky u nich byly častěji zaznamenány kázeňské problémy (59,7 % oproti 51,4 %). Základní psychopatologií byla častěji kombinace osobnosti a sexuality (parafílie) (17,2 % oproti 13,9 %). U deliktů, spáchaných obecnými recidivisty, byl pachatel častěji v době činu pod vlivem návykové látky (57,7 % oproti 54,3 %)**.

Porovnání násilných sexuálních deliktů spáchaných prvopachateli s delikty spáchanými jednotlivými typy recidivistů (nesexuální, „non-rapist“, druhoví, speciální recidivisté)

Bivariační analýzy pro skupinu deliktů spáchaných prvopachateli ve vztahu k deliktům nesexuálních recidivistů a druhových (sexuálních) recidivistů, resp. k deliktům „non-rapist“ recidivistů a speciálních recidivistů, přinesly v řadě ohledů podobné výsledky jako předchozí analýza, v níž byly delikty rozděleny na spáchané prvopachateli a spáchané obecnými recidivisty (viz Tabulka 37). Přirozeně to platí pro skupinu deliktů prvopachatelů, kterou ve všech třech analýzách tvořily stejné delikty. Skupina deliktů, představujících v první analýze delikty obecných recidivistů, se v dalších dvou analýzách rozdělila mezi skupiny deliktů nesexuálních recidivistů a druhových recidivistů (Tabulka 38), resp. deliktů „non-rapist“ recidivistů a speciálních recidivistů (Tabulka 39). Přitom zejména u skupin deliktů druhových recidivistů a speciálních recidivistů byly analýzami zjištěny statisticky významné rozdíly v obdobných charakteristikách (proměnných), jako u skupiny deliktů obecných recidivistů, zatímco skupiny nesexuálních recidivistů a „non-rapist“ recidivistů se v obou následných analýzách více blížily obrazu, který poskytoval celkový soubor všech deliktů (tj. vykazovaly méně statisticky významných rozdílů). Z uvedených důvodů budou dále popsány pouze vybrané rozdíly v charakteristikách zmíněných skupin deliktů, a to výsledky odlišné od první analýzy (viz výše, Tabulka 37) či jinak zajímavé.

2. Znásilnění spáchaná prvopachateli, nesexuálními recidivisty a druhovými recidivisty

Při srovnání skupiny deliktů, spáchaných prvopachateli, se skupinami deliktů nesexuálních recidivistů a druhových recidivistů, přinesla bivariační analýza mj. následující zjištění.

U deliktů **druhových recidivistů** znalec častěji diagnostikoval poruchu osobnosti (65,6 % oproti 46,3 %), sexuální deviaci (43,3 % oproti 29,9 %), a závislost na návykových látkách (15,9 % oproti 9,2 %). Častěji byl pachatel těchto deliktů znalcem shledán patologickým sexuálním agresorem (29,7 % oproti 19,3 %), a označen za nebezpečného z lékařského hlediska (55,4 % oproti 45,4 %). Jako základní psychopatologie u něj byla častěji identifikována kombinace osobnosti a sexuality (parafílie či anomální sexuality) (25,1 % oproti 13,9 %) a tak znalec v případech pachatelů těchto deliktů častěji doporučoval uložení ochranného léčení (52,2 % oproti 42,2 %)**. V případech těchto deliktů byl pachatel vůči oběti častěji zcela neznámou osobou (44,8 % oproti 36,9 %)**.

Tabulka 38: Vybrané charakteristiky deliktů podle kriminální historie pachatele – prvopachatelé, nesexuální recidivisté a druhoví recidivisté (údaje v %)

		Delikty druhových recidivistů	Delikty nesexuálních recidivistů	Delikty prvopachatelů	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 796)	Muž	99,55	98,54	99,13	98,99
	Žena	0,45	1,46	0,87	1,01
Věk pachatele v době spáchání činu (n = 796)	15–17 let	1,34	3,80	15,22***	6,41
	18–24 let	13,39	22,81	22,17	19,97
	25–30 let	12,05	19,88	26,96***	19,72
	31–36 let	20,09	18,42	12,61	17,21
	37–45 let	31,7***	21,64	14,35	22,36
	46 a více let	21,43***	13,45	8,70	14,32
Pachatel se zkušeností z VTOS (n = 604)	Ne	21,43	50,38	100,00***	54,80
	Ano	78,57***	49,62	0,00	45,20
Pachatel se zkušeností s ochranným léčením (n = 788)	Ne	56,31	92,01***	100,00***	84,14
	Ano	43,69***	7,99	0,00	15,86
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 654)	Ne	34,45	51,29	80,46***	53,67
	Ano	65,55***	48,71	19,54	46,33
Závislost na NL u pachatele (n = 704)	Ne	84,13	91,64	96,45**	90,77
	Ano	15,87***	8,36	3,55	9,23
Základní psychopatologie – osobnost (n = 794)	Ne	43,95*	29,91	43,48*	37,78
	Ano	56,05	70,09***	56,52	62,22
Základní psychopatologie – sexualita (parafilie) (n = 794)	Ne	79,82	91,5***	78,26	84,38
	Ano	20,18*	8,50	21,74**	15,62
Základní psychopatologie – kombinace osobnost + sexualita (n = 794)	Ne	74,89	87,68	94,78***	86,15
	Ano	25,11***	12,32	5,22	13,85
Pachatel patologický sexuální agresor (n = 675)	Ne	70,33	85,4*	85,42	80,74
	Ano	29,67***	14,60	14,58	19,26

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

V případě deliktů **nesexuálních recidivistů** častěji znalec zjistil akcentovanou, anomálně strukturovanou osobnost, nedosahující ovšem intenzity poruchy osobnosti (31,7 % oproti 22,6 %) a tak jako základní psychopatologie byla v těchto případech častěji shledána osobnost (70,1 % oproti 62,2 %). Oběti v těchto případech byly častěji pod vlivem návykové látky (34,2 % oproti 27,9 %)**, přičemž do tohoto stavu se častěji uvedla sama bez přičinění pachatele (32,3 % oproti 26,8 %)**.

U deliktů **prvopachatelů** zjistil znalec častěji nevyrovnanou/disharmonickou osobnost pachatele (44,3 % oproti 22,6 %), příp. osobnost harmonickou, bez nápadností (19,5 %

oproti 7,2 %). Pachatel byl častěji abstinent či pouze rekreační uživatel návykových látek (66,1 % oproti 49,6 %)**.

3. Znásilnění spáchaná prvopachatelí, „non-rapist“ recidivisty a speciálními recidivisty

Z výsledků bivariační analýzy skupin deliktů prvopachatelů, „non-rapist“ recidivistů a speciálních recidivistů stojí za zmínku poznatek, že v případech deliktů **speciálních recidivistů** se jednalo vždy o individuální útok jediného pachatele (100 % oproti 92,3 %), častěji delikt proběhl bez předchozího navázání kontaktu pachatele s obětí (27,9 % oproti 19 %)**, častěji při něm pachatel zároveň oběť okradl či oloupil (24,1 % oproti 14,6 %), častěji spáchal čin s použitím násilí (90,5 % oproti 81,8 %)**, a častěji byl pachatel pro oběť zcela neznámou osobou (51,5 % oproti 36,9 %). Znalci u pachatelů těchto deliktů častěji diagnostikovali poruchu osobnosti (72,2 % oproti 46,3 %), patologickou sexuální agresivitu (29,2 % oproti 19,3 %)**, a závislost na návykových látkách (16 % oproti 19,2 %)**. Základní psychopatologii u pachatelů těchto deliktů byla častěji shledána kombinace osobnosti a sexualita (parafie) (23,5 % oproti 13,9 %).

Ze statisticky významných charakteristik „non-rapist“ recidivistů lze zmínit častější diagnózu akcentované, anomálně strukturované osobnosti (28 % oproti 22,6 %) a skutečnost, že oběť těchto deliktů byla častěji mužského pohlaví (12,4 % oproti 9,7 %)**.

Tabulka 39: Vybrané charakteristiky deliktů podle kriminální historie pachatele – prvopachatelé, „non-rapist“ recidivisté a speciální recidivisté (údaje v %)

		Delikty speciálních recidivistů	Delikty „non-rapist“ recidivistů	Delikty prvopachatelů	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 796)	Muž	100,00	98,60	99,13	98,99
	Žena	0,00	1,40	0,87	1,01
Věk pachatele v době spáchání činu (n = 796)	15–17 let	1,46	3,26	15,22***	6,41
	18–24 let	8,03	22,61*	22,17	19,97
	25–30 let	10,95	18,65	26,96***	19,72
	31–36 let	29,2***	15,85	12,61	17,21
	37–45 let	26,28	25,41*	14,35	22,36
	46 a více let	24,09***	14,22	8,70	14,32
Útok na majetek oběti (n = 796)	Ne	75,91	86,95	88,26	85,43
	Ano	24,09***	13,05	11,74	14,57
Pachatel se zkušeností z VTOS (n = 604)	Ne	12,87	47,13	100,00***	54,80
	Ano	87,13***	52,87***	0,00	45,20
Pachatel se zkušeností s ochranným léčením (n = 788)	Ne	50,37	86,59*	100,00***	84,14
	Ano	49,63***	13,41	0,00	15,86
Diagnóza poruchy osobnosti u pachatele (n = 654)	Ne	27,82	50,14	80,46***	53,67
	Ano	72,18***	49,86	19,54	46,33
Základní psychopatologie – kombinace „osobnost + sexualita“ (n = 794)	Ne	76,47	84,58	94,78***	86,15
	Ano	23,53***	15,42	5,22	13,85

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

III.5.1.2. Penologická recidiva (penologická anamnéza)

Informace o předchozím uloženém nepodmíněném trestu odnětí svobody, resp. o již vykonaném trestu ve vězení, u pachatelů analyzovaných deliktů byly čerpány z trestních spisů a rejstříku trestů. Tato kombinace umožnila eliminovat některé slabiny obou zdrojů informací.

Téměř polovina analyzovaných deliktů (45 %) byla spáchána pachateli, kteří za sebou měli pobyt ve vězení – v minulosti vykonali nepodmíněný trest odnětí svobody (za jakýkoliv trestný čin), Tabulka 40.

U těchto pachatelů byla průměrná doba, která uplynula od propuštění z výkonu trestu do spáchání analyzovaného násilného sexuálního deliktu, cca 4,5 roku (58 měsíců), medián byl 29 měsíců (cca 2,5 roku). Nejkratší doba, která uplynula od propuštění pachatele z vězení do spáchání analyzovaného násilného sexuálního deliktu, byla 2 dny, nejdelší časový úsek trval 29 let. V době do 2 měsíců od propuštění z výkonu trestu se násilného sexuálního deliktu dopustilo 22 pachatelů.

Tabulka 40: Zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody (VTOS)

Zkušenost s VTOS	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Ano	359	45,10	44,80
Ne	437	54,90	55,20
Celkem	796	100,00	100,00

U skupiny pachatelů, kteří již v minulosti byli ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, činil průměrný věk v době spáchání analyzovaného deliktu 37 let (37,44).

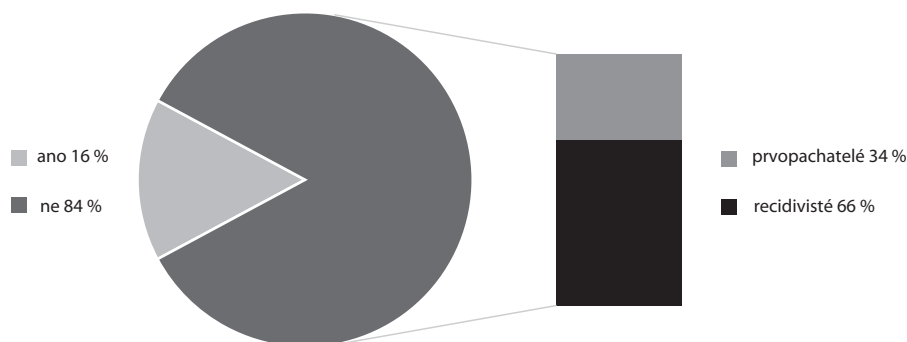
III.5.1.3. Ochranné léčení – anamnéza

Specifickou skupinu pachatelů násilné sexuální kriminality tvoří osoby, které před spácháním analyzovaného násilného sexuálního činu absolvovaly soudem nařízené ochranné léčení (sexuologické, případně psychiatricko-sexuologické nebo protialkoholní). Násilné sexuální delikty těchto **pachatelů** (tj. osob se **zkušeností se soudem nařízeným ochranným léčením**) tvořily **přibližně jednu šestinu** (16%, tj. 125 deliktů) **ze všech analyzovaných případů**, Graf 16. Z toho většiny (98 deliktů) se dopustili druhoví recidivisté – tedy osoby, které v minulosti již byly odsouzeny za sexuální trestný čin (násilné i nenásilné povahy), Tabulka 41. Jak znázorňuje graf níže, drtivou **většinu násilných sexuálních deliktů** (84,3%, tj. 671 deliktů) **spáchaly osoby, kterým v minulosti soudem nařízené ochranné léčení uloženo nebylo**. Do této skupiny samozřejmě spadají delikty prvopachatelů (29%, 230 deliktů), viz Graf 16.

Tabulka 41: Anamnéza – OL a druhová recidiva (delikty)

OL uloženo dříve	Předchozí záznam v opisu RT o odsouzení za sexuální delikt		
	Ne	Ano	Celkem
Ne	545	125	671
Ano	27	98	125
Celkem	572	224	796

Graf 16: Delikty - pachatelé s OL v anamnéze

III.5.1.3.1. Porovnání deliktů podle zkušenosti pachatele s ochranným léčením

Pro účely našeho výzkumu jsme skupinu deliktů pachatelů, kteří v minulosti prošli ochranným léčením (Tabulka 42, první sloupec „zkušenost s OL, n=125), srovnali 1) se skupinou deliktů pachatelů, kteří již byli v minulosti odsouzeni, ale ochranné léčení jim dosud uloženo nebylo (n=441), a 2) se skupinou deliktů prvopachatelů (osob dosud neodsouzených, n=230) Tabulka 42, druhý a třetí sloupec); srov. Graf 16. Ohledně skupiny deliktů prvopachatelů přinesla analýza pochopitelně obdobné výsledky jako v případě analýz podle kriminální historie pachatele (viz výše), neboť je tato skupina tvořena stále stejnými delikty. Dále proto zmíníme pouze poznatky, týkající se skupiny deliktů recidivistů, jimž v minulosti nebylo ochranné léčení uloženo, a zejména skupiny deliktů, spáchaných osobami, kterým v minulosti ochranné léčení již uloženo bylo (Tabulka 42).

Tabulka 42: Vybrané charakteristiky deliktů podle zkušenosti pachatele s ochranným léčením (údaje v %)

		Delikty pachatelů se zkušeností s OL	Delikty recidivistů bez zkušeností s OL (1)	Delikty prvopachatelů (2)	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 788)	Muž	99,20	98,85	99,12	98,98
	Žena	0,80	1,15	0,88	1,02
Věk pachatele v době spáchání činu (n = 796)	15–17 let	1,60	2,76	15,79***	6,35
	18–24 let	4,80	23,45*	22,37	20,18
	25–30 let	17,60	16,55	26,32**	19,54
	31–36 let	17,60	19,77*	12,28	17,26
	37–45 let	33,6***	23,68	14,04	22,46
	46 a více let	24,8***	13,79	9,21	14,21
Pachatel delikt zcela popíral (n = 765)	Ne	73,98	84,56	88,24*	83,92
Pachatel popíral nedobrovolnost styku (n = 765)	Ne	82,93	72,45	83,26*	77,25
	Ano	17,07	27,55***	16,74	22,75
Pachatel delikt doznal (n = 765)	Ne	71,54	80,29***	66,97	75,03
	Ano	28,46	19,71	33,03***	24,97
Pachatel projevil lítost nad deliktem (n = 765)	Ne	91,06	90,74***	73,76	85,88
	Ano	8,94	9,26	26,24***	14,12
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 648)	Ne	31,62	49,01	78,41***	53,86
	Ano	68,38***	50,99**	21,59	46,14
Závislost na NL u pachatele (n = 700)	Ne	75,21	92,67	96,95***	90,86
	Ano	24,79***	7,33	3,05	9,14
Základní psychopatologie – osobnost (n = 788)	Ne	50,4**	31,26	44,3*	38,07
	Ano	49,60	68,74***	55,70	61,93
Základní psychopatologie – sexualita (parafilie) (n = 788)	Ne	77,60	88,94***	78,95	84,24
	Ano	22,4*	11,06	21,05**	15,76
Základní psychopatologie – kombinace osobnost + sexualita (n = 788)	Ne	65,60	87,59	94,3***	86,04
	Ano	34,4***	12,41	5,70	13,96
Pachatel patologický sexuální agresor (n = 670)	Ne	63,03	84,44**	84,29	80,60
	Ano	36,97***	15,56	15,71	19,40

*** = p<0,001; ** = p<0,01; * = p<0,05

Ve skupině deliktů, spáchaných osobami, kterým již v minulosti bylo uloženo ochranné léčení (Tabulka 42, třetí sloupec), se vyskytovalo statisticky významně více starších pachatelů ve věku 37–45 let (tito pachatelé se dopustili 33,6% deliktů, spáchaných osobami se zkušeností s ochranným léčením, oproti 22,5% z celkového souboru deliktů). Analýza ukázala, že pachatelům těchto deliktů bylo ochranné léčení ukládáno častěji i v analyzovaných případech (48% oproti 33,3%), tedy že se soud snažil na pachatele opakovaně působit

tímto ochranným opatřením. Pachatelé těchto deliktů byli častěji v době činu v kontaktu s trestní justicí (60 % oproti 37,4 %), a častěji měli z minulosti zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody (94,6 % oproti 45,5 %). Častěji se jednalo o profesně neadaptovanou osobu (65,5 % oproti 49,1 %), pachatele s nedokončeným učňovským oborem (31 % oproti 22,2 %)*, osobu žijící osamocně (27,8 % oproti 17,8 %)**, a pachatele s tetováním (74,3 % oproti 50,3 %). Pachatelé násilných sexuálních deliktů, kteří již měli zkušenost s ochranným léčením, častěji v dětství prošli kromě rodiny i ústavní péčí (31,9 % oproti 21,1 %)**, a v průběhu školní docházky měli kázeňské problémy (72,4 % oproti 51,4 %). Znalci u nich častěji diagnostikovali poruchu osobnosti (68,4 % oproti 46,1 %), závislost na návykových látkách (24,8 % oproti 9,1 %), sexuální deviaci (53,7 % oproti 30 %) a patologickou sexuální agresivitu (37 % oproti 19,4 %). S tím souvisí i to, že znalci je častěji označili za nebezpečné z lékařského hlediska (70,9 % oproti 45,7 %) a doporučovali uložení ochranného léčení (62,4 % oproti 44,4 %). Jako základní psychopatologie pachatelů těchto deliktů byla častěji identifikována kombinace osobnosti a sexuality (34,4 % oproti 14 %). Při deliktech pachatelů, kteří již měli zkušenosti s ochranným léčením, častěji docházelo zároveň k okradení či oloupení oběti (25,6 % oproti 14,5 %). Pokud oběť kladla pachateli odpor, ten na to významně častěji reagoval tak, že zvýšil intenzitu násilí (35 % oproti 24,9 %)**. V průběhu trestního řízení pachatelé těchto deliktů častěji svůj čin zcela popírali (26 % oproti 16,1 %). U deliktů, kterých se dopustili pachatelé se zkušeností s ochranným léčením, byla oběť častěji mužského pohlaví (19,2 % oproti 9,6 %) a pachatel byl pro oběť u těchto deliktů častěji zcela neznámou osobou (52,5 % oproti 37,1 %).

Deliktů, spáchaných **recidivisty, jimž dosud nebylo uloženo ochranné léčení** (Tabulka 42, čtvrtý sloupec) se více dopouštěly osoby nezaměstnané (41,7 % oproti 34,4 %), častěji s nedokončeným učňovským vzděláním (25,4 % oproti 22,2 %)*. Pachatelé těchto deliktů byli častěji partnersky adaptováni (58,2 % oproti 52,2 %), a častěji žili s partnerem ve společné domácnosti (41,2 % oproti 35,7 %). U těchto deliktů byla jako základní psychopatologie častěji identifikována osobnost (68,7 % oproti 61,9 %). V případě deliktů recidivistů, kterým dosud nebylo uloženo ochranné léčení, reagoval pachatel na případný odpor ze strany oběti častěji tak, že v útoku pokračoval se stejnou intenzitou, nezbytnou k překonání odporu (55,7 % oproti 52 %)**. Pachatelé těchto deliktů v průběhu trestního řízení častěji přiznali uskutečnění pohlavního styku s obětí, nicméně popírali, že k němu oběť donutili (27,6 % oproti 22,8 %). Častěji také pachatel těchto deliktů nad svým činem v trestním řízení neprojevoval lítost (90,7 % oproti 85,9 %).

III.5.2. Osobní, partnerská a sociální anamnéza pachatelů znásilnění

Proměnné sledované v této části mapují jak kriminogenní (rizikové)⁸⁶ faktory, tak i základní sociodemografická data, která bylo možné z analyzovaných dokumentů (zejména znaleckého posudku) získat.

III.5.2.1 Výchovné prostředí

Nejen kriminologické výzkumy opakovaně potvrzují, že rizikovým faktorem ve smyslu náchylnosti jedince k sociálně patologickým aktivitám je jeho zkušenost s ústavní péčí.

86 Rizikové faktory související s chováním jedince i s jeho osobními/osobnostními charakteristikami. Jsou to proměnné, které mají vliv na riziko nebo na rezistenci kriminálního (násilného) jednání.

Naše pozornost se zaměřila na informace z osobní anamnézy pachatelů analyzovaných deliktů, konkrétně na výchovné prostředí, kde vyrůstali pachatelé z našeho výzkumného souboru. Jak bylo zmíněno výše, údaje byly čerpány ze znaleckých posudků, jejichž standardní součástí je anamnéza, včetně autoanamnestického popisu dětství pachatelem. Tato proměnná nevyovídá o kvalitě či podnětnosti péče, sleduje pouze formální znak výchovy v prostředí rodiny nebo v ústavní péči.

Z výsledků lze konstatovat, že v našem souboru byly téměř dvě třetiny analyzovaných deliktů (63 %) spáchány pachateli, kteří vyrůstali pouze v rodině, Tabulka 43. Pachatelů, kteří vyrůstali v dětském domově, resp. v ústavní péči po celou dobu formativního období, bylo v našem souboru minimálně. Jednalo se o čtyři pachatele, kteří se dohromady dopustili 5 deliktů, Tabulka 43.

Skupina deliktů, kterých se dopustili pachatelé, kteří v době svého dětství kromě rodiny prošli též nějakou formou ústavní péče, tedy pobytem v dětském domově, dětském diagnostickém ústavu či výchovném ústavu,⁸⁷ tvořila 17 % ze všech analyzovaných případů ve výzkumném souboru (137 deliktů). Většiny z nich (125 deliktů) se dopustili pachatelé, kteří do ústavní péče přišli z rodiny, pouze 12 deliktů spáchali pachatelé, kteří nejprve pobývali v ústavní péči, ze které byli umístěni do rodinného prostředí. U 134 pachatelů, kteří se dohromady dopustili téměř 20 % analyzovaných deliktů, jsme neměli tento typ informace k dispozici.

Tabulka 43: Výchovné prostředí pachatele násilného sexuálního deliktu – delikty a pachatelé

	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Jen rodinná péče	500	62,81	60,62
Rodinná i ústavní	137	17,21	15,75
Pouze ústavní péče	5	0,63	2,57
Nezjištěno	154	19,35	22,95
Celkem	796	100,00	100,00

V další analýze jsme se zaměřili na srovnání skupiny deliktů, jejichž pachatelé v dětství vyrůstali pouze v rodinném prostředí (n = 500), se skupinou deliktů, jejichž pachatelé do 18 let věku prošli nějakou formou ústavní péče (n=142) – v této skupině se vyskytovaly delikty pachatelů, kteří v dětství prošli postupně rodinnou i ústavní péčí, ale i těch, kteří rodinnou péčí nepoznali vůbec (pouze ústavní péče), viz Tabulka 43.

III.5.2.1.1. Porovnání deliktů podle výchovného prostředí pachatele (výchova pouze v rodině vs. v rodině i ústavní péče či pouze ústavní)

Deliktů, spáchaných pachateli se zkušeností s ústavní péčí, se statisticky významně častěji dopouštěly osoby, které již byly v minulosti odsouzeny za trestnou činnost (recidivisté spáchali 85 % deliktů, jejichž pachatel měl zkušenost s ústavní péčí, oproti 70,4 % z celkového souboru deliktů). Pachatelé těchto deliktů častěji v minulosti byli ve výkonu trestu odnětí svobody (60,2 % oproti 46,1 %) a bylo jim již někdy dříve uloženo ochranné léčení

87 At již z důvodu chybějící či nedostatečné péče v rodině, nebo kvůli závažnému chování dítěte.

(25,9 % oproti 17,8 %) **. V době činu byli pachatelé těchto deliktů také častěji v kontaktu s trestní justicí (50,7 % oproti 38 %).

Tabulka 44: Vybrané charakteristiky deliktů podle výchovného prostředí pachatele – pouze rodina vs. rodina i ústav či pouze ústav (údaje v %)

		Delikty pachatele vyrůstajícího jen v rodině	Delikty pachatele vyrůstajícího v rodině i ústavu nebo jen v ústavu	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 639)	Muž	98,60	100,00	98,90
	Žena	1,40	0,00	1,10
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 639)	Prvopachatel	33,67 ***	15,00	29,58
	Již dříve odsouzený	66,33	85,00 ***	70,42
Pachatel v době činu v kontaktu s trestní justicí (n = 639)	Ano	34,47	50,71 ***	38,03
	Ne	65,53 ***	49,29	61,97
Pachatel se zkušeností z VTOS (n = 469)	Ne	57,92 ***	39,81	53,94
	Ano	42,08	60,19 ***	46,06
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 607)	Ne	58,05 ***	40,00	54,04
	Ano	41,95	60,00 ***	45,96
Pohlaví oběti (n = 639)	Muž	8,82	18,57 ***	10,95
	Žena	91,18 ***	81,43	89,05
Základní psychopatologie – kombinace osobnost + sexualita (n = 639)	Ne	86,17 **	75,00	83,72
	Ano	13,83	25,00 **	16,28

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Delikty, jejichž pachatelé měli z dětství zkušenost s ústavní péčí, byly významně častěji dílem osob s nedokončeným základním vzděláním (10,1 % oproti 4,4 %) či absolventů zvláštní (speciální) školy (18,7 % oproti 8,7 %), osob profesně neadaptovaných (72,5 % oproti 50,2 %), nezaměstnaných (45 % oproti 34,6 %) ** či živičích se brigádami a příležitostnými pracemi (29,3 % oproti 20,4 %) **. Pachatelé těchto deliktů měli častěji v době školní docházky kázeňské problémy (79,4 % oproti 51,7 %) a častěji se u nich vyskytovala tetováž (63,6 % oproti 49,6 %) **. Jednalo se častěji o osoby svobodné, žijící v trvalejším vztahu (16,4 % oproti 8,9 %), popř. žijící na bytovně, v azylovém domě či v sociálně vyloučené komunitě (39,4 % oproti 22,1 %). U těchto deliktů znalci v průběhu trestního řízení významně častěji diagnostikovali poruchu osobnosti pachatele (60 % oproti 46 %) a častěji zjistili u pachatele podprůměrný intelekt (61,6 % oproti 41,6 %). Jako základní psychopatologie byla u pachatelů těchto deliktů častěji identifikována kombinace osobnosti a sexuality (25 % oproti 16,3 %) **. V případech deliktů, spáchaných osobami se zkušeností s ústavní péčí, byla oběť statisticky významně častěji mužského pohlaví (18,6 % oproti 11,1 %) **.

Delikty osob, vyrůstajících pouze v rodinném prostředí, byly významně častěji páchany prvopachateli (33,7 % oproti 29,6 %) a statisticky významně častěji se jich dopouštěly osoby vyučené (42,1 % oproti 38,4 %) či středoškoláci s maturitou (9,6 % oproti 7,6 %). Pachatelé těchto deliktů byli častěji profesně adaptováni (56,1 % oproti 49,8 %), častěji žili

v době činu s rodiči či jinými příbuznými (29,4 oproti 26,4 %) a častěji byli v době činu rozvedení bez trvalejšího vztahu (23,2 % oproti 21 %)**. V případech deliktů, jejichž pachatelé vyrůstali pouze v rodině, znalci v trestním řízení významně častěji u pachatele konstatovali harmonickou osobnost bez nápadností (9,5 % oproti 7,4 %), a častěji u něj zjistili průměrný intelekt (43,7 % proti 39,9 %).

III.5.2.2. Kázeňské problémy v období dětství

Vzhledem k tomu, že v rámci anamnestického znaleckého posuzování pachatelů bývá jedním ze sledovaných okruhů také přítomnost či nepřítomnost výchovných problémů, kázeňských přestupků v době školní docházky (susp. poruchy chování), bylo možné tuto proměnnou zařadit do sledovaných charakteristik v naší analýze. Tuto proměnnou bylo tedy možné identifikovat v případech, kdy byl k dispozici znalecký posudek na pachatele, případně pokud byla tato informace z nějakého důvodu uvedena v odůvodnění rozsudku. Informace se nám podařilo zjistit přibližně u tří čtvrtin pachatelů v našem souboru (72,1 %, tj. 421 pachatelů), což odpovídá 599 analyzovaným deliktům (viz Tabulka 45). V rámci sběru dat byla u této proměnné kódována hodnota „ano“, pokud v anamnestických datech pachatele, uvedených ve znaleckém posudku⁸⁸, figurovaly informace o kázeňských problémech v době školní docházky, tj. o snížené známce z chování, závažnějších a opakovaných problémech výchovného charakteru, o záškoláctví, rvačkách apod.⁸⁹

Z 599 analyzovaných deliktů, u kterých se nám podařilo tuto informaci získat, byla **polovina (309, tj. 51,6 %) spáchána pachateli, kteří uváděli sníženou známku z chování (197 deliktů) či jiné závažnější kázeňské problémy (112 deliktů)**. Pachatelé druhé poloviny těchto deliktů (48,4 %) uváděli do znaleckého posudku absenci závažnějších kázeňských problémů v době školní docházky; Tabulka 45.

Tabulka 45: Kázeňské problémy – delikty a pachatelé

	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Ano	309	38,82	37,67
Ne	290	36,43	34,42
Nezjištěno	197	24,75	27,91
Celkem	796	100,00	100,00

Následná analýza odhalila některé rozdíly mezi delikty, kterých se dopustili pachatelé, u kterých byly identifikovány kázeňské problémy v době školní docházky, oproti celkovému souboru analyzovaných deliktů (Tabulka 46).

⁸⁸ Informace ze subjektivní anamnézy pachatele, zaznamenané ve znaleckém posudku z odvětví psychologie, psychiatrie či sexuologie.

⁸⁹ Je vhodné připomenout, že ačkoli je antisociální chování u dětí jedním z rizikových faktorů (prediktorů) antisociálního chování v dospělosti, **ne všechny „asociální“ děti se v dospělosti stávají pachateli trestných činů**. Jinými slovy, lze předpokládat, že u dospělého recidivního pachatele zpětně v anamnéze nalezneme kázeňské problémy a nežádoucí chování v dětství, ale prospektivním pohledem nelze dobře rozlišit, které z dětí se závažným chováním setrvá u antisociálního (kriminálního) jednání a které od něj v dospělosti upustí.

III.5.2.1.1. Násilné sexuální delikty spáchané pachateli, kteří uváděli kázeňské problémy v dětství

Deliktů, spáchaných osobami, **jež měly v dětství kázeňské problémy** (n=309), se statisticky významně častěji dopouštěli pachatelé, kteří již byli v minulosti za trestnou činnost odsouzeni (recidivisté spáchali 82 % deliktů, jejichž pachatelé měli v dětství kázeňské problémy, oproti 70,5 % z celkového souboru deliktů). Pachatelé těchto deliktů měli častěji z minulosti zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody (55,7 % oproti 44,8 %), a s ochranným léčením (25 % oproti 17,7 %) a častěji se také analyzovaného deliktu dopustili v době, kdy byli v kontaktu s trestní justicí (44,9 % oproti 37,7 %).

Tabulka 46: Vybrané charakteristiky deliktů pachatelů s kázeňskými problémy v dětství (údaje v %)

		Delikty pachatele bez kázeňských problémů v dětství	Delikty pachatele s kázeňskými problémy v dětství	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 594)	Muž	98,27	100,00 *	99,16
	Žena	1,73 *	0,00	0,84
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 594)	Prvopachatel	41,52 ***	18,03	29,46
	Již dříve odsouzený	58,48	81,97 ***	70,54
Útok na majetek oběti (n = 594)	Ne	91,00 ***	80,98	85,86
	Ano	9,00	19,02 ***	14,14
Při činu použita zbraň (n = 589)	Ne	82,87 ***	69,64	76,06
	Ano	17,13	30,36 ***	23,94
Pachatel se zkušeností z VTOS (n = 437)	Ne	67,15 ***	44,35	55,15
	Ano	32,85	55,65 ***	44,85
Pachatel se zkušeností s ochranným léčením (n = 592)	Ne	89,93 ***	75,00	82,26
	Ano	10,07	25,00 ***	17,74
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 566)	Ne	70,00 ***	41,22	54,95
	Ano	30,00	58,78 ***	45,05
Základní psychopatologie – kombinace osobnost + sexualita (n = 594)	Ne	88,58 **	78,69	83,50
	Ano	11,42	21,31 **	16,50

*** = p<0,001; ** = p<0,01; * = p<0,05

Pachatelé těchto deliktů častěji v dětství vystřídalí rodinnou i ústavní péčí (33,4 % oproti 21,4 %). Častěji začali navštěvovat učiliště, ale učební obor nedokončili (30,8 % oproti 23,2). S tím do určité míry pravděpodobně souvisí skutečnost, že se mezi nimi vyskytovaly častěji osoby profesně neadaptované (56,8 % oproti 48,1 %), či osoby živící se brigádami a příležitostnými pracemi (24,3 % oproti 19,7 %)**. V případech deliktů, spáchaných osobami, jež měly v dětství kázeňské problémy, znalci častěji u pachatele zjistili poruchu osobnosti (58,8 % oproti 45,1 %) a jako základní psychopatologie byla v těchto případech častěji identifikována kombinace osobnosti a sexuality (parafilie či anomální sexuality) (21,3 % oproti 16,5 %)**. V průběhu deliktů spáchaných těmito pachateli častěji došlo kromě sexuálního násilí na oběti také k jejímu okradení či oloupení (19 % oproti

14,1 %) a při realizaci deliktů tito pachatelé častěji použili zbraň (30,4 % oproti 23,9 %)**. Vztah pachatele k oběti byl u těchto deliktů častěji klasifikován jako známý (*soused*, „*kamarád kamaráda*“, *spoluvězeň*...; 27,9 % oproti 23,1 %**).

III.5.2.3. Rodinný stav, partnerská adaptace a „závazky“

Následující charakteristiky – rodinný stav, partnerská adaptace, bydlení – nabízí informace o sociálním (i osobním) zázemí pachatelů znásilnění v našem výzkumném souboru. Zdrojem dat byl opět znalecký posudek, případně odůvodnění rozsudku, pokud tento typ informace byl jeho součástí.

Pro Sampsona a Lauba (2006) je „zakotvení v manželském svazku“, spolu se „stabilitou zaměstnání“, významným momentem, souvisejícím se změnou kriminálního jednání v dospělosti. Na manželství nepohlíží jako na zvláštní „bod zlomu“, ale jako na teoreticky možnou (potenciální) kauzální sílu v procesu desistance, která funguje jako dynamická síla v životě jedince (str. 506).

Tabulka 47: Rodinný stav – delikty a pachatelé

	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Ženatý/vdaná	120	15,08	14,13
Druh/družka	116	14,57	14,31
Svobodný	375	47,11	44,35
Rozvedený	102	12,81	13,11
Ovdovělý	4	0,50	0,65
Nezjištěno	79	9,92	13,45
Celkem	796	100,00	100,00

Téměř polovinu analyzovaných deliktů v našem souboru měli na svědomí svobodní pachatelé (375 případů, 47 %), Tabulka 47. Znásilnění, kterých se dopustili ženatí pachatelé nebo pachatelé žijící v družeckém svazku, tvoří 30 % všech analyzovaných případů znásilnění. Deliktů, kterých se dopustili rozvedení pachatelé, bylo 102 (12 %), vdovci měli na svědomí čtyři delikty. U jedné desetiny deliktů (9,9 %) nebyl tento typ informace vztahující se k pachateli, k dispozici.

Průměrný věk svobodných pachatelů v době spáchání znásilnění byl 28 let, u pachatelů ženatých nebo žijících v družeckém spojení byl věkový průměr o deset let vyšší (37 let), u rozvedených pachatelů průměrný věk v době spáchání dosáhl 42 let.⁹⁰

III.5.2.3.1. Znásilnění spáchaná pachateli, kteří měli rozvod ve své anamnéze

Farrington a West (1995, cit. dle Kazemian, 2007) uvádí, že manželský svazek je pro pachatele protektivním, resp. ihibičním prvkem ve smyslu snížení míry kriminálního jednání. Naopak rozvod (či rozluka partnerů) vede k nárůstu kriminálních aktivit ve srovnání s pachateli, kteří v manželském svazku zůstali.

⁹⁰ Průměrný věk pachatele v době spáchání činu v celém výzkumném souboru deliktů byl 33 let (n = 796).

Analýze souvislostí jsme tedy dále podrobili skupinu deliktů, jichž se dopustili pachatelé, kteří ve svém životě prožili rozvod, Tabulka 48. Deliktů, spáchaných pachateli se zkušeností s rozvodem, se statisticky významně častěji dopouštěli pachatelé, kteří již byli v minulosti odsouzeni (recidivisté spáchali 82,8 % deliktů rozvedených pachatelů, oproti 70,7 % z celkového souboru deliktů). Pachatelé těchto deliktů patřili častěji do vyšších věkových skupin, konkrétně 37–45 let (40,1 % oproti 22,6 %) a 46 a více let (26,8 % oproti 13,4 %), a častěji se narodili v ČR (91,7 % oproti 81,5 %). Jednalo se častěji o osoby vyučené (56,5 % oproti 38,6 %), pracující v dělnické profesi (24,8 % oproti 15 %), obecně osoby profesně adaptované (64,4 % oproti 50,6 %). Znalci u pachatelů těchto deliktů častěji zjistili intelekt v pásmu průměru (52,1 % oproti 40,3 %). Jako základní psychopatologie u nich byla významně častěji identifikována osobnost (76,4 % oproti 61,5 %).

Tabulka 48: Vybrané charakteristiky deliktů podle zkušenosti pachatele s rozvodem (údaje v %)

		Delikty pachatele se zkušeností s rozvodem	Delikty pachatele bez zkušeností s rozvodem	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 674)	Muž	97,45	99,42*	98,96
	Žena	2,55*	0,58	1,04
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 674)	Prvopachatel	17,20	33,27***	29,53
	Již dříve odsouzený	82,80***	66,73	70,47
Věk pachatele v době spáchání činu (n = 674)	15–17 let	0,64	9,48 ***	7,42
	18–24 let	2,55	26,11 ***	20,62
	25–30 let	7,01	23,60 ***	19,73
	31–36 let	22,93*	14,31	16,32
	37– 45 let	40,13***	17,21	22,55
	46 a více let	26,7 ***	9,28	13,35
Základní psychopatologie – osobnost (n = 673)	Ne	23,57	43,02***	38,48
	Ano	76,43 ***	56,98	61,52
Vztah pachatele k oběti (n = 669)	Zcela neznámý	27,74	41,25**	38,12
	Neznámý	7,74	14,79*	13,15
	Známý	23,23	22,96	23,02
	Bližký vztah	9,68	6,42	7,17
	Velmi blízký vztah	29,03***	14,40	17,79
	Jiný	2,58**	0,19	0,75

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

V případech deliktů pachatelů se zkušeností s rozvodem častěji ze strany pachatele docházelo k opatřením, jež měly ztížit jeho následné dopadení (49,7 % oproti 40,3 %)**. Z hlediska právní kvalifikace skutku se u těchto deliktů častěji jednalo o znásilnění formou zneužití bezbrannosti oběti (19,1 % oproti 10,8 %), a o dokonaný skutek (87,3 % oproti 75,8 %). U deliktů v minulosti rozvedených pachatelů najdeme častěji oběti mladší 15 let (43,9 % oproti 33,3 %)**, a osoby, jež měly k pachateli velmi blízký vztah (blízký příbuzný, partner; 29 % oproti 17,8 %). Častější byly případy, kdy byla před napadením

obětí přičiněním pachatele pod vlivem návykové látky (17,5 % oproti 6,8 %). K následkům deliktů rozvedených pachatelů častěji patřila těžká újma na zdraví oběti (22,3 % oproti 15,7 %)**.

III.5.2.3.2. Porovnání deliktů podle partnerské adaptace pachatele

I vzhledem k hlavnímu předmětu zájmu našeho výzkumu – násilné sexuální kriminalitě – byly analyzovány delikty také v členění podle toho, zda jejich pachatelé měli v době činu partnerský vztah (tj. byli partnersky adaptováni), či nikoliv. Tato proměnná do určité míry doplňuje informace z předchozích proměnných, jako je rodinný stav. Z výzkumného souboru 796 deliktů spáchaly 356 deliktů (44,7 %) osoby partnersky adaptované a 334 deliktů (42 %) osoby, které v době činu neměly partnerský vztah.⁹¹

Výstupy z tabulky statistických významností, ve smyslu, že se deliktů, spáchaných partnersky adaptovanými pachateli, dopouštěly osoby již v minulosti za trestnou činnost odsouzené (tzn., že recidivisté spáchali 77,3 % deliktů partnersky adaptovaných pachatelů, oproti 71,3 % z celkového souboru deliktů) a že mezi partnersky neadaptovanými pachateli se naopak vyskytovalo významně více prvopachatelů (35 % oproti 28,7 %), lze – podobně jako některé další rozdíly, které budou dále zmíněny – připisovat mj. odlišnému věkovému složení pachatelů v obou skupinách deliktů. Deliktů partnersky neadaptovaných pachatelů se častěji dopouštěly nejmladší osoby ve věku 18–24 let (27 % oproti 19,3 %) a 15–17 let (10,2 % oproti 7 %)** , zatímco u deliktů partnersky adaptovaných pachatelů se významně více vyskytovali pachatelé ve věku 31–36 let (23,3 % oproti 18,1 %) a 37–45 let (30,3 % oproti 22,6 %). Tabulka 49.

91 U 106 deliktů (13,3 %) se tuto informaci nepodařilo zjistit.

Tabulka 49: Vybrané charakteristiky deliktů podle partnerské adaptace pachatele (údaje v %)

		Delikty partnersky adaptovaného pachatele	Delikty partnersky neadaptovaného pachatele	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 690)	Muž	98,03	100,00 *	98,99
	Žena	1,97 *	0,00	1,01
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 690)	Prvopachatel	22,75	35,03***	28,70
	Již dříve odsouzený	77,25***	64,97	71,30
Věk pachatele v době spáchání činu (n = 690)	15–17 let	3,93	10,18**	6,96
	18–24 let	12,08	26,95***	19,28
	25–30 let	17,42	22,16	19,71
	31–36 let	23,31***	12,57	18,12
	37–45 let	30,34***	14,37	22,61
	46 a více let	12,92	13,77	13,33
Základní psychopatologie – osobnost (n = 690)	Ne	33,71	43,71**	38,55
	Ano	66,29**	56,29	61,45
Diagnóza sexuální deviace (n = 656)	Ne	72,70**	62,70	67,84
	Ano	27,30	37,30**	32,16
Pachatel patologický sexuální agresor (n = 623)	Ne	84,29**	75,56	79,94
	Ano	15,71	24,44**	20,06

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Delikty **partnersky adaptovaných pachatelů** byly pochopitelně častěji páchany osobami, které s partnerem zároveň žily (67,5 % oproti 37,6 %), dále osobami se zkušeností s rozvodem (33,2 % oproti 26 %), a těmi, které měly v době činu aspoň jedno dítě (69,4 % oproti 51,4 %). Pachatelé těchto deliktů byli častěji vyučeni (43,6 % oproti 37,9 %)** a profesně adaptováni (54 % oproti 49 %)**. Častěji se u nich vyskytovalo tetování (58,5 % oproti 49,1 %). Znalec u nich častěji konstatoval akcentovanou, anomálně strukturovanou osobnost, nedosahující intenzity poruchy osobnosti (28,2 % oproti 23,4 %)**. Osobnost byla u pachatelů těchto deliktů častěji identifikována jako jejich základní psychopatologie (66,3 % oproti 61,5 %)**. Oběť u deliktů partnersky adaptovaných měla k pachateli častěji velmi blízký vztah (partner, potomek, jiný blízký příbuzný; 25,9 % oproti 19,8 %).

U deliktů **partnersky neadaptovaných pachatelů** se mezi pachateli častěji vyskytovali vysokoškoláci (6,3 % oproti 3,5 %) a studenti, učni či žáci (13,5 % oproti 8 %). Pachatelé těchto deliktů významně častěji žili sami, ať už v bytě či domě nebo jako bezdomovci (29,3 % oproti 16,8 %), na obytně, v azylovém domě či v sociálně vyloučené komunitě (28,6 % oproti 20,9 %), popř. s rodiči či jinými příbuznými (37,9 % oproti 24,6 %). Častěji byli bezdětní (67,1 % oproti 48,6 %). V případě deliktů partnersky neadaptovaných pachatelů byla oběť častěji mladší 18 let (30,6 % oproti 25,2 %)**, a jejich následkem bylo častěji závažné zranění způsobit smrt oběti (5,3 % oproti 3,3 %)**. Na pachatele těchto deliktů byl v trestním řízení častěji zpracován znalecký posudek o duševním stavu (94,9 % oproti 92 %)**. Znalci u deliktů partnersky neadaptovaných osob častěji diagnostikovali sexuální deviaci (37,3 % oproti 32,2 %)** a patologickou sexuální agresivitu (24,4 %

oproti 20 %)***, a častěji navrhovali uložení ochranného léčení (52,8 % oproti 46 %). Sou-
dy v případě těchto deliktů častěji ochranné léčení ukládali (44,4 % oproti 37 %). Častěji
též u pachatelů těchto deliktů znalci zjistili podprůměrný intelekt pachatele (47,7 % opro-
ti 42 %)***, a častěji u něj konstatovali nevyrovnanou disharmonickou osobnost (30,9 %
oproti 24,2 %). Delikty partnersky neadaptovaných pachatelů častěji skončily ve stadiu
pokusu (32 % oproti 24,4 %) a pachatelé těchto deliktů v trestním řízení nad svým činem
častěji projeví lítost (21,5 % oproti 14,7 %).

III.5.2.3.3. Porovnání deliktů podle toho, zda měl pachatel (v době činu) děti

Ve výzkumném souboru se vyskytovaly přibližně stejně početné skupiny deliktů, spá-
chaných bezdětnými pachateli (329 deliktů, tj. 41,3 % všech analyzovaných deliktů), a de-
likty, jejichž pachatelé měli v době činu aspoň jedno dítě (352 deliktů, tj. 44,2 %).⁹² Bivari-
ační analýza mezi těmito skupinami deliktů zjistila několik rozdílů, viz Tabulka 50.

Deliktů **bezdětných pachatelů** se statisticky významně častěji dopouštěli prvopacha-
telé (prvopachatelé spáchali 35 % deliktů bezdětných osob, oproti 28,5 % z celkového sou-
boru deliktů). Není překvapením, že pachatelé těchto deliktů patřili častěji do mladších
věkových skupin – 15–17 let (11,8 % oproti 6,9 %), 18–24 let (34,7 % oproti 20,4 %) a 25–30
let (25,8 % oproti 19,8 %). Častěji se jednalo o vysokoškoláky (6,4 % oproti 3,3 %), studenty,
učně či žáky (15,5 % oproti 7,9 %) a svobodné pachatele žijící bez partnera (89,3 % oproti
53,4 %). V případě deliktů bezdětných pachatelů žil pachatel častěji na ubytovně, v azylo-
vém domě či v sociálně vyloučené komunitě (28,8 % oproti 21,8 %), popř. s rodiči či jinými
příbuznými (40,5 % oproti 25,1 %). Znalci u těchto pachatelů významně častěji diagnosti-
kovali sexuální deviaci (40,3 % oproti 31,2 %) a patologickou sexuální agresivitu (26,1 %
oproti 19 %), častěji je označili za nebezpečné z lékařského hlediska (52,5 % oproti 44,6 %)
a doporučili uložení ochranného léčení (57,1 % oproti 44,2 %). Ochranné léčení bylo
v případě těchto deliktů také častěji soudy ukládáno (46 % oproti 35,9 %). Jako základní
psychopatologie byla u bezdětných pachatelů častěji identifikována sexualita (parafilie)
(22,5 % oproti 16,7 %). Delikty bezdětných pachatelů byly častěji ukončeny ve stadiu po-
kusu (30,4 % oproti 24,8 %) a častěji k nim došlo bez toho, aby pachatel před činem navázal
s obětí kontakt (24,9 % oproti 19,4 %). Pachatelé těchto deliktů se v trestním řízení k činu
častěji doznali (35,6 % oproti 26,6 %) a častěji projeví nad svým činem lítost (21,6 % opro-
ti 15,5 %). Oběť bezdětných pachatelů útočnicka před činem častěji vůbec neznala (44,2 %
oproti 37,1 %) a častěji byla oběť osoba mladší 18 let (29,8 % oproti 23,7 %)**.

92 U 115 deliktů (14,5 %) se tuto informaci nepodařilo zjistit.

Tabulka 50: Vybrané charakteristiky deliktů podle toho, zda měl pachatel v době činu děti (údaje v %)

		Delikty bezdětného pachatele	Delikty pachatele s dětmi	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 681)	Muž	100,00 *	98,01	98,97
	Žena	0,00	1,99 *	1,03
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 681)	Prvopachatel	34,95 ***	22,44	28,49
	Již dříve odsouzený	65,05	77,56 ***	71,51
Věk pachatele v době spáchání činu (n = 681)	15–17 let	11,85 ***	2,27	6,90
	18–24 let	34,65 ***	7,10	20,41
	25–30 let	25,84 ***	14,20	19,82
	31–36 let	12,46	22,16 ***	17,47
	37–45 let	9,73	32,39 ***	21,44
	46 a více let	5,47	21,88 ***	13,95
Základní psychopatologie – osobnost (n = 681)	Ne	47,72 ***	28,98	38,03
	Ano	52,28	71,02 ***	61,97
Základní psychopatologie – sexualita (n = 681)	Ne	77,51	88,64 ***	83,26
	Ano	22,49 ***	11,36	16,74
Diagnóza sexuální deviace/parafie (n = 648)	Ne	59,68	77,22 ***	68,83
	Ano	40,32 ***	22,78	31,17
Pachatel patologický sexuální agresor (n = 620)	Ne	73,91	87,54 ***	80,97
	Ano	26,09 ***	12,46	19,03

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Deliktů, jejichž pachatelé měli v době činu aspoň jedno dítě, se statisticky významně častěji dopouštěly osoby již v minulosti odsouzené za trestnou činnost (77,6 % oproti 71,5 %), se zkušeností z výkonu trestu odnětí svobody (51,1 % oproti 45,1 %) **, což je možné vysvětlit mj. tím, že pachatelé těchto deliktů patřili častěji do vyšších věkových kategorií, a to 31–36 let (25,8 % oproti 19,8 %), 37–45 let (22,2 % oproti 17,5 %) a 46 a více let (21,9 % oproti 14 %). Častěji se jednalo o osoby vyučené (42,9 % oproti 38,5 %) *, profesně adaptované (56,6 % oproti 50,2 %) **. Pachatelé těchto deliktů měli častěji zkušenost s rozvodem (48,8 % oproti 27,5 %) a v době činu častěji žili s partnerem (53,3 % oproti 34,8 %). U deliktů, spáchaných osobami, jež měly děti, se častěji jednalo o násilný sexuální útok vůči oběti ke které měly velmi blízký vztah (24,9 % oproti 18,9 %) Jako základní psychopatologie byla v těchto případech častěji identifikována osobnost (71 % oproti 62 %).

III.5.2.4. Tetováž

Přestože tetováž má dnes jiné konotace a rozmanitou cílovou skupinu, než tomu bylo např. v osmdesátých letech 20. století, je stále výrazným prvkem, který poutá pozornost (viz např. studie Alicie Lozanové a jejích kolegů týkající se motivů vězeňské tetováže a kriminálního životního stylu (Lozano, Morgan, Murray, & Varghese, 2011), práce zabývající se vztahem mezi poruchovou osobností a tetováží (Cardasis, Huth-Bocks, & Silk, 2008) nebo mezi tetováním u pachatele a rozhodnutím soudu (Funk & Todorov, 2013)). Kupříkladu podle průzkumu veřejného mínění, který byl realizován před necelými deseti lety

(MacLin & Herrera, 2006), jsou podle názoru veřejnosti právě výrazná tetováž nebo výrazné jizvy silně spojovány s kriminální populací.

V našem výzkumném souboru tento typ informace o pachateli násilného sexuálního deliktu nebylo možné dohledat u poloviny deliktů (ve znaleckém posudku nebyla tato informace zmíněna nebo znalecký posudek nebyl vypracován), viz Tabulka 51. Druhou polovinu pak tvořily prakticky stejným dílem delikty spáchané pachateli s tetováží a ty, jichž se dopustili pachatelé bez tetováže.

Tabulka 51: Tetováž – delikty a pachatelé

	Delikty (počet)	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Tetováž	198	24,87	24,66
Bez tetováže	193	24,25	21,06
Nezjištěno	405	50,88	54,28
Celkem	796	100,00	100,00

Pokud se podíváme na počty pachatelů, tak mezi 144 pachateli s tetováží (tj. 24,66 % z celkového počtu pachatelů, bylo 96 osob – tedy dvě třetiny – s předchozí zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody, zatímco mezi 123 pachateli bez tetováže (21,06 % z celkového počtu pachatelů) byla pouze jedna třetina osob se zkušeností z vězení (40 osob).

III.5.3. Edukační a pracovní anamnéza

III.5.3.1. Dosažené vzdělání

Informace o dosaženém vzdělání patří ke standardně zjišťovaným údajům snad každého empirického šetření. I náš dataset tedy obsahuje proměnnou „vzdělání“. I pro tuto proměnnou byl hlavním zdrojem dat soudněznalecký posudek, protože např. justiční databáze statistických trestních listů (CSLAV), která eviduje dosažené vzdělání, svým členěním neodpovídala potřebám našeho výzkumu. U jedné pětiny pachatelů (122 osob, tj. 20,89 % všech pachatelů z výzkumného souboru), kteří se dohromady dopustili 140 analyzovaných deliktů (17,59 % výzkumného souboru), se nám tuto informaci nepodařilo z dostupných zdrojů identifikovat.

U 37 % pachatelů z výzkumného souboru bylo nejvyšším dosaženým stupněm vzdělání základní vzdělání. Těchto 217 absolventů základní či zvláštní (speciální) školy, a osob s nedokončeným učňovským či středním vzděláním, se dohromady dopustilo 294 analyzovaných deliktů, viz Tabulka 52. Druhou velkou skupinu tvoří 181 pachatelů, kteří se vyučili (absolventi učebního oboru), resp. získali středoškolské vzdělání bez maturity – tyto osoby spáchaly 260 analyzovaných deliktů. Pachatelé s maturitou, případně vysokoškolským vzděláním tvořili jen malou část – vysokoškolsky vzdělaných pachatelů bylo v našem souboru pouze pět.

Tabulka 52: Nejvyšší dosažené vzdělání – delikty a pachatelé

	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Nedokončené základní	29	3,64	3,57
Základní	294	36,94	37,18
z toho: ZVŠ	58	7,29	18
nedokončený SOU/VO, střední škola	159	19,97	19
Vyučení a střední vzdělání bez maturity	260	32,67	30,99
Střední s maturitou	51	6,40	6,51
VŠ	22	2,76	0,86
Nezjištěno	140	17,59	20,89
Celkem	796	100,00	100,00

Kromě údaje o dosažené úrovni školního vzdělání jsme evidovali i faktor „nedokončení“ v rámci jednotlivých vzdělávacích stupňů, který považujeme za zajímavý i s ohledem na další charakteristiky, zejména týkající se osobnosti pachatelů znásilnění či kriminálních stylů myšlení (viz kapitola od str. 161). Celkem jsme v našem souboru identifikovali 133 pachatelů, kteří „nedokončili svou vzdělávací cestu“. Tyto osoby se dopustily 188 analyzovaných deliktů. Nejpočetnější skupinu představují pachatelé s nedokončeným učebním oborem, kteří se podíleli na 144 případech znásilnění. Nebude překvapením, že mezi těmito pachateli najdeme větší část osob pracovně neadaptovaných (84 pachatelů, kteří se dopustili 126 znásilnění).

III.5.3.2. Poslední zaměstnání

Z dokumentů, které jsme měli pro detekci hodnot v této proměnné k dispozici, nebylo snadné vytvořit jednotnou kategorizaci. Níže uvedený přehled je určitým zobecněním možných variant pro potřeby deskripce (Tabulka 53).

Tabulka 53: Poslední zaměstnání – delikty

	Delikty	Delikty (%)
Nezaměstnaný	280	35,18
Důchodce (starobní)	20	2,51
Student, žák	52	6,53
Invalidiční důchodce	30	3,77
Osoba ve vtos	11	1,38
Příležitostné brigády	79	9,92
Dělník	55	6,91
Zaměstnanec	184	23,12
OSVČ	45	5,65
Nezjištěno	40	5,03
Celkem	796	100,00

Více než třetina analyzovaných deliktů byla spáchána nezaměstnaným pachatelem (280 deliktů, tj. 35,2 % souboru), a tato kategorie deliktů, členěných podle „profesního statusu“

pachatele, byla také v souboru nejpočetnější, Tabulka 53, viz dále Kapitola III.5.3.2.1). Necelé čtvrtiny deliktů (184, tj. 23,1 %) se dopustily osoby v zaměstnaneckém poměru a dalších cca 10 % deliktů (79) spáchali pachatelé, kteří si na živobytí vydělávali brigádami. Významnější zastoupení měli ještě příslušníci dělnických profesí (55 deliktů, 6,9 % souboru) a studenti, učni či žáci (52 deliktů, 6,5 % souboru). U 40 deliktů se nepodařilo profesní status pachatele v době činu zjistit.

III.5.3.2.1. Násilné sexuální delikty spáchané pachateli bez zaměstnání

V našem souboru násilných sexuálních deliktů bylo pachateli bez zaměstnání spácháno 280 znásilnění (tj. 35,2 % z celkového počtu případů), Tabulka 54. Údaj, jestli byl delikt spáchán nezaměstnaným pachatelem, který je nebo není evidován na Úřadu práce, se nám podařilo získat pouze 189 deliktů – tuto informaci jsme hledali v textu znaleckého posudku týkajícího se pachatele nebo v odůvodnění rozsudku (u 126 deliktů byl pachatel v evidenci, v 11 případech byl pachatel z evidence vyřazen a u 52 deliktů jsme měli informaci, že pachatel nebyl evidován).

Tabulka 54: Pachatel znásilnění – nezaměstnaný

Nezaměstnaný	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Ano	280	35,18	35,96
Ne	476	59,80	57,88
Nezjištěno	40	5,02	6,16
Celkem	796	100,00	100,00

Právě na srovnání charakteristik deliktů, které spáchaly osoby, jež byly v době činu nezaměstnané, a násilných sexuálních deliktů osob ostatních (pracujících, studentů, důchodců aj.) byla zaměřena následující analýza, která ukázala rozdíly zejména v charakteristikách, týkajících se osoby pachatele – tedy sociodemografických datech, charakteristikách osobnosti, kriminální historii, Tabulka 55.

Tabulka 55: Vybrané charakteristiky deliktů podle toho, zda byl pachatel v době činu nezaměstnaný (údaje v %)

		Pachatel byl v době činu nezaměstnaný	Pachatel měl v době činu práci	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 795)	Muž	98,54	99,23	98,99
	Žena	1,46	0,77	1,01
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 795)	Prvopachatel	13,50	37,04***	28,93
	Již dříve odsouzený	86,50***	62,96	71,07
Pachatel se zkušeností z VTOS (n = 603)	Ne	38,94	63,04***	54,73
	Ano	61,06***	36,96	45,27
Dosažené vzdělání pachatele (n = 652)	Nedokončená ZŠ	6,73 *	3,26	4,45
	ZŠ	13,00	11,19	11,81
	Zvláštní / speciální škola	16,14***	4,90	8,74
	Nedokončený učební obor	27,80*	19,11	22,09
	Učební obor	29,15	43,36***	38,50
	SŠ bez maturity	0,00	1,86 *	1,23
	Nedokončená SŠ	1,35	2,80	2,30
	SŠ s maturitou	5,83	8,39	7,52
	VŠ	0,00	5,13***	3,37
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 653)	Ne	40,97	60,33***	53,60
	Ano	59,03***	39,67	46,40
Závislost na NL u pachatele (n = 703)	Ne	86,53	93,01**	90,75
	Ano	13,47**	6,99	9,25

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Deliktů, spáchaných **nezaměstnanými pachateli**, se statisticky významně častěji dopouštěly osoby, které již byly v minulosti odsouzeny (recidivisté spáchali 86,5 % deliktů nezaměstnaných pachatelů, oproti 71,2 % z celkového souboru deliktů), dále osoby, jež měly zkušenost i s výkonem trestu odnětí svobody (61,2 % oproti 45,3 %), a které byly v době činu v kontaktu s trestní justicí (48,5 % oproti 37,2 %). Pachatelé těchto deliktů byli častěji absolventy zvláštní (speciální) školy (16,1 % oproti 8,7 %), nedokončili základní školu (6,7 % oproti 4,5 %)*, popř. nedokončili učební obor (27,8 % oproti 22,1 %)*. Častěji byli svobodní, žijící v trvalejším (družeckém) vztahu (19,2 % oproti 11,5 %), profesně neadaptovaní (83,3 % oproti 49,3 %). V dětství pachatelé těchto deliktů významně častěji prošli jak rodinnou, tak i ústavní péčí (27,6 % oproti 21,2 %)**. Znalci u nich častěji zjistili podprůměrný intelekt (54,1 % oproti 41,7 %), poruchu osobnosti (59 % oproti 46,4 %), a závislost na návykových látkách (13,5 % oproti 9,3 %)**. Častěji se u nich vyskytovala tetováž (63 % oproti 50,4 %).

Delikty **pachatelů, kteří v době činu nebyli nezaměstnaní**, páchaly častěji osoby vyučené (43,4 % oproti 38,5 %), či vysokoškoláci (5,1 % oproti 3,4 %). Pachatelé těchto deliktů byli – logicky – častěji profesně adaptovaní (67,9 % oproti 50,7 %).

III.5.3.3. Profesní adaptace

Nejen kriminologové zabývající se teorií životní cesty uvádí, že stabilní, trvalé zaměstnání může napomoci k redukci kriminální aktivity a podporovat tak proces desistance, odklonění pachatele od kriminální kariéry. Piquero a Moffittová (2005) na druhou stranu tvrdí, že podobné životní události, kterými projde jedinec v dospělém věku, mohou tímto způsobem nasměrovat jen určitý typ pachatele. Na celoživotní, perzistentní pachatele, kteří si vybírají „riziková“ povolání a podobné, antisociální partnery, rozhodně nebude mít událost podobného ražení prosociální vliv. Životní události jsou z tohoto pohledu pak spíše důsledky, příp. souvztažné jevy (koreláty), než příčiny.

Okolnosti mapující pracovní či profesní zařazení, začlenění do pracovního trhu, můžeme sledovat pomocí proměnné „profesní adaptace“. Informace ze znaleckého posudku nabízí pohled na současnost a zejména na historii dané osoby a je možné zhodnotit, zda osoba má pracovní návyky, zda je či není pracovně/profesně adaptována, resp. jestli je pachatel „zvyklý“ chodit do práce a pracovat, mít zaměstnání. Tuto informaci se nám podařilo identifikovat u většiny analyzovaných deliktů (681, tj. 85% celkového počtu analyzovaných případů), Tabulka 56.

Z našich zjištění vyplývá, že téměř polovina deliktů (345 případů, 43 %) byla spáchána osobami, které, pokud nejsou ve výkonu trestu odnětí svobody, lze považovat za pracovně adaptované, tzn., že mají pracovní návyky, nejsou dlouhodobě nezaměstnané (srov. v textu str. 107).

Tabulka 56: Pracovní adaptace – delikty a pachatelé

Pracovní adaptace pachatele znásilnění	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Ano	345	43,35	44,29
Ne	336	42,21	37,14
Nezjištěno	115	14,44	18,57
Celkem	796	100,00	100,00

III.6. Násilné sexuální delikty – charakteristiky pachatele: soudněznalecké posouzení

III.6.1. Vypracování znaleckého posudku na pachatele násilného sexuálního deliktu

V ustanovení § 105 odst. 1 tr. ř. se uvádí, že je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření, a jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce. Z dikce tohoto ustanovení je zcela evidentní, že shora

naznačený postup je zvolen tehdy, jestliže je třeba objasnit otázku, která si vyžaduje odborného posouzení.

Vyšetření duševního stavu obviněného a zpracování soudně znaleckého posudku (mysleno sexuologicko-psychiatrického, sexuologického, psychiatrického či psychologického) není v trestním řízení povinné. Je odvislé od úvahy orgánů činných v trestním řízení. Vypracování znaleckého posudku je zadáno, pokud se orgány činné v trestním řízení domnívají, že si to povaha případu vyžaduje.

Tento dokument – soudně znalecký posudek – představoval pro naše analýzy významný zdroj informací a dat, jak k průběhu analyzovaného deliktu, tak k historii i aktuální situaci jeho pachatele (srov. Příloha, okruhy pro analýzy, str. 209).

Jak bylo zmíněno v úvodních částech publikace, analyzovaných 796 případů násilné sexuální kriminality bylo řešeno v rámci 610 trestních řízení (což představuje 610 analyzovaných trestních spisů). **Jedna pětina analyzovaných trestních řízení probíhala bez vypracovaného znaleckého posudku na duševní stav pachatele** (tj. 117 řízení, 19,18 %). Tito pachatelé „bez znaleckého posudku“ se dopustili 125 analyzovaných deliktů (tj. 15,7 % z celkového počtu analyzovaných deliktů). Ve 45 případech se jednalo o delikty prvopachatelů, v 17 případech šlo o delikty pachatelů s jedním předchozím záznamem o odsouzení v opisu rejstříku trestů. V 18 trestních řízeních nebyl znalecký posudek o duševním stavu obviněného zpracován, přestože se jednalo o pachatele, který byl již v minulosti odsouzen za sexuální delikt (druhový recidivista).

Ve většině případů, tj. v 493 trestních řízeních (80,8 %) **byl znalecký posudek na pachatele v některé z fází trestního řízení vypracován**, přičemž pro potřeby našich analýz se nám podařilo získat drtivou většinu z nich (461 posudků z celkového počtu 493 posudků, které byly vypracovány). Přibližně v polovině případů (47 %) byl znalecký posudek na pachatele vypracován společně znalci z odvětví psychiatrie, sexuologie a psychologie. Časté byly také posudky psychiatricko-sexuologické (41 %), vyskytovaly se i posudky výlučně psychiatrické (9 %) nebo psychologické (3 %).

V této souvislosti bylo ještě možné zjistit, že ve 172 případech byl na pachatele znalecký posudek – psychologický, psychiatrický nebo sexuologický – vypracován již v minulosti v rámci jiné, dřívější trestní věci (ve 311 trestních spisech bylo zjištěno, že pachatel nebyl v minulosti znalecky zkoumán a ve 127 spisech se informací nepodařilo jednoznačně zjistit (celkem N=610 trestních spisů)).

III.6.2. Úroveň rozumových předpokladů (IQ)

Posouzení rozumových předpokladů pachatele bývá standardní otázkou ve znaleckých posudcích jak pro znalce psychiatrie, tak psychology a tak informace o intelektových předpokladech pachatelů v našem výzkumném souboru mohly být získány práce z tohoto zdroje⁹³ (psychologické či psychiatrické znalecké posudky na pachatele), příp. z citací posudku

93 Posouzení rozumových předpokladů pachatele bývá standardní otázkou ve znaleckých posudcích jak pro znalce psychiatrie, tak psychology.

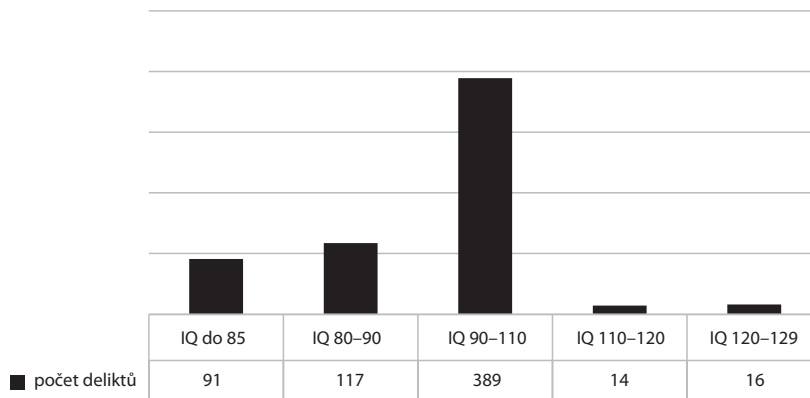
uvedených v odůvodnění rozsudku v dané věci. Nízká úroveň rozumových předpokladů (resp. kognitivní deficit) bývá spolu se selháváním ve škole uváděna jako jeden z prediktorů kriminálního chování. Při interpretaci této proměnné je ale nutné, nejen v kriminologických studiích, vždy přihlédnout k vymezení pojmu inteligence v dané studii, k nástrojům, kterými je zjišťována⁹⁴, i k celkovým okolnostem daného výzkumu či studie.

Kromě dosažené úrovně (hodnoty) jsme sledovali i to, jakým nástrojem byla zjišťována, případně zda šlo o klinický odhad. V této části ale nabízíme jen prvotní, hrubé třídění na delikty spáchané pachateli se zjištěným 1) průměrným intelektem, 2) nadprůměrným intelektem a 3) podprůměrným intelektem, Tabulka 57. Graf 17 zobrazuje mírný posun u zkoumaného souboru směrem k nižším hodnotám (ve srovnání s obecnou populací). Výsledky a interpretace nabízíme s vědomím limitů naznačených výše, přesto si myslíme, že data mohou takto nabídnout minimálně otázky do diskuze.

Tabulka 57: IQ – delikty a pachatelé

Intelektová úroveň	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Podprůměr	208	26,13	24,79
Průměr	389	48,87	45,19
Nadprůměr	30	3,77	4,22
Nezjištěno	169	21,23	25,80
Celkem	796	100,00	100,00

Graf 17: Násilné sexuální delikty – IQ (zjištěná úroveň rozumových předpokladů u pachatelů (n=627))

94 Více o technikách zjišťování úrovně rozumových předpokladů v kriminologickém výzkumu, např. Blatníková (2010).

III.6.2.1. Porovnání podskupin deliktů podle úrovně rozumových předpokladů pachatele⁹⁵

Analyzovány byly tři skupiny násilných sexuálních deliktů. První skupinu tvoří delikty, jejichž pachatelé byli hodnoceni jako intelektově podprůměrní (n=208), druhou delikty pachatelů, hodnocených jako průměrní (n=389), a třetí delikty pachatelů, hodnocených jako nadprůměrní (n=30), Tabulka 58. Obecně nejvíce významností bylo identifikováno u deliktů spáchaných podprůměrně a průměrně inteligentními pachateli. To mohlo být způsobeno i tím, že skupina pachatelů s nadprůměrnými rozumovými předpoklady byla nejméně početná a významně odlišných četností tak dosahuje obtížněji.

Mezi intelektově podprůměrnými jedinci byli zvýšeně zastoupeni mladiství pachatelé, mezi intelektově průměrnými pak pachatelé ve věku 25-30 let a mezi pachateli s nadprůměrným intelektem nejstarší skupina pachatelů (věk 46 a více let).

95 Bivariační analýza, jejíž některé výsledky přináší tato monografie, byla zaměřena na hledání rozdílů a souvislostí u různých skupin DELIKTŮ, nikoliv PACHATELŮ. To platí i pro výsledky bivariační analýzy, prezentované v této kapitole, byť se týká charakteristik duševního stavu pachatele. To je třeba mít při interpretaci výsledků na paměti, i když se v zájmu větší čtivosti a srozumitelnosti textu v této části dále nedržíme důsledně přesné formulace a zjištěné rozdíly někdy zdánlivě vztahujeme k určitým skupinám pachatelů (např. pachatelé s průměrným intelektem), byť se týkají skupin deliktů, spáchaných určitými pachateli (např. delikty, spáchané osobami s průměrným intelektem).

Tabulka 58: Vybrané charakteristiky deliktů, spáchaných osobami s podprůměrným, průměrným a nadprůměrným intelektem (údaje v %)

		Podprůměr	Průměr	Nadprůměr	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 624)	Muž	98,08	99,60	100,00	99,04
	Žena	1,92*	0,40	0,00	0,96
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 624)	Prvopachatel	23,46	33,20*	29,06	28,37
	Již dříve odsouzený	76,54*	66,80	70,94	71,63
Věk pachatele v době spáchání činu (n = 624)	15–17 let	11,92***	2,83	2,56	6,57
	18–24 let	22,31	14,98	22,22	19,39
	25–30 let	18,08	26,72***	10,26	20,03
	31–36 let	13,08	17,81	21,37	16,51
	37–45 let	21,92	25,51	17,95	22,60
	46 a více let	12,69	12,15	25,64***	14,90
Výchovné prostředí pachatele (n = 601)	Jen rodinná péče	67,60	85,42***	85,59'	78,04
	Rodinná i ústavní péče	31,6***	13,75	13,51	21,13
	Jen ústavní péče	0,80	0,83	0,90	0,83
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 600)	Ano	55,56***	35,98	47,71	46,33
	Ne	44,44	64,02***	52,29	53,67
Vztah pachatele k návykovým látkám (n = 565)	Abúzus, nadužívání	43,35***	25,56	34,86	34,69
	Konzument, i sváteční	39,91	60,54***	51,38	50,27
	Syndrom závislosti	16,74	13,90	13,76	15,04
Oběť pod vlivem NL (n = 444)	Ano	22,40	25,68	39,74**	26,80
	Ne	77,60	74,32	60,26	73,20
Pachatel oběti podal NL (n = 444)	Ano	1,64	11,48***	6,41	6,53
	Ne	98,36***	88,52	93,59	93,47

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Na základě významně odlišných četností detekovaných v řadě proměnných, které úžeji i volněji souvisejí se sociálním fungováním jedince, lze předpokládat, že mezi nadprůměrně a průměrně inteligentními pachateli častěji nalezneme – ne překvapivě – jedince lépe sociálně adaptované, tzn. obecně úspěšnější v životě a sociálních vztazích. Tato domněnka se z námi sledovaných proměnných odráží především v proměnné dosaženého vzdělání, zaměstnání, rodinného stavu, partnerského vztahu aj. Signifikantní odlišnosti v dosaženém vzdělání⁹⁶ považujeme za zcela logické, a proto jim nevěnujeme větší pozornost.

96 V podobě např. častěji se vyskytujícího nižšího dosaženého vzdělání u podprůměrně inteligentních jedinců a naopak častěji dosahovaného středoškolského vzdělání u průměrně a nadprůměrně inteligentních.

Deliktů **intelektově průměrných a nadprůměrných pachatelů** (70,1 %) se statisticky významně častěji dopouštěly osoby, jež byly v době spáchání činu profesně adaptovány (profesně adaptovaní jedinci se dopustili 58,3 % deliktů intelektově průměrných pachatelů a 70,1 % deliktů intelektově nadprůměrných pachatelů, oproti 49,1 % z celkového souboru deliktů). Osoby s průměrným intelektem byly častěji rozvedené (18,8 % oproti 15,2 %)* a nadprůměrní jedinci zase častěji ženatí (20,7 % oproti 14,1 %)*, tak je pochopitelné, že intelektově nadprůměrní pachatelé byli častěji partnersky adaptováni (58,1 % oproti 49,6 %)*

Intelektově podprůměrní pachatelé byli častěji svobodní (62,8 % oproti 53,2 %) a edy celkem předvídatelné, že intelektově podprůměrní pachatelé také častěji nežili v partnerském vztahu (58,3 % oproti 50,4 %) v době spáchání trestného činu. Podprůměrní jedinci častěji bydleli na ubytovně, v azylovém domě nebo v bezdomovecké či toxikomanské komunitě (28,0 % oproti 22,2 %)**, u průměrně inteligentních tomu tak bylo významně méně často (17,7 %)*.

Zajímavější výsledky srovnání přináší anamnestické proměnné z období dětství pachatelů. **Pachatelé s podprůměrnými rozumovými předpoklady** významně častěji prošli kromě rodinné i ústavní výchovou, tj. byli vychováni v rodině, část dětství ale prožili i v ústavní péči (31,6 % oproti 21,1 %), nebo po určitou dobu (i jen několika týdnů či měsíců) pobývali v nějaké instituci, např. v dětské psychiatrické léčebně, diagnostickém, výchovném ústavu (41,4 % oproti 34,1 %).** Podprůměrně inteligentní pachatelé měli – podle jejich vlastní výpovědi v rámci znaleckého vyšetření – významně častěji také **kázeňské problémy** v dětství (57,3 % oproti 50,7 %)**. **Mezi pachateli s podprůměrným intelektem byli významně častěji zastoupeni obecní recidivisté** (pachatelé již dříve odsouzení za jakýkoliv trestný čin), **což rozhodně neprotiřečí zjištění, že signifikantně častěji** (konkrétně u více než poloviny z nich) **byla diagnostikována porucha osobnosti**, U intelektově průměrných jedinců tomu bylo významně méně často (přibližně ve třetině případů).

Průměrně a nadprůměrně inteligentní pachatelé z našeho souboru byli v dětství častěji vychováni pouze v rodině. Intelektově průměrní ve svém dětství také méně často pobývali v nějaké z uvedených institucí (27,1 %)**. Nadprůměrně inteligentní osoby o podobných problémech referovaly naopak významně méně často (37,3 %)**. Průměrně inteligentní jedince pak znalci významně častěji hodnotili jako osobnosti mírně nevyrovnané či disharmonické (33,5 % oproti 24,7 %). U nadprůměrných osob zase častěji vyslovovali závěr o harmonické-osobnosti bez větších nápadností (11,9 % oproti 7,0 %)*, zatímco u intelektově podprůměrných jedinců bylo zastoupení normální osobnosti významně podhodnocené (2,8 %). U průměrně inteligentních pachatelů byla jako hlavní či základní psychopatologie významně častěji detekována sexualita (27,5 % oproti 19,1 %). Významné rozdíly se objevují i ve znaleckém hodnocení vztahu pachatelů k návykovým látkám. U podprůměrně inteligentních byl významně častěji diagnostikován abúzus či nadužívání alkoholu nebo jiných návykových látek. Mezi průměrně inteligentními byli naproti tomu častěji zastoupeni běžní či sváteční konzumenti těchto látek.

Nadprůměrně inteligentní pachatelé se signifikantně častěji dopustili znásilnění na obětech, které byly pod vlivem návykové látky. Významně častěji přitom, mezi delikty spáchanými těmito pachateli, byly zastoupeny situace, kdy se oběť návykovou látkou ovlivnila sama (34,6 % oproti 23,9 %)*. Významné rozdíly ale byly odhaleny i při pohledu

na četnostní rozložení situací, kdy návykovou látku oběti podal pachatel. K tomu významně častěji docházelo u deliktů spáchaných průměrně inteligentními pachateli, naopak méně často u deliktů intelektově podprůměrných jedinců.

Co se týče vztahu pachatele a oběti, nalézáme významně vyšší četnost případů pouze v kategorii oběti téměř neznámého pachatele (seznámili se ten den apod.) – tito byli významně častěji zastoupeni mezi intelektově průměrnými pachateli (18,3 % oproti 12,6 %).

Preventivní opatření proti dopadení byla významně méně často použita podprůměrně inteligentními pachateli (35,7 % oproti 41,5 %)*, zatímco průměrně inteligentní jedinci je užívali významně častěji (48,8 %)**. V rámci útoku průměrně inteligentních pachatelů oběti významně častěji nekladly odpor (19,0 % oproti 13,2 %). Napadením podprůměrně (84,1 % oproti 79,8 %)* i nadprůměrně inteligentních pachatelů (87,1 %)* se oběti častěji aktivně bránily, ať už verbálně či fyzicky. U deliktů spáchaných pachateli s nadprůměrným intelektem bylo častěji přítomno popření (83,8 % oproti 72,1 %)**, a také častěji v průběhu trestního řízení nad svým činem neprojevíli lítost (91,5 % oproti 84,2 %)*. Podprůměrně inteligentní pachatelé signifikantně častěji spáchali delikt v době soudem uložené povinnosti (jako je např. dohled, zkušební doba podmíněného odsouzení či podmíněného propuštění z výkonu trestu, výkon ochranného opatření apod., viz Kapitola, str. 64) (48,9 % oproti 38,1 %), u průměrně inteligentních tomu bylo přesně naopak (29,2 %).

III.6.3. Vztah pachatele k návykovým látkám

Na základě dostupných poznatků nelze jednoznačně konstatovat, že by mezi užíváním návykových látek a kriminalitou byla univerzální příčinná souvislost, a to ani v jednom směru (Seddon, 2000). Část výzkumníků došla k závěru, že drogy a kriminalita jsou společné prvky deviantního či kriminálního životního stylu (Byqvist & Olsson, 1998; Harrison & Gfroerer, 1992; Lab, 1992), jiní k tomu, že drogy nejsou s kriminalitou spojeny kauzálně a k oběma jevům, tj. k problémovému užívání drog i k páčání trestné činnosti, spíše přispívají významné sociální faktory, jako jsou nerovnost a deprivace (Baron, 1999; Buchanan & Young, 2000). V rámci znaleckého posuzování pachatelů trestné činnosti patří otázky kolem užívání, resp. zneužívání návykových látek pachatelem ke standardním otázkám, na které se znalec soustředí. Ve studiích, které proběhly na souborech českých sexuálních delikventů (pachatelů znásilnění) bylo zjištěno, že např. ve skupině sexuálních agresorů bylo 38 % osob závislých na alkoholu (Brihcín, 1980), a podobně Zvěřina a Pondělíčková (1983) informují o jedné třetině sexuálních delikventů s diagnózou závislosti na alkoholu (33 %).

V našem souboru byla **diagnóza závislosti** (syndrom závislosti⁹⁷) zjištěna pouze u 41 pachatelů, což je **7 % z celkového počtu pachatelů** (tyto osoby se dopustily 65 analyzovaných sexuálních deliktů), Tabulka 59. Vztah k návykovým látkám byl u ostatních pachatelů

97 F10.2 Syndrom závislosti – soubor behaviorálních, kognitivních a fyziologických stavů, který se vyvíjí po opakovaném užití substance a který typicky zahrnuje silné přání užít drogu, porušené ovládnání při jejím užívání, přetrvávající užívání této drogy i přes škodlivé následky, priorita v užívání drogy před ostatními aktivitami a závazky, zvýšená tolerance pro drogu a někdy somatický odvykací stav (WHO, 2014).

ve znaleckých posudcích hodnocen jako **škodlivé užívání**⁹⁸ (24 %, z toho šlo u 26 pachatelů o škodlivé užívání s rozvíjející se závislostí), **nadužívání**⁹⁹ (8 %), v dalších případech šlo o „sváteční“ konzumenty (6 %) či o „běžné užívání“ (30 % pachatelů), viz Tabulka 59. U čtvrtiny ze souboru pachatelů, tzn. u pětiny násilných sexuálních deliktů (173 případů, 21 %) jsme neměli tuto informaci k dispozici.

Z výše uvedeného vyplývá, že **čtvrtiny analyzovaných násilných sexuálních deliktů (25 %, 196 deliktů) se dopustili pachatelé, jejichž vztah k návykovým látkám má charakter škodlivého užívání.** Další 7 % deliktů spáchaly osoby, jež návykové látky nadužívají. **Pouze 8 % analyzovaných násilných sexuálních deliktů mají na svědomí pachatelé s diagnózou závislosti.**

Tabulka 59: Vztah k návykovým látkám – delikty a pachatelé

	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Syndrom závislosti	65	8,17	6,91
Škodlivé užívání (abúzus)	196	24,62	24,45
Nadužívání	57	7,16	7,59
Užívání/běžný konzument	256	32,17	29,85
Abstinent/uživatel sváteční/ „téměř abstinents“	49	6,15	6,24
Nezjištěno	173	21,73	24,96
Celkem	796	100,00	100,00

III.6.4. Násilné sexuální trestné činy spáchané pachateli s diagnózou parafilie

Přehledová část k tématu parafilií a sexuální delikvence je podrobně zpracována v předchozí publikaci, na kterou zde odkazujeme (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014). Informaci o přítomnosti či nepřítomnosti poruchy sexuální preference jsme zjišťovali primárně ze znaleckého posudku, který byl na pachatele vypracován, případně z odůvodnění rozsudku, pokud tam informace o diagnóze sexuální deviace, případně o její absenci, byla zmíněna.

Pachatelem většiny (63 %, 504 deliktů) násilných sexuálních trestných činů v našem souboru byl sexuální delikvent bez diagnózy parafilie (nedeviantní pachatel), Tabulka 60, Graf 18. Parafilní sexuální delikventi (osoby s diagnózou poruchy sexuální preference) se podíleli na více jak čtvrtině (28 %, 223 deliktů) z celkového počtu analyzovaných deliktů, Graf 18, Tabulka 60.

98 Abúzus znamená nadměrné užívání (návykových látek). Světová zdravotnická organizace již pojem abúzus nepoužívá, nahradil jej pojem škodlivé užívání (způsob užívání psychoaktivních látek, který poškozuje zdraví, ať už fyzické nebo duševní) a nebezpečné užívání (tento pojem je vymezen újmou pro uživatele; újma je zde pouze potenciální, nikoliv již vzniklá).

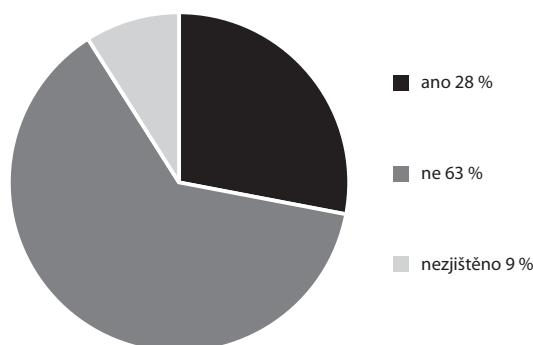
99 Nadužívání (misúzus) je chybné, neodůvodněné užívání látky (například ve větším množství, než je nezbytné nutné či lékařem předepsané).

Tabulka 60: Přítomnost parafílie (porucha sexuální preference) – delikty a pachatelé

Parafílie	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé
Ano	223	28,01	20,03
Ne	504	63,32	69,18
Nezjištěno	69	8,67	10,79
Celkem	796	100,00	100,00

Těchto 223 deliktů spáchalo dohromady 117 pachatelů (tj. 20 % ze všech pachatelů v našem souboru). U 69 deliktů nebyla informace o přítomnosti či nepřítomnosti parafílie z analyzovaných materiálů jednoznačně identifikovatelná. V těchto případech jsme hodnotu proměnné signovali jako: „nezjištěno“¹⁰⁰, Tabulka 60.

Graf 18: Násilné sexuální delikty – dg. parafílie u pachatele (n=796)

Parafílie – jednotlivé kategorie

Z diagnostických kategorií parafílií se u pachatelů násilných sexuálních trestných činů s diagnózou poruchy sexuální preference vyskytly jen některé. U parafilních delikventů v našem souboru (n=117) byly identifikovány jak sexuální deviace „v aktivitě“ – kam by patřila **patologická sexuální agresivita** (viz dále v textu, str. 120), **agresivní sadismus**, **sadismus a masochismus** – tak i poruchy „v objektu“, jako jsou **pedofílie**, **homosexuální**

100 Jednalo se o situace, kdy buď nebyl k dispozici znalecký posudek, nebo se k přítomnosti deviace znalec ve svém posudku nevyjadřoval, případně to z formulace nebylo jednoznačně patrné („...Inkrimované jednání, které explorand popisuje, splňuje svou brutalitou a nesmlouvavostí jednoznačně podmínky pro definici tzv. patologické sexuální agresivity, což je sexuálně deviantní projev, i když znalec neuzavírá, že se u obviněného jedná již o plně rozvinutou sexuální deviaci, jako preferovaný sexuální program. Bude však nutná ochranná léčba, aby se tomuto vývoji v budoucnu zabránilo...“ (sp. zn. 2T 109/2007 Krajského soudu pro Prahu 10); „přítomnost sadistických rysů v sexualitě, otázkou je, zda dosahují stupně sexuální deviace forenzně významné...“ (sp. zn. 7T 174/2008 Okresního soudu v Chebu); „...vloha reagovat agresivně sexuálně, susp. patologická sexuální agresivita“ nebo „známky opožděného psychosexuálního rozvoje, přičemž se atypická až deviantní sexualita může projevit...“ (sp. zn. 29T 59/2009, Okresního soudu pro Prahu 10).

pedofilie nebo fetišismus. Časté byly v našem souboru kombinace několika deviantních preferencí, které se u daného jedince vyskytují současně (**pedofilní sadismus**). Vyskytovaly se i sexuální deviace označené jako polymorfní. Jako sexuální deviace byla znalcí označena také psychosexuální nevyzrállost (u dvou pachatelů), přestože je v literatuře zpravidla považována spíše za sexuální anomálii¹⁰¹, stejně tak byla v našem souboru jako forenzně významná porucha – parafilie – označena hebefilie (pedohebefilie), efebofilie (pedoeffebofilie) nebo adolescentofilie.

Recidiva u pachatelů s diagnózou parafilie

Většina analyzovaných násilných sexuálních deliktů byla spáchána recidivisty (osobami již někdy v minulosti odosuzenými), u kterých nebyla diagnostikována sexuální deviace. V celém výzkumném souboru bylo pouze **60 parafilních sexuálních delikventů**, kteří byli zároveň pachatelé s **předchozím záznamem o odsouzení za sexuální trestný čin** (tj. cca 10 % z celkového počtu pachatelů znásilnění). Tyto osoby se dopustily 90 deliktů, což představuje **cca 11 % z celkového počtu analyzovaných trestných činů znásilnění**.

III.6.4.1. Porovnání podskupin násilných sexuálních deliktů: delikty parafilních pachatelů (n=223) vs. delikty neparafilních pachatelů (n=504)

U deliktů, spáchaných deviantními osobami, patřil pachatel statisticky významně častěji do věkové kategorie 25–30 let, zatímco delikty spáchané nedevariantními pachatelé realizovali častěji mladiství (15–17 let) nebo osoby starší 45 let, Tabulka 61.

Pachatelé deliktů, u kterých **nebyla zjištěna sexuální deviace**, byli významně častěji diagnostikováni jako osoby s poruchou osobnosti (49,4 % oproti 46,5 %)*. Významně častěji žili v družeckém poměru (13,5 % oproti 11,2 %)** nebo byli rozvedení (19,0 % oproti 15,0 %), častěji vychodili zvláštní školu (11,3 % oproti 9,0 %)** a nedokončili středoškolské vzdělání (3,12 % oproti 2,0)**.

Parafilní sexuální delikventi byli významně častěji svobodní (svobodní jedinci spáchali 70,1 % deliktů deviantních pachatelů, oproti 51,8 % z celého souboru deliktů) a významně častěji nebyli v době spáchání činu partnersky adaptovaní (56,4 % oproti 48,1 %)**. Zcela v souladu jsou i další zjištění, např. že méně často vedli společnou domácnost se svou partnerkou (28,7 % oproti 35,5 %)*, významně častěji nebyli v minulosti rozvedeni (85,5 % oproti 72,4 %) a neměli děti (61,9 % oproti 48,0 %). Pachatelé s diagnózou sexuální deviace měli významně častěji vysokoškolské vzdělání (9,0 % oproti 3,5 %). Parafilní pachatelé významně častěji žili na ubytovně, v azylovém domě, v bezdomovecké či toxikomanské komunitě (30,7 % oproti 22,6 %). Častěji byl u nich zjištěn předchozí pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody (57,4 % oproti 47,3 %)*. Těmto pachatelům byl v minulosti také významně častěji uložen nějaký typ ochranného léčení (30,6 % oproti 16,9 %). Významně méně často u nich bylo zjištěno tetování (40,6 % oproti 50,0 %)**. U deliktů spáchaných parafilními pachatelé znalcí významně častěji vyslovili závěr o pouze mírně nevyrovnané či disharmonické osobnosti (30,8 % oproti 23,4 %)** a v rámci znaleckého vyšetření byla častěji diagnostikována také závislost na návykových látkách (14,1 % oproti 9,5 %)**.

101 Psychosexuální nezralost se projevuje nevyhraněností v sexuální orientaci i aktivitě; srov. např. Brichcín (2010, 2015).

Tabulka 61: Vybrané charakteristiky deliktů, spáchaných parafiliky (osobami s diagnózou poruchy sexuální preference/sexuální deviace) (údaje v %)

		Parafilní pachatel	Neparafilní pachatel	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 733)	Muž	99,54	99,02	99,18
	Žena	0,46	0,98	0,82
Kriminální historie/předchozí odsouzení pachatele (n = 733)	Prvopachatel	26,27	29,08	28,24
	Již dříve odsouzený	73,73	70,92	71,76
Věk pachatele v době spáchání činu (n = 733)	15–17 let	1,38	8,45***	6,41
	18–24 let	19,82	17,88	18,69
	25–30 let	29,95***	15,91	19,92
	31–36 let	13,82	19,25	17,46
	37–45 let	23,96	21,81	22,65
	46 a více let	11,06	16,70*	14,87
Místo činu (n = 726)	Exteriér	48,85***	33,99	38,43
	Interiér	45,62	63,85***	58,40
	Postupně interiér i exteriér	5,53*	2,16	3,17
Vztah pachatele k oběti (n = 728)	Zcela neznámý	60,65***	27,52	37,77
	Seznámení krátce před činem	14,81	11,29	12,36
	Známary	15,28	28,32***	24,18
	Blízky vztah	1,85	9,11***	6,87
	Velmi blízký vztah	6,48	23,17***	18,13
	Jiný	0,93	0,59	0,69
Navázán kontakt s obětí před sexuálním útokem (n = 711)	Byl	68,08	85,34***	80,17
	Nebyl	31,92***	14,66	19,83
Věk oběti v době činu (n = 790)	Do 18 let	15,71	43,25*	40,00
	18 let a více	84,29***	56,75	60,00
Individuální útok (bez spolupachatele) (n = 733)	Ano	98,62***	91,16	93,45
	Ne	1,38	8,84***	6,55
Útok na majetek oběti (n = 733)	Ano	20,74**	11,79	14,46
	Ne	79,26	88,21**	85,54
Stupeň dokonání TČ (n = 733)	Pokus	34,1***	18,86	23,74
	Dokonaný skutek	65,90	81,14***	76,26

*** = p<0,001; ** = p<0,01; * = p<0,05

Delikty spáchané deviantními pachateli se významně častěji odehrály venku (v **exteriéru**), příp. jak v exteriéru, tak i v interiéru, a častěji šlo o oběti **zcela neznámého** pachatele. U deliktů spáchaných nedevariantními pachateli šlo naopak významně častěji o pachatele oběti známého či dokonce v blízkém nebo velmi blízkém vztahu k oběti. Deviantní

pachatelé s obětí před sexuálním útokem častěji **nenavazovali kontakt**. U deliktů spáchaných deviantními pachateli byla oběť významně častěji napadena na cestě spojené s nějakou její rutinní aktivitou (např. pravidelná cesta z/do práce, školy) (21,6 % oproti 13,8 %). Naproti tomu u deliktů spáchaných nedevidantními pachateli byly oběti častěji napadány v době, kdy spaly (8,2 % oproti 6,4 %)** nebo byly doma (25,7 % oproti 23,3 %)*. Méně často byly deliktům páchaným deviantními jedinci přítomny další osoby (jako svědci) na místě činu (6,9 % oproti 11,7 %)**. Násilné sexuální delikty pachatelů s diagnózou parafilie byly významně častěji namířeny proti obětem v dospělém věku (tj. 18 let a více let), významně častěji ale tito pachatelé útočili i na oběti z řad adolescentů (15–17 let) (32,3 % oproti 24,7 %)*. U deliktů spáchaných deviantními pachateli oběť častěji projevovala tzv. pasivní **odpor**, kdy nevyhověla pokynům pachatele (14,8 % oproti 7,3 %), zatímco aktivní odpor (včetně fyzického a verbálního) oběti uplatňovaly méně často (74,7 % oproti 80,1 %)*. **Kontrolu** nad oběťmi získávali devianti významně častěji pomocí verbálního vyhrožování (11,5 % oproti 6,9 %)** a pohrůzek zbraní společně s užitím fyzického násilí (18,0 % oproti 12,2 %)**. Delikty u nedevidantních jedinců byly pak charakterizovány spíše získáním kontroly nad obětí pomocí fyzického násilí (52,8 % oproti 49,5 %)**, příp. prostřednictvím pouhé přítomnosti pachatele, v situacích, kdy se ho oběť bojí aj. (8,1 % oproti 6,9 %)*. U deliktů spáchaných parafilními jedinci byla obětem významně častěji způsobena **zranění** odpovídající předchozímu rdoušení či škrčení oběti (11,3 % oproti 5,7 %).

Delikty parafilních pachatelů byly významně častěji spáchány jedním pachatelem, individuálně. U nedevidantních pachatelů tomu bylo naopak a signifikantně častěji se sexuálně násilného deliktu dopouštěli ve dvojici (4,7 % oproti 3,3 %). V deliktech spáchaných parafilními jedinci signifikantně častěji došlo kromě znásilnění i k **okradení či oloupení oběti**. Deviantní pachatelé významně méně často páchali delikty **pod vlivem** návykové látky (45,8 % oproti 53,7 %)**. V případech spáchaných deviantními pachateli byla forma styku významně méně často v rozhodnutí soudu kvalifikována jako **soulož**. Tito pachatelé sexuálně násilný delikt signifikantně častěji **nedokonali**, byl tedy kvalifikován jako pokus. V případě deliktů spáchaných parafiliky bylo pachatelovo jednání soudem častěji hodnoceno jako **pohrůžka jiné těžké újmy** (8,8 % oproti 3,0 %). Deviantní pachatelé se významně častěji ke spáchanému skutku **doznali** (46,8 % oproti 25,3 %) a projevíli nad ním **lítost** (26,9 % oproti 14,1 %). U nedevidantů tomu bylo přesně naopak (doznání pouze v 15,9 % případů; lítost v 8,5 %), navíc významně častěji tvrdili, že vůči oběti neužili násilí, měla s nimi sex dobrovolně (25,4 % oproti 22,2 %)**.

III.6.5. Násilné sexuální delikty spáchané patologickými sexuálními agresory

Jak již bylo zmíněno, nejpočetnější podskupinu – z pohledu diagnózy sexuální deviance – tvořily delikty spáchané parafilními pachateli s diagnózou patologické sexuální agresivity (PSA), případně patologické sexuální agresivity s rysy sadismu.

Na celkovém počtu případů znásilnění se tito pachatelé podíleli jednou pětinou, jinými slovy, **133 znásilnění** (tj. **16,7%**) **bylo spácháno 72 patologickými sexuálními agresory**, Tabulka 62. Většinu z nich tvoří osoby s diagnózou parafílie, jen dva pachatelé byli označeni jako neparafilní patologičtí sexuální agresori.¹⁰²

Tabulka 62: Patologická sexuální agresivita – delikty a pachatelé

Patologická sexuální agresivita	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Ne	594	74,62	76,88
Ano	133	16,71	12,33
Nezjištěno	69	8,67	10,79
Celkem	796	100,00	100,00

Není neobvyklé, že tam, kde je přítomna patologická sexuální agresivita, jsou zároveň zřetelně přítomny i disociační povahové rysy (např. rysy narcismu, nezdrženlivosti a explozivnosti). Odlišit, nakolik jednání pachatele nese rysy patologické sexuální agresivity, a jestli toto jednání není „jen“ projevem patologicky strukturované osobnosti, kde dominuje aktuální egocentrická, nezdrženlivá potřeba uspokojení potřeb bez ohledu na emoce a potřeby druhé osoby, není snadné.

V našem souboru případů znásilnění, kterých se dopustili (diagnostikovaní) patologičtí sexuální agresori, byla polovina (52%, tj. 69 trestných činů), spáchána osobami, u kterých byla kromě patologické sexuální agresivity diagnostikována zároveň i porucha osobnosti. V dalších 27 případech znásilnění šlo o delikty patologických sexuálních agresorů, jejichž struktura osobnosti byla znalci hodnocena jako anomální.

III.6.5.1. Porovnání podskupin násilných sexuálních deliktů: delikty spáchané pachateli s diagnózou patologické sexuální agresivity (n=133) vs. delikty ostatních pachatelů (n=594)

Při srovnání deliktů, spáchaných pachateli s diagnózou patologické sexuální agresivity, a deliktů ostatních pachatelů, nalézáme přirozeně celou řadu podobností s výsledky porovnávacími delikty deviantních a nedevariantních pachatelů (viz předchozí část). Jak bylo uvedeno výše, drtivá většina patologických sexuálních agresorů je ve skupině „deviantních pachatelů“ zahrnuta. V následujícím srovnání tak nacházíme podobné výsledky například v proměnné rodinného stavu a partnerských vztahů v době spáchání deliktu, kriminální historie pachatele (konkrétně předchozí pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody, speciální recidiva) i diagnózy závislosti na návykových látkách.

102 Někteří odborníci odmítají tento typ sexuálních agresorů (patologických sexuálních agresorů) a „znásilňovačů“ řadit mezi parafílie, více např. Wollert (2011). Toto téma bylo podrobněji rozebráno též v publikaci, shrnující výsledky teoretické části výzkumu (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014).

Tabulka 63: Vybrané charakteristiky deliktů, spáchaných patologickými sexuálními agresory (PSA) (údaje v %)

		Patologický sexuální agresor	Pachatel bez dg. PSA	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 675)	Muž	100,00	98,90	99,11
	Žena	0,00	1,10	0,89
Kriminální historie/předchozí odsouzení pachatele (n = 675)	Prvopachatel	23,08	29,72	28,44
	Již dříve odsouzený	76,92	70,28	71,56
Místo činu (n = 675)	Exteriér	68,46***	31,38	38,52
	Interiér	30,00	65,32***	58,52
	Interiér i exteriér	1,54	3,30	2,96
Navázán kontakt s obětí před sexuálním útokem (n = 654)	Byl	55,91	85,39***	79,66
	Nebyl	44,09***	14,61	20,34
Čin spáchán násilím (n = 675)	Ano	91,54**	80,73	82,81
	Ne	8,46	19,27**	17,19
Pohlaví oběti (n = 675)	Muž	2,31	12,29***	10,37
	Žena	97,69***	87,71	89,63
Věk oběti v době činu (n = 673)	Do 18 let	23,08	46,96***	42,35
	18 let a více	76,92***	53,04	57,65
Individuální útok (bez spolupachatele) (n = 675)	Ano	100,00**	92,48	93,93
	Ne	0,00	7,52**	6,07
Útok na majetek oběti (n = 675)	Ano	30,77***	10,64	14,52
	Ne	69,23	89,36***	85,48
Stupeň dokonání TČ (n = 675)	Pokus	33,85**	21,65	24,00
	Dokonaný skutek	66,15	78,35**	76,00

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Patologičtí sexuální agresori (PSA) byli významně častěji svobodní (74,8 % oproti 52,6 % z celého souboru deliktů), neměli děti (66,1 % oproti 48,2 %) a tak logicky v minulosti nebyli ani rozvedeni (88,6 % oproti 72,3 %). Naproti tomu pachatelé, u kterých nebyla vyslovena diagnóza patologické sexuální agresivity, zase významně častěji žili v družeckém poměru (12,0 % oproti 10,2 %)** nebo byli rozvedeni (18,0 % oproti 16,0 %)**. Pachatelé s PSA, stejně jako deviantní (parafilní) pachatelé jako celek, významně častěji nebyli v době spáchání činu partnersky adaptovaní (60,8 % oproti 49,1 %)**, méně často vedli společnou domácnost se svou partnerkou (22,2 % oproti 35,0 %)**. U pachatelů s PSA byl častěji zjištěn předchozí pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody (63,6 % oproti 47,0 %)** a těmto pachatelům byl také v minulosti významně častěji soudem ukládán nějaký typ ochranného léčení (33,9 % oproti 17,8 %).

Delikty, spáchané patologickými sexuálními agresory, se podobají deliktům deviantů i v řadě charakteristik týkajících se průběhu činu a jejich obětí. I patologičtí sexuální agresori páchali delikty významně častěji venku, útočili na dospělé oběti, a děti mladší 15 let napadali významně méně často (5,4 % oproti 21,8 %). Významně častěji s obětí před

sexuálním útokem nenavazovali kontakt, delikty páchali individuálně a častěji je nedokonali. V deliktech spáchaných jedinci s PSA taktéž signifikantně častěji došlo kromě znásilnění i k okradení či oloupení oběti. Přes velkou podobnost a překrývání těchto skupin deliktů (delikty pachatelů s PSA a deviantních pachatelů obecně) zjišťujeme i několik vcelku zajímavých rozdílů, které jsme při srovnání deviantních a nedevariantních pachatelů nezaznamenali. Jde například o odlišné zastoupení jednotlivých kategorií proměnné věku a vzdělání pachatele, pohlaví oběti, použití násilí atd.

Pachatelé s PSA páchali analyzovanou trestnou činnost signifikantně častěji již ve věku 18–24 let (25,4 % oproti 19,3 %)*. Významně častěji mezi nimi tedy byli zastoupeni jedinci nižší věkové kategorie ve srovnání s celou skupinou deviantů. Výrazněji se pak od ostatních pachatelů lišili v dosaženém vzdělání. Pachatelé s PSA významně častěji nedokončili učňovské nebo střední odborné vzdělání (34,9 % oproti 22,8 %). Způsob spáchání činu byl v případě jejich deliktů soudem významně častěji kvalifikován jako čin spáchaný násilím (trestně-právní kvalifikace) a zároveň méně často jako zneužití bezbrannosti oběti (1,5 % oproti 10,7 %). Pachatelé s diagnózou PSA významně méně často činili nějaká preventivní opatření pro znesnadnění svého dopadení (31,8 % oproti 39,9 %)*, včetně vyhrožování oběti, aby čin neoznamovala (9,5 % oproti 16,8 %)*. Stejně jako deviantní pachatelé jako celek, patologičtí sexuální agresori se významně častěji doznávali ke spáchaným skutkům (46,5 % oproti 26,6 %), ale vyjadřování lítosti nad jejich činy u nich významně častěji nezaznamenáváme.

III.6.6. Násilné sexuální delikty spáchané pachateli s diagnózou poruchy osobnosti

Mezi odbornou veřejností je všeobecně známo, že mezi pachateli sexuálních deliktů existuje (výrazně menší) podskupina pachatelů, která je k deliktům motivována „sexuálně“, ve smyslu sexuální deviace. Větší část sexuálních delikventů se dopouští těchto deliktů primárně na podkladě nesexuálních faktorů (jako je jiná psychopatologie, nejčastěji právě v podobně disociální struktury osobnosti, případně poruchy osobnosti). Jednání takového pachatele pak označujeme za sexuální delikventní a sexuální agresivita je v přímé souvislosti s patologicky strukturovanou osobností daného jedince.

Souvislosti mezi kriminální činností a antisociální/disociální poruchou osobnosti či psychopatickou osobností z pohledu teoretických modelů i empirických dat byla věnována část publikace, shrnující výsledky teoretické části výzkumu (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014). Data získaná z řady studií naznačují komplexní vztah mezi poruchou struktury osobnosti, psychopatií a sexuální kriminalitou (Porter, a další, 2000). Nejčastěji bývá u takových osob diagnostikována právě disociální porucha osobnosti s rysy nezdrženlivosti, explozivnosti a agresivity nebo smíšená porucha osobnosti.¹⁰³ Někteří uvádějí také jako častou schizoidní osobnost s rysy agresivity a inhibovanosti (Brihcín, a další, 1996).

Informaci o **struktuře osobnosti pachatele násilného sexuálního deliktu** jsme zjišťovali ze znaleckého posudku, který byl na daného pachatele vypracován psychiatrem či psychologem nebo z odůvodnění rozsudku, kde byl závěr ze znaleckého posudku ohledně struktury osobnosti citován. Pro potřeby našeho výzkumu jsme závěry o struktuře

103 Smíšená porucha osobnosti je ve starších odborných studiích označovaná jako polymorfni psychopatie.

osobnosti pachatele tak, jak byly uvedeny v posudku, nakonec rozdělili do čtyř skupin (viz Tabulka 64), aby tyto kategorie obsáhly širší kontinua od normy přes subnormu až po patologii (poruchu osobnosti).

Do první skupiny byly zařazeny delikty pachatelů, u kterých byla v závěrech znaleckého posudku (jednoznačně) uvedena diagnóza **poruchy osobnosti**. Druhá skupina deliktů byla charakterizována pachateli, u nichž byly znalcem zjištěny určité významné rysy či „abnormity“ ve struktuře osobnosti, ale intenzita či kvantita symptomů nedosahovala intenzity poruchy osobnosti, a proto byl vysloven závěr o **akcentované**¹⁰⁴ **či anomální struktuře osobnosti**. Třetí samostatnou kategorií tvořily delikty, kde závěry znalců hovořily o **nevyrované či mírně disharmonické struktuře osobnosti**. Do poslední skupiny pak patřily delikty, kterých se dopustili pachatelé, v jejichž struktuře osobnosti znalec neshledal žádné nápadnosti, a závěr znaleckého posudku vypovídal o „**harmonické**“ **struktuře osobnosti**.

První skupinu – **případy znásilnění, kterých se dopustili pachatelé, u nichž byla diagnostikována specifická porucha osobnosti – tvoří necelé dvě pětiny** z celkového počtu násilných sexuálních deliktů (38 %, tj. 304 deliktů), Tabulka 64, první řádek, Konstatována byla smíšená porucha osobnosti (63 %), dissociální porucha osobnosti (31 %), emočně nestabilní porucha osobnosti (5 %) – impulzivní nebo hraničního typu, schizoidní porucha osobnosti či nespecifikovaná porucha osobnosti.¹⁰⁵

U dalších 168 násilných sexuálních deliktů (21 %) nebyla porucha struktury osobnosti vyslovena znalcem „explicitně“ (ve smyslu diagnózy), ale šlo o **anomální, akcentovanou osobnost, (zatím) nedosahující intenzity poruchy osobnosti** (těchto 168 deliktů realizovalo 120 pachatelů). Pokud tyto první dvě skupiny pachatelů (s diagnózou poruchy osobnosti a s anomálně strukturovanou osobností) spojíme, je zřejmé, že jejich podíl na spáchání deliktů v našem souboru je nadpoloviční (59 %, viz Tabulka 64, první dva řádky).

Jednu šestinu deliktů pak představují případy, kterých se dopustili **jedinci s nevyrovanou, mírně disharmonickou strukturou osobnosti** (18 %) a pouze 6 % násilných sexuálních deliktů spáchaly osoby, jejichž osobnost byla znalcem hodnocena: „bez nápadností“ (tuto malou skupinku tvořili ze tří pětín prvopachatelé (29 osob ze 43), Graf 19). Proměnná zjišťující závěr o struktuře osobnosti pachatele dle znaleckého posouzení nebyla jednoznačně identifikovatelná u jedné šestiny deliktů (tj. 138 násilných sexuálních deliktů, 17 % ze všech analyzovaných deliktů).

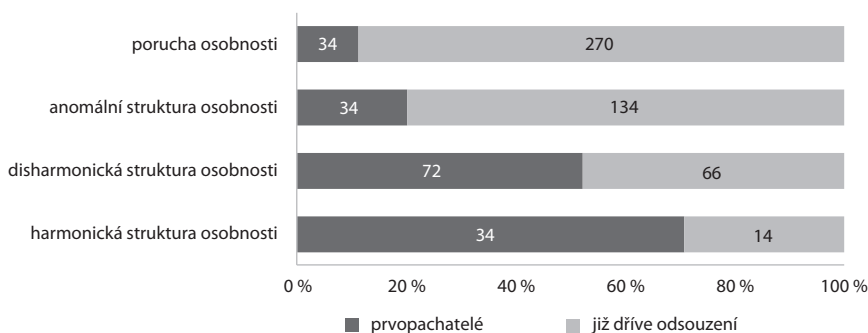
104 To znamená, že disproporce ve struktuře osobnosti, kdy určitá vlastnost či rys daného jedince je zvýrazněná, snadno upoutávají pozornost. Okolí takovou charakteristiku u daného jedince často chápe jako velmi negativní, ale ještě se nejedná o výraznou či závažnou poruchu osobnosti. Nejsou splněna všechna kritéria pro stanovení diagnózy dle MKN 10.

105 Diagnózu poruchy osobnosti jsme použili jako třídící proměnnou i u výzkumného podsouboru vězňů pachatelů násilných sexuálních deliktů, více Kapitola III.8.

Tabulka 64: Struktura osobnosti – pachatelé a delikty

Struktura osobnosti	Delikty (počet)	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Diagnóza specifické poruchy osobnosti	304	38,19	35,47
Akcentovaná/ anomálně strukturovaná	168	21,11	20,27
Nevyrovaná, mírně disharmonická struktura osobnosti	138	17,34	15,71
Harmonická struktura osobnosti (norma, bez nápadností)	48	6,03	7,26
Nezjištěno, případně nebylo jednoznačné	138	17,34	21,28
Celkem	796	100,00	100,00

Graf 19: Podíl deliktů spáchaných prvopachatelí a již dříve odsouzenými pachatelí a struktura osobnosti pachatele

III.6.6.1. Porovnání podskupin násilných sexuálních deliktů: delikty spáchané pachatelí s diagnózou poruchy osobnosti (n=304) vs. delikty ostatních pachatelů (n=354)

Mezi pachatelí násilných sexuálních deliktů s diagnózou poruchy osobnosti byli významně častěji zastoupeni recidivisté, nejen ve smyslu osob již dříve odsouzených za jakýkoliv trestný čin¹⁰⁶ (srovn. Graf 19), ale i osob již dříve vězněných (osoby se zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody spáchaly 70,8 % deliktů pachatelů s diagnózou poruchy osobnosti, oproti 48,8 % z celého souboru deliktů), což je zcela v souladu s dosavadními závěry českých i zahraničních studií o většinovém zastoupení disociálních osobností u kriminálních recidivistů.

Pachatelé s poruchovou strukturou osobnosti patřili významně častěji do vyšších věkových kategorií, tj. 37 až 45 let a 46 a více let, zatímco ve skupině znásilnění, kterých se dopustili pachatelé bez této diagnózy, byli nikoli překvapivě častěji zastoupeni mladiství¹⁰⁷. V anamnestických proměnných se ukazuje, že pachatelé s **poruchou osobnosti** významně častěji vychodili zvláštní školu (12,1 % oproti 9,1 %)*, příp. nedokončili učňovské nebo střední odborné vzdělání (27,5 % oproti 22,5 %)**. Osoby bez poruchy osobnosti naopak

¹⁰⁶ 70% pachatelů z této podskupiny bylo možné považovat za multirecidivisty, ve smyslu tři a více předchozích záznamů v opisu rejstříku trestů.

¹⁰⁷ To je pravděpodobně dáno i tím, že se diagnóza poruchy osobnosti stanovuje zpravidla až po 18. či 20. roce věku (příp. i později). Dříve hovoříme zpravidla o poruše chování, jelikož osobnost jedince se ještě dotváří, formuje.

častěji dosáhly vysokoškolského (6,3 % oproti 3,6 %) nebo středoškolského vzdělání bez maturity (2,1 % oproti 1,1 %)*. Osoby s poruchou osobnosti byly častěji nezaměstnané (44,2 % oproti 34,9 %) a profesně neadaptované (61,9 % oproti 51,0 %). Méně často byly také v době trestného činu v pozici studentů či žáků (3,3 % oproti 7,8 %). Jedinci s osobnostní patologií byli významně častěji ženatí, přičemž žili s jinou osobou mimo toto manželství (2,8 % oproti 1,6 %)*, nebo rozvedení (19,9 % oproti 15,6 %)**. Častěji také žili sami v bytě nebo jako bezdomovci (25,3 % oproti 19,1 %). U deliktů spáchaných osobami s diagnózou poruchy osobnosti se významně častěji objevuje kromě výchovy v rodině i ústavní péče v době dětství, častěji také tyto osoby pobývaly v nějaké instituci, jako jsou např. diagnostický ústav či dětská psychiatrická léčebna (47,0 % oproti 35,2 %). Naproti tomu jedinci bez této diagnózy byli častěji vychováni jen v rodině a ve jmenovaných institucích pobývali méně často (25,1 %). Pachatelé s touto poruchou častěji uvádějí i kázeňské či výchovné problémy v období školní docházky (68,2 % oproti 52,2 %). Jejich rozumové schopnosti byly znalcem častěji hodnoceny jako podprůměrné (50,4 % oproti 42,0 %), zatímco u osob bez poruchy osobnosti intelekt znalci častěji klasifikovali jako průměrný (47,5 % oproti 39,8 %). U pachatelů s poruchou osobnosti byla v rámci znaleckého vyšetření častěji diagnostikována také závislost na návykových látkách a jejich nadužívání či abúzus, zatímco pachatelé bez poruchy osobnosti byli častěji hodnoceni jako prostí či dokonce sváteční konzumenti alkoholu a jiných NL. U jedinců s poruchou osobnosti byla znalci signifikantně méně často zároveň vyslovena diagnóza sexuální deviace (29,5 % oproti 33,5 %)* a častěji bylo u těchto pachatelů zjištěno, že jim bylo již v minulosti uloženo ochranné léčení (26,8 % oproti 18,1 %). Pachatelé s poruchovou osobností byli také významně častěji tetováni (65,1 % oproti 50,0 %).

Tabulka 65: Vybrané charakteristiky deliktů, spáchaných osobami s diagnózou poruchy osobnosti (údaje v %)

		S poruchou osobnosti	Bez poruchy osobnosti	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 652)	Muž	98,68	99,43	99,08
	Žena	1,32	0,57	0,92
Kriminální historie/předchozí odsouzení pachatele (n = 652)	Prvopachatel	12,54	39,83***	27,15
	Již dříve odsouzený	87,46***	60,17	72,85
Věk pachatele v době spáchání činu (n = 652)	15–17 let	2,64	9,74***	6,44
	18–24 let	17,49	20,92	19,33
	25–30 let	17,16	22,92	20,25
	31–36 let	17,49	16,62	17,02
	37–45 let	25,74*	19,20	22,24
	46 a více let	19,47**	10,60	14,72
Výchovné prostředí pachatele (n = 606)	Jen rodinná péče	70,97	83,49***	77,72
	Rodinná i ústavní péče	28,32***	15,60	21,45
	Jen ústavní péče	0,72	0,92	0,83
Vztah pachatele k návykovým látkám (n = 570)	Abúzus, nadužívání	44,02***	27,65	35,09
	Konzument, i sváteční	33,20	62,06***	48,95
	Syndrom závislosti	22,78***	10,29	15,96
Útok na majetek oběti (n = 652)	Ano	21,12***	10,32	15,34
	Ne	78,88	89,68***	84,66
Forma znásilnění – soulož (n = 652)	Ano	68,32***	51,58	59,36
	Ne	31,68	48,42***	40,64
Věk oběti v době činu (n = 650)	Do 18 let	35,76	48,85***	42,77
	18 let a více	64,24***	51,15	57,23
Pachatel v době činu v kontaktu s trestní justicí (n = 652)	Ano	47,52***	32,38	39,42
	Ne	52,48	67,62***	60,58
Při činu použita zbraň (n = 645)	Ano	30,79***	19,24	24,65
	Ne	69,21	80,76***	75,35

*** = p<0,001; ** = p<0,01; * = p<0,05

Delikty pachatelů s poruchou osobnosti byly významně častěji páchany pod vlivem návykové látky (58,5 % oproti 51,8 %)**, častěji při nich kromě znásilnění došlo i k okradení či oloupení oběti, a byly také častěji spáchany se zbraní. Významně častěji se pak jejich **oběťmi** stávaly dospělé osoby, častěji také tito pachatelé útočili na seniory, resp. oběti ve věku 65 a více let (6,5 % oproti 3,1 %), a cizince či členy menšin (7,0 % oproti 4,7 %)*. Naproti tomu osoby bez této diagnózy častěji útočily na děti mladší 15 let (42,1 % oproti 34,5 %) i 18 let. V případech spáchaných jedinci s poruchovou osobností významně častěji

docházelo ke zranění oběti (66,2 % oproti 60,3 %)**, častěji se jednalo o omezující zranění, která si vyžádala ambulantní lékařské ošetření (26,3 % oproti 21,1 %)**, zranění způsobila přivodit smrt (5,1 % oproti 3,3 %)* a dokonce zranění přesahující míru nutnou k usmrcení oběti, tzv. overkill (3,1 % oproti 1,9 %)*. Oběti tak častěji utrhly řezné či bodné rány (4,2 % oproti 2,7 %)* a významně častěji se objevujícím následkem byla také smrt oběti (4,6 % oproti 2,8 %)*. Tito pachatelé méně často přistupovali k vyhrožování oběti, aby trestný čin neoznamovala (13,0 % oproti 17,5 %)**, a svého jednání také méně často litovali (10,5 % oproti 15,4 %)**. Činu se navíc častěji dopouštěli v době soudem uložené povinnosti (kontaktem s trestní justicí). Nepřekvapivé je pak zjištění, že pachatelům s poruchou osobnosti znalci méně často doporučovali (40,8 % oproti 46,6 %)**, a soud méně často ukládal (32,8 % oproti 39,3 %)** , ochranné opatření ve formě ochranného léčení.

III.6.6.2. Komorbidita – porucha osobnosti a sexuální deviace

Přestože „osobnostní patologie“ se v některých analýzách zaměřených na riziko recidivy sexuálních pachatelů (Rice & Harris, 1997) sama o sobě ukázala pouze jako středně silně související se sexuální recidivou, existují empirické poznatky, že porucha osobnosti v kombinaci s parafilii (parafilie a psychopatie) staví delikventa do pozice vysoce rizikového pachatele, ve smyslu rizika spáchání dalšího sexuálního trestného činu.

Jak již bylo uvedeno výše (str. 116), v našem souboru násilných sexuálních deliktů bylo 223 deliktů spácháno 117 parafilními sexuálními delikventy (pachatelé, u kterých byla diagnostikována porucha sexuální preference, srov). Z nich byla u 60 osob, tzn. u cca poloviny parafilních delikventů, diagnostikována také porucha osobnosti (nejčastěji disociální nebo smíšená porucha osobnosti). Těchto 60 osob (pět z nich byli prvopachatelé) se do-pustilo celkem 92 deliktů. **To znamená, že čistě parafilní pachatelé – tedy ti, u kterých byla shledána „pouze“ diagnóza parafilie bez přítomnosti poruchy struktury osobnosti, tvořili 9,7 % všech pachatelů znásilnění v našem souboru.**

III.6.7. Základní psychopatologie – dělení (nejen) pro potřeby analýz

Skupina pachatelů sexuálního násilí představuje velmi heterogenní soubor osob, v kterém jejich rozdílnost může být dána nejen věkem či typem sexuálního trestného činu, ale i jejich rizikovostí (nebezpečností), kriminálním „zaměřením“, osobní i kriminální historií nebo přítomností, resp. nepřítomností parafilie nebo jiné duševní poruchy. Zatím neexistuje žádný jednoznačný empirický důkaz, že by existovala nějaká specifická osobnostní struktura, specifické osobnostní rysy či specifický osobnostní profil charakteristický pro sexuální delikventy.

Když jsme hledali nějakou víceméně jednoznačně identifikovatelnou proměnnou, týkající se psychopatologie, osobnostní struktury pachatelů znásilnění, a spáchaného násilného sexuálního deliktu, která by z dostupných analyzovaných materiálů (znaleckých posudků) přicházela v úvahu, rozhodli jsme se pro rozřazení pachatelů, resp. jejich deliktů, na následující tři skupiny.¹⁰⁸

108 V rámečcích jsou pro příklad uvedeny citace závěrů znalců, na jejichž základě byli pachatelé zařazováni do jedné z uvedených tří skupin.

První skupinu tvoří delikty pachatelů, kde je v popředí (z hlediska posouzení znalce) **sexualita**, resp. diagnostikovaná duševní porucha parafilie, případně sexuální anomálie u pachatele s „harmonickou“ (ne výrazně narušenou) strukturou osobnosti; Tabulka 66 (první řádek tabulky).

„(...) projevy sexuální nevyzrálosti přerůstající v projevy sexuální deviace (poruchy sexuální preference) – patické sexuální agresivity (...)“
„Sexualita nese známky opožděného psychosexuálního rozvoje a atypická až deviantní sexualita se již při spáchání mohla projevit (...)“
„(...) spácháno pod vlivem sexuální deviace – patologické sexuální agresivity, alkohol a lehká mentální retardace přispěly ke ztrátě kontroly sexuálního chování jen částečně (...)“

Do druhé skupiny jsme zařadili násilné sexuální delikty, jejichž spáchání bylo dávano do souvislosti s **osobnostní** strukturou pachatele (poruchovou, anomální či disharmonickou strukturou). Patřily sem delikty nedeviantních pachatelů, pachatelů s disharmonickou či poruchovou osobností nebo např. situačně podmíněné delikty spáchané pod vlivem alkoholu apod.

„(...) nejednalo se o deviantně motivované jednání, jeho pohnutky vycházely z jeho narušené osobnosti jednoduššího formátu.“
„(...) v popředí lze vidět osobnost a frustraci naléhavé potřeby rodinného zázemí, bydlení a vztahu (...)“
„(...) abnormní nepatologická sexuální agresivita, která se objevuje hlavně při vymizení morálních zábran vlivem opilosti (...)“
„Takto formovaná osobnost (disociální s histriónskými rysy) může být základem, na kterém se mohla rozvíjet jeho nynější trestná činnost (...)“
„Bez znaků sexuální deviace, sexuální vzorce chování odpovídají psychopatické pudové reaktivitě (...)“
„(...) v pozadí je osobnost (především nezdrženlivost a zvýšená agresivita) (...)“
„(...) motivace vychází z osobnostních vlastností, kdy egocentrické uspokojování sexuální potřeby bylo vynucováno verbální a brachiální agresí; agrese nebyla chorobná, byla kombinací afektivně zabarvené i chladné agrese, která byla použita jako hrubý prostředek k dosažení egoistického cíle bez empatie a ohledu na oběť (...)“
„(...) u pachatele nebylo možné prokázat sexuální deviaci ve smyslu preference uspokojování sexuálních potřeb na odchylných objektech (nezralých dětech). Pedofilní projev znalec dává kauzálně do souvislosti s poruchami osobnosti (falografickým vyšetřením byla zachycena jenom ojedinělá reaktivita na nezralé heterosexuální objekty, což poukazuje pouze na neohraničenost sexuální preference směrem k nižším věkovým kategoriím žen). Trestná činnost však odpovídá osobnosti pachatele, kdy se znalci shodli na simplexně strukturované osobnosti se známkami sociální a emocionální depravace v souvislosti s poruchami sociálního, emocionálního i sexuálního vyzrávání (...)“

Třetí skupinu tvořily delikty spáchané jedinci, kteří se sexuálního násilí dopustili jak „pod vlivem“ své osobnostní – neharmonické – struktury, tak v souvislosti s anomálním rysem v jejich sexualitě¹⁰⁹ – ve znaleckém posudku byl zdůrazňován **vliv osobnosti i sexuality pachatele stejným dílem**.

109 Např. pachatel s psychosexuální nevyzrálostí s rysy nepřiměřené sexuální agresivity, jehož osobnost byla hodnocena jako akcentovaná.

„(...) na spáchání trestných činů se podílela jak sexuální deviace, tak ale i narušená osobnost, která mu usnadňovala uplatnění deviantního zaměření (...)“

„(...) v sexuální aktivitě pachatele je patrný vývoj od původně pouhé zvýšené sexuální agresivity související s jeho osobnostní strukturou do nyní již zřetelné patologické sexuální agresivity s rysy sadistickými a současně zjištěné disociační poruchy osobnosti (...)“

„(...) polymorfní sexuální deviace, smíšená porucha osobnosti a závislost na alkoholu (...)“

„(...) rozhodující podíl měla sexuální deviace, ale také přítomnost poruchy osobnosti a vliv alkoholu (...)“

„(...) na spáchaném trestném činu se podílela polymorfně psychopatická osobnost i polymorfní sexuální deviace (...)“

„(...) v době vytykaného jednání trpěl několika duševními poruchami, a to poruchou osobnosti (...), dále pak trpěl syndromem závislosti na alkoholu, metamfetaminu a syndromem škodlivého užívání kanabinolů, poruchou sexuální preference typu patologická sexuální agresivita (...)“

Tuto proměnnou, resp. toto dělení násilných sexuálních deliktů, jsme si pro potřeby analýz významnosti pracovníčně nazvali „základní psychopatologie“, Tabulka 66 a podle našeho názoru dobře odráží charakter či motivaci „na straně pachatele“, resp. ve vztahu k charakteru násilného sexuálního chování.

Jak je patrné z přehledu níže (Tabulka 66), téměř dvou třetin analyzovaných násilných sexuálních deliktů (64,5 %, tj. 513 deliktů) se dopustili pachatelé, jejichž základní psychopatií byla osobnost. Delikty, spáchané osobami, jejichž základní psychopatií byla sexualita, a ty, u jejichž pachatelů byla základní psychopatií shledána kombinace osobnosti a sexuality, představovaly početně téměř rovnocenné skupiny (122 deliktů, tj. 15,3 %, resp. 117 deliktů, tj. 14,8 %). Pouze u 43 deliktů (5,4 %) nebylo možno tuto základní psychopatií náležitě identifikovat.

Tabulka 66: Základní psychopatologie ve vztahu k charakteru násilného sexuálního chování pachatele – delikty a pachatelé

	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Sexualita (parafilie, anomální sexualita)	122	15,33	9,31
Osobnost (nedeviantní pachatelé, případně situační vliv)	513	64,45	71,07
Osobnost a sexualita (kombinace)	118	14,82	12,69
Nezjištěno	43	5,40	6,94
Celkem	796	100,00	100,00

III.6.8. Doporučení znalce k možnosti uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence

Ve znaleckém posudku dané odbornosti (obor zdravotnictví, odvětví psychiatrie, sexuologie) znalec zaujímá také stanovisko k otázce, zda vzhledem k osobě pachatele, jeho zdravotnímu stavu, jeho poměru k ochrannému léčení a případně k dosud proběhlým ochranným léčbám, je pobyt pachatele na svobodě nebezpečný, zda ochranné léčení může zajistit nápravu pachatele a ochranu společnosti před ním, a zda lze dosáhnout účelu ochranného léčení (k ochrannému léčení, viz např. Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014). Je povinností soudu při ukládání ochranného léčení zkoumat, zda neexistuje tzv. kontraindikace v osobě samotného pachatele, tedy zda vzhledem k jeho osobě není zřejmé, že účelu ochranného léčení nelze dosáhnout. Pokud soud zjistí, že taková kontraindikace je

dána, ochranné léčení neuloží.¹¹⁰ Takovou situaci ilustruje následující ukázka z rozhodnutí odvolacího soudu v jednom z analyzovaných případů.

„...Státní zástupce se dále domáhal toho, aby obžalovanému bylo ve smyslu § 99 odst. 2 písm. b), odst. 4 tr. zákoníku uloženo ochranné léčení protialkoholní v ústavní formě. Koneckonců tohoto se domáhal i sám obžalovaný v příslušné pasáži opravného prostředku. Odvolací soud se ovšem s tímto návrhem neztotožnil. V této souvislosti je nutno poukázat na citovaný znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, zpracovaný znalkyní MUDr. S. Tato znalkyně jak v písemně podaném znaleckém posudku, tak i v rámci svého osobního výslechu před nalézacím soudem výslovně uvedla, že vzhledem k bezúspěšně absolvovanému ochrannému léčení protialkoholnímu, i s ohledem na smíšenou poruchu osobnosti je nařízení dalšího ochranného léčení protialkoholního u obžalovaného bezpředmětné. Pokud v této souvislosti jak obžalovaný, tak zejména státní zástupce vyslovili nesouhlas s těmito závěry znalkyně, potom s touto argumentací soud odvolací nesouhlasí. ...Tím, kdo je odborně erudován k odpovědím na otázky stran vhodnosti či nevhodnosti ochranného léčení, je v daném případě zcela evidentně znalec, a nikoliv státní zástupce či obhájce... závěr znalkyně je závěrem odborným, závěrem znaleckým, který nebyl ničím zpochybněn, a proto je podle názoru soudu odvolacího nutné se jím řídit. Proto se soud odvolací neztotožnil s návrhem státního zástupce na uložení ochranného léčení protialkoholního, stejně tak i s argumentací v tomto směru, která se objevila v opravném prostředku obžalovaného...“

Rozhodnutí KS v Brně, sp. zn. 39T 7/2010)

Z celkového počtu 610 trestních řízení (spisů), v rámci kterých bylo projednáváno 584 pachatelů, byl v 493 případech (80 %) znalecký posudek na pachatele vypracován (viz str. 109). **Znalci ve víc jak polovině případů (59,8 %) uložení ochranného léčení či zabezpečovací detence pachatelům násilných sexuálních deliktů v našem souboru nenavrhl.**

III.7. Násilné sexuální delikty – charakteristiky vztahující se k oběti

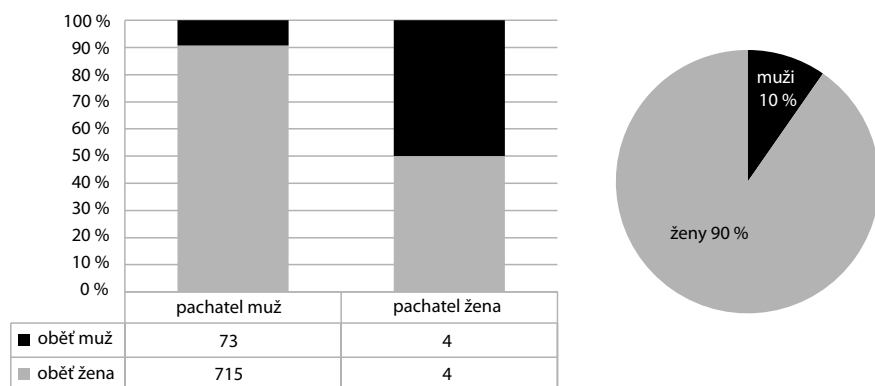
V další části přinášíme základní informace o obětech analyzovaných násilných sexuálních trestných činů. Ze sledovaných proměnných se zmíníme o věku a pohlaví obětí, o vztahu pachatele k oběti a o následcích znásilnění tak, jak byla zaznamenány zejména v rozsudcích, případně i znaleckých posudcích.

III.7.1. Pohlaví oběti

Většinu obětí deliktů ve výzkumném souboru, v souladu s předpoklady i empirickými daty ze zahraničních i českých studií, **tvorily ženy** (90,3 %), viz Graf 20, výšečový graf vpravo. Násilné sexuální delikty, jejichž **obětí byli muži**, tvořily desetinu námi analyzovaných případů (77 deliktů, tj. 9,7 %) a dopustilo se jich dohromady 66 pachatelů. Stručný popis jednoho případu znásilnění, jehož obětí byl muž, včetně anamnestických dat týkajících se osoby pachatele, uvádíme pro ilustraci v Příloze 3, na str. 213.

110 Viz např. usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 4 To 730/93, ze dne 9. 11. 1993.

Graf 20: Pohlaví obětí a pohlaví pachatele

III.7.1.1. Porovnání podskupin deliktů – podle pohlaví obětí

Bivariační analýza souvislostí odhalila některé statisticky významné rozdíly mezi delikty, jejichž oběť byla mužského pohlaví, a delikty s obětí pohlaví ženského. Řada zjištěných rozdílů odpovídá výsledkům analýz, zaměřených na specifika deliktů členěných podle věku oběti, o nichž pojednávají další kapitoly. Na první pohled je totiž zřejmé, že výrazným faktorem, odlišujícím delikty s mužskými a ženskými oběťmi, je věk oběti (ale i pachatele). U deliktů, jejichž oběť byla **mužského pohlaví**, totiž byla významně častěji obětí také osoba mladší 15 let (případy, kdy byla oběť mladší 15 let, tvořily 50,7 % deliktů s mužskou obětí, oproti 19,6 % z celého souboru deliktů). Mezi oběťmi mužského pohlaví v souboru analyzovaných deliktů tedy byla většina chlapců do 15 let věku.¹¹¹ Nedospělců do 18 let věku mezi nimi byly dokonce téměř tři čtvrtiny (73,7 % oproti 40 %). Naproti tomu u deliktů s **ženskou obětí** byly významně častější ty, jejichž oběť byla dospělá (63,6 % oproti 60 %).

Vliv této skutečnosti spatřujeme např. ve vztahu k proměnným, jako jsou věk pachatele, vztah pachatele k oběti, ovlivnění oběti návykovou látkou, použití násilí, zneužití bezbrannosti, získání kontroly nad obětí, odpor kladený obětí a následky útoku pro oběť, dále v proměnné zachycující okradení či oloupení oběti v průběhu znásilnění, preventivní opatření pachatele proti dopadení, příp. i v postoji pachatele k činu, a míře regulace jeho agrese.

111 Bivariační analýza, jejíž některé výsledky přináší tato monografie, byla zaměřena na hledání rozdílů a souvislostí u různých skupin DELIKTŮ, nikoliv OBĚTÍ. To platí i pro výsledky bivariační analýzy, prezentované v této kapitole, byť se týká charakteristik obětí. To je třeba mít při interpretaci výsledků na paměti, i když se v zájmu větší čtivosti a srozumitelnosti textu v této části dále nedržíme důsledně přesné formulace a zjištěné rozdíly někdy zdánlivě vztahujeme k určitým skupinám obětí (např. mladistvé oběti), byť se týkají skupin deliktů s určitým typem obětí (např. delikty, jejichž oběti byly mladistvé).

Tabulka 67: Vybrané charakteristiky deliktů podle pohlaví oběti (údaje v %)

		Oběť muž	Oběť žena	Celkem	
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 796)	Prvopachatel	20,78	29,76	28,89	
	Již dříve odsouzený	79,22	70,24	71,11	
Počet pachatelů (n = 796)	jeden	Ano	94,02***	92,34	
		Ne	23,38***	7,66	
	dvojice	Ano	9,09*	3,48	4,02
		Ne	90,91	96,52*	95,98
	tři a více	Ano	14,29***	2,50	3,64
		Ne	85,71	97,50***	96,36
Pachatel se zkušeností s ochranným léčením (n = 788)	Ano	31,58***	14,19	15,86	
	Ne	68,42	85,81***	84,14	
Pachatel v době činu pod vlivem NL (n = 748)	Ano	31,51	56,74***	54,28	
	Ne	68,49***	43,26	45,72	
Útok na majetek oběti (n = 796)	Ano	1,30	15,99***	14,57	
	Ne	98,70***	84,01	85,43	
Čin spáchán násilím (n = 796)	Ano	61,04	84,01***	81,78	
	Ne	38,96***	15,99	18,22	
Věková kategorie oběti (n = 790)	Do 17 let	73,68***	36,41	40,00	
	18 a více let	26,32	63,59***	60,00	
Preventivní opatření pachatele proti dopadení (n = 772)	Ano	60,53***	37,64	39,90	
	Ne	39,47	62,36***	60,10	
Odpor oběti (n = 789)	Žádný	Ano	28,95***	13,04	14,58
		Ne	71,05	86,96***	85,42
	Pasivní	Ano	11,84	6,45	6,97
		Ne	88,16	93,55	93,03
	Aktivní	Ano	63,16	82,47***	80,61
		Ne	36,84***	17,53	19,39
Zranění oběti (n = 766)	Ano	35,53	61,74***	59,14	
	Ne	64,47***	38,26	40,86	

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Pokud jde o věk pachatele v době činu, deliktů s **mužskou obětí** se významně více dopouštěli nejmladší pachatelé ve věku 15–17 let (22,1 % oproti 6,4 %), čemuž odpovídá i to, že mezi pachateli těchto deliktů byli jedinci aktuálně „ve vzdělávacím procesu“ (učni, žáci, studenti) (19,5 % oproti 7,2 %). Delikty s mužskou obětí páchali významně častěji osoby se zkušeností s ochranným léčením (31,6 % oproti 15,9 %) a také spíše ty, které prošly v dětství rodinnou i ústavní péčí (32,9 % oproti 21,1 %)*. Častěji se jednalo o osoby rozvedené, v době spáchání žijící v trvalejším partnerském vztahu (14,3 % oproti 5,2 %), příp. o osoby žijící na ubytovně, v azylovém domě či v sociálně vyloučené komunitě (40 % oproti 22,1 %). Z hlediska právní kvalifikace činu se v případech deliktů s mužskou obětí častěji jednalo o znásilnění ve formě pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným

se souloží¹¹² (90,9 % oproti 40,6 %) a častěji bylo prostředkem k dosažení pachatelova cíle zneužití bezbrannosti oběti (32,5 % oproti 10,7 %). U deliktů s mužskou obětí se významně častěji jednalo o skupinový útok tří a více pachatelů (14,3 % oproti 3,6 %). Pachatelé těchto deliktů častěji přijímali preventivní opatření k znesnadnění jejich následného odhalení a dopadení (60,5 % oproti 39,9 %), konkrétně častěji vyhrožovali oběti, aby věc neoznámovala (40,8 % oproti 17 %). K získání kontroly nad obětí zde pachateli stačila jeho pouhá přítomnost (23,7 oproti 6,8 %), příp. si vystačil s verbálními výhrůžkami (14,5 % oproti 6,5 %)**. Oběti těchto deliktů také častěji nekladly pachateli žádný odpor (29 % oproti 14,6 %). U pachatelů těchto deliktů bylo častěji možno vysledovat vysokou míru regulace násilného chování, programovanou agresí (33 % oproti 12,6 %). Pro oběť mužského pohlaví byl pachatel významně častěji osobou známou (soused, „kamarád kamaráda“ apod.; 55,8 % oproti 24,5 %) a častěji byly páčány na osobách omezených na osobní svobodě – vězni, chovanci dětských domovů atp. (23 % oproti 4,1 %). Častěji u těchto deliktů nedošlo k žádnému fyzickému zranění oběti (64,5 % oproti 40,8 %), zároveň v těchto případech soudy častěji konstatovaly, že byla oběti způsobena těžká újma na zdraví (28,6 % oproti 14,1 %). To souvisí se skutečností, že u obětí mužského pohlaví znalci častěji shledali jako důsledek násilného sexuálního deliktu posttraumatickou stresovou poruchu (29,6 % oproti 19,9 %)*, jež bývá pro účely trestního řízení za těžkou újmu na zdraví pokládána.

Delikty s **ženskou obětí** byly více páčány osobami věkové kategorie 31–36 let (18,2 % oproti 17,2 %)* a tak mohlo jít o pachatele rozvedené, bez trvalejšího vztahu (15,7 % oproti 14,5 %)**. Ve srovnání s delikty s mužskou obětí, znalci u pachatelů deliktů se ženskou obětí častěji diagnostikovali patologickou sexuální agresivitu (21 % oproti 19,3 %). U deliktů se **ženskou obětí** se častěji jednalo o individuální útok jediného pachatele (94 % oproti 92,3 %). Pachatelé při těchto deliktech častěji oběť také oloupili či okradli (16 % oproti 14,6 %), a častěji se činu dopustili pod vlivem návykové látky (56,7 % oproti 54,3 %). Oběti – ženy častěji kladly pachateli aktivní (verbální či fyzický) odpor (82,5 % oproti 80,6 %), s čímž souvisí skutečnost, že u těchto deliktů pachateli častěji k získání kontroly nad obětí sloužilo fyzické násilí (51,6 % oproti 50,2 %)*, příp. fyzické násilí v kombinaci s působením zbraně (12,9 % oproti 11,9 %)**. U deliktů se ženskou obětí byl pachatel pro poškozenou častěji zcela neznámou osobou (39,2 % oproti 36,9 %). V případě těchto deliktů se oběť – žena bezprostředně před napadením, bavila v baru, na večírku apod. (19,1 % oproti 17,5 %), a při činu byla pod vlivem návykové látky, přičemž do tohoto stavu se uvedla sama bez přičinění pachatele (29,4 % oproti 26,8 %). Delikty vůči oběti ženského pohlaví častěji vedly k jejímu zranění (61,7 % oproti 59,1 %), konkrétně se častěji jednalo o střední zranění typu pohmožděnin, odřenin, příp. zlomenin (48,9 % oproti 46,4 %).

III.7.2. Věk oběti

Tři pětiny násilných sexuálních deliktů v našem výzkumném souboru tvoří útoky vedené proti **dospělé oběti** (476, tj. 60%), dvě pětiny pak proti **osobám mladším 18 let** (317 případů, 40%), Graf 22. U této skupiny deliktů (s mladistvými oběťmi) byla přibližně polovina vedená proti obětem do 14 let, druhá polovina pak proti adolescentním, dospívajícím obětem (15–18 let), Graf 22, Tabulka 68.

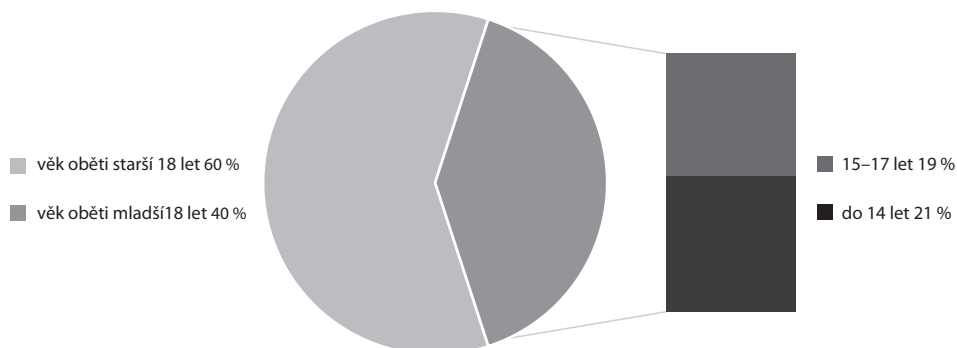
112 Příp. „jiného obdobného pohlavního styku“ při posuzování podle trestního zákona č. 140/1961 Sb.

Tabulka 68: Věk oběti – delikty a pachatelé

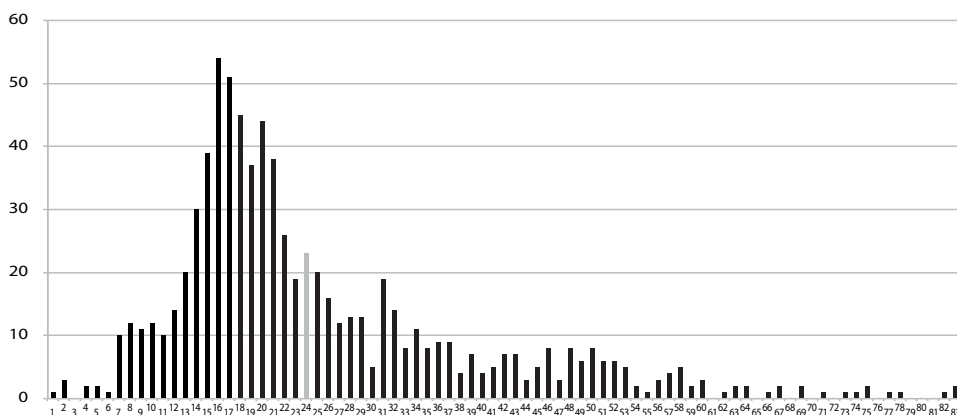
Věk oběti	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
do 14 let	167	20,98	21,52
15–17 let	150	18,84	19,62
18–59 let	456	57,29	56,01
60 let a více	20	2,51	2,69
Nezjištěno	3	0,38	0,16
Celkem	796	100,00	100,00

Průměrný věk oběti v době spáchání násilného sexuálního trestného činu dosáhl **24 let**, Graf 21 (modus byl 16 let a medián 20 let). **Nejmladší oběti** bylo **6 měsíců**, **nejstarší oběti 82 let**.

Graf 21: Věk oběti – počty deliktů

Graf 22: Věk oběti – delikty

III.7.2.1. Porovnání podskupin deliktů – podle věku oběti

Násilné sexuální delikty jsme pro účely bivariační analýzy rozdělili na delikty, kdy obětí bylo 1) dítě mladší 15 let (n=167), 2) mladistvý/adolescent ve věku 15–17 let (n=150) a 3) dospělá osoba, jedinec starší 18 let (n=476), Tabulka 69. **Většina významně odlišných četností byla zjištěna u deliktů spáchaných na dětech pod 15 let a na dospělých osobách, jejichž četnosti byly zpravidla opačné.** Pachatelé útočící proti mladistvé osobě (15–17 let) ve většině sledovaných proměnných nebyli vyhraněni ani jedním směrem, neprokazovali specifické charakteristiky ani jedné ze zbylých skupin, resp. měli trochu od každé z nich.

Tabulka 69: Vybrané charakteristiky deliktů podle věku oběti (údaje v %)

		Obět dítě (pod 15 let)	Obět mladistvý (15–17 let)	Obět dospělý (18 a více let)	Celkem
Pohlaví pachatele (n = 790)	Muž	96,39	100,00	99,58*	98,99
	Žena	3,61***	0,00	0,42	1,01
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 790)	Prvopachatel	33,13	28,67	27,43	28,86
	Již dříve odsouzený	66,87	71,33	72,57	71,14
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 652)	Ano	33,77	45,16	51,87***	46,32
	Ne	66,23***	54,84	48,13	53,68
Pachatel v době činu pod vlivem NL (n = 742)	Ano	39,07	42,96	63,47***	54,58
	Ne	60,93***	57,04**	36,53	45,42
Útok na majetek oběti (n = 790)	Ano	45,18	57,33	65,61***	59,75
	Ne	54,82***	42,67	34,39	40,25
Čin spáchán násilím – trestněprávní pojetí (n = 790)	Ano	71,69	76,67	86,92***	81,77
	Ne	28,31***	23,33	13,08	18,23
Forma znásilnění: soulož – trestněprávní pojetí n = 790)	Ano	54,82***	42,67	34,39	40,25
	Ne	45,18	57,33	65,61***	59,75
Oběti způsobena těžká újma na zdraví (n = 796)	Ano	25,3***	16,00	9,70	14,18
	Ne	74,70	84,00	90,3***	85,82
Stupeň dokonání TČ n = 790)	Pokus	13,86	24,00	27,64**	24,05
	Dokonaný skutek	86,14***	76,00	72,36	75,95
Preventivní opatření pachatele proti dopadení (n = 766)	Ano	61,01***	49,66*	30,09	40,21
	Ne	38,99	50,34	69,91***	59,79
Vztah pachatele k oběti (n = 783)	Zcela neznámý	16,36	26,67	47,01***	36,65
	Neznámý	6,67	22***	12,61	13,15
	Známý	32,73**	24,00	21,79	24,52
	Blízký vztah	9,09	10,67	5,34	7,15
	Velmi blízký vztah	33,94***	16,67	12,61	17,88
	Jiný	1,21	0,00	0,64	0,64

Způsob získání kontroly nad obětí (n = 783)	Přítomnost pachatele	16,67***	10,07	2,33	6,77	
	Verbální vyhrožování	8,64	14,09***	3,60	6,64	
	Zbraň	3,70	3,36	4,87	4,34	
	Fyzické násilí	42,59	44,97	54,24**	50,06	
	Jiné	8,64**	2,01	3,39	4,21	
	Fyz. násilí a verb. vyhrožování	13,58	15,44	16,95	15,96	
	Fyz. násilí a vyhrožování zbraní	6,17	10,07	14,62**	12,01	
Odpor obětí (n = 783)	Žádný	Ano	25,45***	14,67	10,47	14,43
		Ne	74,55	85,33	89,53***	85,57
	Pasivní	Ano	5,45	14,67***	5,13	7,02
		Ne	94,55	85,33	94,87*	92,98
	Aktivní	Ano	70,91	74,00	86,32***	80,72
		Ne	29,09***	26*	13,68	19,28
Zranění obětí (n = 760)	Ano	48,43	50,69	65,65***	59,21	
	Ne	51,57**	49,31*	34,35	40,79	

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Deliktů, jejichž **obětí byly osoba mladší 15 let**, se významně častěji dopouštěli ženy. Jedinci útočící na děti byli znalci významně častěji klasifikováni jako příležitostní konzumenti těchto látek (60,3 % oproti 49,4 %)**. Deliktů na oběti v dětském a mladistvém věku pachatelé se pachatelé dopouštěli častěji bez vlivu návykové látky. Při napadení dítěte byl významně méně často zastoupen způsob spáchání činu násilím (trestně-právní vymezení), jehož významně častější výskyt byl zaznamenán v případech útoků na dospělé oběti. U mladistvých obětí pachatelé častěji využívali pohrůzku násilím (40,0 % oproti 29,2 %)** a pohrůzku jiné těžké újmy (9,3 % oproti 2,9 %), u dětí pak zneužití bezbrannosti. Častěji byla u dětských obětí (ml. 15 let) shledána těžká újma na zdraví. Při útocích na děti mladší 15 let významně častěji docházelo k dokonání skutku pachatelem, zatímco bezbrannosti (28,3 % oproti 10,8 %). V rámci deliktů na dětech a mladistvých pachatelé častěji použili nějaká preventivní opatření, aby snížili pravděpodobnost svého dopadení. U dětí významně častěji přistupovali i k vyhrožování oběti, aby o skutku nikomu neříkala, trestný čin neoznamovala (37,7 % oproti 17,1 %).

U násilných sexuálních deliktů spáchaných **na dospělých obětech** byl významně častěji zjištěn záznam o pachatelově předchozím pobytu ve vězení (49,2 % oproti 45,3 %)* a častěji byl u pachatelů těchto deliktů zjištěn v minulosti nějaký typ ochranného léčení (18,2 % oproti 15,8 %)*. Diagnóza patologické sexuální agresivity byla častěji přítomna u pachatelů násilných sexuálních deliktů spáchaných na dospělých obětech (25,8 % oproti 19,3 %), zatímco významně méně často znalci tento závěr vyslovili u jedinců, kteří se takového deliktu dopustili na dětech. U pachatelů znásilnění na dospělých osobách byla také častěji diagnostikována závislost na návykových látkách (18,4 % oproti 15,3 %)* a jejich abúzus či nadužívání (39,0 % oproti 35,2 %)*. Oproti deliktům páchaných na dětských obětech se deliktů na dospělých osobách významně častěji dopouštěli jedinci pod vlivem návykové látky. Dospělé oběti byly při znásilnění také častěji okradeny či oloupeny a delikty vůči dospělým byly častěji páchaný se zbraní (25,4 % oproti 22,5 %)*. K napadení dospělých významně častěji docházelo venku (45,4 % oproti 38,4 %) a signifikantně častěji končilo napadení ve stadiu

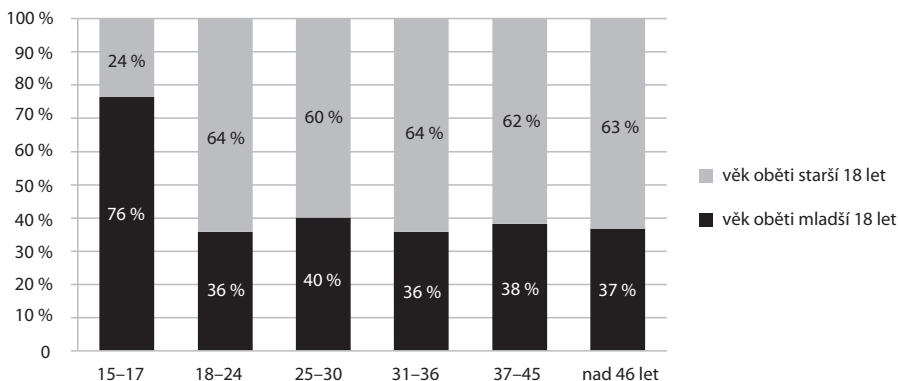
pokusu. U deliktů na dospělých pachatelé významně častěji popírali použité násilí a tvrdili, že realizovaný styk byl ze strany oběti dobrovolný (27,7 % oproti 22,9 %). S dospělými oběťmi pachatelé významně častěji navazovali kontakt před samotným sexuálním útokem (23,3 % oproti 18,8 %), na rozdíl od obětí z řad dětí (11,4 %)** a mladistvých (12,4 %)*.

Jak bylo naznačeno v předchozí kapitole, mezi oběťmi mladšími 15 let jsou významně častěji zastoupeni muži, resp. chlapci (25,3 % oproti 9,6 %), mezi dospělými oběťmi zase ženy (95,8 % oproti 90,4 %). Vztah pachatele k oběti byl v případech dětských obětí významně častěji hodnocen jako „blízký“ či „velmi blízký“ nebo se jednalo o „známé“. Na mladistvých obětech se sexuálního násilí častěji dopouštěli zase pachatelé obětí téměř neznámí, kteří se s ní seznámili např. tentýž den apod. Delikty na dospělých obětech pak páchali významně častěji „zcela neznámí“ pachatelé, kdy mezi pachatelem a obětí nedošlo k žádnému předchozímu kontaktu. Dospělé oběti byly v době napadení častěji pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek (46,9 % oproti 27,8 %), což není zase tolik překvapivé. Stejně jako skutečnost, že u dětí významně častěji stačila pachateli jeho pouhá přítomnost pachatele jako prostředek k dosažení kontroly (do této skupiny patřily mj. případy spáchání činu formou zneužití bezbrannosti oběti). U deliktů spáchaných na obětech mladistvých (15–17 let) se zase častěji jako prostředek k získání kontroly objevovalo verbální vyhrožování oběti. U dospělých obětí pak museli pachatelé častěji využít fyzického násilí, také společně s vyhrožováním zbraní, aby nad nimi získali kontrolu. Děti se pachatelům častěji vůbec nebránily (nevyvíjely žádný odpor, vyhověly pokynům pachatele). Mladiství častěji projevovali tzv. pasivní odpor ve formě nevyhovění pokynům pachatele apod. Nejintenzivnější formu obrany – v podobě aktivního (verbálního nebo fyzického) odporu – pak významně častěji uplatňovaly oběti dospělého věku. U dětí a mladistvých obětí také častěji nedošlo ke zranění v průběhu znásilnění, zatímco u dospělých ano. Zatímco absolutní většina sledovaných druhů fyzických zranění (např. odřeniny, povrchová zranění, pohmožděniny, omezující zranění, která si vyžádala ambulantní lékařské ošetření, vážná zranění, která si vyžádala lékařské ošetření, hospitalizaci aj.) byla častěji zjišťována u dospělých poškozených, posttraumatická stresová porucha byla významně častěji detekována v případech dětských obětí (31,5 % oproti 20,1 %). V deliktech spáchaných na dětech byla pachatelem významně častěji uplatňována vysoká míra regulace agrese (20,0 % oproti 12,7 %)** a významně častěji se v těchto případech jednalo o agresi tzv. instrumentální (90,1 % oproti 82,8 %)**.

III.7.2.2 Věk pachatele ve vztahu k věku oběti

Z předchozího přehledu (Tabulka 69) vyplývá, že mladiství pachatelé (tj. osoby ve věku 15–17 let) byli významně častěji zastoupeni v deliktech, kde se oběti staly děti mladší 15 let (13,3 % oproti 6,3 %) nebo mladiství (10,0 %)*, Graf 23.

Graf 23: Věkové skupiny pachatelů znásilnění a podíl obětí mladších a starších 18 let (n=793)

Ve většině analyzovaných násilných sexuálních deliktů byl pachatel starší než jeho oběť (74 %, 586 deliktů). Jedna pětina násilných sexuálních deliktů (19 % z celkového počtu deliktů, 151 případů) byla vedena proti obětem, které byly starší než pachatel. U 7 % násilných sexuálních trestných činů byly pachatel a oběť stejně staré osoby (55 případů).

III.7.3. Vztah pachatele k oběti

Vztah oběti a pachatele je významným faktorem a charakteristikou (nejen) násilné sexuální kriminality. Mezi obětí a pachatelem nemusí být žádný vztah (jedná se o dvě zcela cizí osoby), může jít o vztahy, kdy jsou si tyto osoby velmi blízké (milenci, manželé, příbuzní či blízcí kolegové, kamarádi), případně může jít o vztahy „vzdálenější“, jako jsou např. sousedé či vzdálení známí, tedy osoby, které se znají, ale není mezi nimi intenzivní, intimní pouto. V tomto smyslu můžeme vztah k oběti vnímat jako míru blízkosti ve vztahu mezi obětí a pachatelem, resp. míru vzájemného kontaktu a blízkosti, založenou na délce trvání a blízkosti vztahu.

Kategorie vztahu pachatel – oběť lze pak charakterizovat následovně: (a) zcela neznámý – oběť je pro pachatele zcela cizí osoba / náhodná oběť, pachatel k ní nemá žádný vztah; (b) neznámý – pachatel se s obětí dříve neznal, seznámili se krátce před činem (tentýž den); (c) známý – pachatel zná oběť vzdáleně, od vidění, neudržují spolu kontakt (soused, „kamarád kamaráda“ apod.); (d) blízký vztah – pachatel se s obětí stýká, jsou v kontaktu (kamarád, širší rodina, spolupracovník apod.), případně velmi blízký vztah – pachatel je s obětí v pravidelném a úzkém kontaktu (partner, rodič – i nevlastní, případně jde o člena nejbližšího příbuzenstva); četnosti jednotlivých případů Tabulka 70.

Tabulka 70: Vztah pachatel a oběti – delikty a pachatelé

Pachatel byl pro oběť:	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Zcela neznámý	291	36,56	30,84
Neznámý	104	13,07	13,80
Známý	197	24,75	27,11
Blízký	197	24,75	27,27
<i>z toho: velmi blízký vztah</i>	140	17,59	19,30
Nezjištěno	7	0,88	0,97
Celkem	796	100,00	100,00

V našem souboru bylo 291 případů znásilnění (tj. 36,6 % z celkového počtu případů), kdy byl **pachatel pro oběť osobou zcela neznámou**. Tyto násilné sexuální delikty – kdy byl pachatel pro oběť cizí osobou (bez vztahu) – spáchala necelá třetina všech pachatelů v našem souboru (30,8 % pachatelů), Tabulka 70.

Naproti tomu situace, kdy se **pachatel a oběť znali** – ať už šlo o situace, kdy se znali od vidění, šlo o známé kamarádů oběti, bývalého spolužáka ze školy nebo šlo o osoby blízké¹¹³, s které byli v intenzivnějším kontaktu (vzájemně se velmi dobře znali) představují polovinu všech případů znásilnění (394 deliktů, 52,5 %), Tabulka 70 (kategorie Blízký a Známý). Tyto delikty spáchalo 54,4 % všech pachatelů v našem souboru.

Na pomezí mezi „zcela neznámý“ a „známý“ je kategorie deliktů, kdy **byl pachatel pro oběť osobou neznámou, ale ne zcela neznámou**. Nejčastěji sem byly zařazeny případy, kdy k deliktu došlo krátce po seznámení pachatele s obětí (např. v baru, na večírku apod.) – v našem souboru byl tento typ vztahu identifikován u přibližně jedné osminy deliktů (104 deliktů, tj. 13,07 % z celkového počtu analyzovaných deliktů).

III.7.3.1. Porovnání podskupin – podle vztahu mezi pachatelem a obětí¹¹⁴

Pro potřeby bivariační analýzy jsme soubor násilných sexuálních deliktů rozdělili na delikty, kdy pachatel byl pro oběť 1) osobou **zcela neznámou**, cizí člověk, (n=291), 2) osobou **téměř neznámou** (n=104), 3) osobou **známou** (n=197) a 4) osobou **blízkou** (n=197) – do této skupiny jsme zahrnuli případy, kdy byl z dokumentů identifikován: „blízký vztah“ nebo „velmi blízký vztah“.

Deliktů spáchaných pro oběť **zcela neznámým** pachatelem se významně častěji dopouštěli jedinci spadající do věkových kategorií 18 až 24 let a 31 až 36 let. Mezi **téměř neznámými** pachateli, kteří se s obětí seznámili zpravidla tentýž den či večer, byli významně

¹¹³ Tímto souhrnným pojmem zde není míněna „osoba blízká“ ve smyslu právní terminologie (např. § 125 tr. zákoníku).

¹¹⁴ Bivariační analýza byla zaměřena na hledání rozdílů a souvislostí u různých skupin DELIKTŮ, nikoliv PACHATELŮ. To platí i pro výsledky bivariační analýzy, prezentované v této kapitole, byť se týká vztahu pachatele k oběti (v zájmu větší srozumitelnosti textu v této části dále nebudeme důsledně přesné formulace a zjištěné rozdíly někdy zdánlivě vztahujeme k určitým skupinám pachatelů (např. pachatelé pro oběť zcela neznámí), byť se týká skupin deliktů, spáchaných určitými pachateli (např. delikty, spáchané osobami pro oběť zcela neznámými).

častěji mladiství (tj. osoby ve věku 15 až 17 let) nebo naopak jedinci z nejstarší věkové kategorie (tj. 46 a více let). Delikty, ve kterých se pachatelé s obětmi znali (**známý**), významně častěji v době spáchání činu dosahovali věku 25 až 30 let, zatímco osoby k obětem v **blízkém nebo velmi blízkém vztahu** spadaly častěji do rozmezí 37 až 45 let, Tabulka 71.

Tabulka 71: Vybrané charakteristiky deliktů podle vztahu pachatele k oběti (údaje v %)

		1. Zcela neznámý	2. Neznámý	3. Známý	4. Blízký/ velmi blízký	Celkem	
Pohlaví pachatele (n = 784)	Muž	99,66	99,48	100,00	97,45	99,11	
	Žena	0,34	0,52	0,00	2,55**	0,89	
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 784)	Prvopachatel	26,80	24,87	42,31**	29,08	28,95	
	Již dříve odsouzený	73,20	75,13	57,69	70,92	71,05	
Věková skupina pachatele (n = 784)	15–17 let	3,09	11,92***	3,85	7,14	6,38	
	18–24 let	25,43**	19,17	20,19	12,76	20,03	
	25–30 let	0,23	15,54	34,62***	11,73	20,03	
	31–36 let	21,65*	11,40	15,38	17,35	17,22	
	37–45 let	19,59	18,13	16,35	33,16***	22,19	
	46 a více let	6,87	23,83***	9,62	17,86	14,16	
Základní psychopatologie (n = 782)	Osobnost	Ano	44,33	72,77***	53,85	83,16***	62,28
		Ne	55,67***	27,23	46,15	16,84	37,72
	Sexualita	Ano	24,05***	9,38	21,15	6,67	15,73
		Ne	75,95	90,62**	78,85	93,33***	84,27
	Sexualita a osobnost	Ano	22,34***	13,09	11,54	3,06	13,81
		Ne	77,66	86,91	88,46	96,94***	86,19
Místo činu (n = 784)	Exteriér	68,73***	34,62	24,35	9,69	38,52	
	Interiér	29,21	63,46	70,47***	86,73***	58,29	
	Postupně interiér i exteriér	2,06	1,92	5,18	3,57	3,19	
Útok na majetek oběti (n = 784)	Ano	31,62***	5,70	5,77	3,06	14,67	
	Ne	68,38	94,30***	94,23**	96,94***	85,33	
Pohlaví oběti (n = 784)	Muž	4,12	22,28***	3,85	7,65	9,44	
	Žena	95,88***	77,72	96,15*	92,35	90,56	
Věk oběti v době činu (n = 778)	Do 18 let	23,34	46,88*	42,72	57,14***	40,23	
	18 let a více	76,66***	53,12	57,28	42,86	59,77	

Způsob získání kontroly nad obětí (n = 777)	Přítomnost pachatele	2,76	9,38	3,85	12,57***	6,95	
	Verbální vyhrožování	2,41	7,81	20,19***	4,19	6,56	
	Zbraň	7,24**	2,60	0,96	3,66	4,38	
	Fyzické násilí	49,31	50,00	51,92	50,79	50,19	
	Jiné	1,38	8,33***	2,88	4,71	4,12	
	Fyz. násilí a verb. vyhrožování	19,31*	11,46	11,54	17,28	15,83	
	Fyz. násilí a vyhrožování zbraní	17,59***	10,42	8,65	6,81	11,97	
Chování oběti před činem (n = 754)	V baru/na večírku	24,91***	13,59	26,92**	5,70	17,51	
	Spala	1,83	8,15	7,69	12,95***	7,03	
	Na procházce/venku/v přírodě	12,82***	5,43	2,88	2,07	6,90	
	Cesta spojená s rutinní aktivitou	27,47***	3,26	5,77	5,18	12,86	
	Pracovala jako prostitutka	1,10	1,63	2,88	0,52	1,33	
	Byla doma	5,49	19,02	23,08	50,78***	22,81	
	Byla na návštěvě	3,30	24,46***	2,88	7,77	9,55	
	Byla v práci	4,40	2,72	4,81	2,07	3,45	
Jiné	18,68	21,74	23,08	12,95	18,57		
Postoj pachatele k deliktu (n = 764)	Doznání	Ano	35,31***	17,30	29,41	14,66	25,00
		Ne	64,69	82,70**	70,59	85,34***	75,00
	Lítost	Ano	19,23**	8,11	22,55*	8,38	14,27
		Ne	80,77	91,89**	77,45	91,62**	85,73

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Delikty, kde byli pachatelé v **blízkém nebo velmi blízkém vztahu k oběti** (včetně příbuzenského), páchaly osoby, které byly v minulosti významně méně často ve výkonu trestu odnětí svobody (tzn., že osoby bez zkušenosti s vězením spáchaly 37,0 % deliktů pachatelů, kteří byli pro oběť blízkou osobou, oproti 44,8% v celém souboru deliktů)*, méně často měly z minulosti zkušenost s ochranným léčením (6,7% oproti 15,5%), a méně často jim bylo uloženo ochranné léčení i za analyzovaný delikt (17,5% oproti 33,2%). Také zde statisticky významně častěji nalézáme pachatelky-ženy (celkový počet žen v souboru však byl velmi malý). Tyto násilné sexuální delikty probíhaly častěji v interiéru (pozn: stejně tak, kdy šlo o „známé“), forma styku byla soudem častěji kvalifikována jako soulož (68,4% oproti 60,2%)** a delikt byl pachatelem častěji dokonán (86,2% oproti 75,9%). Základní psychopatologií byla v těchto případech označena osobnost pachatele, čemuž odpovídá i to, že u těchto deliktů byla diagnóza parafílie znalci stanovena významně méně často (9,9%). Při deliktech na osobách v blízkém či velmi blízkém vztahu k pachateli se oběti významně častěji stávaly osoby mladistvé, a to i mladší 15 let (45,8% oproti 29,5%). Významně častěji bylo využíváno pachatelem v **blízkém či velmi blízkém** vztahu k oběti (30,9%) vyhrožování, ve snaze přimět oběť, aby o skutku nikomu neříkala. U deliktů, kde měl pachatel blízký vztah k oběti, také významně častěji stačila pouhá přítomnost pachatele, aby získal kontrolu nad obětí, což koresponduje s tím, že jak bylo uvedeno, oběti byli významně častěji osoby mladistvé.

Mezi pachateli, kteří byli ke svým obětem v pozici **známého**, byli signifikantně častěji zastoupeni prvopachatelé, významně častěji dokončili vysokoškolské vzdělání (21,4 % oproti 3,4 %) nebo středoškolské vzdělání bez maturity (4,8 % oproti 1,2 %)**. Také lze v této skupině deliktů (jako v jediné) najít významně častěji pachatele tzv. partnersky adaptovaného (66,1 % oproti 52,4 %), tedy pachatelé těchto deliktů významně častěji žili se svou partnerkou (57,8 % oproti 35,8 %), měli děti (68,0 % oproti 51,4 %). Delikty končily častěji ve stadiu pokusu (35,6 %)** a méně často byla při jejich spáchání použita zbraň (13,7 %)*. Delikty, jichž se dopustily osoby oběti známé, byly významně častěji páčány vůči adolescentům ve věku od 15 do 18 let (33,7 % oproti 24,3 %)*.

U deliktů, spáchaných pachateli pro oběť **téměř neznámými** (tj., se kterými se seznámily krátce před napadením), byla významně častěji jako základní psychopatologie označena osobnost pachatele, čemuž odpovídá i to, že i v této skupině deliktů byla diagnóza parafilie znalci stanovena významně méně často (18,8 %); a tak bylo v těchto případech i významně méně často pachatelům ukládáno ochranné léčení (20,7 % oproti 33,2 %). Delikty, kde byl pachatel pro oběť téměř neznámou osobou, byly statisticky významně častěji namířeny proti mužské oběti, kdy k seznámení došlo zpravidla relativně krátce před činem.

Ve skupině deliktů spáchaných vůči **zcela neznámé** oběti se významně častěji vyskytovali pachatelé, kteří byli dříve vězněni (52,8 % oproti 44,8 % z celého souboru deliktů)**, kteří nedokončili učňovské nebo střední odborné vzdělání (25,5 % oproti 21,5 %)* a častěji se v době trestného činu živilí brigádami a příležitostnými pracemi (26,5 % oproti 17,6 %). Deliktů vůči zcela neznámé oběti se častěji dopouštěli parafilní sexuální delikventi – tj. ve znaleckém posudku byla u těchto pachatelů stanovena diagnóza poruchy sexuální preference (48,5 % oproti 29,9 %); často ve spojení s poruchovou nebo anomální strukturou osobnosti (u pachatelů těchto deliktů byla jako základní psychopatologie zjištěna komorbidita „osobnosti a sexuality“). Jednalo se zpravidla o patologickou sexuální agresivitu, která byla významně častěji zjištěna právě u pachatelů útočících na oběti zcela neznámé (40,0 % oproti 19,2 %); a naopak méně často ji znalci přisoudili pachatelům, kteří byli pro oběť osobou blízkou (1,8 %) či téměř neznámou (6,2 %). Tento poznatek je mj. v souladu s charakterem parafilií, patologické sexuální agresivity, kdy parafilní delikventi zpravidla neútočí na blízké a známé. Při znaleckém posuzování byli z výše uvedených důvodů pachatelé těchto deliktů významně častěji hodnoceni jako nebezpeční (63,5 % oproti 45,5 %) a častěji u nich bylo znalci doporučováno ochranné léčení (60,8 % oproti 44,4 %), které také soudy v těchto případech ukládaly (50,3 % oproti 33,2 %). A to i přesto, že těmto pachatelům v minulosti nějaký druh ochranného léčení již byl uložen (22,1 % oproti 15,5 %). Delikty na zcela neznámých obětech probíhaly významně častěji venku (v exteriéru), za nepřítomnosti dalších osob na místě činu (92,8 % oproti 88,4 %)**. Oproti případům, kdy byl pachatel a oběť v pozici blízkých/velmi blízkých osob, delikty vůči zcela neznámé oběti končily významně častěji ve stadiu pokusu (31,3 % oproti 24,1 %). Také v těchto případech (zcela neznámí) pachatelé proti svým obětem významně častěji použili zbraň (27,8 % oproti 22,5 %)** a významně častěji svou oběť při znásilnění okradli či oloupili, což je charakteristika vyskytující se významně častěji pouze u této podskupiny deliktů (zcela neznámý pachatel). Násilné sexuální delikty realizované zcela neznámým pachatelem na oběti ve věku pod 18 let se vyskytovaly významně méně často (děti mladší 15 let konkrétně v 19,7 % deliktů oproti 29,5 % z celého souboru**), naopak častěji napadali seniory (5,4 % oproti 2,3 %)**. Zcela neznámí pachatelé signifikantně častěji směřovali své útoky na ženy; podobně jako v případech, kdy šlo o známé. V rámci deliktů na zcela

neznámých obětech pachatelé méně často používali tzv. preventivní opatření k zamezení či znesnadnění svého dopadení (31,8 % oproti 39,8 %). významně méně často např. vyhrožovali oběti, aby čin neoznamovala (8,8 % oproti 16,8 %), což platilo i pro jedince, kteří znásilnili své známé (5,9 %)**.

Tyto delikty byly významně častěji spáchány pachateli, kteří se v té době podrobovali nějaké formě „dohledu“ ze strany justice (45,4 % oproti 37,2 %), což se naopak nevyskytovalo u deliktů zaměřených proti blízké osobě (méně často (31,1 %)*. Delikty namířené vůči zcela neznámé oběti vykazovaly vysokou míru regulace agrese (22,0 % oproti 12,8 %), a agrese uplatňovaná vůči obětem zcela neznámými osobami byla významně častěji hodnocena jako instrumentální (94,1 % oproti 83,1 %); zatímco agrese ze strany blízkých (27,5 % oproti 16,9 %) a známých jedinců (31,1 %) se častěji jednalo o reaktivně-hostilní typ agrese

Naše výsledky mj. naznačují lepší sociální adaptovanost pachatelů těch deliktů, kteří se sexuálního násilí dopustili na svých blízkých (významné rozdíly detekované v proměnných, jako jsou rodinný stav, partnerská adaptovanost, sdílení domácnosti, potomci, kázeňské problémy jedince v dětství apod).

III.7.4. Intoxikace u oběti – rizikový faktor na straně oběti (vliv návykové látky)

V rámci proměnné nazvané „rizikovost oběti“ jsme sledovali řadu okolností, které charakterizovaly oběť i její aktuální situaci v době činu. K takovým specifickým daného případu patřila např. přítomnost duševní/mentální poruchy u oběti, somatické/fyzické znevýhodnění oběti, dále také nízký věk nebo „rizikové povolání“, kam by patřilo např. povolání prostitutky (eskortní služby), striptérky, tanečnice, nebo např. informace, že šlo o osobu na útěku z ústavní výchovy apod. Jednou ze sledovaných charakteristik byla i zjištěná intoxikace – **ovlivnění návykovou látkou – u oběti**. Rozlišovali jsme, zda došlo k intoxikaci oběti dobrovolně (oběť se ovlivnila návykovou látkou sama) či zda jí návykovou látku podal pachatel násilného sexuálního deliktu.

Polovina analyzovaných násilných sexuálních deliktů (48 %) byla vedena proti obětem, které nebyly v době činu intoxikovány alkoholem či jinou návykovou látkou, Tabulka 72. U jedné čtvrtiny deliktů (tj. 24 %) jsme zaznamenali oběť, která v době spáchání násilného sexuálního deliktu byla pod vlivem návykové látky, Tabulka 72. Z toho ve většině případů se oběť ovlivnila návykovou látkou sama (v 79 % z případů, kdy byla oběť pod vlivem návykové látky), pouze v pětině případů (21 %) došlo k intoxikaci oběti pachatelem (podal jí drogu, naléval alkohol atd.). Tuto proměnnou nebylo možné z dostupných materiálů jednoznačně identifikovat (tzn. potvrdit nebo vyvrátit) u 28,5 % analyzovaných násilných sexuálních deliktů (tj. 227 případů).

Tabulka 72: Intoxikace u oběti – delikty a pachatelé

	Delikty	Delikty (%)	Pachatelé (%)
Ano	191	23,99	29,45
Ne	378	47,49	43,49
Nezjištěno	227	28,52	27,06
Celkem	796	100,00	100,00

III.7.4.1. Porovnání podskupin deliktů – delikty spáchané na intoxikovaných obětech (n=191) vs. delikty na obětech, které nebyly pod vlivem návykové látky (n=378)

V případech, kdy byla oběť pod vlivem návykové látky, byli pachatelé častěji osoby již dříve odsouzené (s předchozím záznamem v opisu rejstříku trestů). Střízlivé oběti významně častěji napadali **mladiství** pachatelé (9,8 % oproti 7,6 %)**. Pachatelé znásilnění na skupině obětí neovlivněných návykovou látkou byli také častěji v pozici studentů či žáků (11,9 % oproti 8,3 %).

V případech násilných sexuálních útoků realizovaných na obětech, které nebyly pod vlivem návykové látky, byla u pachatelů významně častěji diagnostikována **sexuální deviace** (27,4 % oproti 24,4 %)*, přičemž sexualita byla u těchto deliktů zároveň častěji označena jako základní či hlavní psychopatologie pachatele. Naproti tomu u deliktů s obětmi pod vlivem návykové látky byla častěji jako základní psychopatologie pachatele vyhodnocena jeho osobnost.

Tabulka 73: Vybrané charakteristiky deliktů podle toho, zda byla oběť v době činu pod vlivem návykové látky (údaje v %)

		Oběť pod vlivem NL	Oběť nebyla pod vlivem NL	Celkem	
Pohlaví pachatele (n = 567)	Muž	99,47	98,41	98,77	
	Žena	0,53	1,59	1,23	
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 567)	Prvopachatel	22,22	31,48*	28,40	
	Již dříve odsouzený	77,78*	68,52	71,60	
Základní psychopatologie (n = 565)	Osobnost Ano	76,06**	62,86	67,26	
	Ne	23,94	37,14**	32,74	
	Sexualita	Ano	6,88	15,43**	12,57
		Ne	93,12**	84,57	87,43
	Osobnost a sexualita	Ano	17,96	27,40*	24,38
Ne		82,04*	72,60	75,62	
Pachatel v době činu pod vlivem NL (n = 534)	Ano	80,11***	41,62	54,31	
	Ne	19,89	58,38***	45,69	
Místo činu (n = 567)	Exteriér	39,87**	27,87	31,22	
	Interiér	57,59	67,97*	65,08	
	Interiér i exteriér	2,53	4,16	3,70	
Pohlaví oběti (n = 567)	Muž	5,82	16,67***	13,05	
	Žena	94,18***	83,33	86,95	
Věk oběti v době činu (n = 565)	Do 18 let	24,47	69,23***	54,34	
	18 let a více	75,53***	30,77	45,66	

Chování oběti před činem (n = 553)	V baru/na večírku	43,62***	4,66	17,90	
	Spala	7,45	7,95	7,78	
	Na procházce/sama venku/v přírodě	3,19	7,12	5,79	
	Cesta spojená s rutinní aktivitou	3,72	11,51**	8,86	
	Pracovala jako prostitutka	0,53	2,47	1,81	
	Byla doma	9,57	33,42***	25,32	
	Byla na návštěvě	18,62***	7,67	11,39	
	Byla v práci	0,53	3,84*	2,71	
	Jiné	12,77	21,37*	18,44	
Preventivní opatření pachatele proti dopadení (n = 549)	Ano	36,02	50,69***	45,72	
	Ne	63,98***	49,31	54,28	
Postoj pachatele k deliktu (n = 550)	Doznání	Ano	14,59	24,66**	21,27
		Ne	85,41**	75,34	78,73
	Lítost	Ano	6,49	17,26***	13,64
		Ne	93,51***	82,74	86,36
	Popírá násilí, sex byl dobrovolný	Ano	32,43**	21,37	25,09
		Ne	67,57	78,63**	74,91

*** = $p < 0,001$; ** = $p < 0,01$; * = $p < 0,05$

Deliktů na obětech pod vlivem návykové látky se častěji dopouštěli pachatelé taktěž ovlivnění nějakou návykovou látkou. Intoxikované oběti byly častěji napadány venku (v exteriéru). Mezi oběťmi pod vlivem návykové látky byly častěji zastoupeny dospělí osoby a ženy. Významně méně často tak byly mezi intoxikovanými oběťmi děti mladší 15 let (5,8 % oproti 29,6 %) a adolescenti (ve věku od 15 do 17 let) (14,3 % oproti 24,0 %), stejně jako senioři (65 a více let) (0,0 % oproti 2,7 %)**, jedinci mentálně retardovaní či duševně nemocní (3,2 % oproti 8,3 %)** a osoby se somatickým postižením či onemocněním (0,5 % oproti 2,3 %)*.

Na intoxikovaných obětech se znásilnění častěji dopouštěli téměř neznámí pachatelé, kteří se s obětí seznámili např. tentýž den či večer (20,7 % oproti 16,3 %)*. Se strážlivými oběťmi byli pachatelé významně častěji ve vztahu velmi blízkém (23,9 % oproti 19,0 %). V době napadení, resp. bezprostředně před ním, byly oběti ovlivněné návykovou látkou významně častěji v baru (na večírku apod.) nebo na návštěvě u přátel či příbuzných. Neintoxikované oběti pak byly častěji doma, v práci, příp. na cestě spojené s nějakou rutinní aktivitou. **Při deliktech, v nichž se obětí stala osoba pod vlivem návykové látky, pachatelé častěji nevyužili žádná tzv. „preventivní opatření“, aby zamezili či znesnadnili své dopadení, obětem, mj. významně méně často vyhrožovali, aby čin neoznamovaly (8,1 % oproti 20,2 %).** V případech neintoxikovaných obětí tomu bylo přesně naopak.

Co se týče způsobu získání kontroly pachatele nad obětí, u obětí pod vlivem návykové látky se častěji jednalo o jiný, v záznamovém archu předem nespecifikovaný způsob, který zpravidla souvisel právě s intoxikací oběti (11,7 % oproti 5,4 %). Na rozdíl od toho při

násilných sexuálních deliktech, jejichž oběti byly neintoxikované osoby, pachatelé častěji pro získání kontroly nad obětí uplatňovali verbální vyhrožování (10,7 % oproti 7,7 %) a významně častěji pachatelům k přemožení těchto obětí stačila i jejich pouhá přítomnost, kdy využili strachu oběti apod. (11,3 % oproti 8,9 %)**. **Intoxikované oběti významně častěji utrhly zranění, jako jsou odřeniny, řezné či bodné rány, pohmožděniny a zlomeniny (53,7 % oproti 44,3 %)**.** **Mezi následky deliktů s neintoxikovanou obětí signifikantně častěji patřila posttraumatická stresová porucha (23,8 % oproti 20,5 %)**.** S tím souvisí skutečnost, že v těchto případech soudy častěji shledávaly způsobení těžké újmy na zdraví oběti (18,3 % oproti 15 %)**, což je kategorie, do které posttraumatická stresová porucha spadá. **V případech, kdy se obětí stala neintoxikovaná osoba, se pachatel významně častěji k činu doznal a svého jednání v průběhu trestního řízení litoval.** U deliktů s obětí pod vlivem návykové látky tak častěji neučinil (nedoznal se k činu, ani jej nelitoval), příp. častěji popíral násilné jednání vůči oběti a tvrdil, že s ním sexuální kontakt měla dobrovolně.

III.7.5. Činnost oběti před napadením

Další z viktimologických proměnných, kterou jsme zařadili do našich sledovaných okolností, a která dokresluje povahu spáchaných deliktů, byl typ činnosti, resp. chování oběti bezprostředně před spácháním deliktu. Přehled aktivit, spolu s četnostmi výskytu, je uveden v další tabulce (Tabulka 74). U téhož deliktu mohlo v některých případech chování oběti bezprostředně před napadením naplňovat více variant, a proto je součet četností jednotlivých variant vyšší než celkový počet deliktů.

Tabulka 74: Chování oběti před napadením

Chování, činnosti oběti	Výskyt/četnosti (delikty)	Výskyt/četnosti (pachatelé)
Bavila se v baru/vracela se z večírku	140	119
Spala	64	57
Stopovala	5	3
Na procházce/sama venku/v přírodě	57	51
Cesta spojená s rutinní aktivitou	106	84
Pracovala jako prostitutka	10	10
Byla doma	200	159
Byla na návštěvě (u přátel/příbuzných.)	73	61
Byla v práci	26	25
Nezjištěno	32	18

Jak je z tabulky patrné, nejčastěji oběť před napadením pobývala u sebe doma (200 deliktů, tj. 25,13 % výzkumného souboru). Časté byly též situace, kdy se oběť před útokem bavila v baru, restauraci, na večírku, příp. se z podobného prostředí vracela domů (140 deliktů, 17,59 %). Další poměrně početnou skupinu tvořily venkovní aktivity oběti, jako jsou cesta do / z práce, školy, nebo spojená s jinou rutinní činností (106 deliktů, tj. 13,3 %), nebo procházka po venkovním prostranství či v přírodě (57 deliktů, tj. 7,2 %). Poměrně často oběť před útokem spala (64 deliktů, 8,04 %), nebo byla na návštěvě u přátel či příbuzných (73 deliktů, 9,17 %). Pouze v 5 případech oběť před napadením stopovala a v 10

případech byla napadena prostitutka při výkonu své profese. „Jiné“ aktivity zahrnovaly širokou škálu různých typů chování, zpravidla realizovaných jako doplněk některé z jiných nabízených variant. U 32 deliktů se nepodařilo činnost oběti bezprostředně před napadením zjistit.

III.7.6. Následky násilných sexuálních deliktů

Závažnost následků analyzovaných násilných sexuálních deliktů jsme se pokusili sledovat v několika proměnných. Jedna z nich nazvaná „**Typ následku**“ sledovala jednotlivé konkrétní podoby či formy možných následků sexuálního násilí, jako jsou fyzická poranění od pohmožděnin či odřenin až po smrt oběti, psychické obtíže ve formě posttraumatické stresové poruchy (PTSD), ale také např. těhotenství oběti v důsledku oplodnění pachatelem při deliktu, Tabulka 75. Jeden delikt mohl mít více sledovaných typů následků, proto součet četností jednotlivých variant převyšuje celkový počet deliktů. Více jak třetina násilných sexuálních deliktů (288 případů, tj. 36 % z celkového počtu případů) skončila podle dostupných analyzovaných materiálů bez jakéhokoli ze sledovaných následků¹¹⁵, Tabulka 75. Častá byla lehčí fyzická poranění typu drobných povrchových zranění, pohmožděnin nebo odřeniny. Následky ve formě poranění po škracení, zlomenin či řezných a bodných ran se vyskytovaly v několika desítkách případů. V sedmi případech došlo v důsledku sexuálního útoku k těhotenství oběti a v 18 případech by se za následek dala považovat její smrt.

Tabulka 75: Typ následků – delikty

	Výskyt/četnosti
Bez následků	288
Drobná povrchová zranění	199
Odřeniny	151
Pohmožděnin	210
Zranění, následky po škracení/rdoušení	48
Zlomeniny	27
Řezné/bodné rány	20
Smrt	18
PTSD	146
Těhotenství	7
Nezjištěno	66

Jak bylo zmíněno, kromě nejrůznějších somatických zranění, ke kterým při násilných deliktech dochází, jsme sledovali také psychické následky či obtíže specifikované diagnostickou kategorií posttraumatické stresové poruchy (PTSD); zdrojem dat byl znalecký posudek na stav oběti, pokud byl v dané věci vypracován, případně rozsudek v dané věci. V našem výzkumném souboru byl následek ve formě PTSD zjištěn u téměř pětiny analyzovaných deliktů (146 deliktů, tj. 18 %), Tabulka 75.

¹¹⁵ Což samozřejmě neznamená, že by tyto činy neměly pro oběť negativní následky, pouze je nebylo možno zařadit do žádné ze sledovaných (z dostupných pramenů objektivně zjistitelných) kategorií následků.

Další proměnná, označená jako „**Celkový rozsah zranění**“, sledovala míru závažnosti fyzického zranění na pomyslné škále od „žádného zranění“ až po „extrémní zranění, přesahující míru nutnou k usmrcení oběti“. Uvedené hodnoty naznačují, že dvě třetiny násilných sexuálních deliktů (541 případů, 67,96 %) nevedly ke zranění, jež by si vyžádala lékařské ošetření, Tabulka 76. Ambulantní ošetření oběti bylo v důsledku deliktu provedeno v necelé pětině případů (158, tj. 19,84 %). Závažná zranění vyžadující hospitalizaci utrpěla oběť ve 39 případech (4,90 % deliktů) a při 28 deliktech (3,52 % deliktů) způsobil pachatel oběti zranění způsobilé přivodit její smrt – z toho ve 13 případech se jednalo o extrémní zranění, přesahující míru nutnou k usmrcení oběti (tzv. overkill). Rozsah zranění se dostatečně nepodařilo zjistit u 30 deliktů.

Tabulka 76: Celkový rozsah zranění – delikty

	Delikty	Delikty (%)
Žádná zranění	313	39,32
Nevýznamný rozsah zranění/nevyžádalo si lékařské ošetření	228	28,64
Omezující zranění/vyžádalo si ambulantní lékařské ošetření	158	19,85
Vážný/závažný rozsah zranění – vyžádalo si lékařské ošetření (hospitalizace)	39	4,90
Zranění způsobilé přivodit smrt	15	1,88
Extrémní zranění – přesahující míru nutnou k usmrcení oběti	13	1,63
Nezjištěno	30	3,77
Celkem	796	100,00

III.7.6.1. Porovnání podskupin deliktů podle rozsahu zranění oběti

Soubor násilných sexuálních deliktů jsme dále rozdělili na tři skupiny, podle fyzických následků, resp. podle rozsahu zranění, ke kterým došlo u obětí deliktů (viz též výše „Celkový rozsah zranění“, Tabulka 76). V první skupině jsou delikty, u kterých nebyla identifikována zranění (žádná zranění, $n = 313$), do druhé skupiny byly zařazeny delikty, u kterých byl zjištěn tzv. nevýznamný rozsah zranění, tím je myšleno, že si zranění nevyžádalo lékařské ošetření ($n = 228$). Do poslední skupiny byly zařazeny delikty se závažnějšími následky, tedy zraněními, která si vyžádala lékařské ošetření, hospitalizaci, nebo zraněními způsobilými přivodit smrt oběti ($n = 225$), Tabulka 77.

Na násilných sexuálních deliktech „bez zranění“ oběti se statisticky významně častěji podíleli vysokoškolsky vzdělání pachatelé (7,6 % oproti 3,5 % z celého souboru deliktů); pozn.: velmi nízké zastoupení pachatelů s vysokoškolským vzděláním. Závažnější zranění si oběti významně častěji odnášely od pachatelů, kteří v dětství pobývali v nějaké instituci (např. dětský domov, diagnostický ústav apod.) (44,3 % oproti 34,6 %) a kterým se dostalo rodinné i ústavní péče (27,3 % oproti 21,1 %)*.

Tabulka 77: Vybrané charakteristiky deliktů podle rozsahu zranění oběti (údaje v %)

		žádná zranění	nevýznamná zranění	závažná zranění	Celkem	
Pohlaví pachatele (n = 766)	Muž	98,40	100,00	99,56	99,22	
	Žena	1,60*	0,00	0,44	0,78	
Kriminální historie/ předchozí odsouzení pachatele (n = 766)	Prvopachatel	29,71	29,82	28,44	29,37	
	Již dříve odsouzený	70,29	70,18	71,56	70,63	
Počet pachatelů (n = 766)	jeden	Ano	88,82	96,05*	94,22	92,56
		Ne	11,18***	3,95	5,78	7,44
	dvojice	Ano	4,79	3,07	3,11	3,79
		Ne	95,21	96,93	96,89	96,21
	tři a více	Ano	6,39***	0,88	2,67	3,66
		Ne	93,61	99,12**	97,33	96,34
Diagnóza porucha osobnosti u pachatele (n = 632)	Ano	39,60	43,68	57,81***	46,36	
	Ne	60,40**	56,32	42,19	53,64	
Pachatel v době činu pod vlivem NL (n = 724)	Ano	42,16	60,18*	63,43***	54,01	
	Ne	57,84***	39,82	36,57	45,99	
Útok na majetek oběti (n = 766)	Ano	8,63	14,04	23,11***	14,49	
	Ne	91,37***	85,96	76,89	85,51	
Způsob získání kontroly nad obětí (n = 760)	Přítomnost pachatele	11,61***	3,54	2,68	6,58	
	Verbální vyhrožování	11,94***	2,21	4,02	6,71	
	Zbraň	5,81	3,98	2,68	4,34	
	Fyz. násilí	44,84	57,96**	50,00	50,26	
	Jiné	8,06***	1,77	1,79	4,34	
	Fyz. násilí a verb. vyhrožování	9,68	19,47	20,98*	15,92	
	Fyz. násilí a zbraň	8,06	11,06	17,86***	11,84	
Odpor oběti (n = 760)	žádný	Ano	23,15***	9,21	9,50	15,00
		Ne	76,85	90,79**	90,50**	85,00
	pasivní	Ano	11,90***	2,19	5,43	7,11
		Ne	88,10	97,81***	94,57	92,89
	aktivní	Ano	68,17	90,79***	85,52*	80,00
		Ne	31,83***	9,21	14,48	20,00
Pachatel oběti podal NL (n = 549)	Ano	8,97**	5,42	1,34	5,83	
	Ne	91,03	94,58	98,66**	94,17	
Forma znásilnění – soulož (n = 766)	Ano	49,84	65,79*	67,11**	59,66	
	Ne	50,16***	34,21	32,89	40,34	
Věk oběti v době činu (n = 760)	Do 18 let	49,35***	38,94	27,68	39,87	
	18 let a více	50,65	61,06	72,32***	60,13	

*** = p<0,001,** = p<0,01,* = p<0,05

Deliktů, při kterých byla **oběti způsobena závažná zranění**, se častěji dopouštěly **osoby s diagnózou poruchy osobnosti**. Mezi pachatelé, kteří svým obětem **nezpůsobili žádná zranění**, byli jedinci s touto diagnózou zastoupeni naopak méně často a významně **častěji u nich byla konstatována pouze mírně nevyrovnaná či disharmonická osobnost** (31,6 % oproti 22,9 %). V případech znásilnění bez fyzického poranění oběti byla jako základní psychopatologie pachatele častěji určena sexualita, resp. sexuální deviace (20,1 % oproti 15,8 %)**. Závažnější zranění obětem častěji působili jedinci, u kterých byla základní psychopatologií kombinace osobnosti a sexuality (18,2 % oproti 14,0 %)*. V případech se závažnějšími následky pro oběť také častěji figurovali pachatelé, jejichž vztah k návykovým látkám byl znalci hodnocen jako abúzus či nadužívání (41,0 % oproti 35,1 %)*, zatímco bez fyzického poranění častěji zanechávali své oběti jedinci znalci označení jako běžní konzumenti návykových látek (především alkoholu) (56,3 % oproti 49,9 %)*.

Násilné sexuální delikty, po kterých oběť častěji zůstávala bez zranění, realizovali častěji pachatelé, kteří nebyli v době spáchání pod vlivem návykové látky. V opačné situaci, kdy byl pachatel pod vlivem alkoholu či jiné látky, si oběti častěji odnášely nejen zranění nevýznamného rozsahu, ale i zranění závažná. V případech, kdy oběti nebyly zraněny, častěji nedošlo ani k jejich okradení či oloupení pachatelem a pachatel při činu méně často použil zbraň (17,8 % oproti 22,3 %)*. Naproti tomu oběti, které si odnášely závažnější zranění, byly pachatelem častěji i okradeny či oloupeny a pachatel při činu častěji zbraň užil (28,0 %)*. Uplatnění násilí při činu (dle trestně-právní kvalifikace) přirozeně velmi silně souviselo se závažností oběti způsobených zranění. Delikty, jejichž následkem bylo zranění, ať už méně významné či závažnější, byly častěji spáchány násilím (89 %, resp. 88,9 % oproti 81,7 %). Bez zranění oběti zůstávaly častěji útoky skupinové (tří a více pachatelů). Jedinci, kteří útočili sami, obětem častěji způsobili zranění nevýznamného rozsahu.

Delikty, jejichž obětí byly osoby mladší 18 let, stejně jako děti mladší 15 let (35,0 % oproti 29,3 %)* proběhly častěji bez fyzického poranění, zatímco u deliktů s dospělou obětí (18 let a více) byla významně častěji způsobena obětem závažná zranění. To potvrzují i další zjištěné významnosti – delikty, jejichž obětí byly osoby na útěku z dětského domova, výchovného ústavu, psychiatrické léčebny apod. (mezi nimiž jsou převážně děti a mládež) proběhly významně častěji bez fyzických následků (4,7 % oproti 2,2 %). Také oběti-muži častěji neutrhli žádná zranění (15,7 % oproti 9,9 %), zatímco oběti-ženy se po činu častěji potýkaly se zraněními závažnějšího rozsahu (95,1 % oproti 90,1 %)**. **Závažná zranění obětí násilných sexuálních deliktů se vyskytovala častěji v případech, kdy byl pachatel oběti zcela neznámý** (47,8 % oproti 37,2 %). **Bez zranění byly oběti častěji tehdy, když se jednalo o pachatele jim známého** (29,3 % oproti 24,6 %)*. Při analýze konkrétních typů vztahů mezi pachatelem a obětí se pak ukázalo, že v případech znásilnění partnery či ex-partnery byla obětem významně častěji způsobena zranění nevýznamného rozsahu (12,0 % oproti 7,9 %)**.

V případech se závažnými zraněními na straně oběti pachatel významně častěji s obětí kontakt vůbec nenavázal (25,1 % oproti 19,3 %)** Bez fyzických následků ze znásilnění významně častěji vyvázly oběti, které pachatel ovlivnil alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Obětem s tělesným postižením či poraněním byla při útoku častěji způsobena závažná zranění (4,7 % oproti 2,0 %)**.

Tzv. preventivní opatření proti dopadení byla pachateli při násilných sexuálních deliktech uplatňována častěji v případech, kdy nedošlo ke zranění oběti (45,9 % oproti 39,9 %)**. V případech, kdy nedošlo k poranění oběti, stačila pachateli významně častěji jako prostředek k získání kontroly nad obětí jeho přítomnost (oběť se ho bála, apod.), příp. verbální vyhrožování. Při deliktech, kdy oběti utrhly spíše nevýznamná zranění, pachatel za účelem získání kontroly nad nimi častěji užíval fyzické násilí. Není překvapením, že závažná zranění byla způsobena obětím násilných sexuálních deliktů významně častěji tehdy, když se pachatelé o získání kontroly nad obětí snažili prostřednictvím fyzického násilí společně s verbálním vyhrožováním, příp. s pohrůzkou zbraní. Vyšší intenzita zranění tedy logicky odpovídá násilnějšímu způsobu získání kontroly nad obětí. Další úzce související proměnnou je obrana oběti. V případech bez fyzického poranění se oběti pachatelů častěji nebránily, příp. uplatňovaly pasivní formu odporu v podobě nevyhovění jeho pokynům apod. Nevýznamné či závažné následky byly častěji způsobeny obětím, které se pachatelům aktivně bránily. V případech, kdy došlo k nevýznamným zraněním oběti, pachatel častěji reagoval na odpor oběti tím, že pokračoval v útoku se stejnou intenzitou násilí (61,4 % oproti 51,8 %). Naproti tomu při deliktech ústících v závažná zranění oběti pachatel v reakci na odpor oběti častěji zvýšil intenzitu násilného jednání (42,6 % oproti 24,6 %). Při útocích, kdy oběť nebyla poraněna, byla míra regulace agrese na straně pachatele hodnocena významně častěji jako vysoká (19,0 % oproti 12,6 %), častěji se tedy jednalo o tzv. instrumentální agresi (87,3 % oproti 83,1 %)*. V případech, kdy byly oběti zasaženy nevýznamnými zraněními, byla míra regulace agrese na straně pachatele naopak častěji hodnocena jako velmi nízká (27,0 % oproti 18,4 %) a typ agrese uplatňovaný pachatelem jako tzv. reaktivně-hostilní (22,9 % oproti 16,9 %)**.

III.8. Empirická část – uvěznění pachatelů znásilnění (výzkumný podsoubor)

Cílem tohoto empirického šetření bylo popsat osobnostní charakteristiky a kriminální styly myšlení u podsouboru pachatelů závažných násilných sexuálních deliktů (aktuálně pobývajících ve výkonu trestu odnětí svobody), s využitím dvou psychodiagnostických technik. Základní metodou sběru dat v této fázi výzkumného úkolu tedy byl Inventář kriminálních stylů myšlení PICTS-cz (Blatníková, Faridová, Vranka a Zeman, 2015) a osobnostní dotazník MMPI-2 (Netík, 2002); více dále v textu str. 153. Vzhledem k zaměření předkládané monografie v této kapitole přinášíme pouze stručný přehled výsledků, text byl zjednodušen a zkrácen. Podrobnější výstupy včetně metodologie a informací k provedeným statistickým výpočtům budou publikovány samostatně.

Jak bylo uvedeno v úvodní části této monografie, výzkumný podsoubor 133 pachatelů znásilnění byl sestaven z **odsouzených pachatelů znásilnění či sexuálního nátlaku k nepodmíněnému trestu odnětí svobody**, aktuálně **pobývajících ve vězení**. Výzkumný podsoubor tak zahrnoval: 1) odsouzené vězněné pachatele, kteří aktuálně vykonávali nepodmíněný trest odnětí svobody za znásilnění či sexuální nátlak a 2) odsouzené vězněné pachatele, kteří v předmetné době vykonávali nepodmíněný trest uložený za jinou trestnou činnost, ale po jeho skončení okamžitě nastoupí výkon trestu za znásilnění či sexuální nátlak, který již mají uložen.

Výběr osob do tohoto podsouboru byl realizován ve spolupráci s psychology, působícími v jednotlivých věznicích¹¹⁶, na základě motivace potenciálních účastníků ke spolupráci (podmínkou bylo poskytnutí informovaného souhlasu respondentů s účastí na výzkumu). Stejně tak administrace psychodiagnostických technik byla realizována podle zadaných instrukcí vězeňskými psychology.

III.8.1. Vybrané charakteristiky výzkumného podsouboru

Výzkumný podsoubor tvořili pouze **muži**, jejichž **průměrný věk** – v době administrace testových metod – dosahoval 38,9 let (medián = 39; směrodatná odchylka = 10,3). Téměř polovinu našeho podsouboru tvořili **svobodní** pachatelé (47,5 %) a další přibližně čtvrtinu rozvedení (26,3 %), osoby v družském poměru, resp. v trvalejším partnerském vztahu, byly zastoupeny 17,2 % a nejméně početnou kategorií tvořili ženatí respondenti (9,1 %). Také v proměnných týkajících se **vzdělání** nevybočují zjištěné charakteristiky informacím identifikovaným u výzkumného souboru. Nejčastěji byli vyučeni (38,9 %), příp. učňovský obor nedokončili (22,1 %), základní vzdělání (12,6 %), zvláštní škola (11,6 %) a nedokončené základní vzdělání (3,2 %), středoškolské vzdělání s maturitou (7,4 % osob), středoškolské vzdělání bez maturity (1,1 %) a nedokončené středoškolské vzdělání (3,2 %)¹¹⁷. Průměrný počet předchozích odsouzení za jakýkoliv trestný čin (tj. počet dosavadních záznamů v opisu rejstříku trestů) nabýval hodnoty 5,3 (medián = 5; směrodatná odchylka = 4,79). V našem podsouboru tak byli prvopachatelé, tzn. dosud netrestané osoby, které byly nyní za aktuálně analyzovaný násilný sexuální delikt odsouzeny k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, i multirecidivisté (min = 0, max = 24). Průměrný počet předchozích výkonů trestu odnětí svobody (pobytů ve vězení) byl 2,6 (medián = 1, maximum = 14). **Necelá polovina našeho podsouboru byla již dříve odsouzena za sexuální motivovaný trestný čin** (47,1 %) a **u přibližně dvou pětín podsouboru byla znalci vyslovena diagnóza sexuální deviace** (41,6 %). **Porucha osobnosti byla diagnostikována u více než poloviny souboru** (54,7 %). Průměrný věk oběti byl 23,8 let (medián = 19, v rozsahu od 6 do 80 let) a jednalo se převážně o osoby ženského pohlaví (86,9 %). Nejčastěji byl pachatel oběti zcela neznámý (40,4 %), příp. se s ní seznámil relativně krátce před samotným útokem (13,1 %), ve čtvrtině případů se jednalo o známého oběti (25,3 %) a pětina pachatelů byla s obětí v blízkém nebo velmi blízkém vztahu, např. příbuzenském nebo partnerském (20,2 %). Bez mála polovina pachatelů byla v době znásilnění intoxikována alkoholem a/nebo jinou omamnou či psychotropní látkou (47,3 %). Delikty spáchané pachatelí z našeho podsouboru probíhaly beze zbraně či přítomnosti jiného předmětu (71,6 %) a ani při nich nedocházelo k okradení či oloupení oběti (73,1 %).

III.8.2. Metody sběru dat

Minnesotský osobnostní inventář (MMPI-2)

Ke zmapování osobnostních charakteristik vězněných pachatelů násilné sexuální kriminality (našeho výzkumného podsouboru) byl použit Minnesotský osobnostní dotazník (MMPI-2), který patří k často používaným psychodiagnostickým technikám (více např.

116 Do sběru dat se aktivně zapojili specialisté (psychologové) věznic České Budějovice, Jílice, Kuřim, Ostrov nad Ohří, Plzeň, Rýnovice, Valdice a Vinařice.

117 Údaj o vzdělání dostupný u N = 95.

Blatníková, 2011, str. 88–96). Jde o širokospektrý test sloužící ke zjišťování důležitých vlastností osobnosti a psychických poruch. Test je tvořen dotazníkem (inventářem) s 567 položkami, které sytí jednotlivé škály, jež popisují osobnost z hlediska psychopatologie nebo poruch regulace chování. Dotazník byl standardizován na českou populaci (Netík, 2002). Pro interpretaci poskytuje technika objektivní skóry (naměřené číselné hodnoty), které jsou udávány v T-skórech (s průměrnou hodnotou 50 a standardní odchylkou 10). Vyhodnocení a interpretaci získaných dat provedli členové autorského týmu (psychologové) na základě znalosti teoretických základů a empirických výsledků, na nichž je metoda založena. Statistické výpočty zpracoval Ing. Mgr. Marek Vranka (FF UK, katedra psychologie). Do následných analýz vstupoval soubor 118 osob (došlo k vyřazení 15 respondentů s nevalidními protokoly v dotazníku MMPI-2, viz dále v textu).

Inventář kriminálních stylů myšlení (PICTS-cz)

Inventář kriminálních stylů myšlení (PICTS-cz) je českou adaptací amerického nástroje Psychological inventory of criminal thinking styles (PICTS, 4. verze; Walters, 2006). Jde o 80 položkový sebesposuzovací inventář vyvinutý pro **měření kriminální kognice** ve formě postojů, přesvědčení a myšlenkových stylů, o nichž se předpokládá, že podporují a udržují kriminální životní styl (Walters, 2006). Test byl standardizován na české dospělé vězeňské populaci¹¹⁸ se zachováním všech škál, které shrnuje Tabulka 78 (podrobněji k jednotlivým škálám viz Faridová, Blatníková, Vranka a Zeman, 2016; Faridová, 2014). Sebesposuzovací inventář PICTS-cz respondent vyplňuje samostatně, bez časového limitu (zpravidla by ale měl být schopen ho dokončit za 15 – 30 minut), pod supervizí administrátora (metoda je primárně určena psychologům). Ke každému z 80 výroků respondent vyjadřuje souhlas/nesouhlas na čtyřbodové škále (*rozhodně souhlasím, souhlasím, nejsem si jistá/y (ani souhlasím/ani nesouhlasím) a nesouhlasím*). Pro účely interpretace se hrubé skóry (HS) ve škálách PICTS-cz převádějí na skóry standardní, konkrétně na T-skóry (po vzoru původní verze) a steny.

118 Základní normativní soubor tvořilo 586 odsouzených mužů ve výkonu trestu odnětí svobody v ČR (ve věku od 19 do 66 let), odsouzených za různorodou trestnou činnost. Česká verze vykazuje uspokojivé hodnoty základních psychometrických parametrů, srovnatelné s výsledky studií realizovaných na standardizačním souboru autora metody. Testy reliability a orientační důkazy validity inventáře naznačují možnosti jeho využití jako účelné pomůcky v diagnostické praxi vězeňských psychologů a soudních znalců-psychologů (podrobně viz Faridová, Blatníková, Vranka & Zeman, 2015; Blatníková, Faridová, Vranka & Zeman, 2016).

Tabulka 78: Přehled škál inventáře PICTS-cz

Typ škál	Název škály		Stručný popis
STYLY MYŠLENÍ	Zdůvodnění	Mo	zmírňování pocitů viny, ospravedlňování, negování či snižování odpovědnosti za své činy a její externalizace, racionalizace
	Odříznutí	Co	eliminace „emocí“ běžně odrazujících od páčání trestné činnosti pomocí vnějších či vnitřních mechanismů (př. alkohol, fráze)
	Oprávnění	En	pocity vlastnictví, jedinečnosti, záměna tužeb a přání za potřeby, nárokování
	Orientace na moc	Po	touha po moci, ovládnání a kontrole okolí, zjednodušené vidění světa (síla vs. slabost)
	Sentimentalita	Sn	pozitivní sebe prezentace, kompenzace negativních následků zločinu konáním dobrých skutků, společensky ceněných aktivit
	Superoptimismus	So	nerealistické postoje k sobě a ke svým schopnostem, pocit vlastní nezranitelnosti, extrémní sebejistota
	Kognitivní indolence	Ci	impulzivita, nekritické uvažování a hodnocení svých plánů, myšlení v krátkodobém horizontu
	Diskontinuita	Ds	nestálost, nevytrvalost, selhávání v realizaci stanovených cílů, v dodržování povinností, výrazná externí orientace
FAKTOROVÉ	Vyhýbání se problémům	PRB	impulzivní, nezodpovědný přístup k životu, tendence utíkat od problémů zapojením do TČ nebo užíváním drog
	Interpersonální hostilita	HOS	extrémní hostilita, nepřátelský postoj k okolí, vedoucí až ke zmatení nebo vzbuzování dojmu zmatenosti
	Sebeprosazování/ Sebeklam	AST	tendence prosazovat svou vůli ve snaze dosáhnout vlastních cílů, bez ohledu na druhé a realističnost dosažení těchto cílů, pohotové racionalizace a ospravedlňování TČ s cílem vyhnout se pocitům viny
	Popření újmy	DNH	racionalizace a minimalizace dopadu kriminálního chování jedince na ostatní, újmy způsobené druhým
OBSAHOVÉ	Současné kriminální myšlení	CUR	aktuální identifikace s kriminálním systémem přesvědčení, indikátor změny a měřítko její dosažitelnosti, šance na změnu
	Minulé kriminální myšlení	HIS	dřívější identifikace s kriminálním systémem přesvědčení (± aktuální výskyt kriminálních postojů)
KOMBINOVANÉ	Proaktivní kriminální myšlení	P	spojeno s řízeným, plánovitým a „chladnokrevným“ jednáním, zaměřením na pozitivní výsledky plynoucí z TČ (peníze, moc, postavení), vypočítavostí
	Reaktivní kriminální myšlení	R	spojeno s impulzivním, „horkokrevným“, reaktivním, neřízeným, neplánovaným jednáním, nezdrženlivostí, nerozvážností, ukvapeností, podezřívavostí

SPECIÁLNÍ	Strach ze změny	FOC	obavy ze změny a míra, do níž stojí v cestě efektivní intervenci, i celkový nedostatek porozumění svým emocím, nedostatek ochoty či připravenosti ke změně
revidované VALIDIZAČNÍ	Zmatení a simulace	Cf-r	detekce „falešně špatných“ odpovědí, zveličování příznaků kriminálního myšlení falešným zhoršováním odpovědí, problémy s porozuměním položkám, nahodilé odpovídání
	Defenzivita a disimulace	Df-r	detekce „falešně dobrých“ odpovědí, obranné tendence, defenzivita či obezřetnost při odpovídání, přílišná snaha udělat příznivý dojem
	Otazníková škála	?	míra spolupráce (součet nezodpovězených položek)
	Souhrnný skór kriminálního myšlení	GCT	Σ HS v položkách sytících škály stylů myšlení

(zpracováno podle: Walters (2006))

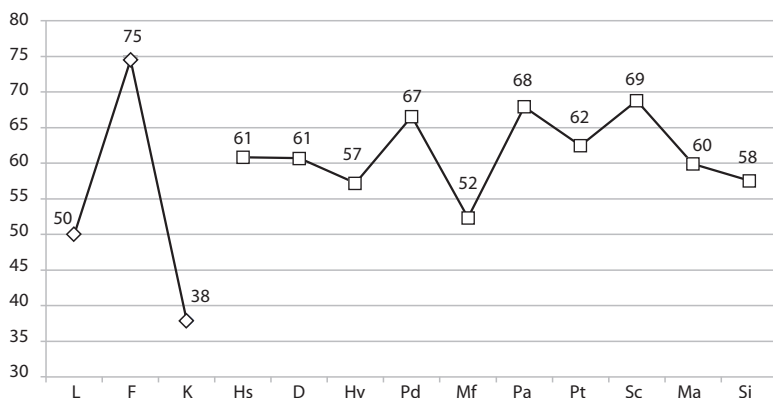
III.8.3. Výstupy administrace psychodiagnostických technik

III.8.3.1 Osobnostní charakteristiky (MMPI-2) vězňených pachatelů znásilnění

Nejen v zahraničí se setkáváme se studii snažícími se identifikovat typický osobnostní profil pachatelů sexuálně motivované trestné činnosti. K detekci těchto specifických psychopatologických charakteristik využívají výzkumníci asi nejčastěji právě Minnesotský osobnostní inventář (MMPI, MMPI-2), v zahraničí pak také např. Millonův klinický více-osý dotazník (MCMI, MCMI-II, MCMI-III) nebo osobnostní dotazník PAI (Personality Assessment Inventory).

Průměrný profil ve třech validizačních a klinických škálách MMPI-2, dosažený pachatelé znásilnění v našem výzkumném podsouboru, je znázorněn v Graf 24.

Graf 24: Průměrné hodnoty (T-skór) v základních škálách MMPI-2 vězňených pachatelů znásilnění

Dosažené průměrné hodnoty a konfigurace **tří validizačních škál**: L (50), F (75) a K (38) (Graf 24, vlevo), které slouží mj. jako ukazatel postoje k testu, naznačují tzv. agravaný profil (jedinec zveličuje obtíže, agravuje symptomatiku nebo simuluje psychopatologii), což potvrzují i nízké hodnoty na další škále testu (škála Mimořádně pozitivní sebe-prezentace). Srovnání s dalšími validizačními škálami textu (F_b, F_p) naznačuje, že zjištěný sklon k agravaci problémů není pravděpodobně způsoben skutečnými potížemi, ale spíše snahou získat pozornost, příp. péči okolí. Přestože je tento typ osob vhodný pro psychologickou intervenci, nemusí mít osobní zdroje nutné pro práci s problémy, resp. může jít o jedince, kteří se dožadují pomoci, ale nejsou připraveni se změnit (nízký skór na škále K). Lanyon a Lutz (1984 dle Netík, 2002, str. 14) uvádí, že tato konfigurace validizačních škál je typická pro pachatele závažné sexuální kriminality, kteří popírají svou trestnou činnost.

V **klinických škálách** jsou průměrné hodnoty u osob z výzkumného podsouboru **zvýšeny nad normu ve škále Schizofrenie (69), Paranoie (68) a Psychopatické odchylky (67)**, Graf 24.¹¹⁹

Osoby se zvýšeným skórem ve škále **Schizofrenie (Sc)** jsou popisovány jako **chladné, apatické a odcizené** a zvýšené hodnoty na této škále bývají také u **jedinců s poruchou osobnosti**, jelikož měří i emoční a sociální staženost či odcizení. Tito jedinci se mohou cítit izolovaní, osamocení, zakoušet **pocit ztráty kontroly emocí**, svých impulzů, prožívat je jako cizí (subškála Sc5; 68 Nedostatek ego kontroly). Nejvyššího průměrného skóru dosáhli tito odsouzení v subškále Sociálního odcizení (Sc1; 74), což může naznačovat nedostatek sounáležitosti s jinými lidmi, stažení ze smysluplných vztahů s druhými lidmi a **mohou mít pocit, že je s nimi špatně zacházeno, že jsou nepochopeni**; v extrémních případech mohou být přesvědčeni, že se je druzí snaží fyzicky poškodit.

Vyšší hodnoty na další klinické škále dotazníku, označené jako **Paranoia (Pa; 68)**, Graf 24, jsou charakteristické pro osoby **podezřivé, ostražité, nadměrně interpersonálně senzitivní a vztahovačné**. Tyto vlastnosti u nich vedou k **hostilitě, hádavosti**, sklonu misinterpretovat slova a chování druhých a **obviňovat** je. Svou hostilitu zpravidla manifestují navenek a racionalizují ji jako reakci na to, jak se k nim chovají druzí. Taková „osobní citlivost“ se objevuje u osob s poruchou osobnosti či u jedinců, kteří jsou opravdu sledováni, hrozí jim reálná rizika (např. vězni). Zvýšený skór byl detekován v subškále Persekuční myšlenky (Pa1; 73), která zachycuje pocity ovlivňování zvnějšku a promítání viny za své problémy, frustrace a selhání navenek. Svět je pro tyto jedince ohrožující, cítí se nepochopeni. Osoby se zvýšeným skórem v subškále Přecitlivělosti (Pa2; 65) se považují za jedinečné, odlišné od ostatních. Jsou nedůtklivé, trpí osamělostí a neporozuměním a mohou vyhledávat rizikové či vzrušující aktivity, aby se cítily lépe. Také vyšší skór v dalších škálách dotazníku (např. ve škále Hostility – Ho) podporuje zjištění o přítomnosti těchto charakteristik (cynické, podezřivé a nedůvěřivé osoby).

Zvýšení ve čtvrté klinické škále **Psychopatické odchylce (Pd; průměrný T skór 67)**, Graf 24) signalizuje zejména **konfliktnost, nezralost, nerespektování sociálních norem** a chápání požadavků společnosti jako omezení. Pro tyto jedince je typická **emocionální oploštělost**, chybějící hluboké citové reagování a jen **nízká schopnost empatie**, dále také

119 U jedince by se nejspíše jednalo o tzv. třívrcholový kódový typ 8-6-4.

impulzivita a s ní spojená **neschopnost odložit uspokojení svých přání či tužeb**. Nevyhýbají se riziku, nereagují na zpětnou vazbu od okolí na své chování („nepoučí se z trestu“) a s ostatními lidmi mohou **manipulovat** za účelem uspokojení vlastních potřeb. Popsané charakteristiky se nutně nemusejí manifestovat v chování, ale často tomu tak bývá. Walters (1985 dle Netík, 2002, str. 37) uvádí, že vězni s diagnózou antisociální poruchy osobnosti skórují ve škále Pd výše než vězni bez ní. Zvýšení v této klinické škále se typicky objevuje u trestaných osob, pozitivně koreluje rozvinutou kriminální kariérou a recidivou. Pokud se podíváme na počty pachatelů, kteří dosáhli v dané škále vysokých skóre (tzn. hodnota T-skóre 65 a více) – což znamená, že vykazují ve velké míře její charakteristiky – zjišťujeme, že v této klinické škále, naznačující přítomnost poruchy osobnosti (nejčastěji disociální), se jedná o 56,4 % osob našeho výzkumného podsouboru.

Ze subškál škály Pd pachatelé násilněni skórovali nejvýše v Sebeodcizení (Pd5; 71), což naznačuje osoby nedostatečně integrované, špatně psychicky přizpůsobené, které zpravidla mají i omezené zdroje k zacházení se svými problémy a špatnou prognózu terapie. Zvýšena byla také subškála Sociálního odcizení (Pd4; 67), což naznačuje pocit izolovanosti, ale i nespokojenosti v sociálních vztazích, chybějící pocit sounáležitosti a tendence svádět vinu za své problémy na okolí. Obtížné pro tyto jedince bývá podřídit své chování společenským normám a očekáváním, a mívají proto potíže se zákonem, zvýšené je u nich také riziko abúzu drog a sexuálních deliktů (RC4; 80). I další škály osobnostního dotazníku potvrzují přítomnost antisociálních rysů v osobnosti jedinců tohoto výzkumného podsouboru, např. vysoký skór na škále Antisociálního chování (ASP; 71) nebo na škále sledující konflikty v rodině (Pd1; 66), které souvisejí s přiznávaným antisociálním jednáním. Riziko zneužívání návykových látek bylo také detekováno v řadě dalších škál (např. AAS, 76; MAC-R, 67).

Odsouzení pachatelé násilných sexuálních deliktů se v osobnostním dotazníku prezentovali jako znechucení, obecně demoralizovaní, pesimističtí a se slabou sebeúctou (RC6; 69), mohou mít za to, že je s nimi špatně zacházeno či že si na ně někdo zasedl (RC6; 71). V oblasti kontroly chování či způsobu jednání s druhými lidmi projevují **netrpělivost, vznětlivost, podrážděnost** (ANG; 79). Škála Nadměrné kontroly hostility (O-H), která není významně zvýšena, naznačuje, že jedinci v tomto podsouboru budou svou hostilitu pravděpodobně projevovali navenek. Jsou **agresivní, egocentričtí, odmítají autority, obviňují druhé za své potíže**, manipulují s nimi, v anamnéze zjišťujeme problémové chování v dětství (ASP; 72). Jsou **nedůvěřiví**, očekávají, že druzí lžou, podvádějí a kradou, **vůči druhým projevují nároky, ale nároky druhých je popuzují** (CYN; 67). Přítomna je také osobnostní dispozice prožívat negativní emoce (NEGE; 66), resp. **zaměření na problematické aspekty přijímaných informací**. Lze tedy očekávat potíže při vytváření (blízkých a důvěrných) vztahů s druhými lidmi. Přítomna je tendence **přesouvat vinu za své problémy na okolí**, svá selhání a problémy přičítat vnějším okolnostem (Pa1; 73). **Nejsou ochotni akceptovat následky svého chování** (velmi nízký skór ve škále Sociální odpovědnosti (Re); 32), **budou spíše vyžadovat, aby druzí přebírali odpovědnost za jejich činy** (velmi nízký skór ve škále Dominance (Do); 34).

Kombinace škál, která se často vyskytuje u trestaných osob, představuje zvýšený skóre ve škálách Psychopatické odchylky (Pd), Hypomanie (Ma) a Zloby (ANG)¹²⁰ Z tohoto hlediska náš **podsubor pachatelů znásilnění**, vedle již zmíněného zvýšeného skóru v klinické škále Psychopatické odchylky (Pd, 67), dosahoval velmi vysokých průměrných hodnot ve škále Zloby (ANG, 79), zatímco klinická škála Hypomanie v našem podsuboru nebyla zvýšena nad populační normu (Ma, 60), Graf 24.

Srovnání s jinými studii

Pachatelé sexuálních deliktů představují velmi heterogenní skupinu pachatelů a podle řady odborníků (Levin a Stava, 1987; Shealyová a další, 1991; Davisová a Archer, 2010) výzkumné snahy o odlišení sexuálních delikventů od kriminální populace nepřinášejí zjištění, že by s touto skupinou pachatelů byl spjat nějaký specifický osobnostní profil. Přesto jsme se rozhodli využít data získaná inventářem MMPI-2 na výzkumném podsuboru uvězněných pachatelů znásilnění, a zjistit, zda naši respondenti vykazují obdobné charakteristiky jako pachatelé této trestné činnosti v zahraničí. Zatímco typický „MMPI profil“ pro pachatele trestné činnosti představuje především klinicky významné zvýšení ve škále Psychopatické odchylky (Pd) a Hypománie (Ma), průměrný profil sexuálních delikventů vykazuje častěji zvýšení ve zmíněné škále Psychopatické odchylky (Pd)¹²¹ a ve škále Schizofrenie (Sc) (Erickson a další, 1987; Hall, Graham a Shepherd, 1991; Hall, Maiuro, Vitaliano a Proctor, 1986; Levin a Stava, 1987; Rader, 1987). Také podle Shealyové a kol. (1991) a Davisové a Archera (2010) lze nalézt častější výskyt zvýšeného skóru ve škále Schizofrenie (Sc) u sexuálních delikventů ve srovnání s pachateli jiné trestné činnosti (Erickson a další, 1987). Při pohledu na Graf 24 zachycující profil našeho podsuboru, můžeme konstatovat, že **naše výsledky téměř zcela odpovídají zahraničním zjištěním**. Další námi detekované zvýšení ve škále Paranoie (Pa) se v zahraničních studiích také objevuje. Například Wilson (1994), obdobně jako Hall (1989) a Kalichman (1990), popisuje u svého podsuboru mužů odsouzených za znásilnění zvýšený skóre ve zcela totožných škálách, jako je tomu u nás – ve škále F, Pd, Pa a Sc – tedy včetně škály Paranoie (Pa). Kromě toho jde o očekávatelný výstup u souboru vězněných pachatelů, kdy pobyt ve výkonu trestu může být a často i bývá spojen s reálnými riziky pro daného jedince, což se může odrazit právě ve zvýšení skóru škály Pa.

V české odborné literatuře např. Švarc a Soukupová (2011) popisují trendy v osobnostních charakteristikách (dle MMPI-2) u patologických sexuálních agresorů, kteří se dopustili sexuálního deliktu a bylo jim soudem uloženo ústavní ochranné léčení sexuologické (N = 18). Autoři uvádí zvýšení ve stejných klinických škálách – ve škále Schizofrenie uvádí T skóre 68, v našem podsuboru byl v této škále průměrný T skóre 69), ve škále Paranoie

120 Zvýšený skóre ve škále Hypomanie jakoby poskytoval energii k aktivaci kvalit identifikovaných v jiných klinických škálách, v tomto případě ve škále Pd, aby se tyto mohly manifestovat v každodenním životě. Škála ANG „dodává“ odpovídající obsah – postihuje ztrátu sebekontroly ve vzteku, resp. nedostatečné zvládnání zlosti, tyto jedinci jsou hostilní, agresivní, mají nízkou frustrační toleranci, jsou citliví na kritiku.

121 Zvýšený skóre ve škále Psychopatické odchylky (Pd) může reflektovat spíše charakteristiky obecně kriminální či antisociální než vlastnosti specifické pro sexuální delikventy. Položky škály Pd se navíc významně obsahově překrývají s validizačními škálami F a K a většinou klinických škál. Tato skutečnost může podle Davisové a Archera (2010) pomoci alespoň částečně objasnit, proč jsou v populaci sexuálních delikventů často detekovány dvouvcholové kódové typy Pd-Sc, příp. i Pd-Ma společně se zvýšením ve validizačních škálách F nebo K.

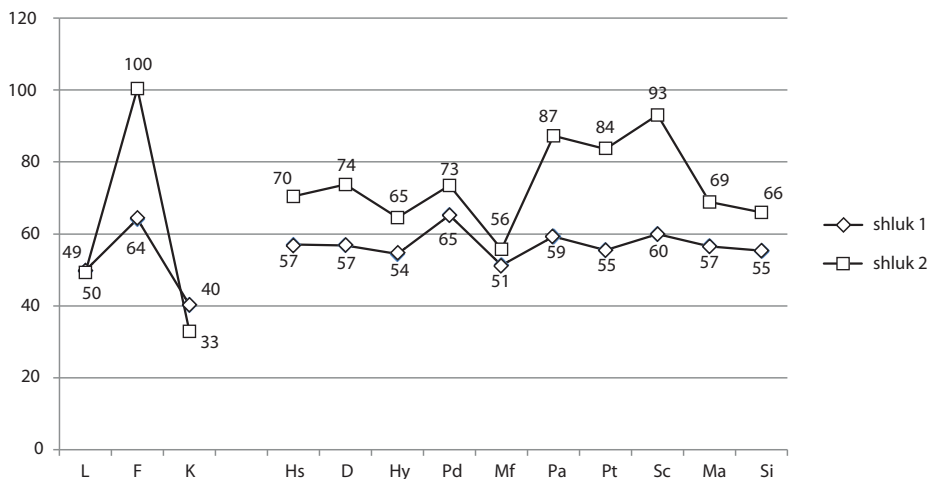
(T skór 67, v našem podsouboru byl T skór 68) a ve škále Psychopatické odchylky (T skór 67, průměrná hodnota stejná, jako v našem podsouboru), srov. Graf 24. Tento výsledek může být ovlivněn skutečností, že náš podsoubor není v relevantních charakteristikách respondentům citované studie tolik vzdálený. Na mysli máme vysoké zastoupení diagnózy patologické sexuální agresivity v našem podsouboru (29,0 %), příp. sexuálních deviací obecně – 41,6 %, a výskyt diagnózy poruchy osobnosti (54,7 %), o jejímž nápadném překryvu s patologickou sexuální agresivitou – zejména v případě disociální (popř. paranoidní či schizoidní) poruchy osobnosti – se autoři ve svém článku zmiňují.

III.8.3.1.1. Shluková analýza

Hierarchická shluková analýza (Wardova metoda s euklidovskými distancemi), do které vstupovaly tři základní validizační (L, F, K) a deset klinických škál MMPI-2, identifikovala ve výzkumném podsouboru vězněných pachatelů znásilnění dva shluky. Následně byly dva shluky identifikovány i pomocí k-means shlukové analýzy. Pro zvýšení spolehlivosti nalezeného řešení byly dále analyzovány pouze osoby zařazené oběma postupy do stejného shluku (viz Graf 25):

- 1) početnější skupinu (n = 79; shluk 1) s průměrnými skóry převážně v pásmu normy, s výjimkou pouze ve škále Psychopatické odchylky (Pd), a
- 2) méně početnou skupinu (n = 25; shluk 2) s abnormním průměrným skóre (T-skór ≥ 70) ve škálách F, Hs, D, Pd, Pa, Pt a Sc a zvýšeným skóre (T-skór ≥ 65) ve škálách Hy, Ma a Si.

Graf 25: Průměrné hodnoty (T-skór) v základních škálách MMPI-2 u dvou identifikovaných shluků

Námi identifikované shluky přibližně korespondují s kategoriemi pachatelů znásilnění, které popisuje Wilson (1994). První skupinu v jeho výzkumném souboru tvořili pachatelé aktuálně uvězněni pouze za trestný čin znásilnění, kteří shodně s naším prvním shlukem vykazovali zvýšení ve škálách F, Pd, Pa a Sc. Druhá skupina zahrnovala pachatele znásilnění aktuálně odsouzené i za další trestný čin¹²². Tito – v naprosté shodě s naším druhým shlukem – dosahovali vyššího skóru pouze ve škále Psychopatické odchylky (Pd).

Při bližším porovnání našich dvou identifikovaných podskupin se ale nepodařilo prokázat, že by příslušnost k jednomu nebo druhému shluku byla asociována s některou z řady sledovaných demografických či behaviorálních proměnných¹²³. Důvodem však může být i velmi malé zastoupení respondentů ve druhém shluku, díky kterému je obtížné dosáhnout signifikantního výsledku.

III.8.3.2. Kriminální styly myšlení (PICTS-cz) u vězňených pachatelů znásilnění – porovnání s odsouzenými za jinou trestnou činností

Při analýze charakteristik průměrného profilu uvězněných pachatelů znásilnění (N = 132) jsme tak přistoupili k jeho porovnání s profilem odsouzených pachatelů za jinou trestnou činností (N = 422). Analýza, srovnávající pomocí t-testů průměrné skóry ve všech škálách inventáře PICTS-cz dosažené komparovanými skupinami respondentů, ukázala, že **věznění pachatelé znásilnění se v žádné ze škál významně neliší od ostatních uvězněných pachatelů z normativního souboru sloužícího pro adaptaci této metody v ČR** (více viz Faridová, Blatníková, Vranka a Zeman, 2015). Přesto je nutné dbát na zvýšenou opatrnost při interpretaci výsledků, vnímat je jako spíše „mapující“ a neopomíjet sledovat vždy i velikosti zjištěných signifikantních rozdílů a korelací.

Při konkrétněji zaměřeném srovnání pachatelů znásilnění (N = 93) s pěti dalšími základními kategoriemi pachatelů trestných činů¹²⁴ se už několik diferencí ukázalo, přičemž **významné rozdíly byly detekovány pouze ve třech škálách PICTS-cz**: Minulé kriminální myšlení (HIS), Sebeprosazování/sebeklam (AST) a Proaktivní kriminální myšlení (P), navíc ve srovnání s jedinou skupinou vězňených pachatelů – odsouzenými za trestný čin krádeže.¹²⁵

Významně vyšší skór dosažený pachatelí krádeže v kombinované škále **Proaktivního kriminálního myšlení (P)**, popis škál viz Tabulka 78, představuje relativně snadno interpretovatelný výsledek. U krádeží (minimálně ve srovnání s vraždami, příp. právě se znásilněním) obecně předpokládáme vyšší míru instrumentality, plánovitější kriminální myšlení, očekávání pozitivních výsledků plynoucích ze zločinu apod. Toto zjištění odpovídá i výstupům zahraničních studií (Walters, 2007; Walters, Frederick, & Schlauch, 2007), které zjistily korelaci P škály s předchozími odsouzeními respondentů za instrumentální,

122 Informace o dalších aktuálně odsouzených trestných činech pachatelů jsme pro analýzy tohoto výzkumného podsouboru nevyuživali, protože takové jejich uplatnění nepovažujeme za relevantní. Provedeno bylo pouze porovnání identifikovaných shluků s ohledem na skutečnost, zda byla oběť v průběhu znásilnění pachatelem okradena či oloupena nebo nikoli. Shluky se v této proměnné významně nelišily, což ale mohlo být podmíněno i zmiňovanou malou velikostí druhého shluku.

123 Konkrétně šlo o: počet předchozích záznamů v opisu RT, počet předchozích pobytů ve VTOS, diagnózu sexuální deviace, diagnózu poruchy osobnosti, věk a vzdělání pachatele, vztah pachatele k oběti, věk a pohlaví oběti, intoxikace pachatele v době činu, použití zbraně a oloupení či okradení oběti v průběhu znásilnění.

124 Pro přesnější a detailnější výsledky byli v tomto případě z celého normativního souboru vybráni respondenti aktuálně odsouzení pouze za jeden trestný čin, resp. druh trestné činnosti (N = 317). Konkrétně šlo o pachatele vraždy (N = 42), loupeže (N = 85), krádeže (N = 57), jiné majetkové trestné činnosti, podvodů a hospodářské kriminality (N = 20) a odsouzené za trestné činy spočívající v porušování pořádku a uložených povinností (N = 20).

125 Vyšších průměrných skóru dosahovali pachatelé krádeže ve škále HIS – rozdíl o 5,30 bodů HS, ve škále AST – o 4,64, a ve škále P – o 14,75; pozn.: věznění pachatelé krádeže v dotazníku PICTS-cz skórovali nejvýše ze všech porovnávaných skupin.

proaktivní trestný čin, jako je loupež či krádež vloupáním. I u nás pachatelé krádeží svým skórem v P škále výrazně převyšovali nejen pachatele znásilnění, ale i odsouzené za vraždu (o 23,88 HS). Výše než tyto dvě skupiny pachatelů skórovali v předmětné škále i pachatelé loupeže (ve srovnání s pachateli znásilnění o 6,60 HS, s odsouzenými za vraždu o 15,74 HS) – zde už se ale nejednalo o statisticky významné rozdíly.

Překvapivý není ani rozdíl detekovaný ve škále **Sebeprosazování/sebeklamu (AST)**, která zachycuje druh kriminálního myšlení pojícího se opět spíše s plánovitou trestnou činností (sytí P škálu) motivovanou přesvědčením jedince, že je oprávněn jednat v zájmu svých přání a potřeb na úkor potřeb druhých, navíc bez ohledu na to, jak nerealistické tyto cíle mohou být. Jedinci se zvýšenou hodnotou v této škále také pohotově racionalizují a ospravedlňují své kriminální jednání.

Složitější interpretace je pak u difference v obsahové škále **Minulého kriminálního myšlení (HIS)**. Tento rozdíl nás přivádí nejen k úvaze nad souvislostí s plánovitým kriminálním myšlením a jednáním (škála HIS je autorem označovaná jako korelát proaktivní kriminality), ale i s kriminální historií či kariérou těchto pachatelů. Škála Minulého kriminálního myšlení nás už svým názvem upozorňuje na svou významnou souvislost s kriminální minulostí jedince, která byla empiricky prokázána i na českém souboru¹²⁶. Možný vliv této anamnestické proměnné na zjištěný rozdíl ve škále HIS je naznačen jednoznačně nižšími průměrnými počty předchozích odsouzení i uvěznění u pachatelů znásilnění (odsouzení: 4,67; uvěznění: 2,19) a pachatelů krádeže (8,27; 3,03).

Provedené analýzy, vzájemně porovnávací pachatele různé trestné činnosti, naznačují, že **pachatelé deliktů s majetkovým motivem (krádež, loupež) skórují v námi použitém nástroji, mapujícím kriminální myšlení, zpravidla významně výše než pachatelé násilných trestných činů (znásilnění, vražda)**. Data získaná na českých odsouzených tedy poukazují na to, že kriminální historie pachatelů má významnější vztah k naměřené intenzitě kriminálních postojů než druh a závažnost jejich trestné činnosti.

III.8.4. Srovnání vybraných podskupin výzkumného podsouboru

Součástí realizovaných analýz byla také komparace hodnot dosažených v jednotlivých škálách použitých psychodiagnostických technik (MMPI-2 a PICTS-cz) mezi skupinami rozdělenými na základě vybrané relevantní proměnné. Srovnávání byli:

- 1) parafilní (N = 38) a neparafilní pachatelé znásilnění (N = 55),
- 2) pachatelé s diagnostikovanou poruchou osobnosti (N = 50) a pachatelé bez této diagnózy (N = 39),
- 3) pachatelé, kteří se dopustili násilného sexuálního deliktu na neznámé oběti (N = 49) s pachateli, kteří se deliktu dopustili na oběti, kterou znali (N = 43).

Mezi pachateli tříděnými dle vztahu k oběti (ad 3) byly statisticky významné rozdíly zjištěny pouze v rámci kriminálního myšlení, a to jen ve dvou škálách PICTS-cz. V obou

¹²⁶ Korelace s počtem předchozích záznamů v opisu rejstříku trestů byla u této škály jedna z nejvyšších a dosahovala hodnoty 0,37. Korelace s počtem předchozích uvěznění pak činila 0,35.

případech skórovali signifikantně výše pachatelé, kteří svou oběť znali – a to, ve škále Sentimentality (Sn) o 1,8 bodu HS a ve škále Popření újmy (DNI) o 3,3 bodu; popis škál viz Tabulka 78. Výsledky vybízejí ke vcelku logickému předpokladu o zvýšené potřebě či nutnosti racionalizovat a minimalizovat dopad kriminálního chování jedince na oběť, příp. i trestný čin jako takový, právě v případech útoku na osoby blízké či známé. **S tím korespondují i výsledky analýzy na celém výzkumném souboru pachatelů násilné sexuální kriminality v ČR, které ukazují, že pachatelé v blízkém vztahu k oběti svůj sexuálně násilný útok významně častěji popírají a nevyjadřují nad ním lítost** (viz str. 80).

V rámci srovnání – parafilní a neparafilní pachatelé znásilnění (ad 1) – byly detekovány pouze statisticky nevýznamné rozdíly. Tento výsledek může být ovlivněn skutečností, že v obou porovnávaných skupinách byly hojně zastoupeny osoby s diagnózou poruchy osobnosti (PO); mezi parafilními pachateli bylo 47,6 % osob s PO, mezi nedelegantními 64,2 %. Proto jsme diagnózu poruchy osobnosti vnímali jako vhodnější třídící proměnnou, která by mohla poukázat na zajímavé rozdíly mezi srovnávanými skupinami (ad 2). Pachatelé s poruchou osobnosti v našem výzkumném podsouboru **skórovali ve srovnání s osobami bez této diagnózy významně výše ve škálách obou technik**, i když četnější rozdíly byly zjištěny v Inventáři kriminálních stylů myšlení PICTS-cz.

Pachatelé s diagnózou poruchy osobnosti v inventáři PICTS-cz

V inventáři PICTS-cz skórovali respondenti výzkumného podsouboru s diagnózou poruchy osobnosti významně výše ve škále **Souhrnného skóru kriminálního myšlení** (GCT; o 13,6 bodů HS), ve dvou faktorových škálách: **Sebeprosazování/sebeklam** (AST; o 3,4 bodů HS; škála mapuje tendenci prosazovat svou vůli, směřuje k dosažení vlastních cílů, bez ohledu na jejich nerealističnost či na následky; je spojena s racionalizací a ospravedlněním nežádoucího, kriminálního jednání) a **Vyhýbání se problémům** (PRB; o 2,9 bodů HS; tendence utíkat od problémů místo snahy problémům čelit; impulzivní, nezodpovědný přístup k životu), základní popis škál viz Tabulka 78. Ze škál stylů myšlení pak skórovali výše ve škále **Kognitivní indolence** (Ci; o 2,6 bodů HS), **Zdůvodnění** (Mo; 2,5 bodů HS) a **Oprávnění** (En; o 1,6 bodů HS), stejně jako v obou obsahových škálách – **Současné** (CUR, o 3,8 bodů HS) a **Minulé kriminální myšlení** (HIS, o 4,0 bodů HS) a kombinovaných škálách **Proaktivní** (P, o 12,5 bodů HS) a **Reaktivní kriminální myšlení** (R, o 11,3 bodů HS), viz stručná charakteristika škál, Tabulka 78.

Dosažené výsledky korespondují se zatím ne příliš početnými zahraničními studii, které zaměřily svou pozornost na vztahy mezi kriminálním myšlením a osobností, příp. přímo diagnózou poruchy osobnosti, u kriminální populace (shrnuje např. Mitchell & Taffrate, 2012, v češtině Faridová, 2014).

Pachatelé s diagnózou poruchy osobnosti v inventáři MMPI-2

Pachatelé s poruchou osobnosti skórovali v **dotazníku MMPI-2** významně výše v klinické škále Hypomanie (Ma; osoby bez PO měly průměrný T-skór 55 vs. osoby s PO: 63), a dále i v několika dalších škálách cílících na tuto osobnostní charakteristiku.¹²⁷ Významně

¹²⁷ Jako je škála Hypomanická aktivace (RC9), bez PO: T-skór 56 vs. s PO T-skór 62, Hypomanie – výrazná, (Ma_O), bez PO T-skór 60 vs. s PO T-skór 69). Ale pouze v jediné ze zmíněných škál průměrný T-skór pachatelů s poruchou osobnosti přesáhl hraniční hodnotu 65.

vyššího a co do hodnoty navíc abnormálního průměrného T-skóru dosáhli pachatelé s poruchou osobnosti v restrukturované klinické škále Antisociální chování (RC4; bez PO byl T skór 71 vs. s PO: 84), dále i v obsahové škále ASP, která postihuje podobné charakteristiky (bez PO byl průměrný T skór 66 vs. s PO byl T skór 73). Kombinace zvýšení v klinických škálách postihujících antisociální rysy či chování se škálami zachycujícími obecně zvýšenou aktivaci jedince, je – jak už bylo zmíněno – považována za typickou pro kriminální populaci. Výskyt diagnózy poruchy osobnosti v tomto podsouboru také významně ($p < 0,001$) a středně silně koreloval s počtem předchozích záznamů v opisu RT ($r_s = 0,43$) a počtem předchozích uvěznění pachatele ($r_s = 0,41$). Diagnostikovaná porucha osobnosti se pak odráží v celé řadě možných problémových oblastí mapovaných tímto inventářem, jako je například vztah k návykovým látkám (Škála manifestního návykového chování, AAS; bez PO: 67 vs. s PO: 80; MacAndrewova škála alkoholismu – revidovaná, MAC-R; bez PO: 64 vs. s PO: 69), rodinné (Problémy v rodině, FAM; bez PO: 59 vs. s PO: 73) a partnerské vztahy (Distres v manželství, MDS; bez PO: 64 vs. s PO: 73) a postoj k terapii či k zacházení (Nesdílnost, TRT2; bez PO: 58 vs. s PO: 64).

Shrnutí

Pro bližší poznání charakteristik našeho výzkumného podsouboru uvězněných pachatelů znásilnění jsme použili dvě psychodiagnostické techniky (Inventář kriminálních stylů myšlení PICTS-cz a osobnostní dotazník MMPI-2). Průměrný profil pachatelů našeho podsouboru v dotazníku MMPI-2 charakterizovalo především klinicky **významné zvýšení ve škále Schizofrenie, Paranoie a Psychopatické odchylky**, což koresponduje s výsledky zahraničních studií (více např. Davisová a Archer, 2010; Shealyová a další, 1991; Wilson, 1994). Dosažené průměrné hodnoty a konfigurace tří validizačních škál ukázaly na tzv. agravovaný profil, charakteristický zveličováním obtíží a simulací psychopatologie. Kombinace škál, která se často vyskytuje u trestaných osob (zvýšený skór ve škálách Psychopatické odchylky, Hypomanie a Zloby), byla v našem podsouboru vězněných pachatelů znásilnění zastoupena v neúplné podobě, jelikož klinická škála Hypomanie nebyla zvýšena nad populační normu. **Shluková analýza**, na základě standardních klinických a validizačních škál MMPI-2, identifikovala v analyzovaném podsouboru dva shluky (1. početnější skupinu s průměrnými skóry převážně v pásmu normy, s výjimkou pouze ve škále Pd a 2. menší shluk s abnormním průměrným skóre ve škálách F, Hs, D, Pd, Pa, Pt a Sc). Tyto dvě skupiny přibližně korespondovaly s kategoriemi pachatelů znásilnění popsány v obdobné studii Wilsona (1994). Při srovnání těchto dvou identifikovaných podskupin se však nepodařilo prokázat jejich jednoznačnou odlišnost ve sledovaných demografických či behaviorálních proměnných.

Srovnáním výsledků podsouboru vězněných pachatelů znásilnění v inventáři mapujícím kriminální styly myšlení (PICTS-cz) s výsledky pachatelů různé trestné činnosti, bylo zjištěno, že pachatelé násilných trestných činů, jako jsou právě pachatelé znásilnění, ale třeba i pachatelé vražd, skórují v použitém nástroji zpravidla významně níže, než pachatelé deliktů s majetkovým motivem (krádež, loupež). **Data získaná na českých odsouzených tedy poukazují na to, že kriminální historie pachatelů má významnější vztah k naměřené intenzitě kriminálních postojů než druh a závažnost aktuálně odsouzené trestné činnosti.**

V dotazníku PICTS-cz **výše skórovali uvěznění pachatelé znásilnění s diagnózou poruchy osobnosti** (ve srovnání s jedinci, kterým stanovena nebyla), a to ve více než

polovině jeho škál. Lišili se také v dotazníku MMPI-2, kde podskupina respondentů s poruchou osobnosti vykazovala vyšší skóre ve škálách zachycujících zvýšenou aktivaci jedince (hypomanie) a antisociální osobnostní rysy či chování. Výše skórovali i ve škálách mapujících oblasti, ve kterých se tato porucha může negativně odrážet: vztah k návykovým látkám, rodinné a partnerské vztahy, postoj k terapii. Mezi uvězněnými pachateli znásilnění tříděnými dle vztahu k oběti byly statisticky významné rozdíly zjištěny pouze v rámci kriminálního myšlení, a to jen ve dvou škálách PICTS-cz. **Pachatelé, kteří svou oběť znali, skórovali signifikantně výše ve škále Sentimentality a Popření újmy.** Výsledky naznačují **zvýšenou potřebu racionalizovat a minimalizovat dopad kriminálního chování** jedince na oběť, příp. i trestný čin jako takový, právě v případech útoku na osoby blízké či známé. S tím korespondují i výsledky analýzy na celém výzkumném souboru pachatelů násilné sexuální kriminality v ČR, které ukazují, že pachatelé v blízkém vztahu k oběti svůj sexuálně násilný útok významně častěji popírají a nevyjadřují nad ním lítost.

IV.

Závěr a diskuse

Násilná sexuální kriminalita, jejímž typickým představitelem je trestný čin znásilnění, bývá vzhledem k dopadům na oběti, jejich okolí i společnost jako celek, právem řazena mezi závažné druhy trestné činnosti. Zároveň se jedná o trestnou činnost tradiční, známou lidstvu od nepaměti, na rozdíl od celé řady nových druhů a forem kriminality, které s sebou přináší lidský vývoj zejména v oblasti technologií.

Vzhledem k této „klasické“ povaze sexuálního násilí by se dalo očekávat, že i u nás existuje dostatečné množství vědeckých studií, podrobně mapujících a analyzujících jeho obvyklé i méně obvyklé formy, příčiny a následky, pachatele i oběti, zkrátka ucelená základna kriminologických poznatků o násilné sexuální trestné činnosti. Pouze takové poznatky umožňují seriózně vyhodnocovat stávající opatření na ochranu jednotlivců i společnosti před tímto druhem kriminality a navrhopvat jejich zkvalitnění, popř. doporučovat zavedení nástrojů nových, u kterých lze předpokládat, že budou účinnější. Naopak absence vědeckých poznatků přispívá k tomu, že se plně nevyužívá potenciál dostupných nástrojů a omezené kapacity státu jsou plýtvány na cesty slepými uličkami.

Výzkum, jehož výsledky přináší tato monografie, se snaží naznačenou mezeru zaplnit. Jeho ambicí je především **zmapovat a popsat fenomén násilné sexuální kriminality v České republice** co možná nejkompexnějším způsobem tak, aby zkoumaný okruh případů nebyl omezen územně ani věcně. Takový úkol je náročný v řadě ohledů. Problematické je už vymezení předmětu výzkumu tak, aby věcně odpovídalo konceptu sexuálně zaměřeného násilí a zároveň umožňovalo sestavení reprezentativního výzkumného souboru. Nesnadný je výběr sledovaných aspektů (proměnných) tak, aby byla dostatečně pokryta celá šíře zkoumané problematiky, všechny zásadní faktory a prvky. Rovněž získání zdrojů dat pro výzkum je v našem prostředí poměrně komplikované (blíže viz dále o omezeních výzkumu). Naplnění uvedeného výzkumného cíle zároveň předpokládá shromáždění a zpracování velkého množství dat, což vyžaduje pečlivou přípravu výzkumu, včetně nezbytné předvýzkumné fáze. O tom, jak se podařilo výzkumný úkol naplnit, vypovídá především tato kniha.¹²⁸

Byl sestaven dostatečný výzkumný soubor, zahrnující 796 násilných sexuálních deliktů, kvalifikovaných v drtivé většině jako trestné činy znásilnění, který umožňuje zobecnění poznatků. Rozsah výzkumného souboru a množství sledovaných proměnných kladly vysoké nároky na proces sběru a zpracování dat, ovšem výsledkem je velmi **rozsáhlá databáze informací o analyzovaných případech i pachatelích**. Předkládaná monografie díky tomu představuje strukturovaný přehled výsledků podrobného komplexního popisu a základní analýzy problematiky násilných sexuálních trestných činů, páchaných na území České republiky, který zároveň obsahuje značný potenciál a základ pro další výzkum, s kterým v dalším období počítáme.

Výběr proměnných, které jsme sledovali a podrobili bivariační analýze souvislostí, se ukázal jako opodstatněný. Analýza prokázala korelace, které umožňují (při vědomí veškerých omezení a interpretačních úskalí samotné korelační analýzy) činit hypotézy, polemiky i obecnější závěry.

128 Výsledky důležité teoretické části výzkumu byly prezentovány v předchozí monografii autorského kolektivu (Blatníková, Faridová, & Zeman, 2014).

Delikty **nejmladší skupiny pachatelů** (15–17 let) byly častěji zaměřeny na podobně mladé či ještě mladší oběti – děti, a to příp. i mladší 15 let. Častější zde jsou také útoky na oběť téhož pohlaví, resp. chlapce vůči chlapci. Pachatel bývá pro oběť častěji známou osobou, příp. k sobě mají i blízký vztah. Charakteristickým rysem také je, že se mladiství pachatelé násilných sexuálních deliktů dopouštějí častěji ve dvojici. U pachatelů těchto deliktů také znalci častěji zjišťovali podprůměrný intelekt a mírně nevyrovnanou, disharmonickou strukturu osobnosti. Ve srovnání s delikty páchaných mladistvými pachateli, bývají násilné sexuální delikty **dospělých pachatelů** (18–45 let) častěji zaměřeny na oběti, které pachatele vůbec neznají, a pachatelé s obětí před útokem nenavazují kontakt, útočí bez předchozího seznámení, přičemž bývají nezřídka intoxikováni. Znalci u pachatelů těchto deliktů v našem souboru častěji diagnostikovali poruchu sexuální preference a soudy jim za analyzovaný delikt častěji ukládaly ochranné léčení. Násilných sexuálních deliktů **starších pachatelů** (ve smyslu 46 let a více) se více dopouštěli recidivisté se zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody a příp. i s ochranným léčením, což je vzhledem k vyššímu věku a s tím související „šanci zažít více odsouzení“ zřejmě pochopitelné. U těchto deliktů bývá pachatel pro oběť známou osobou, příp. k sobě mají i blízký vztah. U pachatelů těchto deliktů byla v našem souboru častěji proti ostatním dvěma věkovým skupinám diagnostikována porucha osobnosti.

Lze tedy usuzovat, že u mladistvých pachatelů se na násilné sexuální delikvenci na první pohled podílí zejména jejich nevyzrálá, nevyrovnaná osobnost, jejíž vývoj nebyl dosud ukončen, popř. nízká úroveň rozumových schopností. U osob v mladém a mladším středním věku zdánlivě častěji hraje při spáchání znásilnění zásadní roli jejich sexualita, příp. i ve formě sexuální deviace. U starších pachatelů má naproti tomu v sexuálně delikventním chování větší význam jejich osobnost – na rozdíl od mladistvých pachatelů však není problém v její nevyzrálosti, ale v jejím výraznějším narušení, dosahujícím často až poruchy osobnosti. Při zobecnění a interpretaci statistických významností, týkajících se struktury osobnosti pachatelů znásilnění v různých věkových skupinách, je ovšem třeba brát v úvahu nejen velikost jednotlivých skupin (deliktů spáchaných pachateli pod 18 let bylo 51, zatímco delikty dospělých pachatelů do 45 let tvořily většinu našeho souboru), ale např. i diagnostické postupy při stanovení psychiatrických a psychologických závěrů. Diagnóza závažné duševní poruchy, ať již jde o poruchu sexuální preference či specifickou poruchu osobnosti, nebývá stanovována před 18. rokem; a tak se u mladých pachatelů v tomto věku můžeme v drtivé většině případů setkat s diagnostickými závěry „pouze“ ve smyslu disharmonického vývoje či psychosociální nezralosti apod.

Mezi delikty spáchanými **ve dvojici či ve skupině** bylo vyšší zastoupení nejmladších pachatelů a žen – z celkového počtu 8 deliktů, spáchaných ženami, jich polovina byla provedena ve spolupachatelství, konkrétně v jednom případě dvěma spolupachateli a ve třech případech skupinou tří či více osob. Navzdory nízkým absolutním počtům lze předpokládat, že ženy při trestných činech znásilnění nepůsobí zpravidla jako iniciátorky, ale spíše se zapojují do kriminálního jednání, vyvolaného jinými – mužskými – pachateli. Pokud jde o zjištění, že mladí pachatelé častěji útočí ve dvojici, potvrzují se tím i pro násilnou sexuální kriminalitu obecně poznatky vývojové kriminologie, že s přechodem do dospělosti se u člověka mění způsob páchaní trestné činnosti ze skupinového na individuální. (Piquero, Farrington, & Blumstein, 2007) Vyšší zastoupení osob mužského pohlaví mezi oběťmi analyzovaných případů znásilnění, spáchaných ve spolupachatelství, pak zjevně souvisí právě s uvedenými charakteristikami pachatelů skupinových deliktů.

Z hlediska **kriminální historie pachatele** výzkum ukázal, že více než 70 % analyzovaných násilných sexuálních deliktů spáchaly osoby, již dříve za trestnou činnost odsouzené (recidivisté). **Druhá recidiva – předchozí odsouzení za sexuální trestný čin – byla shledána u pachatelů více než čtvrtiny deliktů, a speciální recidiva – předchozí odsouzení za znásilnění – u pachatelů zhruba šestiny deliktů.**

Podle toho, jak vidí situaci ohledně sexuální recidivy veřejnost, by mezi pachateli sexuální kriminality mělo být jen minimum prvopachatelů, a naopak většinu sexuálních trestných činů by měly páchat osoby s předchozími záznamy o odsouzení, a to hlavně za sexuální delikt. Druhá recidiva u sexuálních delikventů – tedy opětovné odsouzení sexuálního delikventa za další sexuální delikt – je ale konzistentně dokumentována jako nízká (Hanson & Bussiére, 1998; Hanson & Morton-Bourgon, 2004). Poznatky z našeho výzkumu jsou tedy v tomto směru v souladu s výsledky obdobně zaměřených studií, realizovaných v zahraničí. Např. Soothill a Francis (2000) zjistili u pachatelů sexuálního násilí 19% druhovou recidivu (další sexuální delikt), nebo studie Quinsey, Rice, & Harrise (1995) uvádí u pachatelů znásilnění míru recidivy 23 %.

Podíl **prvotrestaných** mezi odsouzenými pachateli znásilnění je podle statistických výkazů Ministerstva spravedlnosti ČR mírně vyšší, než jejich podíl v celkové populaci odsouzených v ČR. Za posledních několik let se podíl dosud netrestaných pachatelů znásilnění v těchto přehledech pohybuje kolem 40 %. V našem souboru tvořili prvopachatelé menší část, necelou jednu třetinu (29 %), což bylo dáno mj. výběrovými kritérii našeho souboru, který zčásti vzešel z uvězněných pachatelů znásilnění, mezi kterými lze výskyt recidivistů předpokládat ve vyšší míře. Kriminologickou interpretaci této skupiny deliktů (a pachatelů) je třeba provádět velmi opatrně. Je zřejmé, že nemalou část prvopachatelů tvoří mladší pachatelé (věkový průměr byl u této skupiny 29 let). Rovněž tak mezi nimi můžeme nalézt početnou skupinu cizinců, u kterých informace z jejich života, včetně údajů o kriminální historii, z doby před vstupem do ČR zpravidla chybí. Pokud si navíc prvopachatele vymezíme jako osoby, u kterých je záznam o odsouzení za analyzovaný delikt prvním záznamem v opisu rejstříku trestů (což neznamená, že se v minulosti kriminálního jednání nedopustily), může být tato skupina ve skutečnosti ještě méně početná. Některé zjištěné charakteristiky deliktů, spáchaných prvopachateli, s výše uvedeným zřetelně souvisí – jako je vyšší zastoupení mladších pachatelů, studentů či učňů, s nedokončeným vzděláním, bezdětných, žijících s rodiči či příbuznými apod. V případech deliktů, spáchaných prvopachateli, také znalci častěji u pachatele shledávali harmonickou osobnost bez nápadností, nebo jen mírně nevyrovnanou či disharmonickou strukturu osobnosti. Sexuální delikvence prvopachatelů bývá také častěji dávana do souvislosti spíše s jejich (nezralou) sexualitou než s poruchovou osobností, což opět může být ovlivněno i nižším věkem zástupců této skupiny. Charakteristické též je, že v průběhu trestního řízení o deliktech spáchaných prvopachateli se častěji vyskytovalo plné doznání pachatele a projev lítosti nad spáchaným činem z jeho strany.

Naproti tomu mezi delikty **obecných recidivistů** lze nalézt častěji ty, kterých se dopustili starší pachatelé se zkušeností z výkonu trestu odnětí svobody a s ochranným léčením, u nichž znalci konstatovali poruchu osobnosti, příp. závislost na návykových látkách. Jako základní psychopatologie (hlavní psychický aspekt při spáchání analyzovaného deliktu) se u pachatelů těchto deliktů častěji vyskytovala kombinace osobnosti a sexuality. Častěji se jednalo o pachatele, kteří prošli rodinnou i ústavní péčí a v dětství měli kázeňské problémy. Pro

delikty spáchané recidivisty bývá také charakteristické, že pachatel je častěji v době činu pod vlivem návykové látky (to ovšem platí ve zvýšené míře i pro oběti těchto deliktů), a následně v trestním řízení přízná pohlavní styk s obětí, ale prezentuje jej jako oboustranně dobrovolný.

Když srovnáme skupinu deliktů spáchaných **druhovými, případně speciální recidivisty** (tedy osobami, které již byly dříve odsouzeny za sexuální delikty, resp. přímo za znásilnění) se skupinou deliktů spáchaných recidivisty, kteří dosud za sexuální trestný čin odsouzeni nebyli, zvýrazní se zejména rizikové faktory osobnosti pachatele ve smyslu častěji se vyskytující diagnózy poruchy osobnosti, sexuální deviace, nejčastěji patologické sexuální agresivity, ale i závislosti na návykových látkách. Znalci pachatele těchto deliktů častěji hodnotí jako nebezpečné z lékařského hlediska a navrhují pro ně uložení ochranného léčení. S tím souvisí i poznatek, že mezi pachateli těchto deliktů je výrazně vyšší zastoupení osob se zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody a s ochranným léčením. Násilné sexuální delikty druhových či speciálních recidivistů jsou charakteristické tím, že pachatel bývá pro oběť zcela neznámý, útočí bez předchozího navázání kontaktu, sám bez spolupachatelů, a používá fyzické násilí; což odpovídá obrazu patologického sexuálního agresora.

Z výše uvedených poznatků o kriminální historii pachatelů analyzovaných deliktů plyne podle našeho názoru důležitý závěr: **většiny násilných sexuálních deliktů, spáchaných recidivisty, se dopouštějí osoby, které byly v minulosti odsouzeny výlučně za jinou než sexuální trestnou činnost.**

Za zvláštní zmínku také stojí poznatek, že **jen cca desetinu deliktů spáchali druhoví recidivisté, u kterých byla zároveň diagnostikována sexuální deviace.** Jinými slovy, parafilní jedinci odpovídají jen za desetinu případů, kdy pachatel opakovaně spáchá sexuální trestný čin. Zároveň je třeba vzít v úvahu, že u značné části (cca 40 %) deliktů v našem souboru, kterých se dopustili parafilci, byla pachateli diagnostikována kromě poruchy sexuální preference také porucha osobnosti.

Téměř polovinu analyzovaných deliktů spáchali jedinci, kteří již v minulosti vykonávali **trest odnětí svobody**; mezi delikty pachatelů se zkušeností z vězení byl přibližně stejný podíl deliktů druhových recidivistů a deliktů recidivistů, kteří dosud za sexuální trestný čin odsouzeni nebyli.

Zvláštní pozornost si zaslouží i další specifická skupina násilných sexuálních deliktů, která sice tvořila malou část výzkumného souboru, ale může nabídnout zajímavé podněty pro praxi. Jedna šestina deliktů (16 %), tedy 125 případů znásilnění, byla spáchána **pachateli, kteří již ve své minulosti prošli soudně nařízeným psychiatrickým či sexuologickým ochranným léčením.** I přes předchozí „neúspěch“ se soudy opakovaně snažily na tyto pachatele působit stejným opatřením a častěji jim ochranné léčení ukládaly i za aktuální (analyzované) delikty. Znalci u těchto pachatelů ne překvapivě častěji diagnostikovali sexuální deviaci či závislost na návykových látkách (24,8 % oproti 9,1 %), ale také poruchu osobnosti (68,4 % oproti 46,1 %), u níž jsou možnosti medicínského ovlivnění uváděny jako minimální (u jedinců bez motivace ke změně pak nulové) a **v případě ukládání ochranného léčení bývá přítomnost poruchové struktury osobnosti spíše kontraproduktivním prvkem.** To může vysvětlovat následnou kriminální recidivu těchto osob. S tím korespondují i další zjištění, jako např. že při deliktech pachatelů, kteří již měli zkušenosti s ochranným léčením, častěji docházelo zároveň k okradení či oloupení oběti nebo že

reakcí na odpor obětí bylo u těchto pachatelů zvýšení intenzity násilí vůči oběti. To zapadá do obrazu kriminálního recidivisty, jehož osobnost vykazuje spíše symptomy poruchové struktury osobnosti, než že by z kriminologického hlediska byla hlavním problémem porucha sexuální preference.

Většinu z těchto deliktů spáchali druhoví recidivisté, kteří již měli ve své kriminální kariéře odsouzení za sexuální trestný čin, absolvovali ochranné léčení, a přesto se následně dopustili analyzovaného násilného sexuálního deliktu – **delikty druhových recidivistů se zkušeností s ochranným léčením tvořily 12% výzkumného souboru**. Naše zjištění o sexuální recidivě po absolvování ochranného léčení přibližně odpovídají výsledkům dřívějšího šetření na vzorku osob, propuštěných z ochranného ústavního léčení, v jehož rámci byla recidiva sexuálně kriminálního chování zaznamenána u 17% všech zkoumaných pacientů, propuštěných z ochranného ústavního léčení (je třeba upozornit, že toto šetření bylo provedeno na vzorku, lišícím se od našeho výzkumného souboru mj. rozmanitější strukturou trestné činnosti, za kterou bylo zkoumaným pachatelům ochranné léčení uloženo) (Weiss, 1999, podle Zvěřiny, 2013).

Z hlediska **místa činu** výsledky naznačují zřetelné rozdíly mezi delikty, spáchanými na venkovním prostranství (v exteriéru), a těmi, ke kterým došlo ve vnitřních prostorách (v interiéru). Delikty **venku** páchají spíše mladší pachatelé, kteří v dětství prošli rodinnou i ústavní péčí, svobodní a bez partnerského vztahu, hodnocení znalci jako parafilici a patologičtí sexuální agresori, kteří jsou z lékařského hlediska nebezpeční. Pro oběť bývají zcela neznámou osobou a útočí na ni znenadání, bez předchozího navázání kontaktu. Kromě samotného znásilnění oběť častěji též okradou či oloupí. V popředí těchto deliktů (základní psychopatologii) bývá kombinace osobnosti a sexuality pachatele. Oběti deliktů spáchaných venku bývá spíše dospělá žena při návratu z baru, večírku apod., kdy je pod vlivem návykové látky, příp. po cestě do/z práce, školy či za jinou rutinní aktivitou. Při deliktech v exteriéru více dochází ke středním zraněním oběti. Pachatelé deliktů **ve vnitřních prostorech** bývají spíše starší, partnersky adaptovaní, vychovaní pouze v rodinné péči. Základní psychopatologii těchto pachatelů lze shledávat spíše v osobnosti. U deliktů v interiéru dochází ještě před útokem k navázání kontaktu pachatele s obětí, oběti bývá častěji dítě, a to i mladší 15 let, s velmi blízkým vztahem k pachateli. Pachatelé deliktů v interiéru činivají opatření k znesnadnění jejich dopadení, zejména obětem vyhrožují, aby věc nehlásily. Delikty, ke kterým došlo **postupně v exteriéru i interiéru**, se zpravidla vyznačovaly delší dobou trvání, tedy delší dobou, po kterou byla oběť vystavena útoku pachatele. Proto je pochopitelné, že u těchto případů byla častěji shledána těžká újma na zdraví oběti, především v podobě posttraumatické stresové poruchy.

Útoku na majetek oběti v průběhu znásilnění (kdy k odcizení věci patřící oběti docházelo zpravidla až po sexuálním útoku) se osoby s diagnózou poruchy osobnosti, parafílie (včetně patologických sexuálních agresorů), či s kombinací těchto poruch, dopouštěly častěji ve srovnání s jedinci bez daných diagnóz. V případech parafiliků lze uvažovat především o snaze maskovat pravou sexuálně deviantní motivaci jejich jednání. U jedinců s poruchou osobnosti (včetně komorbidit poruchy osobnosti a parafílie) či s patologickou sexuální agresivitou (o jejímž nápadném překryvu s poruchou osobnosti – zejména právě disociální, popř. paranoidní či schizoidní – se zmiňují například Soukupová a Švarc, 2011), pak v této souvislosti přichází v úvahu nejen zakrývání sexuální motivace, která může být jedincem vnímána jako „patologičtější“, ale i jejich anetické snaha „vytěžit z útoku maximum“.

Výsledky výzkumu potvrzují, že **vliv návykové látky**, především alkoholu, je významným faktorem, přispívajícím k násilné sexuální trestné činnosti. Platí to jak pro případy, kdy se pod vlivem návykové látky nachází pachatel, tak pro případy intoxikace oběti. V případech, kdy byl **pachatel intoxikován**, častěji oběť zároveň okradl či oloupil, a častěji vůči ní použil násilí. Pod vlivem návykové látky se znásilnění častěji dopouštějí recidivisté, osoby s poruchou osobnosti, u kterých základní psychopatologií bývá právě osobnost. Oběti jsou spíše dospělé ženy, které často bývají samy pod vlivem návykové látky (k deliktům dochází, když se oběť vrací z baru, restaurace, večírku apod.). Zřetelnou charakteristikou deliktů, spáchaných intoxikovaným pachatelem je, že pokud se oběť aktivně brání, zvýší pachatel intenzitu násilí. V souvislosti s tím při takových deliktech oběť nezřídka utrpí zranění střední až značné závažnosti. Zde tedy můžeme spatřovat **vliv obecně silnějších asociálních tendencí jedince**, které můžeme vnímat jako určité pojítko diagnózy poruchy osobnosti a intoxikace v době činu, **na míru násilí uplatněnou vůči oběti**. Pachatelé s poruchou osobnosti se navíc násilných sexuálních deliktů dopouštěli významně častěji právě v intoxikovaném stavu (až v 59 % případů), což je zcela v souladu s charakterem této poruchy. Toto zjištění odpovídá také skutečnosti, že pod vlivem návykových látek dochází ke snížení či ztrátě zábran, zhoršenému odhadu fyzické síly, intenzity násilí, apod.

Analýza násilných sexuálních deliktů na **intoxikovaných obětech** nabízí hypotézu o poněkud „méně patologickém“ charakteru těchto deliktů. Útoky se častěji dopouštěli pachatelé, jejichž základní psychopatologie spočívala „pouze“ v abnormní, anomální, disharmonické či poruchově strukturované osobnosti, zatímco parafilní osoby mezi nimi byly zastoupeny významně podprůměrně; sami pachatelé byli zpravidla také pod vlivem návykové látky (až v 80 % případů). Pachatelé s obětí častěji před útokem navazovali kontakt, seznámili se s ní alespoň krátce před činem (např. tentýž den, večer). Oběť se návykovou látkou (nejčastěji alkoholem) zpravidla ovlivnila sama a téměř v polovině případů se bezprostředně před činem bavila na večírku, v baru či se z něj vracela domů, čemu odpovídá i častější realizace útoku v exteriéru. Pachatelé deliktů na intoxikovaných obětech také méně často přistupovali k použití určitých opatření pro znesnadnění svého dopadení. Pro tento trend se nabízí více možných vysvětlení. Pachatelé mohli spoléhat na to, že opilá oběť vracející se v nočních hodinách z baru bude orgány činnými v trestním řízení vnímána jako nevěrohodná. Jako pravděpodobnější se ale jeví, vzhledem ke zmiňované intoxikaci pachatele i naznačené menší „patologii“ v jeho předcházejícím jednání (seznámení s obětí), spíše možnost, že si v dané chvíli nemusel plně uvědomovat trestnost či závažnost svého jednání, a tudíž ani nerealizoval kroky pro jeho utajení. Tito pachatelé svůj čin následně i častěji popírali a nevyjadřovali nad ním lítost a své jednání ospravedlňovali tvrzením, že předmětný sexuální kontakt byl ze strany oběti dobrovolný.

Jako velmi výrazné charakteristiky se dále ukázaly **věk oběti**, resp. skutečnost, zda se oběť znásilnění stalo dítě (příp. osoba mladší 15 let) nebo dospělý jedinec, a **vztah pachatele k oběti**. Vliv těchto proměnných nalézáme v celé řadě rozdílů mezi skupinami deliktů tříděnými na základě sledovaných proměnných, z nichž za nejvýznamnější považujeme: pohlaví oběti, věk pachatele, přítomnost diagnózy parafílie u pachatele, intoxikaci pachatele i oběti v době činu, činnost oběti před napadením, útok na majetek oběti v průběhu znásilnění, způsob získání kontroly nad obětí, odpor oběti, reakce pachatele na odpor oběti, uplatnění opatření za účelem znesnadnění dopadení pachatele, následky deliktu pro oběť a postoj pachatele k činu (doznání, lítost). Přičemž pro tyto dvě vysoce relevantní a zároveň úzce související charakteristiky platí, že znásilnění na dětech mladších 15 let se

zpravidla dopouštěly osoby obětem velmi blízké či blízké, popř. přinejmenším jejich známí, zatímco na dospělé častěji útočili zcela neznámí jedinci.

Tím se dostáváme k tématu **vzájemné interakce** mezi pachatelem a obětí v průběhu činu, která vykazovala značná specifika především v rámci deliktů na **dětských obětech**, což jistě mohla ovlivnit i již zmiňovaná skutečnost, že tyto oběti byly častěji v blízkém vztahu k pachateli. U těchto deliktů se častěji setkáváme s tím, že pachateli stačila k získání kontroly nad obětí jeho pouhá přítomnost, a dále s chybějícími projevy odporu ze strany oběti. Oběti si z útoku častěji odnášely závažné psychické následky v podobě posttraumatické stresové poruchy (PTSD), naopak fyzická zranění byla méně častá. Ve srovnání s tím v případě deliktů na **dospělých obětech**, kterých se častěji dopouštěli pachatelé obětem zcela neznámí, vypadá tento „řetězec“ akcí a reakcí v rámci vzájemné aktivity pachatele a oběti při činu téměř opačně. K získání kontroly nad dospělou obětí pachatelé častěji užívali těch nejhrubších prostředků (konkrétně fyzického násilí, příp. i v kombinaci s vyhrožováním oběti zbraní), čemuž odpovídal i výrazně častěji užívaný způsob obrany oběti (klasifikovaný jako aktivní fyzický a/nebo verbální odpor). Pachatel častěji v průběhu deliktu zvyšoval intenzitu násilí uplatňovaného vůči oběti, aby překonal její odpor, a oběti si tedy častěji odnášely fyzická poranění (včetně omezujících a závažných zranění).

Ve vztahu k uplatňování určitých **preventivních opatření** ze strany pachatele, která měla zamezit či znesnadnit jeho odhalení či dopadení, vnímáme jako primární determinantu vztah pachatele k oběti. Výsledky ukazují, že pachatelé v blízkém vztahu k oběti patří častěji mezi tzv. sociálně adaptované jedince (viz významné souvislosti v proměnných jako je např. rodinný stav, partnerská adaptace, sdílení domácnosti, potomci, kázeňské problémy jedince v dětství, ale i předchozí uvěznění), kteří nejenže si jsou pravděpodobně lépe vědomi maladaptivnosti svého jednání, ale v případě odhalení zároveň i více riskují. Tito pachatelé se tak mohou více obávat odhalení svého činu, které by logicky (vzhledem k tomu, že jde o delikt na blízké osobě) významně negativně zasáhlo i do jejich vlastního rodinného prostředí a vztahů a riskovali by jím odsouzení i ze strany vlastní rodiny a známých. Navíc se významně častěji jedná o delikty na dětské oběti a zavrženíhodnost jednání je tak ještě výraznější než při útoku na dospělou osobu. S tím pravděpodobně souvisí i častější neochota pachatelů, kteří se sexuálního násilí dopustili na svých blízkých, čin doznat a vyjádřit nad ním lítost, i jejich zvýšená potřeba racionalizovat a minimalizovat dopad svého kriminálního jednání, kterou naznačily i výsledky u podskupiny vězňů pachatelů znásilnění v inventáři PICTS-cz.

I v našem výzkumném souboru násilných sexuálních deliktů se ukázala souvislost některých **rizikových faktorů z dětství** pachatele (zkušenost s ústavní výchovou, kázeňské problémy během školní docházky) s delikventním chováním. Delikty pachatelů, u nichž se uvedené rizikové faktory v dětství vyskytovaly, páchali častěji recidivisté se zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody či s ochranným léčením, a častěji se jich pachatelé dopouštěli v době, kdy si naopak měli dávat na své chování větší pozor, neboť byli pod určitou kontrolou ze strany trestní justice (ve zkušební době podmíněného odsouzení či podmíněného propuštění, pod dohledem probačního úředníka, ve výkonu ochranného léčení apod.). Je však nutné brát v úvahu fakt, že u pachatelů těchto deliktů se současně vyskytovaly i další rizikové faktory edukačně profesní (nízké či nedokončené vzdělání, nezaměstnanost) či osobnostní (diagnóza poruchy osobnosti, podprůměrný intelekt). Lze tedy možná spíše uvažovat o určité synergii rizikových faktorů, vedoucí k celkově neurovnanému a asociálnímu

až antisociálnímu životnímu stylu. Pro tento závěr svědčí také skutečnost, že z hlediska průběhu trestného činu nevykazovaly delikty těchto pachatelů výrazná specifika z hlediska sexuálního chování ani použitého násilí (či jiného prostředku k dosažení cíle). Společným rysem byl naopak častější výskyt případů, kdy pachatel kromě znásilnění oběť ještě okradl či oloupil, což opět naznačuje spíše obecně asociální (kriminální) tendence pachatele.

V odborné literatuře bývá někdy **pobyt jedince v dětském věku v ústavním zařízení** dáván do souvislosti s jeho pozdějším delikventním jednáním. Z anamnestických dat, týkajících se pachatelů násilných sexuálních deliktů může být pak pro někoho překvapením informace, že pouze čtyři pachatelé, kteří měli na svědomí pět násilných sexuálních deliktů, vyrůstali po celou dobu formativního období v ústavní péči. **Téměř dvě třetiny analyzovaných deliktů mají na svědomí pachatelé, kteří vyrůstali pouze v rodině.** Necelou jednu pětinu deliktů pak spáchaly osoby, které v době svého dětství kromě rodiny prošly též nějakou formou ústavní péče. Většinou šlo o pachatele, kteří z rodinného prostředí přišli do ústavní péče.

V našem souboru byla v případě **deliktů, spáchaných pachateli s podprůměrnými rozumovými předpoklady**, častěji u pachatele diagnostikována také porucha osobnosti (u více než poloviny) a abúzus či nadužívání alkoholu nebo jiných návykových látek, naopak méně často byli jejich pachatelé znalcem hodnoceni jako parafilní delikventi. Domníváme se, že samotný podprůměrný intelekt pachatele může utvářet jakési předpolí pro následné spáchání sexuálně motivovaného trestného činu, a to tehdy, má-li jeho následkem jedinec problémy s navazováním partnerských a sexuálních vztahů s odpovídajícími partnerkami a dochází k frustraci jeho sexuální potřeby. Tyto podmínky pak mohou – především v kombinaci s poruchovou osobností jedince a/nebo intoxikací alkoholem či jinou návykovou látkou – vést až k násilnému sexuálně motivovanému napadení jiné osoby, případně k výběru „nehodného partnera“ pro sexuální aktivity (např. osoby dětského či seniorského věku), který se jedinci sice může jevit jako dostupnější, ale pravděpodobnost, že bude se sexuálním kontaktem souhlasit, je u něj naopak ještě nižší. Téměř polovinu obětí podprůměrně inteligentních pachatelů v našem souboru ostatně představovaly právě tyto zvýšeně zranitelné oběti.

Nízkou úroveň rozumových předpokladů (resp. kognitivní deficit) najdeme i jako jeden z literaturou uváděných prediktorů kriminálního chování. S určitou mírou zjednodušení lze říci, že inteligence zjišťovaná IQ testy slouží k „měření“ schopnosti mít úspěch ve škole, což se může lišit od inteligence v širším slova smyslu. Potom by nižší hodnoty IQ předpovídaly spíše školní selhání, což je podle řady nejen kriminologických teorií jedním z rizikových faktorů, které přispívají k delikvenci. Výkon v psychologických výkonových testech (což jsou i IQ testy) je podmíněn stejnými faktory, jako výkon v jiných činnostech. Úkoly, které musí respondent v rámci takového testu řešit, pro některé jedince nepředstavuje dostatečně atraktivní činnost, aby jim stálo za to, překonat určité „překážky“ – podobně jako tomu je ve škole. Souvislost mezi delikvencí a rozumovými předpoklady tak může vysvětlovat také slabá motivace ze strany jedince, resp. neochota vynaložit dlouhodobější úsilí. Tento přístup (nejen) k problémovým situacím je možné zaznamenat i v kriminálních stylech myšlení u delikventní populace.

Nejvýraznější charakteristiky pachatelů i deliktů spáchaných jedinci s **poruchou osobnosti** jsou zcela v souladu s povahou této diagnózy. Naše data ukazují častější zkušenosti

těchto jedinců s ústavním výchovným prostředím v období dětství a dospívání, častější nedokončené vzdělání a profesní neadaptovanost. Rodinný stav těchto pachatelů naznačuje neschopnost udržení si trvalejších partnerských vztahů. Častěji se také jedná o osoby s kriminální minulostí, závislé na návykových látkách či tyto látky nadužívající, které se také násilných sexuálních deliktů dopouštějí pod jejich vlivem.

Podobně předvídatelné byly i charakteristiky deliktů **parafilních pachatelů**, které opět výrazně korespondovaly se specifiky převážně zastoupených deviací. Pachatelé těchto deliktů byli častěji svobodní a partnersky neadaptovaní, útok realizovali zpravidla samostatně, převážně na dospělých obětech jim zcela neznámých, s nimiž před činem nenavazovali žádný kontakt. Delikty parafilních pachatelů byly častěji spáchány násilím (v právním smyslu slova), ovšem méně často měly formu soulože a méně často se také jednalo o dokonáný trestný čin. To může pravděpodobně souviset s převažujícími charakteristikami oběti a průběhu činu (dospělá oběť je lépe schopná efektivní obrany, pachatel byl pro oběť častěji zcela neznámou osobou, pachatel častěji útočil venku, kde je větší riziko vyrušení dalšími osobami apod.), které realizaci činu ztěžují, čímž mohou zabránit uskutečnění soulože a dokonání činu.

Pachatelé násilné sexuální kriminality tvoří velmi heterogenní skupinu, a možná i proto dosavadní zahraniční i tuzemské studie zatím přinesly jen málo relevantních zjištění o osobnostních charakteristikách této skupiny jako celku (jak konstatují např. Davisová a Archer, 2010; Shealyová a další, 1991). Pro bližší poznání charakteristik našeho **výzkumného podsouboru uvězněných pachatelů znásilnění** jsme použili dvě psychodiagnostické techniky – Inventář kriminálních stylů myšlení PICTS-cz a osobnostní dotazník MMPI-2, jejichž výsledky doplnily poznání o pachatelích této trestné činnosti z jiných částí výzkumu.

Průměrný profil pachatelů v našem podsouboru vězněných pachatelů znásilnění – v dotazníku **MMPI-2** – představoval především klinicky významné zvýšení ve škále Schizofrenie, Paranoie a Psychopatické odchylky, což koresponduje s výsledky studií z ČR i zahraničí. Srovnáním výsledků podsouboru vězněných pachatelů znásilnění v inventáři mapujícím kriminální styly myšlení (**PICTS-cz**) s výsledky pachatelů různé trestné činnosti, bylo zjištěno, že pachatelé násilných trestných činů, jako jsou právě pachatelé znásilnění, ale třeba i pachatelé vražd, skórují v použitém nástroji zpravidla významně níže, než pachatelé deliktů s majetkovým motivem (krádež, loupež). Data získaná na českých odsouzených tedy poukazují na to, že kriminální historie pachatelů má významnější vztah k naměřené intenzitě kriminálních postojů než druh a závažnost aktuálně odsouzené trestné činnosti. V dotazníku PICTS-cz výše skórovali uvězněni pachatelé znásilnění s diagnózou poruchy osobnosti (ve srovnání s jedinci, kterým stanovena nebyla), a to ve více než polovině jeho škál. Lišili se také v dotazníku MMPI-2, kde podskupina respondentů s poruchou osobnosti vykazovala vyšší skór ve škálách zachycujících zvýšenou aktivaci jedince a antisociální osobnostní rysy či chování. Výše skórovali i ve škálách mapujících oblasti, ve kterých se tato porucha může negativně odrážet, jako jsou vztah k návykovým látkám, rodinné a partnerské vztahy či postoj k terapii. Uvěznění pachatelé znásilnění, kteří svou oběť znali, skórovali v dotazníku PICTS-cz signifikantně výše ve škále Sentimentality a Popření újmy. Výsledky naznačují zvýšenou potřebu racionalizovat a minimalizovat dopad kriminálního chování jedince na oběť, příp. i trestný čin jako takový, právě v případech útoku na osoby blízké či známé. S tím korespondují i výsledky analýzy na celém

výzkumném souboru pachatelů násilné sexuální kriminality v ČR, které ukazují, že pachatelé v blízkém vztahu k oběti svůj sexuálně násilný útok významně častěji popírají a nevyjadřují nad ním lítost.

Trestný čin znásilnění podle českého práva pokrývá širokou škálu jednání různé povahy a intenzity jak pokud jde o zásah do sexuální sféry oběti, tak ohledně prostředků, použitých pachatelem k dosažení cíle. K náležitému pochopení mechanismů jednotlivých forem a podob této trestné činnosti, jež je nezbytným předpokladem nalezení účinných strategií na ochranu společnosti před tímto druhem kriminality, je proto nutné mít k dispozici natolik podrobné informace, které umožní odlišit různé typy znásilnění a jeho pachatelů (a příp. obětí) podle kriminologicky relevantních kritérií. Tuto podrobnou databázi se nám během výzkumu podařilo shromáždit, a i více méně deskriptivní analýza, prezentovaná v této knize, zřetelně ukazuje existenci různých typů deliktů a pachatelů, které vyžadují rozdílný přístup a rozdílné způsoby zacházení.

Náš výzkum potvrzuje dosud dílčí či zahraniční poznatky o relativně nízkém podílu sexuálních deviantů mezi pachateli sexuálního násilí a relativně nízké míře druhové, resp. speciální recidivy u sexuální delikvence. Dále z něj vyplývá, že výrazně větší zastoupení než parafilní jedinci mají mezi pachateli sexuálního násilí osoby s poruchou struktury osobnosti, příp. s anomálně strukturovanou (akcentovanou) osobností. Výsledky též naznačují, že obzvlášť rizikovou skupinu z hlediska provedení činu i možné recidivy představují pachatelé, u kterých narušená struktura osobnosti působí v kombinaci se sexuální deviací. Tuto kombinaci lze významně častěji nalézt u pachatelů násilných sexuálních deliktů z řad recidivistů (obecných, ale hlavně druhových a speciálních), kteří již mají zkušenost s ochranným léčením, častěji páchají trestnou činnost v době trvání uložené povinnosti (např. ve zkušební době podmíněného odsouzení), oběti napadají na venkovním prostranství a častěji kromě samotného znásilnění oběť okradou či oloupí.

Při interpretaci výsledků výzkumu, prezentovaných v této monografii, nelze zapomenout na jeho **limity**, z nichž některé již byly naznačeny výše. Skutečnost, že **systematika trestných činů** a formulace jejich skutkových podstat v českém trestním právu hmotném neumožňuje jen na základě právní kvalifikace identifikovat trestné činy, které by beze zbytku naplňovaly kriminologické vymezení násilné sexuální kriminality, představuje komplikaci při sestavování základního souboru. Vytvořená databáze nicméně obsahuje o každém z analyzovaných deliktů tolik informací, že bude v budoucnu možné z aktuálního výzkumného souboru vybrat podskupinu deliktů podle různých kritérií (např. delikty spočívající v donucení oběti k souloži fyzickým násilím).

Zdrojem dat pro prezentovaný kriminologický výzkum byly především trestní spisy (rozsudky, znalecké osudky, opisy z rejstříku trestů). Identifikace spisů (trestních věcí), splňujících kritéria výzkumu, byla z větší části prováděna prostřednictvím databáze Informačního systému CSLAV Ministerstva spravedlnosti, v níž jsou jednotlivé trestní věci evidovány na základě tzv. statistických listů trestních, vyplňovaných soudy zpravidla po pravomocném rozhodnutí ve věci. Bohužel, jak zjišťujeme opakovaně při používání této databáze k řešení výzkumných úkolů, na údaje z ní se nelze zcela spolehnout. Kromě lidského faktoru, tedy chyb či překlepů při vyplňování jednotlivých statistických listů trestních na soudech, trpí justiční systém sběru, zpracování a vykazování statistických dat o kriminalitě a reakci trestní justice na ni též některými systémovými nedostatky (nejednotné

vkládání dat do systému, ne zcela vhodně stanovená kritéria pro generování speciálních sestav, nezohlednění všech možných postupů v trestním řízení atd.). Důsledkem těchto nedostatků bylo, že některé vyžádané spisy se netýkaly násilné sexuální kriminality (chybně vyplněný statistický list trestní), ve vygenerované sestavě naopak některé případy chyběly, popř. o některých trestních věcech obsahovala justiční databáze zjevně nepřesné či neúplné údaje. Důležitou součástí přípravné části výzkumu proto bylo srovnávání dat z více zdrojů (databáze CSLAV, fyzický trestní spis, opis z rejstříku trestů). Korekcí chybných záznamů se výzkumnému týmu podařilo nepřesnosti minimalizovat a výzkumný soubor vyčistit. Spolupráce s jednotlivými soudy při vyhledávání a zapůjčování příslušných trestních spisů pak již probíhala hladce a do značné míry i překonala očekávání výzkumného týmu. Pokud nějaký vyžádaný spis nebyl zapůjčen, bylo tomu tak spíše z organizačních důvodů (např. spis byl vyžádán jiným soudem pro účely trestního řízení apod.).

K jednotlivým analyzovaným deliktům bylo sledováno **velké množství proměnných**. Zčásti se jednalo o standardní okruh znaků, zjišťovaných při kriminologické analýze trestního spisu. V tomto případě však byl soubor sledovaných okolností podstatně širší, neboť jedním z cílů výzkumu bylo vytvořit databázi informací o násilných sexuálních trestných činech, která bude i v budoucnu využitelná ke zkoumání různých aspektů této problematiky. Konkrétní sledované proměnné nebyly vybrány náhodně, ale vyplynuly z analýzy výsledků teoretické části výzkumu (identifikované významné faktory, zkušenosti ze zahraničních výzkumů) a z předvýzkumu, během něhož byla ověřována dosažitelnost jednotlivých typů informací z dostupných zdrojů.

Větší množství sledovaných proměnných s sebou dále neslo vyšší **nároky na proces sběru dat**, a to nikoliv pouze vzhledem k rozsahu sbíraných informací. Značná část sledovaných proměnných není v použitých zdrojích dat vykazována „standardizovaným“ způsobem, resp. není jejich nutnou součástí. Na rozdíl např. od údajů o právní kvalifikaci činu nebo uložené sankci, které jsou povinnou součástí každého odsuzujícího rozsudku, záleží uvedení např. anamnestických údajů o pachateli či oběti v některém z dokumentů tvořících trestní spis (rozsudek, znalecký posudek aj.), jakož i podoba takových údajů, na konkrétním soudci, znalci atd. U velké části sledovaných proměnných proto sběr dat nespočíval v jejich pouhém přepisu z trestního spisu, ale zejména v jejich náročném vyhledávání a ověřování.

Navzdory značnému rozsahu výzkumného souboru (který byl oproti původnímu projektu téměř čtyřnásobný) a sledovaných proměnných, rozhodl se výzkumný tým provést sběr dat pouze vlastními silami, doplněnými o dvě důkladně proškolené a metodicky vedené externí spolupracovnice. Tento postup samozřejmě kladl na výzkumný tým podstatně vyšší nároky, než kdyby se na sběru dat podílel dostatečný počet dalších spolupracovníků. I s ohledem na charakter řady sledovaných proměnných, které nejsou ve zkoumaných materiálech objektivizovány, ale závisí do značné míry na posouzení osoby, která takovou proměnnou kóduje, ovšem pokládáme skutečnost, že se na sběru dat podílela úzká skupina pěti pracovníků, za jednu z předností prezentovaného výzkumu. Bylo tak do značné míry eliminováno riziko nejednotného vyplňování záznamových archů (i bez nutnosti kontroly formou opětovného kódování, což by již přesáhlo kapacity výzkumného týmu), které jinak bývá obvyklé při pořizování podobně rozsáhlých datových souborů, ať již pro účely výzkumu či třeba v rámci činnosti jednotlivých složek systému trestní justice (vyplňování statistických listů trestních na jednotlivých soudech a státních zastupitelstvích, vyplňování formulářů o trestném činu či známém pachateli jednotlivými policisty apod.).

Vzhledem k důkladně připravenému a pečlivě provedenému sběru dat vznikla rozsáhlá databáze informací o případech násilné sexuální kriminality, k nimž v ČR v několikaletem období došlo, která skýtá **velký potenciál pro další a náročnější analýzy**. Na základě dat, která jsou v ní obsažena, je možno zaměřit se v podstatně větší hloubce na jednotlivé aspekty – vybrané skupiny deliktů, pachatelů, příp. obětí. Velikost souboru umožňuje provedení vícerozměrných statistických analýz či vytváření typologií. Struktura databáze umožňuje rozmanitým způsobem variovat výzkumný soubor, resp. vytvářet a zkoumat podsoubory podle potřeby zaměření konkrétní analýzy.

Další a podrobnější analýzu získaných dat pokládáme za velmi potřebnou. Výzkum, který prezentujeme v této knize, měl za cíl deskripci a základní analýzu širokého okruhu aspektů násilné sexuální kriminality. Pro hlubší poznání jednotlivých oblastí tohoto fenoménu a jejich souvislostí plánuje výzkumný tým další výzkum, zaměřený na rozpracování okruhů problémů, jež se v naší studii ukázaly nosné.

Resumé

Znásilnění představuje závažný druh trestné činnosti, který postihuje nejen přímé oběti, ale i jejich okolí a společnost jako celek, a přináší negativní důsledky, jež se neomezují jen na dobu činu a bezprostředně po něm, ale trvají leckdy i celý zbytek života oběti. Tato monografie přináší vybrané výsledky empirické části výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP), který se zabýval problematikou sexuálně zaměřeného násilí, jeho pachatelů i obětí, jakož i reakcí státu na tento závažný druh trestné činnosti.¹²⁹

Předmětem výzkumu se staly sexuálně zaměřené trestné činy s prvkem násilí, registrované na území ČR, identifikování pachatelé těchto trestných činů, a jednotlivá opatření na ochranu společnosti před tímto druhem kriminality. **Hlavním cílem** výzkumu bylo získat nové kriminologické poznatky o kriminálním sexuálně motivovaném násilí a jeho pachatelích v ČR a zhodnotit prostředky využívané k postihu pachatelů tohoto druhu kriminality. Mezi **dílčí cíle** patřilo zhodnocení právní úpravy postihu sexuálně motivovaného násilí v ČR, identifikace nástrojů k posuzování nebezpečnosti pachatele sexuálního násilí, a zmapování obrazu násilných sexuálních deliktů a jejich pachatelů v českých médiích.

V empirické části výzkumného úkolu, které přináší tato publikace, byly použity standardní **metody** a techniky kriminologického výzkumu jako jsou analýza relevantních dokumentů (trestních spisů, soudně znaleckých posudků z odvětví psychiatrie, sexuologie a psychologie, anonymizovaných sestav z databáze rejstříku trestů), psychodiagnostické techniky (administrace standardizovaných testových baterií osobnostního dotazníku MMPI-2 a inventáře kriminálních stylů myšlení PICTS-cz), deskriptivní a bivariační statistické analýzy. V průběhu řešení výzkumného úkolu bylo postupováno v souladu s obecně závaznými právními předpisy, včetně předpisů na ochranu osobních údajů, a byly respektovány etické zásady vědeckovýzkumné práce.

Násilnou sexuální kriminalitu lze z kriminologického hlediska definovat jako soubor trestných činů, při kterých pachatel svým jednáním zasahuje do sexuální sféry oběti za použití fyzického násilí, pohrůžky fyzického násilí či pohrůžky jiné těžké újmy vůči ní, a to bez souhlasu oběti. V katalogu trestných činů, který nabízí české trestní právo, nenalezneme žádný, který by uvedené definici vyhovoval beze zbytku. Nejvíce uvedené definici i obecným představám o tomto druhu trestné činnosti odpovídá trestný čin znásilnění podle § 185 tr. zákoníku (§ 241 předchozího trestního zákona z roku 1961), případně též nový trestný čin sexuálního nátlaku ve variantě, upravené v § 186 odst. 1 tr. zákoníku. Je však třeba mít na paměti, že i tyto trestné činy mohou být spáchány způsobem, který je z pohledu naplnění výše popsané definice polemický. Právní vymezení „pohlavního styku“ zahrnuje v jeho nejširším pojetí i některé méně intenzivní formy zásahu do sexuální sféry oběti, obdobně to platí pro aktivity, k nimž oběť nutí pachatel sexuálního nátlaku (pohlavní sebeukájení, obnažování či jiné srovnatelné chování). Kromě použití skutečného fyzického násilí či výhrůžek může pachatel uvedených trestných činů vůči oběti dosáhnout svého cíle i zneužitím její bezbrannosti nebo tak, že ji do stavu bezbrannosti uvede sám lstí nebo jiným podobným způsobem.

129 Výzkumný úkol „Násilná sexuální kriminalita v ČR se zaměřením na její aktuální formy, na zvyšování účinnosti odhalování a postihu jejich pachatelů a na možnosti ochrany společnosti před sexuálně motivovaným násilím“ byl podpořen z prostředků Programu bezpečnostního výzkumu ČR v letech 2010–2015 (č. VG20122014084, poskytovatelem je Ministerstvo vnitra ČR).

Ucelená skupina sledovaných proměnných byla zaměřena na **právní kvalifikaci analyzovaných případů a konečné rozhodnutí soudu**. Výzkumný soubor, zahrnující 610 trestních spisů, vedených o 796 násilných sexuálních deliktech, spáchaných 584 pachatelů, se z 95 % týkal případů **trestného činu znásilnění**. Tři čtvrtiny analyzovaných deliktů pachatel dokonal a ve výrazné většině se jednalo o jednorázové útoky. Způsob sestavení základního a výzkumného souboru přispěl k tomu, že ve srovnání s oficiálními justičními statistikami byly v našem souboru za analyzované násilné sexuální trestné činy více ukládány **nepodmíněné tresty odnětí svobody**. Ve více než čtvrtině analyzovaných případů bylo zároveň pachatelů uloženo **ochranné léčení**, a to převážně v ústavní formě. V 9 případech byla uložena **zabezpečovací detence**. Mezi skupinami pachatelů, kterým byly uloženy jednotlivé formy ochranného léčení, byly z hlediska jejich duševního stavu zřetelné rozdíly. Pokud jde o pachatele, jimž bylo uloženo ústavní ochranné léčení, u výrazné většiny z nich diagnostikovali znalci v trestním řízení poruchu sexuální preference (parafilii), a u poloviny shledali poruchu osobnosti, z čehož plyne, že se v této skupině nezdá vyskytovat kombinace parafilie a poruchy osobnosti u téhož pachatele. Mezi pachatelů, jimž bylo uloženo ochranné léčení v ambulantní formě, byli parafilici i osoby s poruchou osobnosti v menšině a komorbidita obou diagnóz se vyskytla v jediném případě.

Pokud jde o právní kvalifikaci **forem zásahu do sexuální sféry oběti a prostředků, kterých pachatel k tomuto zásahu využil**, vyskytovaly se ve výzkumném souboru různé kombinace. Více než polovinu analyzovaných deliktů posoudil soud jako soulož (či pokus o ni), poněkud méně častý byl pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, zatímco „prostý“ pohlavní styk byl mnohem méně frekventovaný. Zejména u forem „soulož“ a „jiného pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží“ (tj. orální styk, anální styk apod.) docházelo nezdá ke kumulaci obou forem pohlavního styku. Ve výrazné většině případů podle soudu pachatel spáchal čin násilím, ovšem je třeba mít na paměti, že za „násilí“ se pro účely právní kvalifikace pokládá též spáchání činu na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem. V necelé třetině případů pachatel čin spáchal pod pohrůžkou násilí a případy, kdy použil pohrůžku jiné těžké újmy, byly spíše výjimečné. Ve zhruba desetině případů pachatel zneužil bezbrannost oběti, ovšem zčásti v kombinaci s některou z výše uvedených forem donucení.

Právní kvalifikace vždy představuje určitou formu abstrakce. Proto jsme zároveň sledovali, jaké sexuální praktiky a formy násilného jednání se v analyzovaných případech objevovaly konkrétně. Jednoznačně nejméně frekventovaná **sexuální aktivita pachatele** v rámci analyzovaných deliktů byla vaginální soulož, která se (včetně pokusů o soulož) vyskytovala v téměř třech čtvrtinách případů. Velmi frekventovaný byl též orální styk, který se vyskytl v téměř polovině případů. K dalším častějším formám sexuálních aktivit, realizovaných při deliktu, patřily penetrace oběti prsty či rukou pachatele, masturbace pachatele obětí (jež sloužily v některých případech jako náhražková aktivita poté, co se pachatel nepodařilo dosáhnout uspokojení vaginální souloží), k méně častým pak anální styk. Ze spíše „doprovodných“ aktivit v rámci sexuálního útoku, zahrnujícího některou z výše uvedených „hlavních“ aktivit, lze poukázat na vysoké zastoupení osahávání oběti ze strany pachatele a také líbání, resp. jiných forem zapojení úst pachatele, jako je sání či kousání oběti. Významné je zjištění, že téměř polovina analyzovaných deliktů zahrnovala **vícenásobné sexuální aktivity**, tj. více různých typů sexuálních aktivit během jednoho útoku vůči jedné oběti.

Formy použitého násilí při analyzovaných sexuálních útocích zahrnovaly širokou škálu činností. V naprosté většině případů se vyskytovaly praktiky, sloužící k omezení pohybu či jiné aktivity oběti, jako jsou držení za ruce, znehybnění, zakrytí úst, svázání či zadržování v uzavřeném prostoru. Časté též byly násilné změny polohy oběti ve formě jejího povalení na zem, natlačení do kouta či jiného prostoru, nebo vláčení po zemi. Intenzivnější forma násilí v podobě úderů, facek, kopů, resp. zbití oběti, ať již k tomu pachatel použil ruce, nohy či nějaký tupý předmět, byla přítomna u dvou pětín. Méně časté bylo škrcení, dušení či rdoušení oběti, a k pořežení či pobodání oběti pachatelem došlo jen u 15 deliktů. Ani v jednom případě nebylo zjištěno, že by pachatel na oběť vystřelil.

Z hlediska **místa a doby spáchání činu** přinesla analýza následující výsledky. Většina deliktů ve výzkumném souboru se odehrála ve vnitřních, uzavřených prostorech (interiéru), což příliš neodpovídá obvyklým představám o znásilnění v podobě přepadení náhodné oběti na cestě z práce, z večírku apod. Skutečností ovšem je, že podíl deliktů, spáchaných pod širým nebem (v exteriéru), nebyl nijak extrémně nižší – poměr počtu deliktů v interiéru a v exteriéru činil cca 1,5 : 1. V souboru se vyskytlo několik případů, kdy se delikt odehrál postupně v obou prostředích, ovšem jednalo se spíše o výjimky. Z hlediska ročních období se větší počet násilných sexuálních deliktů odehrál v letních měsících a není ani velkým překvapením, že výrazně častěji k násilným sexuálním deliktům docházelo ve dnech pracovního klidu, zejména v sobotu, a ve večerních, resp. nočních hodinách.

Z 584 pachatelů ve výzkumném souboru bylo 579 **mužů** a 5 **žen**. Struktura pachatelů z výzkumného souboru podle **věku v době spáchání činu** zhruba odpovídá věkové struktuře osob odsouzených za veškerou trestnou činnost v ČR. (srov. (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2014), snad jen s poněkud vyšším podílem mladistvých pachatelů a naopak nižším podílem pachatelů nad 45 let věku. Právě ve skupině mladistvých zaujalo vysoké, téměř poloviční, zastoupení těch nejmladších, tedy patnáctiletých pachatelů. Není překvapivé, že většina deliktů v našem souboru byla spáchána **občany ČR** (85 % analyzovaných deliktů). O zbývající delikty se podělili občané 15 dalších zemí, přičemž významnější podíl ve výzkumném souboru měly ještě delikty spáchané občany Slovenska, Ukrajiny, Izraele a Rumunska. Prakticky totožné bylo složení výzkumného souboru podle **země narození** pachatele – pouze podíl pachatelů, narozených v ČR, byl poněkud nižší (81 %), a to ve prospěch osob, narozených na Slovensku. To znamená, že v souboru byla zřetelná skupina pachatelů z řad občanů ČR, narozených na Slovensku, což je pravděpodobně důsledek rozdělení kdysi společného Československa a následné „volby“ jeho občanů mezi občanstvím ČR a SR.

Velké množství proměnných bylo sledováno k **okolnostem spáchání** analyzovaných deliktů. V souboru jednoznačně převažovaly **individuální útoky** (jeden pachatel) nad sexuálními delikty spáchanými ve dvojici pachatelů či útoky víc jak tří pachatelů. V polovině analyzovaných případů byl pachatel při činu **pod vlivem návykové látky**, a to v naprosté většině alkoholu. Mezi rizikové faktory při posuzování nebezpečnosti pachatele, resp. možností jeho kriminální recidivy, patří skutečnost, že se kriminálního jednání dopustil v době, kdy si měl naopak více „dávat pozor“, protože se měl podrobovat určitému opatření (povinnosti) v souvislosti s jeho jinou, předchozí delikvencí. Delikty, kterých se dopustil **pachatel v podobném kontaktu s trestní justicí**, tvořily v našem výzkumném souboru téměř dvě pětiny. Jednalo se zejména o delikty pachatelů ve zkušební době podmíněného odsouzení či podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, popř. vykonávajících ochranné léčení. V nemalé části případů (15 %) se pachatel kromě sexuálního útoku

dopustil v rámci téže události také **útoku na majetek oběti**, nejčastěji ve formě krádeže či loupeže. Výrazně přitom případy, kdy pachatel oběť okradl či oloupil až po sexuálním útoku, převažovaly nad delikty s opačným průběhem. Z odcizených věcí se nejčastěji jednalo o mobil, peněženku (či jen o hotovost), dále pak docházelo k odcizení platební karty, dokladů, klíčů, šperků či hodinek. Často byla oběti odcizena celá kabelka.

V pětině analyzovaných případů měl pachatel při páchání deliktu **u sebe zbraň** či jiný předmět, který bylo možno jako zbraň užít. Ve většině případů si zbraň či podobný předmět pachatel přinesl na místo činu s sebou. Jednoznačně nejčastěji byl takovou zbraní nůž. Střelnou zbraň měl pachatel u sebe při 15 deliktech. Pachatel vůči oběti zbraň použil ve více než třetině případů, kdy ji u sebe měl. Některé druhy zbraní přitom jejich použití předurčovaly. Zatímco počet případů, kdy měl pachatel u sebe nůž, byl zhruba čtyřnásobný oproti počtu případů, kdy měl škrtidlo, deliktů, kdy bylo škrtidlo použito, bylo více než těch, při nichž byl použit nůž. Jinými slovy, nůž byl použit v pětině případů, kdy jej měl pachatel u sebe, zatímco škrtidlo či pouta byly použity prakticky ve všech případech, kdy je měl pachatel k dispozici. Lze předpokládat, že pouta při sobě lidé nosí zpravidla tehdy, mají-li v úmyslu je použít (na rozdíl od nože), a pokud jde o škrtidla, pachatelé obvykle v tuto zbraň proměnili předmět denní potřeby (elektrický kabel, tkanička) až ve chvíli, kdy se rozhodli s ním oběť napadnout.

Ve více než třech čtvrtinách analyzovaných deliktů pachatel před sexuálním útokem **oběť nějakým způsobem kontaktoval** – buď se již znali či oběť oslovil, seznámil se s ní. Pokud jde o místo takového kontaktování, byly přibližně stejné početné případy, kdy k němu došlo na veřejnosti nebo na místě veřejnosti nepřístupném, resp. kdy pachatel oběť kontaktoval na budoucím místě činu nebo na místě jiném.

V necelé třetině případů pachatel na oběť zaútočil náhle, bez jakéhokoli předchozího sledování či pronásledování. Většinou tedy **jednání pachatele před útokem** vykazovalo určité prvky plánovitosti. Nejčastěji pachatel oběť určitou dobu sledoval a v době útoku už o něm oběť věděla. Méně početné byly případy, kdy po určitém sledování pachatel na oběť zaútočil ze zálohy, neočekávaně. Případy, kdy se pachatel před obětí v době předcházející samotnému útoku skrýval, byly výjimkou.

Už z povahy sledovaných případů (násilné sexuální delikty) je možné vysoudit, že pachatel při útoku získával **kontrolu nad obětí** nejčastěji fyzickým násilím, ať už se zbraní či bez ní – bylo tomu tak u tří čtvrtin deliktů. Zbraň sloužila pachateli k získání kontroly nad obětí celkem v cca 16 % případů. U jedné desetiny případů kvalifikovaných jako znásilnění pak stačila pachateli k získání kontroly nad obětí jeho pouhá přítomnost na místě činu (ovšem včetně případů, kdy byl násilný sexuální delikt spáchán formou zneužití bezbrannosti oběti).

Ve více než dvou třetinách případů se oběť pachatelově útoku aktivně bránila, a to zpravidla fyzicky, byť ve čtvrtině těchto případů se aktivita oběti omezila na **odpor** verbální. Vůbec žádný odpor nekladla oběť pachateli ve více než desetině případů, zatímco pasivní odpor (prosté nevyhovění požadavkům pachatele bez aktivního odporu) byl spíše výjimkou. Na projevený odpor oběti pachatel ve více než polovině případů vůbec nedbal a pokračoval v násilí stejné intenzity, jež postačovala k překonání odporu. Další velkou skupinu tvořily delikty, kdy pachatel na odpor oběti reagoval zvýšením intenzity násilí, popř. zahájením násilného jednání v případech, kdy postupoval nenásilně do doby, než

oběť projevila odpor (cca čtvrtina deliktů). V necelých deseti procentech analyzovaných případů pachatel v reakci na odpor oběti sexuálního útoku zanechal, popř. z místa činu utekl. V několika málo případech reagoval pachatel na odpor oběti tak, že se s ní „dohodl“ na pro oběť méně nepříjemné formě sexuální interakce – např. upustil od požadovaného orálního styku a spokojil se s tím, že jej oběť masturbovala.

U necelých dvou pětina případů znásilnění bylo možno vysledovat na straně pachatele činnosti, které vypovídaly o snaze **minimalizovat možnosti jeho následného dopadení**. Nejčastěji šlo o vyhrožování oběti, aby věc neoznamovala, objevilo se také jednání, kdy pachatel po činu zakrýval stopy, nebo oběti při kontaktu uvedl falešné jméno apod.

Z hlediska **míry regulace násilného sexuálního jednání** bylo u pachatelů analyzovaných deliktů možno vysledovat spíše nízkou míru regulace agrese, charakterizovanou silným puzením, které nedokázal ovládnout, popř. míru střední, která již vykazuje prvky plánovitosti. Vysoká či naopak velmi nízká míra regulace sexuálního násilí byla zjištěna u podobně početných (necelá pětina) skupin deliktů. Chování pachatele při čtyřech pětinach analyzovaných deliktů pak odpovídalo spíše instrumentálnímu **typu agrese**, kdy se agresor chová tak, aby dosáhl nějakého konkrétního cíle, jako je např. právě sexuální uspokojení. Delikty charakterizované reaktivně-hostilním typem agrese, tedy impulzivní, neprogramovanou agresí, která je cílem činnosti pachatele sama o sobě, byla méně častá.

Nejvíce analyzovaných deliktů **končilo** tím, že pachatel zanechal oběť na místě činu a sám je opustil, ať již poklidně či z něj utekl (necelá třetina deliktů). V další čtvrtině případů nastal opačný postup, kdy pachatel zůstal na místě činu, zatímco oběť jej „opustila“ (odešla, utekla nebo místo činu opustila pod falešnou záminkou). Podobně početné byly případy, kdy se pachatel po činu rozhodl oběť „propustit“, vědomě se vzdal kontroly nad obětí a umožnil jí místo činu opustit.

Pachatel se v následném trestním řízení ke spáchanému činu doznal v cca třetině případů. Častější **postoj pachatele** byl takový, že jej, alespoň zčásti, popíral. Z této skupiny byly nejobvyklejší případy, kdy sice připouštěl pohlavní styk s obětí, ovšem tvrdil, že byl ze strany oběti dobrovolný. Úplné popření činu v tom smyslu, že pachatel oběť nezná, na místě činu v době útoku nebyl apod., byly méně časté. Spíše vzácné byly situace, kdy pachatel připustil násilné jednání vůči oběti, ale popíral pohlavní styk.

Značná pozornost byla v rámci výzkumu věnována **charakteristikám pachatelů** analyzovaných deliktů, ve smyslu jejich historie kriminální, osobní, partnerské, edukační či pracovní. Zhruba 30 % pachatelů ve výzkumném souboru tvořili **prvopachatelé**, tedy osoby bez předchozího odsouzení za trestný čin, ostatní pachatelé v souboru již byli v minulosti odsouzeni (**obecní recidivisté**). Čtvrtina analyzovaných deliktů, spáchaných prvopachateli, se dopustily osoby, u kterých byla zjištěna parafie (porucha sexuální preference). **Druhová (sexuální) recidivisté**, tedy osoby v minulosti již odsouzené za nějaký sexuální trestný čin, tvořili jen o málo méně početnou skupinu, než prvopachatelé. U třetiny z nich byla znalce v trestním řízení diagnostikována sexuální deviace. Jedna šestina výzkumného souboru pachatelů (98 osob) byli **speciální recidivisté**, tedy osoby, které již byly dříve odsouzeny za stejný sexuální trestný čin, tedy za znásilnění.

Téměř polovina analyzovaných deliktů byla spáchána pachateli, kteří za sebou měli **pobyt ve vězení** v podobě vykonaného nepodmíněného trestu odnětí svobody. Průměrná doba, která uplynula od propuštění z výkonu trestu do spáchání (analyzovaného) násilného sexuálního deliktu, u této skupiny činila cca 4,5 roku. Výraznou většinu analyzovaných deliktů spáchaly osoby, kterým v minulosti nebylo nikdy uloženo **ochranné léčení**. Do této skupiny samozřejmě spadají delikty prvopachatelů. Ve skupině deliktů, které měli na svědomí pachatelé se zkušeností s ochranným léčením, byla většina spáchána druhovými recidivisty – pachateli dříve odsouzenými za sexuální trestný čin (násilné i nenásilné povahy).

Pokud jde o **výchovné prostředí** pachatelů ve výzkumném souboru, téměř dvě třetiny analyzovaných deliktů byly spáchány pachateli, kteří vyrůstali pouze v rodině. Pachatelů, kteří vyrůstali v ústavní péči po celou dobu formativního období, bylo v našem souboru minimálně. Necelé pětiny deliktů se dopustili pachatelé, kteří v době svého dětství kromě rodiny prošli též nějakou formou ústavní péče. Většinou šlo o pachatele, kteří do ústavní péče přišli z rodiny, pouze 12 deliktů spáchali pachatelé, kteří nejprve pobývali v ústavní péči, ze které byli umístěni do rodinného prostředí. Mírnou většinu deliktů (z těch, u kterých byla tato informace zjistitelná), spáchaly osoby, u kterých znalec v průběhu vyšetření zjistil sníženou známku z chování, záškoláctví, rvačky či jiné **závažnější kázeňské problémy** v dětství.

Z hlediska **rodinného stavu** měli téměř polovinu analyzovaných deliktů ve výzkumném souboru na svědomí svobodní pachatelé. O zbytek se téměř rovným dílem podělili zejména ženatí pachatelé a pachatelé žijící v družeckém svazku, poněkud menší zastoupení měli rozvedení pachatelé, a pachatelé ovdovělí byli v souboru výjimkou. Ve výzkumném souboru mírně převažovaly delikty pachatelů, kteří měli v době činu **partnerský vztah**, na delikty pachatelů partnersky neadaptovaných. Rovněž tak byly vyrovnané skupiny deliktů **bezdětných** pachatelů a těch, jejichž pachatelé měli v době činu aspoň jedno dítě – tato posléze zmíněná skupina mírně převažovala.

U téměř poloviny pachatelů z výzkumného souboru bylo nejvyšším dosaženým stupněm vzdělání základní **vzdělání**. Druhou velkou skupinu představovali pachatelé, kteří se vyučili (absolventi učebního oboru), resp. získali středoškolské vzdělání bez maturity. Pachatelé s maturitou, případně vysokoškolským vzděláním tvořili jen malou část souboru – vysokoškolsky vzdělaných pachatelů bylo pouze pět. Kromě údaje o dosažené úrovni školního vzdělání jsme evidovali i **faktor „nedokončení“** v rámci jednotlivých vzdělávacích stupňů. Celkem bylo ve výzkumném souboru 133 pachatelů, kteří „nedokončili svou vzdělávací cestu“. Nejpočetnější skupinu představují pachatelé s nedokončeným učebním oborem.

Více než třetina analyzovaných deliktů byla spáchána **nezaměstnaným** pachatelem. Necelé čtvrtiny deliktů se dopustily osoby v zaměstnaneckém poměru a dalších cca 17% deliktů spáchali pachatelé, kteří si na živobytí vydělávali brigádami. Významnější zastoupení mezi pachateli měli ještě příslušníci dělnických profesí a studenti, učni či žáci. Téměř polovina deliktů byla spáchána osobami, které, pokud nejsou ve výkonu trestu odnětí svobody, lze považovat za **pracovně adaptované**, tzn., že mají pracovní návyky, nebyly v době činu dlouhodobě nezaměstnané.

Velmi zajímavá byla analýza dat, týkajících se **osobnostních charakteristik pachatele**, zjištěných znalci v průběhu trestního řízení. Jedna pětina analyzovaných trestních řízení probíhala bez vypracovaného znaleckého posudku na duševní stav pachatele. Tito pachatelé „bez znaleckého posudku“ se dopustili 125 analyzovaných deliktů (tj. 15,7 % z celkového počtu analyzovaných deliktů). V 18 trestních řízeních nebyl znalecký posudek o duševním stavu obviněného zpracován, přestože se jednalo o pachatele, který byl již v minulosti odsouzen za sexuální delikt (druhový recidivista). Ve 172 případech bylo prokazatelně zjištěno, že na pachatele byl znalecký posudek – psychologický, psychiatrický nebo sexuologický – vypracován již v minulosti v rámci jiné, dřívější trestní věci (ve 127 spisech se informaci nepodařilo jednoznačně zjistit).

Při hodnocení **rozumových předpokladů** konstatovali znalci u pachatelů téměř polovinu analyzovaných deliktů průměrnou úroveň intelektu. U pachatelů více než čtvrtiny deliktů byla shledána podprůměrná intelektová úroveň. Nadprůměrný intelekt zjistili znalci u pachatelů pouze tři desítek deliktů. Vzhledem k tomu, že úroveň intelektu se nám nepodařilo z dostupných materiálů zjistit u pachatelů pětiny deliktů, představovaly delikty s „průměrně inteligentním“ pachatelem téměř dvě třetiny a delikty pachatelů s podprůměrným intelektem téměř třetinu všech deliktů, u nichž byl údaj o intelektové úrovni k dispozici.

Sledován byl i **vztah pachatele k návykovým látkám**. Čtvrtiny analyzovaných násilných sexuálních deliktů se dopustili pachatelé, jejichž vztah k návykovým látkám má podle znalce charakter škodlivého užívání. Dalších 7 % deliktů spáchaly osoby, jež návykové látky nadužívají, a 8 % analyzovaných deliktů mají na svědomí pachatelé s diagnózou závislosti. Pachatelé necelé třetiny deliktů byli podle závěru znalců abstinenti či pouze „sváteční“ konzumenti návykových látek.

Pachatelem většiny (63 %) deliktů byla osoba bez **diagnózy parafilie** (nedevariantní pachatel). Parafilní sexuální delikventi (osoby s diagnózou poruchy sexuální preference) se podíleli na více jak čtvrtině z celkového počtu analyzovaných deliktů. U parafilních delikventů ve výzkumném souboru byly identifikovány jak sexuální deviace „v aktivitě“ – patologická sexuální agresivita, agresivní sadismus, sadismus a masochismus – tak i poruchy „v objektu“, jako jsou pedofilie, homosexuální pedofilie či fetišismus. Neméně časté byly v našem souboru kombinace několika deviantních preferencí, které se u daného jedince vyskytují současně (pedofilní sadismus). Vyskytovaly se i sexuální deviace označené jako polymorfní. Jako sexuální deviace byly znalci v některých případech označeny také psychosexuální nevyzrálost, hebefilie (pedohebefilie), efebofilie (pedoefebofilie) nebo adolescentofilie. Pouze desetina deliktů byla spáchána parafilními sexuálními delikventy, kteří se sexuálního trestného činu (násilného nebo nenásilného) dopustili již v minulosti.

Nejpočetnější podskupinu deliktů parafilních pachatelů tvořily delikty spáchané osobami s diagnózou **patologické sexuální agresivity**, případně patologické sexuální agresivity s rysy sadismu. Na celkovém počtu analyzovaných deliktů se tyto pachatelé podíleli jednou pětinou. Většinu z nich tvoří osoby s diagnózou parafilie, jen dva pachatelé byli označeni jako neparafilní patologičtí sexuální agresori. Polovinu deliktů patologických sexuálních agresorů spáchaly osoby, u kterých byla zároveň vyslovena diagnóza poruchy osobnosti. V dalších několika případech těchto pachatelů šlo o delikty patologických sexuálních agresorů, jejichž struktura osobnosti byla hodnocena jako anomální.

Z hlediska **struktury osobnosti** tvořily největší část výzkumného souboru delikty, u jejichž pachatelů shledali znalci specifickou poruchu osobnosti – tyto případy tvořily téměř 40 % souboru. V pětině případů byla osobnost pachatele označena znalcem jako akcentovaná či anomálně strukturovaná (aniž by dosahovala poruchy osobnosti). Poněkud méně deliktů spáchaly osoby s nevyrovnanou, popř. mírně disharmonickou strukturou osobnosti. Harmonickou strukturu osobnosti bez nápadností zjistili znalci pouze u 6 % pachatelů.

Z dostupných materiálů jsme se pokusili identifikovat „**základní psychopatologii**“ pachatelů ve výzkumném souboru, tedy faktor, který byl v popředí spáchání analyzovaného násilného sexuálního deliktu. Při kategorizaci základní psychopatologie na „osobnost“, „sexualitu“ a „kombinaci osobnosti a sexuality“ bylo zjištěno, že téměř dvě třetiny analyzovaných deliktů ve výzkumném souboru spáchali pachatelé, jejichž základní psychopatologií byla osobnost. Delikty, spáchané osobami, jejichž základní psychopatologií byla sexualita, a ty, u jejichž pachatelů byla základní psychopatologií shledána kombinace osobnosti a sexuality, představovaly početně téměř rovnocenné skupiny.

Třebaže byl výzkum zaměřen primárně na násilné sexuální delikty a jejich pachatele, nepomíjel ani **viktimologické aspekty**. Jednoznačnou většinu obětí analyzovaných deliktů tvořily podle očekávání **ženy**. Delikty, jejichž obětí byli **muži**, tvořily desetinu analyzovaných případů. Tři pětiny deliktů ve výzkumném souboru tvořily útoky vedené proti **dospělé** oběti, dvě pětiny proti osobám mladším 18 let. U této skupiny **nedospělých** obětí byla přibližně polovina deliktů spáchána na dětech do 14 let věku, druhá polovina pak na adolescentních, dospívajících obětech (15–18 let). Průměrný věk oběti v době spáchání činu činil 24 let, nejmladší oběti bylo 6 měsíců, nejstarší oběti 82 let. Analýza ukázala, že deliktů, jejichž obětí byly děti mladší 15 let nebo mladiství, se významně častěji dopouštěli mladiství pachatelé (tj. osoby ve věku 15–17 let). Ve většině analyzovaných deliktů byl pachatel starší než jeho oběť. Jedna pětina násilných sexuálních deliktů byla vedena proti obětem, které byly starší než pachatel. Podstatně méně byly zastoupeny případy, při kterých byli pachatel a oběť stejně staré osoby.

Z hlediska **vztahu mezi pachatelem a obětí** tvořily třetinu výzkumného souboru případy, kdy byl pachatel pro oběť osobou zcela neznámou. Případy, kdy pachatel a oběť byly osoby blízké, vzájemně se velmi dobře znali (blízký, velmi blízký vztah), tvořily čtvrtinu analyzovaných deliktů. Z této skupiny bylo 28 deliktů, kdy mezi pachatelem a obětí byl úzký příbuzenský vztah. Přibližně 13 % deliktů bylo spácháno krátce po seznámení pachatele s obětí (např. v baru, na večírku apod.).

Čtvrtina analyzovaných deliktů byla spáchána na oběti, která byla v době činu **pod vlivem návykové látky**. Většinou se přitom do stavu intoxikace přivedla oběť sama, jen ve výrazně menší části případů k tomu přispěl pachatel (naléval jí alkohol, podal drogu...). K tomu je ovšem třeba dodat, že u více než čtvrtiny deliktů se informaci o případné intoxikaci oběti v době činu nepodařilo zjistit.

Pokud jde o **činnost oběti bezprostředně před napadením**, nejčastěji oběti deliktů z výzkumného souboru před útokem pobývaly u sebe doma, a to zhruba ve čtvrtině případů. Časté byly též situace, kdy se oběť před útokem bavila v baru, restauraci, na večírku, příp. se z podobného prostředí vracela domů, anebo realizovala venkovní aktivity, jako jsou cesta do / z práce, školy, nebo spojená s jinou rutinní činností, nebo procházka v přírodě.

Z dalších typů činností měly významnější zastoupení spánek oběti a pobyt na návštěvě u přátel či příbuzných. Pouze v 5 případech obět před napadením stopovala a v 10 případech byla napadena prostitutka při výkonu své profese.

Mezi **následky** analyzovaných deliktů pro oběť se nejčastěji vyskytovala lehčí fyzická poranění typu drobných povrchových zranění, pohmožděnin nebo odřenin. Následky ve formě poranění po škrčení, zlomenin či řezných a bodných ran se vyskytovaly v několika desítkách případů. V sedmi případech došlo v důsledku sexuálního útoku k těhotenství oběti a v 18 případech byla následkem její smrt. Následek ve formě posttraumatické stresové poruchy byl zjištěn u téměř pětiny analyzovaných deliktů. Pokud jde o **závažnost fyzického zranění** oběti, dvě třetiny analyzovaných deliktů nevedly ke zranění, jež by si vyžádalo lékařské ošetření. Ambulantní ošetření oběti bylo v důsledku deliktu poskytnuto v necelé pětině případů. Závažná zranění vyžadující hospitalizaci utrpěla oběť ve 39 případech a při 28 deliktech způsobil pachatel oběti zranění způsobilé přivodit její smrt – z toho ve 13 případech se jednalo o extrémní zranění, přesahující míru nutnou k usmrcení oběti (tzv. overkill).

U **výzkumného podsouboru** odsouzených pachatelů znásilnění či sexuálního nátlaku vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody byly dále v rámci výzkumu zjišťovány osobnostní charakteristiky a kriminální styly myšlení s využitím dvou psychodiagnostických technik – Inventáře kriminálních stylů myšlení PICTS-cz a osobnostního dotazníku MMPI-2. Výzkumný podsoubor tvořilo 133 odsouzených pachatelů sexuálního násilí – mužů, jejichž průměrný věk v době administrace testových metod činil 38,9 let. Průměrný počet předchozích odsouzení za jakýkoliv trestný čin nabýval hodnoty 5,3. V podsouboru byli jak prvopachatelé, tak i multirecidivisté (max = 24 předchozích odsouzení). Průměrný počet předchozích výkonů trestu odnětí svobody (pobytů ve vězení) byl 2,6. Necelá polovina podsouboru byla již dříve odsouzena za sexuální motivovaný trestný čin a u přibližně dvou pětin podsouboru byla znalci vyslovena diagnóza sexuální deviace. Porucha osobnosti byla diagnostikována u více než poloviny souboru.

Průměrný profil pachatelů našeho podsouboru v dotazníku MMPI-2 charakterizovalo především klinicky významné zvýšení ve škále Schizofrenie (Sc), Paranoie (Pa) a Psychopatické odchylky (Pd), kdy zvýšený skóre ve škále Psychopatické odchylky reflektuje spíše charakteristiky obecně kriminální či antisociální než vlastnosti specifickou pro sexuální delikventy. V inventáři PICTS-cz výše skórovali pachatelé z výzkumného podsouboru s diagnózou poruchy osobnosti ve škále Souhrnného skóru kriminálního myšlení (GCT), ve faktorových škálách Sebeprosazování/sebeklam (AST) a Vyhýbání se problémům (PRB), ze škál stylů myšlení pak ve škále Kognitivní indolence (Ci), Zdůvodnění (Mo) a Oprávnění (En), stejně jako v obou obsahových škálách – Současné (CUR) a Minulé (HIS) kriminální myšlení a kombinovaných škálách Proaktivní (P) a Reaktivní (R) kriminální myšlení. Data získaná na českých odsouzených poukazují na to, že kriminální historie pachatelů má významnější vztah k naměřené intenzitě kriminálních postojů než druh a závažnost jejich trestné činnosti.

Vzhledem k důkladně připravenému a pečlivě provedenému sběru dat vznikla rozsáhlá databáze informací o případech násilné sexuální kriminality, k nimž v ČR v několikaletem období došlo, která skýtá **velký potenciál pro další a náročnější analýzy**. Na základě dat, která jsou v ní obsažena, je možno zaměřit se v podstatně větší hloubce na jednotlivé

aspekty – vybrané skupiny deliktů, pachatelů, příp. obětí. Velikost souboru umožňuje provedení vícerozměrných statistických analýz či vytváření typologií. Struktura databáze umožňuje rozmanitým způsobem variovat výzkumný soubor, resp. vytvářet a zkoumat podsoubory podle potřeby zaměření konkrétní analýzy.

Summary

Rape in the Czech Republic – Offences and Convicted Offenders

Rape is a serious crime that affects not only the direct victims, but also their surroundings and society as a whole. It has negative consequences that are not restricted to the time of the crime or immediately after, but which sometimes last for the rest of the victim's life. This monograph presents the selected results of empirical research carried out by the Institute of Criminology and Social Prevention (IKSP), which focus on the issue of sexually oriented violence, its offenders and victims, as well as the response of public authorities to this type of serious crime.¹³⁰

The **subject of the research** was sex offences with an element of violence registered in the Czech Republic, identified perpetrators of these offences and individual measures taken to protect society from this type of crime. The **main research objective** was to gain new criminological knowledge on sexually motivated criminal violence and its offenders in the Czech Republic and to evaluate the means used to punish offenders of this type of crime. **Sub-goals** included an evaluation of legislation governing the prosecution of sexually motivated violence in the Czech Republic, identification of instruments used to assess the danger of violent sex offenders and mapping the portrayal of violent sex offences and offenders in the Czech media.

In the empirical part of research, which is presented in this book, the standard criminological **research methods and techniques** were used such as a content analysis of relevant documents (criminal court files, expert witness reports on the mental state of offenders, criminal records), psychodiagnostic techniques (Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles (PICTS-cz) and the MMPI-2 personality test), descriptive and bivariate statistical analyses. The research task was carried out in accordance with the generally binding regulations, including the regulation on personal data protection, and the ethical principles of research work were respected.

From a criminological perspective, **violent sex crime** can be defined as a set of offences, where the offender intervenes in the sexual sphere of the victim using physical violence, the threat of physical violence or threat of other severe injury, and does so without the victim's consent. In the catalogue of offences offered by Czech criminal law, there is none that fully meets this definition. The closest to this definition and general notions regarding this type of crime is the offence of rape under Section 185 of the Penal Code (Section 241 of the previous Penal Code of 1961), or the new criminal offence of sexual constraint under Section 186 (1) of the Penal Code. However, it should be noted that these offences can be committed in a manner that is disputative in terms of meeting the above definition. The legal definition of "sexual intercourse" includes, in its broadest sense, certain less intensive forms of intervention in the sexual sphere of the victim, which also applies to the activities the offender forces the victim to perform in case of sexual constraint (masturbation,

130 The research project „Violent Sex Crime in the Czech Republic – focusing on its present forms, increase in efficiency of detection and sanctioning of offenders and on possibilities of protecting society from sexually motivated violence“ was funded by the Security Research Programme of the Czech Republic (Program bezpečnostního výzkumu ČR) from 2010 to 2015 (No. VG20122014084, the provider is the Ministry of the Interior of Czech Republic).

denudation or other comparable behaviour). In addition to the use of actual physical violence or threats, the perpetrators of these offences can achieve their objective by abusing the victim's defencelessness or making her feel defenceless through deceit or other similar method.

The comprehensive group of studied variables focused on the **legal classification of the examined cases and final court decisions**.

The research sample, which included 610 criminal files on 796 violent sex offences committed by 584 offenders, concerned the **crime of rape** in 95% of cases. Three quarters of the examined offences were completed by the offender and the significant majority of these were one-off attacks. The manner in which the basic and research sample was compiled contributed to the fact that **unconditional prison sentences** were imposed more often for the violent sex offences examined in our sample in comparison to official judicial statistics. In more than one quarter of the examined cases, the offenders were also ordered to undergo **protective treatment** (i.e. quasi-compulsory treatment ordered by the court), mainly in institutional (in-patient) form. **Security detention** was imposed in 9 cases. Among the groups of offenders who were ordered to undergo various forms of protective treatment, there were distinct differences in terms of their mental state. With regard to offenders ordered to undergo in-patient treatment, the significant majority were diagnosed with disorders of sexual preference (paraphilia) by experts in criminal proceedings, and half were found to have personality disorders, indicating that offenders in this group often had a combination of paraphilia and personality disorders. Paraphilics and offenders with personality disorders were in the minority among offenders ordered to undergo protective treatment in out-patient form, and comorbidity of both diagnoses occurred in a single case.

In respect of the legal classification of the **forms of intervention in the sexual sphere of victims and the means used for this intervention by the offender**, there were various combinations in the research sample. More than half the examined offences were classified as coitus (or attempted coitus) by the court, while sexual intercourse conducted in a manner comparable to coitus was less common, and "plain" sexual intercourse was much less frequent. Particularly in forms of "coitus" and "other sexual intercourse conducted in a manner comparable to coitus" (i.e., oral sex, anal intercourse, etc.), there was frequently a combination of both forms of sexual intercourse in the same offence. In the majority of cases, according to the court, the offender committed an act of violence, but it should also be borne in mind that "violence" for the purposes of legal classification is also considered a crime committed against a person whom the offender placed in a state of defencelessness through deceit or other similar method. In almost one third of cases, the offender committed the crime under the threat of violence, though cases where the offender used the threat of other serious injury were rare. In roughly one tenth of cases, the offender exploited the defencelessness of the victim, though partly in combination with one of the above forms of coercion.

In terms of the **time and place of the crime**, the analysis showed the following results. Most offences in the research sample took place indoors, in enclosed spaces (interiors), which does not correspond to the usual notion of rape as random victims attacked on their way home from work, a party, etc. However, the fact is that the proportion of offences committed under the open sky (outside) was not very much lower – the ratio of the

number of offences committed indoors and outside was about 1.5 : 1. The sample included several cases where the offence took place in both environments, however this was more of an exception. Despite the preponderance of offences committed indoors, where climatic conditions should not play a role in terms of seasons, the largest number of offences took place in summer and the lowest in winter. Unsurprisingly, violent sex offences occurred much more often on non-work days, especially Saturdays and in the evenings, or respectively night time hours.

A large number of variables were studied in relation to the **circumstances of the commission** of the examined offences.

Of the 584 offenders in the research sample, 579 were **men** and 5 **women**. The **age structure** of offenders in the research sample **at the time of the offence** roughly corresponds to the age structure of the general convicted population in the Czech Republic (cf. Czech Ministry of Justice, 2014), though perhaps with a slightly higher proportion of juvenile offenders, and conversely, a lower proportion of offenders over the age of 45. An interesting aspect in the juvenile group is the high, almost fifty percent representation of the youngest, i.e. fifteen-year old offenders. Unsurprisingly, most crimes in our sample were committed by Czech **citizens** (85% of examined offences). The remaining offences were shared by citizens of 15 other countries, with the major share in the research sample committed by citizens of Slovakia, Ukraine, Israel and Romania. The composition of the research sample was virtually the same by the offender's **country of birth** – only the proportion of offenders born in the Czech Republic was somewhat lower (81%), in favour of people born in Slovakia. This means there was a distinct group of offenders in the sample who were citizens of the Czech Republic, but born in Slovakia, which is probably a consequence of the division of Czechoslovakia, and subsequent “selection” of between citizenship of the Czech Republic or Slovakia by its citizens.

Offences in the sample were clearly dominated by individual attacks by a single offender over attacks in pairs or in a group. In half the examined cases, the offender was **under the influence of addictive substances** when committing the offence, in the vast majority alcohol. Risk factors in assessing the danger of an offender, or possibility of criminal recidivism, include the fact that the offence was committed at a time when the offender should, on the contrary, have been more “careful” because he had been subjected to certain measures (duties) in connection with his other, previous delinquency. Offences committed by an **offender** in similar **contact with the criminal justice system** made up nearly two fifths of the research sample. This particularly concerned offences committed by offenders during the probationary period of a suspended sentence or on conditional release from prison, or while undergoing protective treatment. In a considerable number of cases (15%), in addition to sexual assault, the offender also **attacked the victim's property**, mostly in the form of theft or robbery, during the same offence. Cases where the offender robbed or stole from the victim after the sexual assault clearly predominated over offences in the opposite order. In terms of stolen goods, this was mainly mobile phones or purses (or just cash), as well as the theft of credit cards, documents, keys, jewellery or watches. Often the victim's entire handbag was stolen.

In one fifth of the examined cases, the offender was **carrying a weapon** or other object that could be used as a weapon when committing the offence. In most cases, the offender

brought the weapon or similar object to the scene. The most common weapon was indisputably a knife. The offender had a firearm in a total of 15 cases. The offender used the weapon against the victim in over a third of cases in which the offender had a weapon. Certain kinds of weapons, however, were predestined to be used. While the number of cases in which the offender had a knife was roughly four times higher than the number of cases in which he had a garrotte, there were more offences in which a garrotte was used than those involving a knife. In other words, a knife was used in one fifth of cases, when the offender had a knife, while a garrotte or bonds (restraints) were used in virtually all cases where they were available to the offender. It can be assumed that people usually carry bonds only if they intend to use them (unlike knives), and in terms of garrottes, offenders usually turned everyday objects (electric cable, shoelace) into this type of weapon at the moment they choose to attack the victim with them.

In more than three quarters of examined cases, the offender **contacted the victim in some way** prior to the sexual assault – either they already knew each other, he addressed to the victim, or met her. In terms of the place of such contact, there were about the same number of cases where it took place in public or a place inaccessible to the public, or where the offender contacted the victim at the future scene of the crime or from another location.

In almost one third of cases, the offender attacked the victim suddenly, without watching or stalking the victim in advance. Usually the **offender's behaviour before the attack** showed certain elements of planning. The offender most often spent some time watching the victim and the victim already knew about him at the time of the attack. Cases where the offender attacked unexpectedly from ambush, after watching the victim were less common. Cases in which the offender hid from the victim in the period preceding the attack were an exception.

Unquestionably the most frequent **sexual activity by offenders** in the examined offences was vaginal intercourse, which (including attempted sexual intercourse) occurred in about three quarters of cases. Oral sex was also very common, which occurred in almost half of the cases. Other common forms of sexual activity during offences were penetration of the victim with the offender's fingers or hands, masturbation of the offender by the victim (which was used as an alternate activity in some cases after the offender failed to achieve satisfaction during vaginal intercourse), and less frequently anal intercourse. Other activities "accompanying" sexual assault involving one of the "main" activities above, is a high incidence of groping the victim by the offender, and kissing, or respectively other forms of activity involving the offender's mouth, such as sucking or biting the victim. A notable finding was that almost half the examined offences included **multiple sexual activity**, i.e. multiple, different types of sexual activity during one attack against one victim.

Forms of violence used during the examined sexual assaults included a wide range of activities. In the vast majority of cases, the practices used were designed to restrict the victim's movement or other activity, such as holding their hands, restraint, covering their mouth, binding or holding the victim in a confined space. A violent change of the victim's position by being thrown to the ground, pressed into a corner or other space, or being dragged across the ground were also common. More intense forms of violence in the form of punches, slaps, kicks, or beating the victim, whether the offender used his hands, feet or a blunt object, were present in two fifths of cases. Less common forms were strangulation,

suffocation or choking the victim, and the victim was cut or stabbed by the offender in only 15 cases. No cases in which the offender fired on the victim were reported.

In most cases, the offender gained **control of the victim** through physical violence, whether with or without a weapon – this was the case in three quarters of offences. A weapon was used by the offender to gain control of the victim in a total of approx. 16% of cases. In one tenth of cases, the offender's mere presence at the scene was enough to gain control (though, this includes cases where the violent sex offence was committed by exploiting the defencelessness of the victim).

In more than two thirds of cases, the victim actively resisted the offender's attack, usually physically, albeit in a quarter of these cases the victim's activity was limited to verbal **resistance**. The victim did not offer any resistance whatsoever to the offender in more than one tenth of cases, while passive resistance (simple non-compliance with the offender's demands without active resistance) was an exception. The offender paid no heed to the victim's manifested resistance in over half of cases and continued in his violence with the same intensity, which was sufficient to overcome resistance. Another large group consisted of offences where the offender responded to the victim's resistance by increasing the intensity of violence, or initiating violent behaviour, where he had previously proceeded without violence until the victim showed resistance (approx. one quarter of cases). In just under ten percent of examined cases, the offender desisted in his sexual assault or fled the scene in response to the victim's resistance. In a few cases, the offender responded to the victim's resistance by "agreeing" with the victim on a less unpleasant form of sexual interaction – e.g. he refrained from oral sex and contented himself with the victim masturbating him. In almost two-fifths of rape cases, the offender took action that spoke of an attempt to **minimise the possibility of his subsequent apprehension**. This most often involved threatening the victim not to report the incident, but also the offender covering his tracks after the crime or giving the victim a false name on contact, etc.

In terms of the **degree of regulation of violent sexual conduct**, it was possible to see a frequent low level of regulation of aggression in offenders of the examined offences, which was characterised by a strong urge that could not be controlled, or a medium degree, which already showed elements of planning. A high, or conversely, very low level of regulation of sexual violence was found in similarly numerous (almost one fifth) categories of offences. The offender's conduct in four fifths of examined offences corresponded to an instrumental **type of aggression**, where the aggressor acts so as to achieve a specific goal, such as sexual satisfaction. Reactive-hostile aggression, i.e. impulsive, un-programmed aggression, which is the offender's goal in itself, was much less common.

Most of the examined offences ended by the offender leaving the victim at the scene and his departure, whether quietly or by fleeing the scene (almost a third of cases). In one quarter of cases the opposite occurred, where the offender remained at the scene, while the victim left (departed, ran away or left the scene under false pretences). In a similar number of cases, the offender decided to "release" the victim after the crime, consciously relinquishing control of the victim and allowing her to leave the scene.

In subsequent criminal proceedings, the offender pleaded guilty in about one third of cases. More frequently, the **offender's position** was such that he at least partially denied

the charges. Of this group, the most common cases were where, although he admitted sexual intercourse with the victim, the offender claimed it was voluntary on the victim's part. Complete denial of the crime, in the sense that the offender did not know the victim, was not at the scene of the crime at the time of the attack, etc. was less common. Situations where the offender admitted violent behaviour towards the victim, but denied intercourse were rare.

The research devoted considerable attention to the **characteristics of offenders** of the examined offences in terms of their criminal, personal, partnership, educational and work history.

Approximately 30% of offenders in the research sample were **first-time offenders**, i.e. persons without prior criminal convictions. Other offenders in the sample have already been convicted in the past (**general recidivists**). One quarter of the examined offences committed by first-time offenders, were committed by people who had been diagnosed with paraphilia (disorder of sexual preference). **Generic (sexual) recidivists**, i.e. persons previously convicted of a sex offence, accounted for only a slightly less numerous group than first-time offenders. One third of them were diagnosed with paraphilia by experts in criminal proceedings. One-sixth of offenders in the research sample (98 persons) were **specific recidivists**, i.e. persons who had been previously convicted of the same sex offence, namely rape.

Almost half of the examined offences were committed by offenders who had already **been in prison** in the past and completed their prison sentence. The average time that had elapsed since their release from prison to committing the (examined) violent sex offence was approximately 4.5 years in this group. A significant majority of examined offences were committed by persons who had never been ordered to undergo **protective treatment** in the past. This group naturally includes offences committed by first-time offenders. In the group of offences committed by offenders who have had experience with protective treatment, the majority were committed by generic recidivists – offenders previously convicted of a sex offence (violent and non-violent in nature).

In terms of the **upbringing (family environment)** of offenders in the research sample, nearly two-thirds of examined offences were committed by offenders who grew up in a family. There was a minimum number of offenders who had grown up in institutional care during their formative years in the sample. Less than one fifth of offences were committed by offenders who, in addition to family, had also gone through some form of institutional care in their childhood. Most were offenders who came into institutional care from a family, and only 12 offences were committed by offenders who were initially in institutional care from which they were placed in a family environment. A slight majority of offences (where this information was ascertainable), were committed by offenders who experts found during the course of investigation had had lower grades for conduct, truancy, fights or other **serious discipline problems** in childhood.

In terms of **marital status**, almost half of the examined offences in the research sample were committed by single offenders. The rest were almost equally shared by married offenders and offenders in de facto relationships, with a slightly smaller representation of divorced offenders. Offenders who had been widowed were an exception. Offences by

offenders who were in a **partner relationship** at the time of the crime slightly prevailed in the research sample over offenders un-adapted to a partner relationship. Likewise, the number of offences by **childless** offenders and those where the offender had at least one child at the time of the crime was balanced – this latter group slightly prevailed.

Almost half the offenders in the research sample had completed primary school as their highest level of **education**. Another large group was offenders who had been trained (apprenticeships) or completed secondary school without GCSE. Offenders with GCSE or tertiary education accounted for only a small part of the sample – there were only five university-educated offenders. In addition to data on the level of education, we also registered a “**drop out**” factor at various educational levels. A total of 133 offenders in the research sample had “not completed their educational journey.” The largest group was offenders who had not completed their apprenticeship.

More than one third of examined offences were committed by **unemployed** offenders. Almost one quarter of offences were committed by persons in employment and another circa 17% of offences were committed by offenders who earned a living doing temporary work. Offenders who were members of working professions and students, apprentices and pupils were also significantly represented. Nearly half of offences were committed by persons who, if not in prison, could be considered **work adapted**, i.e. they have work habits and were not long-term unemployed at the time of the crime.

Very interesting was the analysis of data relating to the **personal characteristics of offenders** identified by forensic experts in the course of criminal proceedings. One fifth of examined criminal proceedings took place without an expert witness report on the mental state of the offender. These offenders “without an expert witness report” committed 125 examined offences (i.e. 15.7% of the total number of examined offences). In 18 criminal proceedings an expert witness report on the mental state of the accused was not prepared, despite the fact this was an offender who has been previously convicted of a sex offence (generic recidivist). In 172 cases it was clearly established that an expert witness report – psychological, psychiatric or sexological – had been prepared in the past in the context of another, earlier criminal case (in 127 cases this information could not be clearly ascertained).

In evaluating **intellectual capacity**, experts noted that the perpetrators of nearly half the examined offences had an average level of intellect. Offenders of more than one quarter of offences were found to have a below average level of intellect. Experts found an above-average level of intellect in offenders in only three dozen cases. Given that we were unable to ascertain the level of intellect of one fifth of offenders from the available material, offences with offenders of “average intelligence” constituted nearly two-thirds and offences with offenders of below-average intelligence almost one third of all offences for which an indication of intellectual level was available.

The **offender’s relationship to addictive substances** was also examined. One quarter of the examined violent sex offences were committed by offenders whose relationship to addictive substances, according to experts, had the nature of harmful use. Another 7% of offences were committed by persons who misused addictive substances, and 8% of examined offences were committed by offenders with diagnosed dependence. According to the

conclusions of experts, less than one third of offences were committed by offenders who were abstainers or only “occasional” users of addictive substances.

Offenders of the majority of offences (63%) were persons without a **diagnosis of paraphilia** (non-paraphilic offenders). Paraphilic sex offenders (persons diagnosed with a disorder of sexual preference) were involved in more than one quarter of the total number of examined offences. Paraphilic offenders in the research sample were diagnosed with both paraphilia “in activity” – pathological sexual aggressiveness (paraphilic coercive disorder), aggressive sadism, sadism and masochism – and paraphilia “in the object of their interest”, such as paedophilia, homosexual paedophilia, fetishism. Equally common in our sample was multiple paraphilia which the given individual suffers simultaneously (paedophilic sadism). There was also paraphilia identified as polymorphic. In some cases, experts also designated psychosexual immaturity, hebephilia (paedohebephilia), ephebophilia (paedophebophilia) or adolescentophilia as paraphilia. Only one tenth of offences were committed by paraphilic sex offenders who had already committed a sex offence (violent or non-violent) in the past.

The largest subgroup of offences by paraphilic offenders was offences committed by persons diagnosed with **pathological sexual aggressiveness** (paraphilic coercive disorder) or pathological sexual aggressiveness with traits of sadism. Of the total number of examined offences, these offenders were involved in one fifth. Most of these were persons diagnosed with paraphilia, only two offenders were identified as non-paraphilic pathological sexual aggressors. Half the offences committed by pathological sexual aggressors were committed by persons who were also diagnosed with personality disorder. In a number of other cases, offences were committed by pathological sexual aggressors, whose personality was evaluated as anomalous.

In terms of **personality**, the largest part of the research sample consisted of offences committed by offenders who experts found to have a specific personality disorder – these cases accounted for almost 40% of the sample. In one fifth of cases, the offender’s personality was designated by an expert as accented or anomalously structured (without extending to personality disorder). Somewhat fewer offences were committed by persons with an unbalanced or slightly dissonant personality. Experts found a harmonious personality without salience in only 6% of offenders.

We tried to identify the “**fundamental** (underlying) **psychopathology**” of offenders in the research sample from available material, i.e. a factor that was at the forefront in committing the examined violent sex offence. When categorising basic psychopathology on “personality”, “sexuality” and “a combination of personality and sexuality,” it was found that almost two-thirds of the examined offences in the research sample were committed by offenders whose underlying psychopathology was personality. Offences committed by persons whose underlying psychopathology was sexuality, and offenders whose underlying psychopathology was a combination of personality and sexuality, represented almost equally numbered groups.

Although the research primarily focused on violent sex offences and their offenders, it did not overlook **aspects of victimology**. As expected, the clear majority of the victims of the examined offences were **women**. Offences, whose victims were men, accounted for one tenth

of the examined cases. Three fifths of offences in the research sample consisted of attacks against **adult** victims, two fifths against persons under the age of 18. In this group of **juvenile** victims, about half the offences were committed against children under the age of 14, the other half on adolescent, pubescent victims (15–18 years of age). The average age of victims at the time of the crime was 24 years of age, the youngest victim was 6 months old, the oldest 82. The analysis showed that offences whose victims were children under the age of 15 or adolescents, were committed significantly more often by juvenile offenders (i.e. those aged 15–17). In most of the examined offences, the offender was older than his victim. One fifth of violent sex offences were directed against victims who were older than the offender. Cases where the offender and victim were of the same age were much less common.

In terms of the **relationship between the offender and the victim**, one third of the research sample was cases where the offender was a person completely unknown to the victim. Cases where the offender and the victim were next-of-kin or knew each other very well (close, very close relationship) accounted for one quarter of the examined offences. Of this group, 28 were offences where the offender and the victim had a close family relationship. Approximately 13% of offences were committed shortly after the offender and victim had met (e.g. in a bar, at a party, etc.).

One quarter of the examined offences were committed against a victim who was **under the influence of addictive substances** at the time of the crime. Mostly the victim initiated this state of intoxication herself, the offender only contributed to this state in a smaller number of cases (poured her drinks, gave her drugs...). It must be added, however, that it was not possible to find information on the victim's possible intoxication at the time of the crime in more than one quarter of cases.

With regard to the victim's **activity immediately prior to the attack**, the victims of offences in the research sample were most often at home prior to the attack (in roughly one quarter of cases). Situations where the victim had been enjoying herself in a bar, restaurant, at a party, etc. or was returning home from a similar environment, doing outdoor activities such as travelling to/from work, school, or associated with other routine activities, or enjoying a stroll in the countryside before the attack were also common. Other types of activities that were notably represented were the victim was sleep or visiting friends or relatives. In only 5 cases the victim was hitchhiking before the attack, and in 10 cases a prostitute was attacked while exercising her profession.

One of the most frequent **consequences** of the examined offences for the victim was minor physical injuries such as superficial wounds, bruises or abrasions. Consequences in the form of injuries after choking, fractures, cuts and stab wounds occurred in several dozen cases. In seven cases the sexual assault resulted in the victim's pregnancy and in 18 cases in the victim's death. Consequences in the form of post-traumatic stress disorder were found in almost one fifth of examined cases. In terms of the **severity of physical injury** to the victim, two-thirds of the examined offences did not result in injuries requiring medical treatment. Outpatient treatment of the victims as a result of the offence was provided in less than one fifth of cases. Serious injuries requiring hospitalisation were suffered by the victim in 39 cases, while in 28 cases the offender caused the victim injury capable of causing death – of which 13 cases involved extreme injuries beyond those necessary to kill the victim (i.e. overkill).

In the **research** subsample of convicted rapists or perpetrators of sexual constraint serving a prison sentence, the research also examined their personality traits and criminal thinking styles using two psychodiagnostic techniques – Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles (PICTS-cz) and the MMPI-2 personality test. The subsample consisted of 133 incarcerated sex offenders, entirely of men, whose average age at the time of administering the test methods was 38.9 years of age. The average number of previous convictions for any offence returned a figure of 5.3. The subsample included both first-time offenders and multiple recidivists (min = 0, max = 24 previous convictions). The average number of previous prison sentences (prison time) was 2.6. Almost half the subsample was previously convicted of a sex offence and about two-fifths of the subsample were diagnosed with paraphilia by experts. Personality disorders were diagnosed in more than half the subsample. The mean MMPI-2 profiles of male incarcerated sex offenders featured a clinically significant elevation on the Schizophrenia scale, Paranoia and Psychopathic Deviate scale, where a higher score on the scale of Psychopathic Deviate scale reflects general criminal or antisocial characteristics rather than characteristics specific to sex offenders. In the PICTS-cz inventory, incarcerated sex offenders with diagnosed personality disorders (ASPD) scored higher on the scale of General Criminal Thinking (GCT), the factor scales of Self-Assertion/Deception (AST) and Avoiding Problems (PRB), and in thinking styles, on the scale of Cognitive Indolence (Ci), Mollification (Mo) and Entitlement (En), as well as in both content (CUR and HIS) and composite scales (P and R). Data obtained on convicted offenders points to the fact that the criminal history of offenders has a more significant relationship to the measured intensity of criminal attitudes than the type and severity of their crime.

In view of the carefully prepared and meticulously collected data, an extensive database of information on cases of violent sex crime perpetrated in the Czech Republic over a several year period has been created, which offers **great potential for further and more challenging analyses**. Based on the data contained therein, it is possible to focus on specific aspects in much greater detail – selected groups of offences, offenders or victims. The file size enables a multivariate statistical analysis and creation of typologies. The database structure allows variation of the research sample in a variety of ways, or the creation and examination of subgroups based on the focus of the specific analysis.

Použité prameny

- Baron, S. W. (1999). Street youths and substance use – the role of background, street life-style and economic factors. *Youth and Society*, 31(1), 3–26.
- Blatníková, Š. (2010). *Aplikace klinických a testových metod v kriminologickém výzkumu*. Praha: IKSP.
- Blatníková, Š., & Netík, K. (2008). *Predikce vývoje pachatele*. Praha: Studie IKSP.
- Blatníková, Š., Faridová, P., & Zeman, P. (2014). *Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost*. Praha: IKSP.
- Blatníková, Š., Faridová, P., Vranka, M., & Zeman, P. (2016, *připravujeme*). Kriminální styly myšlení / Inventář kriminálních stylů myšlení PICTS-cz. Praha: IKSP.
- Byqvist, S., & Olsson, B. (1998). Male drug abuse, criminality and subcultural affiliation in a career perspective. *Journal of Psychoactive Drugs*, 30(1), 53–68.
- Brichcín, S. (2010). Soudní sexuologie. In P. Weiss (Editor), *Sexuologie* (pp. 527-561). Praha: Grada.
- Brichcín, S. (2015). Forezní význam psychosexuálního infantilismu. In S. Brichcín (Editor), *Bohnické sexuologické dny*. Praha: CERM.
- Brichcín, S., & Spilková, J. (2002). Alkohol a jeho vztah k sexuální kriminalitě. *Kriminalistika*, 35(2), 119–128.
- Buchanan, J., & Young, L. (2000). The War on Drugs – A War on Drug Users? *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 7(4), 409–422.
- Cardasis, W., Huth-Bocks, A., & Silk, K. (2008). Tattoos and antisocial personality disorder. *Personality and Mental Health*, 2, 171–182.
- Davis, K.M., & Archer, P.R. (2010). A critical review of objective personality inventories with sex offenders *Journal of Clinical Psychology*, 66 (12), 1254–1280.
- Epperson, D., Kaul, J., Huot, S., Hesselton, D., Alexander, W., & Goldman, R. (1999). *Minnesota Sex Offender Screening Tool-Revised (MnSost-R): Development performance, and recommended risk level cut scores*. Retrieved March 2004, from www.psychology.iastate.edu/faculty/epperson
- Erickson, W. D., Luxenberg, M. G., Walbek, N. H. & Seely, R. K. (1987). Frequency of MMPI two-point code types among sex offenders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, 566-570.
- Faridová, P., Blatníková, Š., Vranka, M., & Zeman, P. (2015, *v tisku*). Inventář kriminálních stylů myšlení (PICTS-cz) – adaptace a psychometrické vlastnosti. *Psychologie pro praxi*, Praha.
- Franklin, K. (2011). *MnSOST-3: Promising new actuarial for sex offenders to debut*. Retrieved from <http://forensicpsychologist.blogspot.cz/2011/11/mnsost-3-promising-new-actuarial-for.html>
- Hall, G.C. (1989). WAIS-R and MMPI profiles of men who have sexually assaulted children: evidence of limited utility. *Journal of Personality Assessment*, 53 (2), 404-12.
- Hall, G.C., Graham, J.R., & Shepherd (1991). Three methods of developing MMPI taxonomies of sexual offenders. *Journal of Personality Assessment*, 56 (1), 2–13.
- Funk, F., & Todorov, A. (2013). Criminal stereotypes in the courtroom: Facial tattoos affect guilt and punishment differently. *Psychology, Public Policy, and Law*, 19(4), 466–478.
- Harrison, L., & Gfroerer, J. (1992). The intersection of drug use and criminal behavior: Results from the National Household Survey on Drug Abuse. *Crime and Delinquency*, 38(4), 422–443.
- Hofmanová, J. (2010). *Behaviorální analýza*. Praha: Jaroslav Hofman.
- IKSP. (2011). *Střednědobý plán výzkumné činnosti IKSP na období 2012–2015*. Retrieved 20. August 2014, from http://www.ok.cz/iksp/docs/sp12_15.pdf

- Kalichman, S. C. (1990). Affective and personality characteristics of replicated MMPI profile subgroups of incarcerated adult rapists. *Archives of Sexual Behavior*, 19, 443–459.
- Kazemian, L. (2007). Desistance From Crime: Theoretical, Empirical, Methodological, and Policy Considerations. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 23(1), 5–27.
- Lab, J. P. (1992). *Crime Prevention: Approaches, practices and evaluations*. Cincinnati, OH: Anderson.
- Lozano, A., Morgan, R., Murray, D., & Varghese, F. (2011). Prison Tattoos as a Reflection of the Criminal Lifestyle. *International Journal of Offender Therapy Comp Criminology*, 55 (4), 509–529.
- MacLin, M. K. & Herrera, V. (2006). The criminal stereotype. *North American Journal of Psychology* 8, 197–208.
- Ministerstvo spravedlnosti ČR. (2013). *Statistická ročenka kriminality za rok 2012*. Praha: MSp ČR.
- Ministerstvo spravedlnosti ČR. (2014). *Statistická ročenka kriminality za rok 2013*. Retrieved 18. August 2014, from <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
- Netík, K. (1990). *Kriminální agresor*. Praha: Bulletin studijního a výzkumného oddělení ředitelství správy SNV ČR.
- Netík, K. (2013). *Minnesota Multiphasic Personality Inventory®-2*. (J. Butcher, Editor) Praha 2: Hogrefe.
- Piquero, A. R., Farrington, D. P., & Blumstein, A. (2007). *Key Issues in Criminal Career Research*. New York: Cambridge University Press.
- Sampson, R., Laub, J., & Wimer, C. (2006). Does Marriage reduce crime? A Counterfactual Approach to within-individual Causal Effects. *Criminology*, 3(44), 465–508.
- Seddon, T. (2000). Explaining the drug-crime link: theoretical, policy and research issues. *Journal of Social Policy*, 29(1), 95–107.
- Shealy, L., Kalichman, S. C., Henderson, M. C., & Szymanowski, D. (1991). MMPI profile subtypes of incarcerated sex offenders against children. *Violence & Victims*, 6, 201–212.
- Soothill, K., & Francis, B. (2000). Sex Offenders: Specialists, Generalists—Or Both? A 32–Year Criminological Study. *British Journal of Criminology*, 40, 56–67.
- Šámál, P., Gřivna, T., Herczeg, J., Kratochvíl, V., Púry, F., Rizman, S., a další. (2009). *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. Praha: C. H. Beck.
- Šámál, P., Gřivna, T., Herczeg, J., Kratochvíl, V., Púry, F., Rizman, S., a další. (2010). *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck.
- Švarc, J., & Soukupová, T. (2011). Osobnostní patologie delikventních sexuálních agresorů v ochranném léčení. *Bohnické sexuologické dny*, (62–63). Praha.
- ÚZIS ČR. (2013). *Mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10*. Retrieved from <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>
- Walters, G. D. (2006). *The Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles (PICTS): Professional manual*. Allentown, PA: Center for Lifestyle Studies.
- Walters, G. D. (2007). Measuring proactive and reactive criminal thinking with the PICTS: Correlations with outcome expectancies and hostile attribution biases. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(4), 371–385.
- Walters, G. D., Frederick, A. A., & Schlauch, C. (2007). Postdicting arrests for proactive and reactive aggression with the PICTS Proactive and Reactive Composite scales. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(11), 1415–1430.
- Wilson, S. (1994). *MMPI-2 profile differences among sex offender groups*. Emporia: Emporia State University.

Přílohy

Příloha č. 1: Okruhy analyzovaných proměnných – spisy

I. ROZHODNUTÍ SOUDU

1. Výrok o vině
2. Výrok o trestu (druh a délka trestu, další uložené tresty aj.)
3. Výrok odvolacího soudu
4. Uložená ochranná a výchovná opatření
5. Další okolnosti uvedené v rozhodnutí (tj. stav vyvolaný duševní poruchou, nepřičetnost, zmenšená přičetnost)
6. Datum rozhodnutí
7. Pořadí trestu v opisu rejstříku trestů

II. ANAMNESTICKÁ DATA

A) KRIMINÁLNÍ ANAMNÉZA

1. Předchozí sexuálně motivované kriminální jednání
2. Předchozí pobyty ve výkonu trestu
3. Předchozí uložená ochranná léčba

B) EDUKAČNÍ A PRACOVNÍ ANAMNÉZA

1. Vzdělání
2. Profesní kariéra, adaptace a nejdelší doba zaměstnání
3. Poslední zaměstnání (v době spáchání trestného činu)

C) OSOBNÍ, PARTNERSKÁ, SOCIÁLNÍ ANAMNÉZA

1. Rodinný stav (dále: partnerský vztah, sdílení domácnosti, počet dětí)
2. Výchovné prostředí (tj. rodinná či ústavní péče v dětství)
3. Kázeňské problémy v dětství
4. Další relevantní charakteristiky dětství
5. Etnicita
6. Tetováž

D) PSYCHOLOGICKÁ A ZDRAVOTNÍ ANAMNÉZA

1. Somatická diagnóza
2. Předchozí psychologická či psychiatrická péče
3. Zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům

E) SEXUOLOGICKÁ ANAMNÉZA

1. Věk koitarché
2. Počet sexuálních partnerek, počet partnerských vztahů
3. Sexuální partnerka v době spáchání trestného činu
4. Předchozí sexuologická léčba, příp. kastrace
5. Zhodnocení psychosexuálního vývoje

III. ZNALECKÉ POSOUZENÍ

1. Intelekt
2. Osobnost
3. Vztah k návykovým látkám
4. Prognóza resocializace, predikce vývoje
5. Nebezpečnost
6. Sexualita (charakteristiky, diagnóza, PPG vyšetření, sexuální orientace)
7. Základní psychopatologie pachatele (např. osobnostní porucha, sexuální porucha, kombinace, aj.)
8. Doporučení znalce (k uložení léčebných opatření a jiných povinností)

(dále: rok vypracování znaleckého posudku, specializace znalce, rozporné závěry jednotlivých znalců, konstatování znalců o duševní poruše, předchozí znalecké zkoumání pachatele)

Příloha č. 2: Okruhy analyzovaných proměnných – delikty

I. KDY (mj. den, hodina)

II. KDE

1. obec
2. specifikace místa činu (např. v bytě pachatele, na chodbě bytového domu, na ulici, v parku, v restauraci; ne/násilné vniknutí pachatele na místo činu)

III. PRÁVNÍ KLASIFIKACE

1. druh deliktu (tj. znásilnění, sexuální nátlak, jiný trestný čin)
2. stupeň dokonání (tj. pokus či dokonáný trestný čin)

IV. PROVEDENÍ

1. Přítomnost násilí (tj. spácháno násilím, pod pohrůzkou násilí, zneužití bezbrannosti, aj.)
2. Forma styku (tj. soulož, pohlavní styk, pohlavní styk srovnatelný se souloží, resp. jiný obdobný pohlavní styk, aj.)
3. Další zvlášť přitěžující okolnosti (spáchá čin na osobě mladší osmnácti let/na dítěti, se zbraní, způsobí činem těžkou újmu na zdraví, aj.; spáchá čin jako zvlášť nebezpečný recidivista)
4. Kvantita jednotlivých útoků
5. Další trestné činy (spáchané v souvislosti se sexuálně násilným deliktem)
6. Postoj pachatele (vina, lítost, doznání, aj.)

V. KONTEXT

1. Sex násilný delikt spáchal v době kontaktu se systémem trestní justice
2. Sex násilný delikt spáchal v době, kdy byl v kontaktu či v evidenci sexuologické, psychiatrické či psychologické instituce (např. v ambulantní léčbě)
3. Charakteristiky případu (např. domácí násilí, prostituce, organizovaný zločin, toxikomanská či bezdomovecká subkultura, předchozí pobyt v baru, aj.)

VI. PRŮBĚH

1. Způsob navázání kontaktu, přiblížení k oběti
2. Skupinovost útoku (počet pachatelů, míra jejich zapojení, aj.)
3. Přítomnost dalších osob (svědků)
4. Svlékání
5. Delikt spojen s krádeží, loupeží
6. Sexuální aktivity (např. felace, vaginální soulož, anální soulož, manuální stimulace, osahávání, líbání)
7. Násilné aktivity (např. fackování, škrčení, povalení na zem, držení rukou)
8. Slovní projev pachatele během útoku
9. Přítomnost a použití zbraně či nástroje
10. Forma ukončení útoku, resp. kontaktu pachatele s obětí (např. oběť utekla, vyrušení třetí osobou, pachatel odešel)
11. Opatření pachatele znesnadňující jeho dopadení (např. zavázání očí oběti, likvidace stop, podání drogy oběti, znemožnění volání o pomoc, vyhrožování oběti, aby čin

neoznamovala)

VII. STAV PACHATELE V DOBĚ SPÁCHÁNÍ

1. Intoxikace
2. Motivace
3. Rozpoznávací a ovládací schopnosti

VIII. VIKTIMOLOGICKÉ ASPEKTY

1. Datum narození a pohlaví oběti
2. Vztah pachatele k oběti
3. Činnost oběti před napadením (např. spala, byla na procházce, v práci, vracela se z večírku)
4. Okolnosti zvyšující rizikovost oběti, resp. riziko útoku na oběť (např. intoxikace, omezení svobody, duševní porucha aj.)
5. Odpor oběti
6. Reakce pachatele na odpor oběti
7. Prostředek získání kontroly nad obětí (např. verbální vyhrožování, zbraň, fyzické násilí)
8. Věrohodnost oběti
9. Následky a zranění způsobená obětí

IX. CHARAKTERISTIKY AGRESE

1. Míra regulace jednání
2. Typ agrese (tj. instrumentální či reaktivní)
3. Míra užitého násilí

Příloha č. 3: Případ znásilnění – oběť muž, pachatel opakovaně odsouzen za sexuální delikty, opakovaně ukládáno OL

Z. T., muž, nar. 1963, občan ČR, obráběč kovů, svobodný, nemajetný, finanční prostředky pro obživu získával z brigád, opakovaně trestaný, v dané věci byl vypracován znalecký posudek na pachatele. V červnu 2010 byl odsouzen za trestný čin znásilnění (dle § 185/1,2 a), b) tr. zákoníku) k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 6 let a zároveň mu bylo uloženo ochranné sexuologické léčení ústavní formou.

Kriminální kariéra: V opisu rejstříku trestů má pachatel 14 záznamů, první odsouzení v roce 1982 na území SR. Šlo převážně o násilné a majetkové trestné činy (výtržnictví, týrání zvířat, ublížení na zdraví, omezování osobní svobody, loupeže a krádeže, vydírání). Ukládány mu byly podmíněné i nepodmíněné tresty, poslední výkon trestu (propuštění z vězení) byl 2.6.2007 (v průběhu trestního řízení sledovaného případu, ale znovu ve výkonu trestu za skutek spáchaný v roce 2007).

Pro sexuálně motivovanou trestnou činnost byl odsouzen již třikrát. Poprvé v roce 1998 (kvalifikováno jako trestný čin vydírání dle §235/1,2 c) tr. zákona), kdy ve třech případech nutil k sexuálně motivovanému jednání nejprve přemlouváním, posléze pohrůžkami násilí, které demonstroval pomocí loveckého nože. Poté byl v roce 2001 odsouzen za znásilnění (dle §241/1 tr. zákona), kdy pod pohrůžkou násilí za použití nože poškozené nutil k tomu, aby strpěli osahávání a tření pohlavního údu. A nakonec v roce 2009 byl odsouzen za trestný čin vydírání (dle § 235/1 tr. zákona), kdy požadoval pohlavní styk po spoluvězni.

Pachateli bylo dvakrát nařízeno ochranné léčení (protialkoholní v ambulantní formě), v roce 1988 a v roce 1998.

Anamnestické údaje – rodinná a osobní anamnéza: Z anamnézy vyplývá, že pochází z početné, sociálně slabší rodiny, bez známek hereditární zátěže. Vychovávan byl v primární rodině na Slovensku a své dětství hodnotí jako hezké. Znalec však pachatele vidí jako výchovně značně zanedbaného.

Byla zjištěna kriminální zátěž v rodině (pachatelův bratr byl odsouzen za vraždu náctileté dívky a z toho důvodu se musela celá rodina přestěhovat do České republiky). Je svobodný, se ženami měl údajně několik hlubších vztahů.

Vztahy s muži popírá. Iniciaci pohlavního života udává v 15 letech, má asi 2–3 děti na Slovensku (není s nimi v kontaktu, počtem si není jistý). Připouští konzumaci alkoholu i jiných omamných látek.

Kontakt s psychiatrickou péčí v období střední dospělosti (uvádí suicidální myšlenky, první psychiatrické vyšetření absolvoval v 35 letech).

K věci: Pachatel (1963) se dopustil trestného činu znásilnění na mladistvém chlapci (1992) tím, že v době od července 2007 do prosince 2009 násilím (*fackami, úderem plastovou přepravkou do hlavy*) a pohrůžkou násilí (*vyhrůžkami, zmlácením, nepodpálením oběti i jeho rodině*) opakovaně požadoval aktivity sexuálního charakteru. Minimálně ve dvou případech došlo k análnímu styku, ve dvou případech k pokusu. Dále v minimálně 55

případech došlo k dalším vynuceným sexuálním aktivitám (např. hlazení po hrudi a bříše, přičemž sám u toho onanoval, ke vzájemné masturbaci, nutil oběť dotýkat se ho svým penisem, nebo strpět felaci).

Pachatel se s obětí znal asi 3 roky, věděl o špatných rodinných poměrech oběti (otčím fyzicky napadal matku poškozeného). Mladistvý chlapec (poškozený) přijal od pachatele nabídku na ubytování. Pachatel k sobě oběť nastěhoval pět dní po svém propuštění z výkonu trestu.

Pachatel obvinění popřel s tím, že k aktivitám mezi ním a poškozeným vůbec nedošlo (*nedělal to s ním ani dobrovolně, „není homosexuál“*).

Ze závěru znaleckému posudku z odvětví psychiatrie a sexuologie vyplývá, že se u pachatele jedná o poruchu sexuální preference **homosexuální sadismus**. Všechny oběti jak minulé, tak nynější zotročoval zastrašováním, manipulováním při větším odporu použitím nože, škrcením, fackami, údery a bodáním nože, případně výhruškami, že do těla oběti bodne víc. Znalec u pachatele dále konstatoval anetickou osobnost, bez rozvinutých mechanismů zaručujících nekonfliktní život ve společnosti.

Zdroj: sp. zn. 10 T 16/2010 Okresního soudu v Rychnově nad Kněžnou,
rozsudek a znalecký posudek

Příloha č. 4: Případ znásilnění – spolupachatelství, dlouhodobý nepodmíněný trest odnětí svobody, uloženo OL ústavní, dg. parafilie (juvenilní pedofilie)

Pachatel znásilnění D. N., muž, nar. 1974, občan ČR, nezaměstnaný, svobodný, bezdětný, opakovaně trestaný, v dané věci byl znalecky posuzován. V březnu 2002 soud odsoudil pachatele za trestný čin znásilnění (dle § 241/1,3 b) tr. zákona ve spolupachatelství (dle § 9 odst. 2 tr. zákona) k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 11 let a zároveň mu bylo uloženo ochranné psychiatricko-sexuologické léčení ústavní formou.

Kriminální kariéra: Z popisu rejstříku trestu bylo zjištěno, že pachatel byl již 4krát soudně trestán. Poprvé v listopadu 1995 a podruhé v březnu 1996, kdy byl v obou případech odsouzen podmíněně za převážně majetkovou trestní činnost (opakované krádeže a porušování domovní svobody). V dalších dvou případech šlo o nepodmíněné odsouzení (oba v roce 1996) za trestný čin pohlavního zneužívání (dle § 242/1 tr. zákona), přičemž mu bylo uloženo ochranné léčení sexuologické, kterou nastoupil hned po propuštění z výkonu trestu v prosinci 1999. V prvním případě byl odsouzen k odnětí svobody 18 měsíců za to, že v srpnu 1995 obnažil nezletilého muže (nar. 1983) v dolní polovině jeho těla a následně sál jeho pohlavní úd. Později, v červnu 1996, povallil jiného nezletilého kluka (nar. 1982) do příkopu a požadoval po něm, aby mu třel pohlavní úd. Když se poškozený pokusil vstát, vytáhl kuchyňský nůž, přiložil ho oběti ke krku a vyhrožoval zabitím, jestli mu nesvolí k felaci. Za tyto dva trestné činy pohlavního zneužívání a vydírání byly pachateli uloženy dva tresty. Jednak souhrnný v trvání 18 měsíců za trestný čin zneužívání spáchán v roce 1995, kdy mu zároveň byla uložena ochranná léčba psychiatricko-sexuologická (s nástupem od prosince 1999 do listopadu 2000; ambulantní péče pak probíhala bez problémů). A samostatný trest odnětí svobody v trvání dvou let za trestný čin z června 1996. Poslední výkon trestu byl ukončen v prosinci 1999.

Anamnestické údaje – rodinná a osobní anamnéza: V rámci rodinné anamnézy pachatel udává problematické vztahy s otcem, který hodně pil, pravděpodobně pachatele fyzicky trestal. Vztah s matkou a dvěma sestrami hodnotí jako dobrý. Kromě alkoholismu otce se v rodině pachatele nevyskytovala psychiatrická zátěž. Ranní vývoj pachatele byl opožděn. Do 8 let u něj docházelo k pomočování, vyskytovaly se poruchy řeči. Pachatel má základní vzdělání, učení nedokončil. V průběhu studia měl snížené známky z chování. V zaměstnání se u něj vyskytovala častá fluktuace (převážně zednické pozice). Známosti se ženami měl dle vlastních vyjádření opakovaně, avšak jenom krátkodobého charakteru (maximálně několikaměsíční).

Přiznává potíže s alkoholem a jinými návykovými látkami (pervitin). Pro značné potíže s konzumací alkoholu v roce 1996 podstoupil dobrovolnou protialkoholní ochrannou léčbu v PL Želiv (s diagnózou závislosti na alkoholu ve 3. stadiu). Léčbu nedokončil kvůli přestupkům proti řádu léčebny. Byly mu doporučeny ambulantní kontroly. Po výkonu trestu v prosinci 1999 byl léčen v PL Havlíčkův Brod pro efebofilní homosexualitu až do listopadu 2000.

K věci: Pachatel (muž, nar. 1974) znal oběť (muž, nar. 1995) z ubytovny. Matka oběti, i přesto, že věděla o charakteru kriminální minulosti pachatele, mu nezletilého syna opakovaně svěřila za účelem hlídání. Nepřítomnost matky na přelomu měsíce června a července

2001 pachatel D. N. i s dalším obžalovaným Z. V. (muž, nar. 1976) využili k tomu, aby oběť na pokoji ubytovny vysvlékli a to nejméně ve dvou případech s časovým odstupem 1–2 týdnů. Nejprve jej oba obžalovaní osahávali po celém těle a poté jej společným jednáním zčásti svlékli z oblečení ve spodní polovině těla, zasunovali oběti prsty do konečnicku a následně se oba snažili o anální styk, což se jim však nepodařilo. Nezletilý se jejich jednání bránil, vyslovoval očividný nesouhlas s jejich jednáním a plakal. Oba muži věk nezletilého znali. Soud klasifikoval toto jednání jako trestní čin znásilnění (dle § 241/1,3 b) tr. zákona ve spolupachatelství dle § 9/2 tr. zákona).

Sexuálně motivované jednání pachatele D. N., pak již samostatně, pokračovalo tak, jak u zmiňované oběti, tak i u dalších nezletilých chlapců. Obětem osahával a třel pohlavní úd a při projevu nevěle jim vyhrožoval, udeřil je otevřenou dlaní, nebo jim sliboval finanční odměny. Toto konání naplňovalo skutkovou podstatu trestného činu pohlavního zneužívání (dle § 242/1 tr. zákona) a trestného činu vydírání dle (§ 235/1 tr. zákona). Pachatel se k činům doznal. Na trestný čin měla vliv **porucha sexuální preference v objektu, a to juvenilní pedofilie (efebofilní homosexualita), s agresivními rysy**, v důsledku které byly ovládací schopnosti pachatele sníženy z jedné desetiny. Znalec z oboru psychiatrie-sexuologie dále hodnotil osobnost pachatele jako simplexní, povrchní, egoistickou, poněkud degradovanou a depravovanou, situačně se sklonem k agresivitě, nejedná se ale o poruchu osobnosti. U pachatele je přítomna závislost na alkoholu a škodlivé užívání drog, které však na průběh trestného činu neměly vliv. Z psychiatrického hlediska byl v důsledku poruchy sexuální preference považován za společensky nebezpečného s návrhem na ústavní, sexuologickou, ochrannou léčbu, která mu byla soudem uložena.

Zdroj: sp. zn. 1 T 13/2002 Krajského soudu v Hradci Králové,
rozsudek, znalecký posudek

Příloha č. 5: Případ znásilnění – incestní jednání, zneužil bezbrannosti jiného, neparafilní sexuální delikvent

Pachatel K. P., muž, nar. 1977, občan ČR, byl v květnu 2004 odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 10 let za trestný čin znásilnění a zároveň mu bylo uloženo ochranné léčení psychiatricko-sexuální ambulantní formou. Pachatel měl jeden předchozí záznam v opisu rejstříku trestů a to z roku 1999 pro majetkovou trestní činnost (§ 247/1 b) tr. zákona), trest obecně prospěšných prací v rozsahu 240 hodin vykonal v srpnu 2001 a trestný čin byl zahlazen. Má tři dcery, ženatý, v době spáchání trestného činu zaměstnán na pásové výrobě v soukromé firmě, jednou trestaný, v dané trestní věci byl na pachatele vypracován znalecký posudek.

V rodinné anamnéze nebyla nalezena psychopatologická zátěž. Pachatel byl vychováván v primární rodině s jedním sourozencem. Rodiče se v důsledku otcovy nemoci (skleróza) rozvedli. Od 9 let se léčil na pertes (proces nekrotického rozpadu kyčelního kloubu), v důsledku čehož byl hospitalizován v nemocnici téměř 2,5 roku. Dle znalce opakované pobyty v nemocničních zařízeních pravděpodobně vedly k dlouhodobé frustraci spojené s problémy v dětství a dospívání a tím značně ztížily procesy sociálního, emocionálního a sexuálního vyzrávání v dospívání i rané dospělosti. Sám pachatel své dětství hodnotí jako spokojené. Na základní škole měl horší prospěch (bez snížené známky z chování), učení nedokončil. Vystřídal několik zaměstnání, v době spáchání trestného činu údajně pracoval ve dvou zaměstnáních. Zájem o opačné pohlaví se projevil mezi 16. až 17. rokem. Iniciaci pohlavního života udává až s nynější manželkou ve věku 22 let. Brali se po několika měsíční známosti, manželka byla těhotná. Další děti pachatel nechtěl, ale manželka nesnáší dobře hormonální antikoncepci a v dalších případech těhotenství odmítla interrupci. V manželství se objevovaly neshody, manželka dokonce několikrát odešla do azylového domu. Znalcem bylo dále zjištěno tzv. potátorství – občasná opilství (jedinec není schopný zdržet se konzumace alkoholu). Pachatel jiné drogy úplně vylučuje, potvrzuje tabakismus. U pachatele se pravděpodobně vyskytla přechodná závislost na hracích automatech.

K věci: V srpnu 2003 ve společném bytě vzal, po předchozím požívání alkoholických nápojů, **oběť – vlastní, nezletilou dceru** (nar. 2001) do postele, násilím ji přidržel hlavu a rozevřel ústa a následně svůj obnažený pohlavní úd jí vsunul do úst, přitom jí svýma nohama držel ruce za tělem, a posléze si její ruku dal na svůj obnažený pohlavní úd a takto s její rukou masturboval, přičemž jako její otec znal bezpečně její věk. Svého jednání zanechal až ve chvíli, kdy se vzbudila jeho spící manželka. Tím **zneužil bezbrannosti jiného** k jinému pohlavnímu styku než souloži a spáchal takový čin na osobě mladší 15 let. Zároveň v tomto období (od června do září 2003) tu samou oběť týral zvláště surovým způsobem (úderý otevřenou dlaní, pěstí, vařečkou po celém těle, dával jí tzv. hlavičku, opakovaně ji za trest sprchoval studenou vodou, nebo jí studenou vodu pouštěl do úst, následkem čehož se dusila).

K popisované trestné činnosti se pachatel **částečně doznal** již v přípravném řízení. Projevila se u něj tendence snižovat intenzitu útoků a zároveň popíral dušení dcery v důsledku sprchování. Své chování odůvodnil provokacemi ze strany oběti („pokud se pokakala, nebo počurala na koberec“), zvýšeným pracovním vypětím (kdy měl v té době dvě zaměstnání, aby finančně zajistil potřeby své rodiny), neshodami s manželkou (která „nezvládala

vedení domácnosti“). Motiv jednání ve vztahu k sexuálnímu násilí vůči nezletilé dceři nebyl schopný uvést, jednání vysvětloval konzumací alkoholu. Znalec konstatoval nanejvýš lehkou opilost, bez závažnějšího vlivu na pachatele.

Z analýzy znaleckých posudků z oborů psychiatrie-sexuologie a psychologie vyplývá, že u pachatele **nebyla prokázána sexuální deviace** ve smyslu preference uspokojování sexuálních potřeb na odchylných objektech (nezralých dětech). Pedofilní projev znalec dává kauzálně do souvislosti s poruchami osobnosti (falografickým vyšetřením byla zachycena jenom ojedinělá reaktivita na nezralé heterosexuální objekty, co poukazuje pouze na neohraničenost sexuální preference směrem k nižším věkovým kategoriím žen). **Trestná činnost odpovídá osobnosti pachatele**, kdy se znalci shodli na simplexně strukturované osobnosti se známkami sociální a emocionální depravace v souvislosti s poruchami sociálního, emocionálního i sexuálního vyzrávání. Ovládací schopnosti byly lehce, nepodstatně sníženy právě vlivem poruchy osobnosti.

Zdroj: sp. zn. 1 T 3/2004 Krajského soudu v Hradci Králové,
rozsudek a znalecký posudek

Příloha č. 6: Případ znásilnění – násilné sexuální delikty v anamnéze, opakovaně uloženo OL, násilný sexuální delikt páchal v době ambulantního OL, komorbidita parafilie a poruchy osobnosti; patologický sexuální agresor

Pachatel I. P., muž, nar. 1964, občan ČR, svobodný, 1 dítě, nezaměstnaný, vyřazen z evidence ÚP, opakovaně trestaný, opakovaně znalecky posuzován. V listopadu 2009 byl pachatel odsouzen k úhrnnému a společnému trestu odnětí svobody v trvání 13 let a 4 měsíců, zároveň mu bylo uloženo ochranné léčení sexuologické ústavní formou.

V primární rodině neudává žádnou typickou psychiatrickou zátěž, subjektivně hodnotí rodinné prostředí jako dobré (občasně fyzicky trestán otcem). Vyskytuje se však proloupané pomočování (do 12. roku života), z prodělaných chorob uvádí zánět mozkových blan v předškolním období. Pachatel má neúplné základní vzdělání, častá je také fluktuace v zaměstnání. Z evidence pracovního úřadu byl vyřazen, tvrdí však, že práci měl pořád. Nezmiňuje údaje, které by poukazyvaly na závislost na alkoholu, či jiné návykové látky. V sexuální anamnéze jsou naznačeny agresivní obsahy masturbačních fantazií a erotických snů. V dětství připouští účast na hrách spojených se vzájemným obnažováním i týráním zvířat. Neudává potíže s navozováním partnerských vztahů. Iniciale pohlavního života byla započatá ve 14 letech. Uvádá 1 dlouhodobý vztah (tj. 1,5 roku), kdy měl s družkou dceru, teď již dospělá, údajně se stýkají. K anamnestickým údajům je nutno přistupovat kriticky vzhledem k častým změnám údajů „o dostupnosti partnerského pohlavního styku“ v dobách, kdy měl spáchat trestné činy.

Kriminální kariéra: Analýzou rejstříku trestů bylo zjištěno, že pachatel měl před analyzovanými násilnými sexuálními delikty 11 záznamů v opisu RT. Kriminální kariéru začal v 16 letech (v roce 1980, dle § 209a/1 tr. zákona), kdy mu byl uložen podmíněný trest, který byl záhy přeměněn na nepodmíněný trest odnětí svobody. Další tresty byly již nepodmíněné a to převážně za majetkovou a násilnou sexuální trestnou činnost. Za násilné sexuální delikty byl v minulosti opakovaně odsouzen, stejně jako mu již byla uložena ústavní OL. Poprvé odsouzen za sexuální delikt v září 1988 (znásilnění dle § 241/1tr. zákona) s nepodmíněným trestem na 4 roky. Následoval souhrnný trest (pokus znásilnění § 241 tr. zákona) ve výši 5 let a 6 měsíců. V roce 1992 byl opět odsouzen za znásilnění – kriminálního jednání se dopustil za použití neznámého ostrého předmětu), uložen mu byl nepodmíněný trest v délce 5 let a nařízeno ochranné léčení sexuologické. Závěr znaleckého posudku (1992): **duševně i sexuálně anomální muž s psychopatickou osobností, susp. na sexuální agresivitu**, nedisciplinovaný piják lihovin). Ústavní ochranné léčení pachatele probíhalo problematicky (třikrát z léčebny utekl a v průběhu třetího útěku surově znásilnil další ženu) a léčení „přesahovalo“ až k dalšímu odsouzení v roce 1997. V září 1997 ho soud odsoudil za znásilnění ženy, kterého se dopustil na útěku z OL. Obětí byla cizí žena, kterou zatáhl za budovu, kde ji donutil k různým sexuálním praktikám a pohlavnímu styku, nakonec ji obral o peníze. Výkon trestu zakončil v červnu 2007, následovalo dokončení ústavní ochranné léčby a následná ambulantní péče. Od listopadu 2007 však proběhly jenom telefonické kontakty a v lednu 2008 se již nedostavil na kontrolu. Měsíc poté spáchal níže popsané delikty.

K věci: U tohoto pachatele byly analyzovány dva násilné sexuální delikty, kterých se dopustil v průběhu necelého týdne a dva týdny po neomluveném termínu kontroly ochranného léčení.

1. Pachatel (1964) dne 1.2.2008 v nočních hodinách na cestě spojující autobusové nádraží s obchodním domem oslovil oběť (žena, nar. 1966) se žádostí o cigaretu. Po odmítnutí ji uchopil zezadu přes ruce a bránící se oběť zatáhl do lesíku. Tam jí přikázal, ať jej líba na ústa, což oběť odmítla. Pak si rozepnul kalhoty a oběti řekl, aby si klekla. Násilím ji natlačil k zemi a donutil jí k tření a felaci jeho pohlavního údu. Když nedošlo k jeho ejakulaci, požadoval po ní anální styk, který ale oběť rovněž odmítla, proto jí donutil pokračovat ve felaci s jeho následným vyvrcholením. Poté se pachatel i oběť oblékli, pachatel uchopil kabelku oběti, prohledal jí a odcizil peněženku a mobilní telefon. Soud klasifikoval jednání pachatele jako trestný čin znásilnění (dle § 241/1 tr. zákona) a trestný čin loupeže (dle § 234/1 tr. zákona).

2. Druhého násilného sexuálního deliktu, kterého se dopustil pět dní po předchozím popsaném útoku, předcházelo oloupení oběti. Pachatel opět v nočních hodinách (dne 6. 2. 2008) přistoupil ve vstupních prostorách panelového domu zezadu k oběti (žena, nar. 1990), s kapesním nožem, který jí přiložil ke krku. Následně jí strkáním donutil přesunout se před obytný dům, kde oběť začala křičet. Pachatel jí umlčel pohrůzkou bodnutí nožem. Oběť nejdřív vyzval k vydání mobilu a peněženky. Ta mu dala finanční obnost ve výši 200 Kč. Pachatel následně peněženku i oběť prohledal a našel u ní mobilní telefon. Po tomto jednání donutil oběť jít do přízemí zmiňovaného panelového domu, kde si rozepnul zip a opakovaně jí přikazoval, aby si klekla a „*vykouřila mu ho*“. Oběť se bránila, pachatele odstrkovala, odmítla si kleknout a rozbřečela se. Pláč a dle výpovědi pachatele v průběhu znaleckého šetření, i informace o věku oběti, pachatele vedlo k zanechání jeho jednání. Soud násilné sexuální jednání pachatele kvalifikoval jako pokus znásilnění dle § 241/1 tr. zákona

V průběhu znaleckého vyšetření se pachatel doznává ke spáchání trestných činů („... vím, že když je ve mně ten chtíč, tak dělám věci, které bych nechtěl.“). Znalec z oboru psychiatrie a psychiatrické sexuologie u pachatele konstatoval **disociální poruchu osobnosti a poruchu sexuální preference – patologickou sexuální agresivitu**. Vzhledem na tuto kombinaci psychopatie a sexuální deviace konstatoval částečné, ne však podstatné snížení ovládacích schopností. S ohledem na tyto poruchy, především na sexuální deviaci spočívající v patologické sexuální agresivitě, která je provázaná jeho neochotou tento stav léčit, je rovněž mimořádně zvyšovaná závažnost jeho jednání. Pachatel dle soudu neprojevil lítost nad spáchanou trestnou činností.

Zdroj: sp. zn. 3 T 141/2008 a 3 T 64/2008 Okresního soudu v Sokolově

Příloha č. 7: Případ znásilnění – pachatelka žena, prvopachatelka, podmíněný trest, nebyl vypracován znalecký posudek

Pachatelka Z. V., nar. 1979 v ČR, montážní dělnice, bez předešlých záznamů v opisu rejstříku trestů, byla odsouzena dle § 185/1 nTZ v prosinci 2010 k podmíněnému trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku se zkušební dobou 3 roky. V dané trestní věci nebyl na pachatelku vypracován soudněznalecký posudek.

V listopadu 2009 pobývala pachatelka v jednom z nočních barů v Ostravě, kdy nejprve navazovala kontakt se ženou, dle příjmení pravděpodobně příbuznou pozdější oběti znásilnění, a to tím způsobem, že sedící ženu hladila po bocích, na prsou, i v rozkroku, přičemž ta se vůči tomuto chování ohradila a pachatelku odstrkovala. Tímto jednáním se Z. V. na veřejnosti dopouštěla hrubé neslušnosti (dle § 358/1 nTZ).

O hodinu později pak pachatelka Z.V. ve stejném baru na dámských záchodcích přelezla zeď vysokou 2,3 metru do vedlejší kabinky, kde v tu chvíli konala svoji potřebu oběť (žena, věk neznámý). Pachatelka ji chytila za zápěstí a přes její slovní i fyzický odpor (volání o pomoc, kopání, odstrkávání) ji začala líbat. V průběhu aktivní obrany oběť upadla ze záchodové mísy na záda, čehož pachatelka využila, klekla oběti na stehna, držela jí jednou rukou levé předloktí a opakovaně zasunovala prsty druhé ruky do pochvy. Následně se oběti podařilo vysvobodit a utéct z toalety.

Zdroj: sp. zn. 74 T 218/2010 Okresního soudu v Ostravě

**Znásilnění v ČR –
trestné činy a odsouzení pachatelé**

Autoři: Šárka Blatníková
Petra Faridová
Petr Zeman

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Nám. 14. října 12, Praha 5

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Design: addnoise.org

Sazba: Metoda spol. s r.o. Brno

Tiskárna: Reprocentrum, a.s., Blansko

Dáno do tisku: prosinec 2015

Vydání: první

Náklad: 230 ks

